

PROCESSING COPY

OCB

INFORMATION REPORT INFORMATION REPORT

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY

This material contains information affecting the National Defense of the United States within the meaning of the Espionage Laws, Title 18, U.S.C. Secs. 793 and 794, the transmission or revelation of which in any manner to an unauthorized person is prohibited by law.

S-E-C-R-E-T

COUNTRY Bulgaria

REPORT

SUBJECT Military Publications

DATE DISTR. 14 November 1957

25X1

NO. PAGES 1

REQUIREMENT NO. RD

DATE OF INFO.

REFERENCES

25X1

PLACE & DATE ACQ.

SOURCE EVALUATIONS ARE DEFINITIVE APPRAISAL OF CONTENT IS TENTATIVE

Bulgarian military publications published by the State Military Publishing Press of the Ministry of National Defense:

25X1

- a. 1957-1958 Catalogue of Military Publications
- b. Marxism-Leninism in the Defense of the Fatherland (Marksizmut Leninizmut Za Zashchitata Na Otechestvoto), by D. Petrov, Sofia, 1957
- c. For an Education of the Quality of Character in Officers (Za Vuzpitavane Na Volvei Kachestva U Ofitsera), Sofia, 1957.
- d. Military Bulletin (Voenna Kniga), Issue No. 3, 1957

When detached from this report the above attachments are unclassified.

25X1

S-E-C-R-E-T

25X1

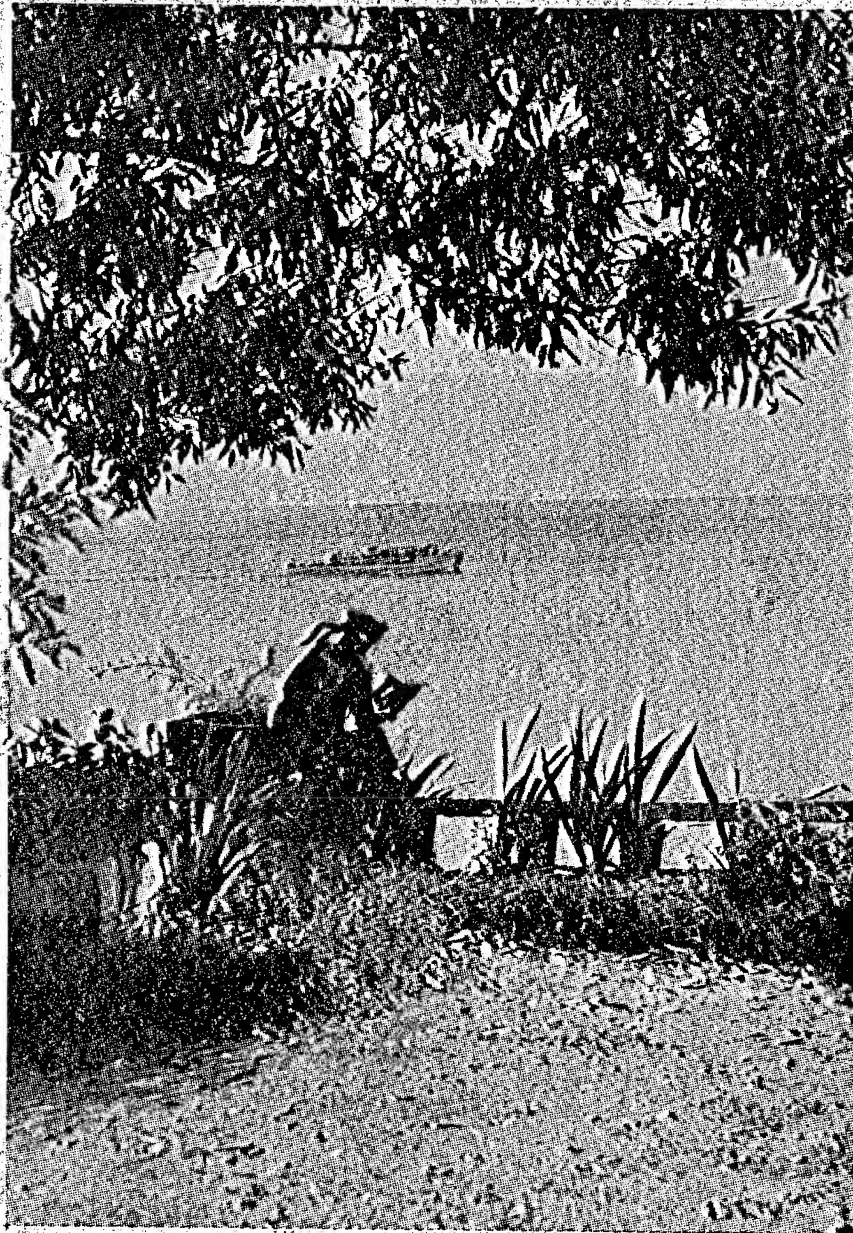
STATE ☒ ARMY ☒ NAVY ☒ AIR ☒

(Note: Washington distribution indicated by "X"; Field distribution by "#".)

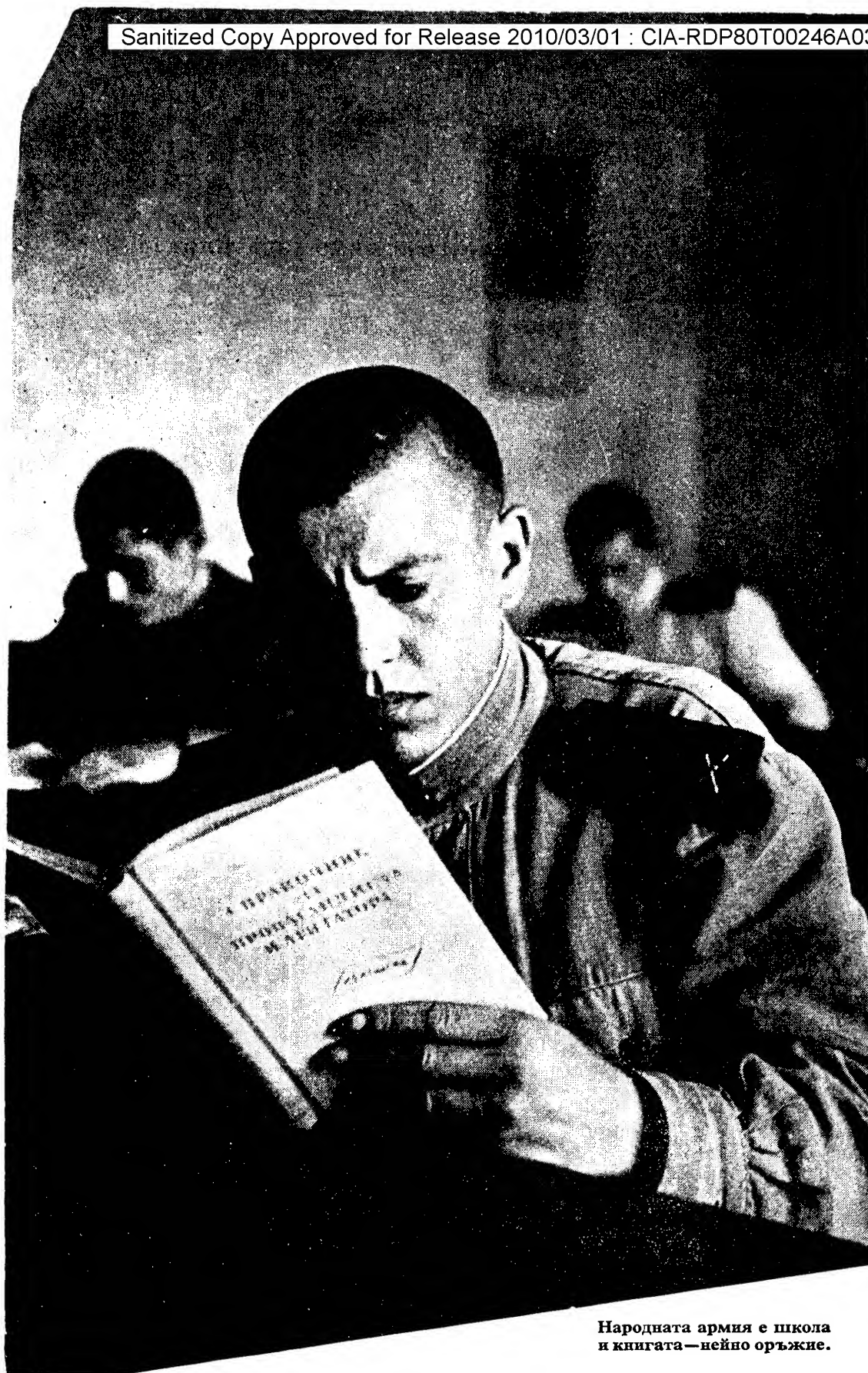
INFORMATION RE

ВОЕННА КНИГА

ПЕРИОДИЧЕН БЮЛЕТЕН НА ДЪРЖАВНОТО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО

3
1957

Народната армия е школа
и книгата — нейно оръжие.

ВОЕННА КНИГА

ПЕРИОДИЧЕН БЮЛЕТИН НА ДЪРЖАВНОТО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО, № 3

ВОЕННОУДОЖЕСТВЕНАТА ЛИТЕРАТУРА ПО ВЕРЕН ПЪТ

За първи път след Девети септември българският войник, сержант и офицер намериха място в литературата като положителни герои. И това не е случайно. То е напълно закономерно явление. Най-добрите представители на критическия реализъм у нас, описвайки вярно и правдиво язвите на капиталистическия строй, експлоатацията на работническата класа и бедното селячество, духовното изграждане на буржоазната интелигенция, не забравяха и армията, тоя страшен институт на буржоазната държава за подтискане на масите. Вазов, Елин Пелин, Йовков, Стаматов, Влайков—кой повече, кой по-малко, но всички реалистично и убедително разкриваха страданията и издевателствата над човека в сив шинел, тъпотата и ограничеността на офицерската каста, суровия казармен режим, който превръщаше българските младежи в пушечно месо за буржоазията.

Ала критическите реалисти не можаха да надмогнат ограничеността на своя метод и не можаха да видят в българския войник през двадесетте и тридесетте години новия човек, огретия от идеите на комунизма борец за нов живот, участника в Септемврийското въстание и въоръжената борба срещу

фашизма така, както съумяха да сторят това пионерите на социалистическия реализъм у нас Гео Милев, Николай Хрелков, Крум Велков, Кръстю Белев и други.

Може смело да се каже, че нашата нова социалистическа литература започна своя нов път с военната тематика. В първите дни след победоносното Деветосептемврийско въстание младата българска социалистическа държава утвърждаваше правото си на съществуване в кървавата битка срещу хитлерофашистката армия. Видни наши писатели и поети като Павел Вежинов, Младен Исаев, Ст. Ц. Даскалов, Ив. Мартинов, Челкаш, Веселин Ханчев напасаха вдъхновени произведения за българската армия, която в жестоки боеве се обновяваше и превръщаше в народна армия. И за първи път в българската литература зазвуча с пълна сила героичната тема за подвига и себеотрицанието на свободния, съзнателния патриот, леещ кръвта си не за празни кумири и фалшиви идеали, а за правото на народа си да живее радостно и щастливо.

В българската литература се появиха нови, непознати преди герои — това бяха помощник-командирите, офицерите комунисти, селяните и работни-

ците в сиви шинели, които се различаваха коренно от войниците на Стаматов, Влайков, Йовков.

Литературата като обективно художествено отражение на действителността пресъздаде в типични образи една качествено нова армия, освободена от буржоазните порядки, морал и етика, служеща на нови идеали, не вече институт за подтискане на народа, а страж на неговата независимост и свобода.

Но докато за военния период 1944-1945 година бяха създадени редица сполучливи творби като „Втора рота“ и „Кръщение“, бяха написани вдъхновени стихове и поеми, то литературата за мирновременния живот на армията е все още оскъдна и на незадоволително художествено равнище. В областта на военната тематика опитват перото си млади творци, които не са овладели много добре писателското майсторство. Техните произведения често страдат от схематизъм, украсителство, липсват им големи обобщения, бедни са езиково.

Не може обаче да не се отбележи със задоволство, че с всеки изминат ден литературата с военна тематика стъпва все по-здраво на краката си. Утвърждават се нови писатели и поети като Иван Милчев, Величко Нешков, Димитър Добревски, Иван Аржентински, Борис Крумов, Рангел Игнатов, Драгомир Асенов, Бончо Несторов и други, по-светили творчеството си на Народната

армия. Всяка година нашата литература за войската се обогатява с все по-художествени, увлекателни и правдивни произведения, които отразяват богатия, пълен с героизъм и динамика живот на защитниците на родината. Произведения като „Бойци“, „Ние черноморците“, „Нашият взвод“, „Настъпление“, „Конник през пустата“, „Дълг“ и други говорят, че литературата с военна тематика е стъпила на верен път, по който твърдо върви.

Учейки се от големите творци на словото, от прекрасните постижения на съветската, световната и българската литература, военните писатели и поети дръзновено търсят нови теми, обогатяват своето майсторство, вдъхновено претворяват достойните за възхищение образи на бойците и командирите от Народната армия. Нужно е обаче техните усилия да бъдат подпомогнати, нужно е литературата с военна тематика да бъде оглавена от майсторите на словото у нас, за да може в близко време да се създадат пълнокръвни и големи творби, които да учат нашия народ и особено младежта на героизъм, себеотрицание и обич към България.

Безкрайно богата тематично е областта на военната литература. Подвизите на народа ни във войните срещу чуждите нашественици, в Септемврийското въстание, във въоръжената борба срещу фашизма, в Отечествената война — какво благодатно поле за творчество!

ВОЕННАТА ПРЕПИСКА НА В. И. ЛЕНИН 1917—1920

Историята на героичната борба на съветския народ срещу вътрешната контрареволуция и чуждестранната военна интервенция през периода 1918—1920 година е неразделно свързана с името на Владимир Илич Ленин. През тези години, наред с по-нататъшното развитие на марксистко-ленинското учение за войната и армията, наред с всестраниното теоретическо обосноваване на въпросите по въоръжената защита на първата в света социалистическа държава и наред с разработването на основите на съветската военна наука, В. И. Ленин развива огромна практическа дейност по изграждането на Съветската армия и по ръководенето на нейните бойни действия при защитата на младата Съветска република от многобройните вътрешни и външни врагове.

Този период от дейността на Владимир Илич Ленин е широко отразен в новото издание на Държавното военно издателство — В. И. Ленин. Военна преписка (1917—1920) — превод от руски език. Сборникът включва редица статии, изказвания, телеграми, разпореждания, заповеди, приветствия и др. на В. И. Ленин, а също и някои документи на Централния комитет на КПСС, на Съвета на народните комисари и на Съвета на работническо-селската отбрана.

Централният комитет на КПСС под ръководството на В. И. Ленин извърши огромна работа по създаването на нова армия, която с чест защити великите завоевания на Октомврийската социалистическа революция. В редица документи В. И. Ленин разработва теоретическите основи по създаването на Съветската армия. От други се вижда как той ръководи лично и непосредствено цялата работа по практическото изграждане на Съветската армия, по създаването на нови, предани на революцията и същевременно добре подготвени във военно и политическо отношение командни кадри.

Владимир Илич Ленин придава огромно значение на съзнателната военна дисциплина в армията. Дебело подчертавайки необходимостта от съзнателна дисциплина, произтичаща от съвършено новите справедливи задачи на новата армия на освободените от експлоатация работници и селяни, армия от нов тип, армия на народа и защитница на неговите интереси, Ленин същевременно изтъква необходимостта от

най-строги мерки срещу рушителите на дисциплината и революционния военен ред в армията.

Голям интерес представляват документите от сборника, които показват как В. И. Ленин ръководи действията на армията и на военноморския флот на различните участъци от фронтите и с какво внимание и дълбоко познаване на работата вника в подробностите на действията не само на големите фронтови объединения, но и на армиите, на отделните дивизии, бригади и отряди. Поместените в сборника кратки телеграми и бележки, кратки разпореждания и подробни указания на В. И. Ленин позволяват на читателя да добие ясна представа за необикновено трудната и сложна обстановка по това време. На фона на тази обстановка ясно се откроява кипящата титаническа дейност на Ленин, която го издига и представя не само като велик политически, но и бележит военен организатор и ръководител.

Като военен деец Владимир Илич Ленин се отличава с изключителната си прозорливост и умение да разгадава стратегическите замисли на противника и да определя направлението на главния удар на съветските войски. Той не само осъществява общото ръководство на военните действия по фронтите, но и вника в оперативни, дори и в тактически подробности.

Значителен брой документи са посветени на материалното осигуряване на войските. Централният комитет на КПСС и лично В. И. Ленин предприемат своевременно всички необходими мерки за осигуряването на съветските войски с оръжие, бойна техника, боеприпаси, облекло, снаряжение и продоволствие.

„Военната преписка“ включва и редица вълнуващи материали, в които В. И. Ленин отбелязва доблестта, храбростта и героизма на защитниците на социалистическото отечество — воините на новата Съветска армия.

Като отразява разностранната дейност на В. И. Ленин през най-тежките години от борбата на руските работници и селяни за защита на завоеванията на Великия октомври, сборникът „В. И. ЛЕНИН. Военна преписка (1917—1920)“ представлява солидна основа за задълбочено и всестранино изучаване на Лениновото военнотеоретично наследство.

Краю Яроменок

ПРЕД 40 ГОДИШНИНАТА НА ВЕЛИКАТА ОКТОМВРИЙСКА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА РЕВОЛЮЦИЯ

Въстанието на петроградските работници през нощта на 24 срещу 25 октомври 1917 година сложи началото на истинската история и възвести утрото на новото човешко общество. Всички стъпала на общественото развитие до победата на Октомврийската революция представляват само една история на човечеството, което успя с революцията за първи път да отвори

вратите на своето честито бъдеще. Цели 40 години от тогава до сега народите на съветската държава с величествени усилия зидат тухла по тухла прекрасната сграда на социалистическото общество. Със своя непознат до днес героизъм, със своя грандиозен труд те заслужиха почитта, благодарността и любовта на трудещите се от всички други страни. Великолепен паметник за бележитото строителство на съветските хора, като се почне от първия ден на Октомврийската революция, представлява съветската литература. Тя е истинска боева школа за пролетариите, за комунистите, за всички прогресивни хора по света, които се борят за свобода и напредък, за мир и благоденствие на своите страни.

Българските читатели отдавна обичат съветската литература, от чиито страници са се учили на мъжество в борбата за народна свобода, за смъкване на фашизма и капитализма, за социализъм. Максим Горки, Дм. Фурманов, А. Фадеев, А. Серафимович, Н. Островски, М. Шолохов и десетки още имена на съветски писатели са за нас имена на скъпи учители

и бойни другари. През последните години интересът към съветската литература порасна извънредно много и още по-силен е той сега във връзка с предстоящото чествуване 40-та годишнина на Великата октомврийска социалистическа революция.

Стремейки се да задоволи този законен интерес на читателите, Държавното военно издателство от ред години насам системно издава най-добрите книги на съветските писатели, които са посветили творчеството си на героичния боен и трудов път на трудещите се в първата социалистическа страна. Повечето от тях книги рисуват в ярки картини революционната борба на руския пролетариат, военните подвизи на Съветската армия, ненадминатия героизъм на съветските хора в строителството и войната. Между тях издания трябва да посочим „Разгром“ (А. Фадеев), „Железният поток“ (А. Серафимович), „Чапаев“ (Д. Фурманов), „Пархоменко“ (Вс. Иванов), „Разкази за героите“ (М. Горки), „Червеният десант“ (Дм. Фурманов), сборника „Поезия на победата“ и т. н.

За 40-та годишнина от Октомврийската революция Военното издателство ще се представи пред нашите читатели с редица интересни книги, които ще бъдат посрещнати, надяваме се, с особено внимание. Достатъчно е да се посочат

заглавията на тях нови книги: „Чапаев“ — роман от Дм. Фурманов (ново издание, в серията „Военни романи“), „Бронираният влак 14—69“ — повест от Вс. Иванов, „Безсмъртие“ — повест от М. Бубьонов, „Четиридесет и първият“ — повест от Б. Лавренъов, „Съд-

бата на човека“ — разказ от М. Шолохов, „Разкази за Ленин“ — от А. Кононов, „Поеми за Октомври“ — сборник от произведения на Д. Бедни, А. Блок, Е. Багрицки и С. Есенин, „Съветски военни разкази“ — сборник разкази за революцията, гражданската война и Отечестваната война от всички най-добри представители на съветската проза. Така издателството ще помогне на читателите да се запознаят с нови прекрасни произведения на съветската литература, които заслужено са спечелили име и слава на своите създатели и на своите герои.

Създадените от писателите образи на командири, комисари и бойци на Червената армия, на съветски хора, свързали своя път, своето съществуване с борбата за победата на революцията, за защита на съветската власт, изравняват като примери на достоен революционен и патриотичен подвиг. Такива са образите на прославения герой на революцията Василий Иванович Чапаев (от едноименния роман), на самородния партизански командир Вершинин („Бронираният влак 14—69“), на храбрата червеноармейка Марютка („Четиридесет и първият“), на съветския човек, войник и патриот Андрей Соколов („Съдбата на човека“), на всички мъченици герои от шлепа затвор („Без-

смъртие“) и т. н. Като се запознаят от изданията на Военното издателство с тези силни и незабравими образи, читателите още по-силно ще заобичат и съветската литература, и всички съветски хора. И това ще бъде най-добрият принос на издателството за достойно чествуване на 40-та годишнина от Великата октомврийска социалистическа революция.

Рисуните на стр. 4, от сборника „Поеми за Октомври“, са работи на художника Петър Христов;

на стр. 5, от по-вестта „Безсмъртие“, са на германския художник Курт Цимерман.

Съветският човек е преди всичко гражданин. У него тупти едно голямо сърце — честно, отзивчиво, чувствително. Всички радости, скърби и възнения на съветския народ са и негови, защото той е плът и кръв от този народ. У него откликват веднага всички събития, засегнали родината му.

Литературата на голяма част от съветските народи се роди заедно със свободата им — в пламъците на революцията, на гражданската война и в борбата срещу империалистическата интервенция. Затова военната тематика, тематиката за отбраната на страната и бойния път на Съветската армия, за героизма на нейните бойци и командири заема значително място в съветската литература.

Велики писатели като Максим Горки, А. Серафимович, М. Шолохов и много други възпяха в своето творчество борбата на народа за съветска власт, боевете с белогвардейците, контрареволуционерите и интервентите за опазване на младата съветска държава.

Във Великата отечествена война по различните фронтове рамо до рамо с воините от Съветската армия съветските писатели се сражаваха с перо и меч. В нея участваха такива стари ветерани, които са се сражавали в редовете на червеноармейците още през гражданската война, като А. Серафимович, А. Гайдар, Леонид Соболев, В. Катаев, Н. Тихонов, М. Шолохов, В. Иванов и др. А големият съветски писател, любимец и на юношите, и на възрастните, А. Гайдар загина геройски на фронта.

Познавали отблизо ужаса и жестокостта на войната, героизма и величието на съветския народ, те с пламенно вдъхновение писаха за това голямо изпитание за Съветския съюз.

Съветските писатели създадоха за тези епични дни наред с широките платна на романа, с пламенните страстни стихове, с очерците и репортажите и много разкази. Тези разкази, героите на които са обикновени бойци и командири, обикновени съветски хора, извършили в името на своята родина нечувани подвизи, играха мобилизираща и възпитателна роля.

Тези разкази са били любимо четиво за бойците в най-тежките и напрегнати дни на войната, те са били преписвани дори на ръка, за да могат всички да научат за подвига на Зоя, на Матросов, на Олег, на хиллядите, паднали в боя със смъртта на храбрите. В тях са отразени нечуваното мъжество на ленинградци, Сталинградската епопея, патриотизмът и самопожертвувателността на съветския народ, възправил се като един срещу желязната фашистка лавина.

Сборникът съветски военни разкази съдържа малка част от голямото творчество на съветските писатели бойци. Това са разкази за суровия, героичен, мъжествен, с голямо сърце и велика душа съветски човек.

Та кой не би се развълнувал от мъжеството, скромността и великодушието на героите от разказа „Руският характер“ на А. Толстой? Та кой не би се затрогнал от човечността на червеноармееца казак от разказа „Жребчето“ на М. Шолохов и от образите на редица съветски хора, носители на един нов морал, на нова етика.

Това са герои познати и любими. И когато ние с трепет препрочитаме съветските разкази, в душата естествено се раждат благодарност и признателност към големите съветски писатели, които с такава любов, непринуденост и искреност ни разказват за величието на новия, на съветския човек.

Малко са книгите в съветската литература, в които с такава сила, художествена пълнота и яркост да са пресъздадени величавите събития от гражданската война. Дми-

трий Фурманов е смятал да напише очерк за легендарния народен герой Чапаев. Под неговото блестящо перо обаче излиза един великолепен художествен етюд, една епопея за Чапаев и чапаевци. Уловил с остро око типичното в такъв самобитен характер като Чапаев, истински събирателен образ на всичко хубаво, свежо, надарено и демократично у народа, писателят извайва едва ли не скулптурно своя герой. Читателят вижда като жив буйния, неудържимия, веселия, лековерния, протодушния, талантливия народен водач Чапаев, роден от бурята на Октомври, за да изгори в нея, издигнат на гребена на събитията от мълъщата народна вълна, слуша неговия громък глас, смее се и се радва с него, с трепет следи неувимото почти израстване на героя под грижите на партията, скърби за неговата смърт.

Дмитрий Фурманов е успял не само да изгради характера на Чапаев, но и научно-исторически да обясни корените на неговото появяване, опирайки се на марксистическата

Д. М. ФУРМАНОВ

теория за значението и ролята на личността в историята. За разлика от Цвайговите полумитически герои, рождби на сляпата случайност и подвластни на фатума, Чапаев

е истински пълнокръвен син на своя народ, родил Пугачов и Степан Разин, немислим без народа и неделим от него. Характерът на Чапаев — това е квинтесенцията на най-хубавото у руския народ. Голямото творческо умение, любовта към Чапаев и народа са позволили на Фурманов да създаде едно забележително произведение, което и досега остава образец на жанра художествена биография в съветската литература.

Неговият подход към работата и неговата здрава болшевишка принципност личат от множеството бележки, които е правил, когато е работил над романа „Чапаев.“ Материалите, които имал в своите записки, били огромен резервоар и той се запитвал: „Всичко ли може да се пише?“, и недвусмислено си отговарял: „Всичко. Само че... трябва да се пише онова, което непременно пряко или косвено служи на революцията.“ Тоя принцип на болшевишка партийност в изкуството Фурманов отстоява в онова време, когато съветската литература току-що се зараждаше.

В патоса и неукротимата жизнерадост на това произведение се коренят и предпоставките за неговата завладяваща сила. „Чапаев“ се чете и ще се чете. Той учеше поколения борци у нас преди Девети септември на мъжество и любов към народа, много партизани с гордост носеха неговото име, неговото име въодушевяваше след Девети септември младежите по бригадите.

Чапаевци рядко се раждат. А когато се родят, оставят светла неугасваща бразда в живота след себе си.

Пускайки книгата „Чапаев“ във второ издание, Държавното военно издателство иска да задоволи големия интерес на нашите читатели, като им поднася високохудожествена, богато илюстрирана и художествено оформена книга.

Александър Серафимович Серафимович (1863—1949 г.) е роден в станица Нижне-Курмаярская на Дон. От юношеските си години обиква книгата, чете много, особено класиците. Като студент се включва в революционните кръжоци и под влиянието на Александър Улянов (брат на Ленин) формира своя революционен мироглед. До Октомврийската революция Серафимович издава много разкази и очерци и романа „Град в степта“. По-късно написва своята бележита книга „Железният поток“. С творчеството си писателят заслужено заема едно от първите места сред съветските писатели.

„Железният поток“ е едно от онези произведения на съветската литература, които внимателно ще се четат и препочитат от бъдещите поколения. В класиката на съветската литература този роман ще стои наравно с „Чапаев“ на Д. Фурманов и „Разгром“ на А. Фадеев.

Червената таманска армия под предводителството на Кожух извършва героичен поход, почти без оръжие и снаряжение, в непрекъснатата борба с казаците, немците и меншевиките грузинци. Таманските колонии изминават с непрекъснати боеве трудния и опасен път Новоросийск—Туапсе—Армавир, обгаляйки пътя си с кръвта на падналите бойци.

„Железният поток“ отразява класовата борба през онова време. Серафимович си

поставя задача да изобрази отначало несъзнателното, а след това съзнателното, дейно участие на трудовите маси в Октомврийската революция. В своя роман авторът поставя извънредно важ-

ната проблема за организиращата роля на болшевиките сред трудовите слоеве на селачеството и дребната буржواзия по време на революцията.

Темпът на повествованието е необикновен. Масата е дадена в постоянно бурно движение. За първи път в световната литература така майсторски и спонтанно са предадени чувствата и психологията на многоликата, могъща маса, която под ръководството на пролетариата се превръща в съзнателна сила на революцията. Серафимович е съумял да разкрие пружините и законите на движението на тази маса, съумял е да проследи и високохудожествено да преразкаже нейното постепенно преобразуване чрез изработването на единна воля и единна цел, осъществявана с колективни усилия.

„Железният поток“ е преведен на френски, немски, украински, еврейски, китайски и много други езици. Работниците и трудовата интелигенция в капиталистическите страни с особено внимание четат „Железният поток“. Увеличава ги величието на събитията и сложността на пътищата към постигането на целта. Този роман дълго ще живее в литературата като паметник на борбите на пролетариата и на неговите съюзници през време на Великата октомврийска социалистическа революция.

Книгата на Рация Кочар е широко известна в Армения. Българският читател с романа „Децата на голямото семейство“ за първи път ще се запознае с писателя Кочар.

Романът е написан увлекателно, с искрена любов към родната земя, към съветските хора.

Събитията, на които е посветен романът, стават в Лорийския червенознаменен полк. Тук са се събрали бойни другари, хора, които до войната са били не само познати, но често и неразделни приятели. Това по своему украсява фронтовия бит на частта, до голяма степен определя постъпките на тези, които са свързани с предишни предвоенни отношения.

Характерни са образите на Тигран Аршакян и Минас Меликян — обикновени, честни хора от народа. Комунистът Аршакян произхожда от семейство със стари революционни традиции. Него не може да не го обикнеш. Обичат го и командирът на полка майор Дементиев, и войниците Бур-

ДЕЦАТА НА ГОЛЯМОТО СЕМЕЙСТВО

РАЦИЯ КОЧАР

денко, Хачакян, Мусраилов, Микаберидзе. Читателят се убеждава в това от дружелюбието, с което постоянно е съпроводено появяването на Аршакян във всички подразделения, във

всяка селска къща. Убедителността на неговите думи, чистотата на мислите и чувствата, всеотдайната защита на съветския народ — ето от какво е изграден образът на човека, който служи за пример на своите подчинени и на всички окръжаващи го.

Към старото поколение принадлежи и Меликян. Той е готов винаги да се притече на помощ на другаря си, попаднал в беда. Него също го обичат — за тая простота и честност, за добротата и сърдечността му. Но не винаги околните одобряват необуздания изблик на гняв у Меликян. Обхванат веднаж от гневен пристъп, той застрелва пленения с такъв труд „език“. Читателят е искрено огорчен от постъпката на любимия герой и макар и да му съчувствува, оправдава неговото разжалване — така, както и самият Меликян разбира и оправдава наложеното му справедливо наказание.

С живи черти са нарисувани от автора и няколко женски образа. Нежна, красива и смела е Аник. Бойците я уважават и обичат като родна сестра. Мил и незабравим е образът на Седа, загинала под развалините на градчето, без да дочака своя любим. Шура е така млада, а е толкова силна и уравновесена. Колко различни са по характер тези девойки, а читателят разкрива у тях много близки, сходни черти — черти на съветски девойки, възпитани от Комсомола.

Романът „Децата на голямото семейство“ е книга за великото съветско семейство, единството и нерушимостта на което са зациментирани със съвместно пролятата кръв на руси и украинци, белоруси и арменци, на всички съветски народи, книга за крепката бойна дружба, за предаността към съветската родина — общ дом на голямото семейство.

РАНГЕЛ ИГНАТОВ

Скица за писателя

от Хр. Минчев

Когато през 1954 година по витрините на книжарниците се появи малко неугледно книжле със сива, неправеща никакво впечатление корица, малцина са допусkali, че малката по обем книжка ще вълнува така много. Не минаха и няколко седмици и ето че по страниците на нашите вестници и списания започнаха да се появяват рецензии и критични статии, които привлякоха вниманието на широката читателска маса. Седем разказа, обединени под едно общо заглавие „Митьо от Равногоре“ — и името на непознатия досега автор доби известност.

„С тази книга младият автор за пръв път навлиза в литературата. И радостното е, че той навлиза успешно. Има нещо ново, бодро в седемте разказа на Рангел Игнатов. Много малко писатели са писали след 9 септември така непосредствено и правдиво за войнишката действителност у нас. Войнишкият живот е показан в неговото всекидневие, в неговата делничност, и то правдиво и увлекателно.

Най-голямото достойнство на книгата е, че с нея се прави опит да се потърси човекът под пагона, че в нея се изгражда образ на един войник, един интересен, оригинален и верен образ — Митьо от Равногоре. Митьо е така сполучливо описан в разказите, че той заживява в съзнанието на читателите, те го опознават, обикват го.“

Така писа един критик преди три години.

Започвайки с малкия обем и формат на книжлето, друг писа:

„Зачетеш ли се обаче в тази малка книжка, не можеш да я оставиш. Така сърдечно и човечно е написана тя. Оказва се, че книгата е по-голяма от формата, по-съдържателна и по-богата от своята външност. . . „Митьо от Равногоре“ е книжка на един сърдечен и даровит автор. И ако още много трябва да се желае от нейния автор, то е, защото дарованието винаги задължава.“

„Първата книга на Рангел Игнатов е едно радостно начало. На даровития автор трябва

да се пожелае да напише нови книги за нашите бойци, в които животът в Народната армия да бъде предаден още по-цялостно и правдиво“ — писа друг.

Все в този дух бяха всички оценки за книжката „Митьо от Равногоре“ на младия автор Рангел Игнатов. Затова и ние с положителност можем да кажем, че дебютът на неизвестния до този момент автор беше напълно успешен и обнадеждаващ.

Това беше преди три години. Появиха се нови и нови автори. Нашата литература расте и богатеет с все по-хубави и по-ценни художествени произведения. Но младият и надежден автор Рангел Игнатов не се чуваше, заглъхна и само от време на време появяването на някой очерк или разказ из вестниците показваше, че все пак той живее и твори.

В края на 1956 год. по книжарниците се появи още една малка сива книжка — сборникът разкази „Мечтата на Стоян“. На мястото на автора стоеше името на Рангел Игнатов. И ето че сега в ръцете на читателите се намира трета, вече обемиста книга от същия автор — романът „Дълг“.

Естествено е читателите да изявят желание да се запознаят с биографията на автора, да го опознаят като гражданин и творец. Но какво може да се каже за един млад човек, който е роден едва в края на 1927 година и няма още 30 години? Игнатов завършва гимназия в родния си град Пловдив, след което през 1946 год. постъпва във Военното училище — София. От 1949 год. до днес той е офицер в Бъл-

гарската народна армия. С литература се занимава още в гимназията, но първите си работи печата в списанието на Военното училище. През 1951 год. неговите разкази „Долу войната“ и „Децата на Франция“ спечелват първата награда от обявения конкурс от ЦК на ДСНМ.

От всичко дотук се вижда, че за сравнително къс период Рангел Игнатов успява да поднесе едно не малко по обем творчество.

Романът „Дълг“ е първият по-сериозен опит на младия белетрист. Той носи неизбежните слабости на младостта и растежа, но читателите ще го посрещнат с интерес и внимание. Той е един от малкото опити в нашата съвременна художествена литература да се отрази мирният живот на армията, трудностите на войнишкото ежедневиe и неговата красота.

Впрочем романът е пред читателите и критиците и сега вече думата имат те.

Не е безинтересно да се знае кое е наказало младия белетрист да се ориентира към военната тематика. На този въпрос др. Игнатов отговаря ясно и недвусмислено:

— Някои другари смятат, че животът в казармата, животът на хората в сиви шинели е много прозаичен, безконфликтен, еднообразен. Това не е вярно! Как може да се твърди подобно нещо, когато всички знаем, че прекараните години в казармата оставят най-трайни спомени у всеки

младеж? Нима тук не се завързва най-здравото другарство и приятелство? Нима младежите, които с упорит труд овладяват военното дело, не са живи хора, не мислят, не любят, не страдат, не се възмущават за бъдещето на своя народ и от политическите проблеми? В родната казарма растат нови хора, бодри и смели строители на социализма. В нашата армия сега младежите се оформят като съзнателни патриоти и интернационалисти, готови да дадат и живота си за свободата и щастието на българския народ, за комунизма. Ето защо аз пиша и занаяпред ще продължавам да пиша за живота в казармата. Уверен съм, че и други писатели ще надникнат в армията, защото тя предлага богати и многообразни теми за творчество.

На въпроса, върху какво работи в настоящия момент, другарят Игнатов отговаря:

— До края на 1957 година смятам да завърша новия си роман „Синът на бурята“, който е посветен на въоръжената борба срещу фашизма, водена от прогресивните и честни български синове, намиращи се във войската преди 9 септември 1944 година. Замислил съм и една повест на гражданска тематика, която ще работя през следващата година.

Нека се надяваме, че и занаяпред младият и талантлив автор ще продължава да пише и поднася на читателите още по-хубави и възбуждащи произведения.

* * *

*Навред земя, земя пустинна.
И нито залп, и нито глас.
Но те са тук. Оттук ще минат.
По този път. Край този храст.*

*Плъзят зелените им роти.
Напипвам спуска студен.
Не ме е страх. Не съм самотен.
Другар и пушка бдят до мен.*

*Лежи другарят. Не говори.
Слухти на четири страни.
Засечка пушката ще стори,
но той не ще ми измени.*

ВЕСЕЛИН ХАНЧЕВ

ОТДИХ

*На нисък хребет в сенки и трева
поспях след похода да си почина
с натегнала от дни за сън глава.
И в миг заспах. . . Събудил се едва,
усетих, че умората премина. . .
Как този хребет спомняше ми само
за отдиha. . . на майчиното рамо.*

ИВАН РУДНИКОВ

Из новоизлезлите стихосбирки „Стихове
в паласките“ и „Конник през пустата“

СЛАВЧО ТРЪНСКИ

произхожда от бедно селско семейство. Става член на РМС като ученик и бива изключен, арестуван, преследван. От 1942 г. минава в нелегалност и израства като умел партиен и партизански ръководител, става член на Соф. окр. комитет на БКП и командир на Соф. оперативна зона. Дейността на прославените партизани в Трънския край е свързана с името на Славчо Трънски. След смъкването на фашизма е избран за кандидат-член на ЦК на БКП и назначен за командир на 1 соф. гвард. дивизия. Заемал е различни командни длъжности в армията, сега е началник на ОВА „Г. С. Раковски“.

Колко много говори заглавието на партизанските спомени на Славчо Трънски! Само 13 години изминаха от незабравимите бойни дни на народната борба за свобода. Действително през тези 13 години нашата родина отиде толкова напред, постигна толкова успехи. И все пак 13 години в една историческа проекция не са много. От друга страна, колкото годините и да текат, колкото и времето да минава, величието на партизанските борби ще бъде винаги близко до сърцето на народа. Големият спомен ще се пази от поколенията, ще живее в съзнанието им и героичната епоха никога няма да им изглежда далечна и чужда. Най-послед заглавието на книгата, това „Неотдавна“, предупреждава: то припомня всички онези трудности, които трудещите се преминаха с бой, и призовава на бдителност срещу всички тъмни сили на стария свят, които заговорничат против свободата на нашата страна.

Това, което прави най-напред впечатление при четене записките на Славчо Трънски, е историческата добросъвестност на автора. Той е предал с най-голяма подробност всички значителни случки и събития от живота на отряда, бригадата, дивизията, обрисувал е множество образи, положителни и отрицателни, представил е пред читателя почти всички политически лица в Трънския край от онова време и е успял да

даде вярна картина на епохата.

Благодарение на внимателното и системно описване на историческите събития в за-

писките си Славчо Трънски успява да предаде постепенното нарастване на отряда, постепенното негово укрепване, превръщането му в значителна босва сила, да покаже увеличаването на бойния опит у партизаните, заякчаването на тяхната дисциплина, тяхната храброст и готовност за подвиг.

Авторът е предал всички трудности в началните фази от развитието на партизанското движение. Колко голяма е била вярата на хората, колко устремни са били мечтите им, колко ясно са виждали те бъдещето!

Много правилно и своевременно ръководителите на Трънския партизански отряд насочват своето внимание към спечелване доверието на народа. В самото начало на своя нелегален живот партизаните извършват акция след акция, нанасят кръвни удари върху фашистите и все повече печелят сърцето на трудовия народ. Постепенно техните имена се превръщат в легенда и засияват в душите на трудещите се с ореола на непобедимостта.

Затова именно отрядът не търси топли земянки през студените зимни месеци, а се окопава сред народа. Той е рожба на народа и народът го пази, храни, отглежда. Никога, дори през най-тежките блокади,

през най-студените дни, под вихри и бури, бойната дейност на отряда не престава. Там, където не ги очакват, партизаните се явяват и поразяват враговете.

Авторът е успял да покаже и как постепенно расте доверието на народа, как простите селяни превъзможват своя страх и тръгват по пътя на борбата, свързан с толкова рискове, страдания и дори смърт. Той е успял да обрисова образите на много ятаци — живи, колоритни, ярки фигури. Достатъчно е да си припомним баба Лена. Една стара селянка, без образование, без партийна, съумява да се издигне до величието на подвига и да пожертвува не само къщата си, но и собствените си деца. И ние виждаме как простите, обикновени хора поемат онзи път на бунта, на края на който твърде често се очертава силуетът на гроба.

Авторът е очертал също така образите на по-ярките фигури на партизани и партизански ръководители. Благодарение на това, че ролята на този отряд е особено важна, тук са идвали и ръководителите на партията, както и много народни герои. Авторът ни говори за Йорданка Чанкова, за Георги Аврамов, за Владимир Тричков, а също и мнозина други. В записките на Славчо Трънски читателите ще се срещнат с повечето от забележителните ръководители на партията и на съпротивителното движение.

При описанието на случките и събитията авторът проявява особен стремеж да запази историческата правда. Той чувства своята голяма отговорност пред историята и народа. В това отношение той не се страхува да покаже и отрицателните прояви на редица ръководители от Трънския край, както и да очертае някои отрицателни случаи и събития, станали през тежкия партизански живот. Прави впечатление огромният исторически материал, който е пресътворил авторът. Той е попълнил своите спомени с множество бележки, разпити на живи участници, на близки на погиналите герои. В това отношение записките почиват върху сигурната основа на фактите. И затова тяхната историческа стойност е от огромно значение.

Въпреки че авторът се движи по линията на историческите събития в хронологическа последователност и не се стреми да „прави

литература“, книгата на Славчо Трънски притежава значителни литературни качества.

Естествено и спокойно авторът рисува събитията и от многото описани акции, няма нито една, която да прилича на друга. Той е съумял да види индивидуалното и характерното в пресъздаваните събития, да схване и предаде атмосферата, духа на епохата, да нарисова с малко штрихи образите на своите герои. С колоритност и художествена убедителност Славчо Трънски ни пренася в онова велико и незабравимо време за Трънския край. И пред нашите очи се редят дълги партизански колонии, походи, борби, акции, кървави състолкования с врага и най-после — победата.

А колко много образи е очертал авторът в своята книга! И всички тези образи заживяват в нашето съзнание. Той е предал истината за историческите лица, но ги е описал така, че те се открояват със силата и убедителността на литературни фигури.

Книгата е написана с език ясен, колоритен, близък до народния, често топъл от едно живо чувство за хумор. И това ѝ придава особена свежест и непосредственост. Един народен човек разказва за борбите на народа през тежките и трудни дни. На места стилът на автора зазвучава с подкупваща простота, с епическа сила и убедителност.

И всичко това — значителността на събитията и историческите лица, верността и богатството на фактическия материал, историческата добросъвестност на автора, неговата способност да оживява случките и събитията, непосредствеността на стила му — прави книгата „Неотдавна“ едно от най-значителните постижения на нашата мемоарна литература. Тя представлява и ще представлява интерес както за историка, писателя, поета, социолога и пр., така също и за многобройните обикновени читатели и през идните времена. Тя ще бъде за поколенията един исторически документ за славните дни на партизанското движение и народната борба за свобода.

Издаването на книгата „Неотдавна“ от Славчо Трънски е успех не само за Държавното военно издателство, но и за цялата наша мемоарна литература.

Ефрем Каранфилов

Беше обед. Дъждът продължаваше да вали. Лазар доброволно се зае със задълженията на временен домакин. Другарите от Крамолин бяха изнесли няколко хляба и едно гърне фасул. Той бързо разпредели храната, но с боба срещна сериозна трудност. Тя се увеличи и от това, че нямаше достатъчно лъжици. Имаха само няколко души. Трябваше да се кашикаме¹. Аз имах в джоба си една дървена лъжица и за по-удобно носене бях ѝ счупил дръжката. Тъй като бях критикуван няколко пъти, че съм разсеян и лош домакин, реших да покажа с лъжицата, че се поправам. Лазар постави гърнето с боба и съобщи:

— Почва кашикането.

Лазар загреба с лъжицата и подаде на Асен, а Асен — на Стария Боян.

— Хлябът ми е достатъчно, гълъбче — отговори той и се престори, че никак не е гладен.

— Добре, той е расъл повече, по-голям е и сега може по-малко да яде — пошегува се Лазар.

На Стария Боян дори му стана по-леко, че не настояваме повече да вземе от боба. В това време аз извадих лъжицата от джоба на полушубката си и услужливо я подадох на Стария Боян. Той я погледна, преглътна и замълча. Нито я прие, нито отказа.

„Не му е удобно ние да се храним с пръсти, а той с лъжицата“ — помислих аз и наново тикнах в ръцете му лъжицата. В ястребовите му очи блеснаха пламъчета. Той не се стърпя:

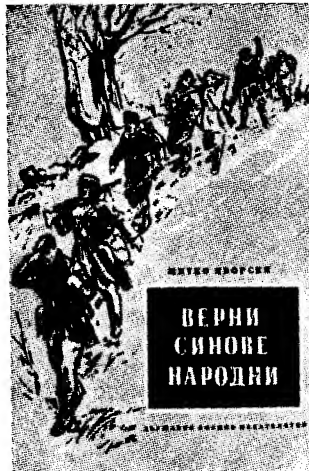
— Хвърляй я, гълъбче, хвърляй я!

Превъртях в ръцете си лъжицата, но не я хвърлих. „Как така — пръв опит да се оправя и да я хвърля!“ Но като срещнах строгия му поглед, хвърлих я. Строгостта изчезна от лицето му, той пое от Лазар лъжицата, с която се кашикахме, и топло се усмихна:

— След победата употребата на дървените лъжици трябва да се забрани с декрет.

Другарите разказаха, че въпросът с лъжицата си има своя история — Стариет Боян още от затвора не обичал дървени лъжици.

Дъждът не престана почти през целия ден. По лицата се стичаха дъждовни капки. Стариет Боян, Здравко и Асен се отделиха настрана. Ние също станехме, потро-

М. ЯВОРСКИ

пахме на едно място, за да се стоплим, събрахме се пак и под неотразимото впечатление на срещата със Стариет Боян започнахме разговор пак за него. Лазар ни разказа следния случай.

В началото на хиляда деветстотин четиридесет и трета година Стариет Боян и още двама другари били по организационна работа в Дряновска околия. Те отишли при едни наши ятаци. Ятаците ги посрещнали смутени. Другарите отначало не могли да разберат причината за смущението им, но жената скоро им обяснила: в къщи нямало нищо за ядене освен малко царевично брашно, примесено с трици.

— Ние често си правим качамак от него, но на вас дали ще хареса, не знам — смутено казала тя.

— Нищо, нищо — успокоил я Стариет Боян, разнежен от трогателната грижа на ятачката.

Тя също се поуспокоила и започнала да прави качамака.

Качамакът бил готов скоро. Жената го изсипала върху една бакърена тепсия, поставила я върху старо трикрако столче и другарите почнали да се хранят. Но качамакът бил горчив от разваленото брашно. Затова другарите по най-различни предлози отказали да се хранят.

Стариет Боян ги изгледал строго и продължавал да се храни. Другарите помислили, че той ще се откаже малко по-късно, но тяхното учудване било голямо. Той продължавал да се храни, докато изял качамака.

В очите на жената светнало доволство. Тя взела тепсията и излязла. Стариет Боян още мълчал. Единият го попитал:

— Как можа да изядеш една тепсия горчив качамак?

Той ги изгледал мрачно и сърдито отговорил:

— Горчив! Жената ни дава част от последното си брашно. Нали ще я обидим, ако не изядем това, което ни е приготвила! — Замълчал за малко и още по-сърдито ги предупредил: — И друг път да не се случва подобно нещо! Трябва да се учим да уважаваме хората.

Стариет Боян, Здравко и Асен дойдоха наново при нас. В гората припадна вечерният здрач.

Метнахме раниците си и тръгнахме.

¹ Разменяме.

Аз вече тичах към машината си, а Конзов след мене.

— Внимавайте, господин подпоручик, зад втората вълна крепости летят девет изстребителя „Лайтнинг“.

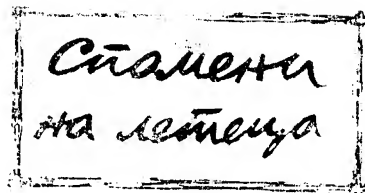
— Добре, Конзов, ще внимавам.

При първия опит да пуснем мотора той отказа. Аз чувствах, че много се бавя. Вече пот ме обливаше. Пулсът ми биеше в слепите очи.

Техниците завъртяха инертния подкарач за втори път. Спринцовам, изтеглям зумера и моторът заработва. Затварям кабината и давам газ за излитане от място. Не бях се вързал дори. Това усетих, след като започнах стръмния завой над гара Божурище. Поех курс към Перник, накъдето летяха крепостите, но когато ги потърсих на хоризонта, от тях нямаше следа. Пред мен — сребриста и доста плътна омара, над нея се показват кълбести облаци. Реших да летя на бърснец полет с максимална скорост, за да застигна крепостите, а след това, когато те се проектират на белия небесен фон като на екран, да взема височина встрани от тях и да ги атакувам, като използвам за изненада някой облак.

Стигнах Перник. Ала не виждах никакви самолети. Почти изгубих надежда, че ще ги намеря. Изведнаж на фона на един кълбест облак изпъкнаха силуетите на много крепости. Сега вече мога да набирам височина. Използвам голямата скорост и бързо качвам. От време на време крепостите се закриват от някой облак, но той бързо отминава и отново летя вече успоредно с тях.

Взимам превишение и избирам целта. Погледът ми се спира на последната крепост от втората вълна, която е леко изостанала. Зареждам оръдието и картечниците, почиствам цялата кабина от всякакви кабели, колани, шнурове, боне, маска и всичко, което може да ми попречи за едно бързо напускане на самолета при евентуални тежки попадения върху машината ми. Чувствам мотора на моя самолет като сигурна броня отпред. Отзад няма крепости, значи мога да бъда

ТОДОР РОЗЕВ

с всяка измината секунда те се доближават към мен.

Впил съм поглед в крепостта и непрекъснато лавирам, за да избягна далечния огън на стрелците. Шестстотин метра. Заковавам за момент самолета и давам точен примерен огън по кабините. Светещите снаряди потъват в крепостта. Отнемам рязко мотора. Скоростта намалява. Сто метра, петдесет метра и аз вече се скривам зад опашката на крепостта. А тя е толкова голяма! Четири пъти е по-голяма от моя самолет и е толкова близо пред мен, че напълно закрива останалите крепости. Стрелците на ранената вече крепост не отговарят. Те навярно са избити или са избягали напред, за да се спасяват. Сега тази на пръв поглед страшна крепост ми се вижда като безпомощна грамадна мишена. Аз съм толкова близо зад нея, че няма смисъл да се меря. Надигам се и като устремявам погледа си над мерника, започвам да я обливам със снаряди и куршуми. В местата, където избухват снарядите, изскачат огнени кълба, а от топлиите газове след експлозиите ми се струва, че цялото крило се огъва и трепти.

Два от моторите на крепостта започнаха да горят. Пренесох огъня по другите два мотора. Нови пожари. Цялата крепост пламна и започна да пада. В първия момент аз използвах падането на крепостта като щит и я следвах, и падах заедно с нея, но след това продължих в полутоно, за да избягна атаката на изстребителите. Минах под носа на водача, без да му дам корема на самолета си. Атаката ми беше челна и ние светкавично се разминахме. Олекнал се носех върху крилата на победата към летището, а в същото време крепостта догаряше край село Кошарево, Брезнишко.

Държавното военно издателство пусна серия от романи с военна тематика. Тези романи са подбрани както по техните художествени качества, така и по възпитателното въздействие, което ще окажат на читателите. Със своето богатство от фактически материал, от характери и типове, със своето сюжетно разнообразие те представляват увлекателно и полезно четиво не само за военнослужащите, но и за трудещите се, които се интересуват от бойната и мирновременната армейска действителност. Те ще запознаят читателя както с различните периоди от развитието на Съветската армия, на нашата Народна армия и на армиите на страните с народна демокрация, така и с чувствата и мислите на обикновените бойци и командири, с живота на редица прославени военачалници и герои.

Подготвя се издаването на редица нови преводни и оригинални военни повести и романи, които представляват интерес за всеки читател.

Досега са излезли от печат следните заглавия: „Разгром“ от Александър Фадеев, „Пархоменко“ от Всеволод Иванов, „Нашият взвод“ от Драгомир Асенов, „Ние черноморците“ от Димитър Добревски, „Настъпление“ от Велачко Нешков, „Войниците от Четирите реки“ от Януш Пшимаховски, „Железният поток“ от Александър Серафимович, „Дълг“ от Рангел Игнатов, „Деца на голямото семейство“ от Рачия Кочар.

Всяка книга от серията е с твърда подвързия, сух печат върху пегамонда, с мека корица-обложка, богато илюстрирана с отделни приложения и с данни за автора на книгата.

КНИГИ ЗА ОТЕЧЕСТВЕНАТА ВОЙНА

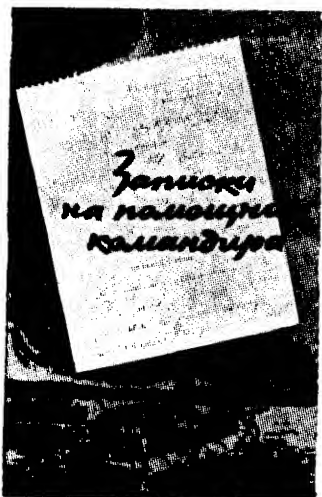

ПОХОДЪТ

от Славчо Васев

Книгата на Славчо Васев „Походът“ представлява записки на един журналист, който през март 1945 год. заедно с група наши журналисти е посетил българската войска на фронта в Унгария, когато Първа българска армия водеше най-тежки боеве. Авторът се е стремил да намери интересни подробности, внимателно е наблюдавал всичко по пътя си и е успял да направи силни художествено-публицистични обобщения. С голям интерес се четат страниците, в които авторът разказва впечатленията си от фронта. Тук има моменти, които уличат читателя, описанието засяга съществени страници от бойната действителност, действа възпитателно, буди патриотична гордост. Тази книга разказва за героизма, подвига и саможертвата на нашите бойци, за неуловимата слава на новата вече народна българска армия, която се би толкова далеч от отечеството и благодарение на моралната и материалната подкрепа на славната Съветска армия покори бойните знамена на българския народ с победа, със слава.

Записките са написани с опитно журналистическо перо, в тях няма увлечения по лирични описания, по естни ефектни сцени и моменти, по разточително рисуване на дребни детайли.

ЗАПИСКИ НА ПОМОЩНИК-КОМАНДИРА

от Петър Бабаков

Авторът на записките е офицер от Българската народна армия и бивш помощник-командир в Отечествена война. Той е запазил досега и използвал в своята книга много документи и писма, вестници и списания, в които са отразени бойни и героични епизоди. Бабаков разказва за героизма на войниците просто и сърдечно, разкрива огромната роля на партията за сплотяване на армейската маса на фронта, разобличава вражеската подривна дейност на гетовци и дамян-велчевци и посочва каква роля са изиграли съзнателните войнишки маси за изолирането и разобличаването на врага. Ценното в тази книга е нейната достоверност относно редица исторически факти като изграждането на помощник-командирския апарат в армията, картини от фашистката казарма, от съпротивителното движение, Отечествена война и др.

НАШИ ПИСАТЕЛИ

Тематиката на военната художествена литература има за задача да поддържа духа на бранителите на мира! Военната книга е допълнителен заряд към оръдието, което брани родината.

Отечествената война, в която Съветският съюз удържа храбра победа над врага, създаде единно взаимодействие между бойците и художественото слово. На фронта войниците казваха за Еренбург: той струва колкото една дивизия! Той ги вдъхновяваше към победа и неговите художествено написани статии срещу врага ги ободряваха: художественото слово вървеше в първите редици заедно с минометите и картечниците.

Героиката на войната, която спасяваше социализма, намери голямо отражение в художествената литература на народите, които сломяваха реакционната сила на империализма. Войната положи пред писателите много проблеми за разрешаване: те използваха нейните конфликти и отразиха такива събития от нея, които станаха ръководни в изграждането на обществото. Хуманизмът и саможертвата станаха примери за подражание от поколението!

Аз лично имам много произведения, свързани с войната. Старал съм се в художествени обобщения да докажа нейната несъстоятелност, жестокост и гибел за народите. В „Мирни размирни години“ — из Първата световна война — героят става жертва като противник на войната. В „Горан Горинов“ — от Отечествената война — героят е активен

борец — чрез войната — срещу фашизма! В много стихотворения съм изразил страданията на бойците и безмислието на войната. И сега аз мисля, че докато народите не постигнат пълно разоръжаване, писателите трябва да имат предвид последиците от нова война и четката им да не боядисва само небето, дъхът им да се не слива само с вятъра и сините очи да не блестят под луната! Нужна е още борба, и то жестока!

Михаил

ЗА ВОЕННАТА КНИГА

Радостно явление е появяването през последните години на все повече художествени произведения, в които се говори за войнишкия живот, за грижата на народа ни да готви добре своята отбрана, за неговите подвизи на полето на честта в далечното и по-близко минало. Отдавна мина времето, когато на военнотехудожествената литература се гледаше като на „ведомствена“, с предназначение „да служи“ само за бойците и командирите в Народната армия — широко народният характер на военното дело създава интерес към тая литература в най-различните среди на народа.

Колкото и да се говори за специализация на издателствата, безспорно е, че и другите издателства не могат да пренебрегнат тая литература — и неведнаж те издават книги с такова съдържание. И все пак именно Държавното военно издателство е главното средище, което не само издава, а и организира написването на книги за Народната армия. Това издателство обединява вече не малък колектив писатели — едни от тях израснаха именно в неговата среда, с помощта на неговите редактори и са известни като военни писатели; за съжаление все още е малък броят на други наши писатели, които са си поставили по-обща задача, но като българи и комунисти не би трябвало да пренебрегват и тая важна насока в литературата. Тая насока засега се дължи главно на усилията на пи-

сателите, за които военната тема е главното в творчеството им — Иван Милчев, Величко Нешков, Рангел Игнатов, Дим. Добревски, Борис Крумов, Дим. Бозаков, Б. Глогински, Хр. Чернаев, Ст. Сивриев, Л. Робертков и др. Всичките работят с талант и ентузиазъм, някои от тях вече очертаха свой творчески образ.

Сред нашите писатели съществува мнение, че книги, издадени от Държавното

военно издателство, отиват почти само „сред военните“ и така не достигат до погледа на нашата по-широка културна общественост. В това мнение има известна правда, но напоследък книгите на това издателство все по-често се виждат на книжарските витрини. Като имат пред очи главно хората от войската, другарите от издателството никога не бива да забравят, че делото на народната отбрана е общоотечествено, че то трябва да заангажира всички български патриоти и патриотки.

Много нужна е литературата с военна тематика. Тя представлява истинска школа за нашата народна младеж. Затова трябва да бъде изтъкнато високо делото на Държавното военно издателство — дело отговорно и патриотично.

Ангел Тодоров

**БОЦМАНЪТ
ОТ КОРАБА „МЪГЛА“**
Повест от *Н. Панов*

Книгата е посветена на подвизите на съветските моряци разузнавачи през време на Отечествена война. Те успяват да открият един секретен германски завод за производство на ново, неизвестно оръжие. Макар построен из фиордите на непристъпните норвежки планини, той бива намерен и унищожен. Като работна ръка хитлеристите са използвали насилствено отвлечени съветски жени и деца. Смелите моряци успяват да спасят само децата, а жените биват издадени в последния момент в подземните галерии, в които озверените германци пускат водите на океана чрез взрив.

КАКВО СТАВА В ТИШИНАТА
Повест от *Николай Томан*

С малката книжка „Какво става в тишината“ читателите ще се запознаят с нови изобретения в областта на разузнаването. На фронтовата линия през време на Великата отечествена война съветското командване открива, че замисълът на настъпващите съветски войски е станал известен на хитлеристкото командване. Поставена е срочна задача: да се открие източникът на сведенията в най-къс срок. Сложна и отговорна работа, но опитните разузнавачи се справят отлично с всички трудности.

ПОД ЧУЖДО ИМЕ
Повест от *Виктор Михайлов*

В своята книга „Под чуждо име“ Виктор Михайлов запознава читателя както с образите на враговете, проникнали и маскирали се в съветската земя, така и с бди-

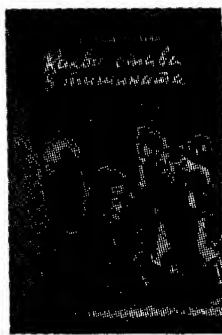
телните защитници на родината — разузнавачи и граничари. В майсторски заплетена фабула авторът ни разкрива историята на един дълбоко законспирирал се враг във важен промишлен район край Москва. Съветското разузнаване търси да открие шпионина. Опитният разузнавач майор Никитин разплита сложния чорап на вражеската агентура, противопоставяйки на прийомиите на шпионина богатия опит на контра-разузнаването, морала на съветския гражданин и неговото високо съзнание и патриотизъм.

БУМЕРАНГЪТ НЕ СЕ ЗАВРЪЩА
Повест от *В. Михайлов*

Американското разузнаване предприема „настъпление“ на широк фронт срещу СССР с много изпитани и дълбоко законспирирани шпиони с цел да бъдат откраднати планове и чертежите на ново зенитно оръдие, което само се насочва срещу вражеските самолети. Замислената операция „Бумеранг“ бива провалена, а шпионите заловени. Тук читателят ще срещне отново смелите и опитни разузнавачи от повестта „Под чуждо име“ — Гаев, Никитин, Каширин и др., — които отбелязват още по-големи успехи.

СИНЯТА СТРЕЛА
Повест от *В. Черновитов*

Току-що завършеният нов тип съветски реактивен самолет още при първия полет пада разбит в морето. Скокочилният съветски летец изпитател бива прибран от екипажа на една подводница. Но и летецът, и подводницата изчезват по тайнствен начин и всички усилия за откриването им остават напразни. Обаче съветските разузнавачи влизат в дирите на врага. Започва напрегнато преследване. Съобразителността на хората от разузнаването се увенчава с успех: вражеската банда от шпиони и пирати бива заловена, летецът спасен, а тайната на самолета запазена.

ТОРПИЛИРАНЕТО НА КРАЙЦЕРА „ХАМИДИЕ“

от Г. Купов

В своята книга капитан II ранг Г. Купов ни разказва спомените си за действията на нашия военноморски флот в Черно море през Балканската война.

Авторът доста живо е успял да предаде ентузиазма и скромния принос на моряците в общата борба на българския народ срещу вековния поробител. Доста сполучливо ав-

торът е успял да покаже, че макар и малък в сравнение с турския, нашият флот под командването на опитния и енергичен моряк, възпитаник на руския флот, капитан I ранг Добрев е могъл не само да брани родните брегове, но и дръзко да атакува модерния за времето си турски крайцер „Хамидие“. Тази атака прави чест на нашия флот и е гордост за всеки моряк.

ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА ПЛЕВЕН

от Петко Стойчев

В цялата руско-турска война 1877—1878 г. само боевете при Шипка могат да съперничат на боевете при Плевен по напрежение на бойните усилия, по проява на масов героизъм, по броя на кървавите жертви.

Книгата „Освобождението на Плевен“ е посветена на епичните боеве на руската и румънската армия през 1877 г. за съмняване отбраната на Осман паша. В „Освобождението на Плевен“ пред читателя се разкрива героичният подвиг на хиляди обикновени руски и румънски войници и офицери. С увлекателен стил авторът рисува образите на бележити пълководци като генерал

Скобелев, Гурко, Тотлебен и др.

Широко място е отделено за описване на всичко, което нашият народ е направил, за да увековечи славата на руската и румънската армия, извоювали с цената на скъпи жертви освобождението на Плевен. На местата, напоени с кръвта на хиляди руси и румъни, нашият народ е издигнал паметници, братски могили, паркове и мавзолеи, в които като скъпи реликви се пазят бойни знамена,

оръжия, снаряжение, трофеи от онова време.

Книгата на Петко Стойчев „Освобождението на Плевен“ се издава по случай 80-годишнината на славната плевенска спомени.

БЪЛГАРСКИТЕ ХАЙДУТИ

от Дойно Дойнов

Това е книга, в която авторът живо и увлекателно разказва за подвизите на славните български хайдути.

Изградена върху канавата на богат фактически материал, книгата отразява героичната борба на българския народ срещу турските поробители през една от най-тъмните епохи от нашата национална история — епо-

хата на турското робство.

Авторът съвестно и грижливо е проучил историческите извори и правилно е построил своето изложение за появата, развоя и характера на хайдутството. Езикът му е свеж и увлекателен. Книгата се чете с интерес. Тя докосва най-тънките емоционални струни на българската душа.

... И сега, когато над казармения плац се спуска мрак и от север подухне вечерникът, пред строените за тържествена проверка бойци първо по ред се извиква името на Тончо, а глас от редиците отговаря:

— На 16 май 1944 година в град Сливен бе разстрелян от фашистките палачи редник Тончо Савов Тончев, член на славната комунистическа партия. Той живя, бори се и умря за свободата на народа.

Слава на героя комунист!

Така завършва краткият биографичен очерк „Тончо Савов“, посветен на живота, делото и героическата смърт на един от хилядите редници на комунистическата партия в смелата борба за смъкване на фашистката тирания. С този очерк Държавното военно издателство започва публикуването на цяла серия подобни материали, обединени в обща библиотечка „Наши герои“. По тоя начин се слага начало на едно хубаво дело, което ще запознае нашите млади читатели със светлите образи и героичния живот на множество

млади воини, загинали в антифашистката борба и Отечествена война.

Очеркът за Тончо Савов е написан от младия автор Васил Димов с обич. Пред читателя се разкрива жизненият път на един смел млад комунист и герой. Сия на сливенско бедно работническо семейство, малкият Тончо отрано познава нищетата и разбира защо е нужна борба за събаряне на старото общество. Ученик, студент или войник, той отдава всичките си сили за сплотяване на силите в антифашистката борба. Попаднал в ръцете на полицията, на своите фашистки палачи, Тончо Савов се държи мъжествено и твърдо и посреща куршумите на наказателния взвод с думите:

— Горے главите, другари! Наша е победата! Да живее комунистическата партия. . .

На 14 януари 1921 година в бедното новопазарско село Плисков се е родил Георги Петров Христов. Детството му минава в крайна сиромашия. Малкият Герчо расте

весело и безгрижно, със смях и песни, напук на немотията. Селският поп става причина веселият хлапак да отиде в семинарията. Герчо завършва, но нито за миг не помисля да сеотдаде на попщината. Буден момък, той мечтае да стане учител, иска да добие висше образование. Но парите не стигат. Герчо Попето изслужва войнишката си служба, а после постъпва в ШЗО. И навсякъде с него ходят веселието, песента, смехът. Един жизнерадостен млад българин просто иска да живее, да пее... Все пак в безгрижната глава кипи волнолюбива мисъл, която иска да попива всичко, да претегли събитията, да намери своя път. . . Светът е разтърсен от жестока война, в страната се разгаря един огромен пожар: на кого трябва да служи младият български патриот Георги Петров Христов?

Идват светлите дни на свободата, войската потегля на решителен

поход и в нейните редици крачи като доброволец един млад взведен командир. Досега истинските български храбrecи бяха в бойните редици на партизаните. Герчо не иска да изостане по-назад, иска да бъде достоен син на своя юнашки народ. Неговият боен път е твърде кратък — той загива още в първия бой с врага, на 10 октомври 1944 година: повтаряйки подвига на Александър Матросов, храбрецът Георги Христов закрива с гърдите си амбразурата, от която сипе огън немската картечница. Твърде кратък боен път, но достатъчен, за да увенчае героя с неувяхваща слава.

Авторът на очерка Георги Крумов заслужава похвала за тази хубава, вдъхновено написана малка книжка за нашия български Матросов. Книжката за Георги Христов трябва да влезе във всяка библиотека, да бъде прочетена от всеки младеж.

БОРБАТА НА БКП ЗА РЕВОЛЮЦИОНИЗИРАНЕ НА ВОЙНИШКИТЕ МАСИ (1941—1944 г.)

Н. Горненски

С тази брошура авторът цели да запознае читателите с героичната борба на Българската комунистическа партия през годините 1941—1944 за революционизиране на войнишките маси от царската армия, а чрез това — да внуши уважение към партията герой и да укрепи доверието в нея като авангард на нашата работническа класа.

Поставената цел е напълно постигната. Проучил обстойно, задълбочено и добросъвестно много архивни документи, др. Горненски ни дава цялостна и ясна представа за усилията и жертвите, за упоритостта и себеотрицанието, с които партийните кадри — ръководни и редови — са прониквали крачка по крачка в царската казарма, рушили са камък по камък нейните устои, докато в решителния момент успяват да я превърнат в революционно средище и да я спечелят като съюзник при последния удар срещу кървавата монархофашистка власт.

Брошурата се чете леко; фактите са систематизирани и пределно изяснени чрез цитиране изцяло или в откъси на редица партийни документи — решения, резолюции, инструкции, позиви и др.

От тези документи се вижда (и това е особено ценно), че работата на партията сред царската армия е била провеждана със забележителна твърдост — по болшевишки. А това говори, че Българската комунистическа партия широко се е ползвала от богатия опит на своя учител — КПСС.

РЕЛИГИОЗНИТЕ СУЕВЕРИЯ И БОРБАТА С ТЯХ

от Тодор Ст. Стойчев

Както в миналото, така и днес, в условията на строящия се социализъм, религията е реакционна идеология, която трови съзнанието на трудещите се. Религията винаги е била чужда на всякакъв прогрес и на науката и като такава е служела вярно на подтисниците и експлоататорите, на реакционните класи и правителства.

На научно-популярен език в брошурата „Религиозните суеверия и борбата с тях“ се разглеждат въпросите за възникването на религиозните суеверия и предразсъдъци, за реакционната роля на религията в класовото общество и защо тя пречи на социалистическото строителство. Особен интерес представлява въпросът за борбата с религиозните суеверия и предразсъдъци в съзнанието на хората.

Партията и правителството днес водят най-упорита борба за внедряване на марксистко-ленинската теория в съзнанието на трудещите се. Пътят на тази борба минава през разобличаването на религията

БИБЛИОТЕКА „УЧИ СЕ ОТ УСТАВИТЕ“

Уставите на нашата Народна армия съдържат проверени от бойния опит основни положения на военната наука. Познаването и точното, но не механично, а разумно и творческо прилагане на войсковите уставни е важно задължение на всеки военнослужащ.

За да улесни бойците и командирите в изучаването на уставите, Държавното военно издателство създаде библиотека „Учи се от уставите“. От нея досега излязоха следните номера:

1. „Вътрешният ред в поделението“ от Н. Гостилничаров;
2. „Записки по дисциплината“ от К. Колев;
3. „Обичай и усвоявай своята военна специалност“ от Т. Гигов;
4. „Знамето на частта — символ на воинска чест, доблест и слава“ от Ц. Генов;
5. „Бъди за пример в казармата и сред народа“ от Хр. Кюркнев;
6. „Пази свято и нерушимо военната клетва“ от П. Николов.

Всяка от тези брошури е написана с разбиране на въпроса. Текстът се чете леко и увлекателно. Използвани са характерни примери от революционното минало на нашия народ, от бойното минало на армията и от мирновременната практика на частите и поделенията.

Излезлите досега номера от библиотеката „Учи се от уставите“ бяха посрещнати с голям интерес от нашите командири и бойци. Библиотеката в замяна ще продължи да издава книги на интересни теми, имащи непосредствена връзка с подготовката на Народната армия.

НОВИ КНИГИ НА ДЪРЖАВНОТО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО

Излезе от печат книгата „Тактически примери от Великата отечествена война на СССР“.

Тя ще подпомогне твърде много командирите и бойците в дейността им по тактическа подготовка и в ежедневната им партийно-политическа работа. От нея те ще научат как съветските командири са оценявали обстановката при всеки отделен случай, какви решения са вземали и как творчески са изпълнявали поставените им задачи, прилагайки най-различни форми на маневъра и проявявайки инициатива, съобразителност и морална издръжливост.

Книгата е написана на достъпен език и се чете с увлечение.

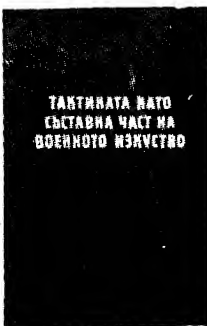
Съставителите ѝ имат за цел да поднесат на военните читатели систематизирано четиво с много тактически примери от Великата отечествена война за стрелкови полк и батальон, които да ползват командирите и бойците.

Книгата „Тактически примери от Великата отечествена война на СССР“ е интересно четиво за доблестно изпълнен дълг от страна на съветските воители, за отлично организирани и провеждани бойни действия на съветските поделения и части.

Едно от важните звена в обучението и възпитанието на нашата армия и главно на нашия команден състав е въпросът за тактическата подготовка.

В това отношение книгата „Тактиката като основна част на военното изкуство“ от подполковник М. Сквородкин е ценен принос. В своя труд авторът прави сериозен опит да разкрие разбирането на тактиката като съставна част от съветското военно изкуство.

В книгата се изследват научно въпросите за предмета и съдържанието на тактиката, нейните задачи и методи на теоретични изследвания, показани са ролята и мястото на тактиката във воен-

ното изкуство, значението на обективния и субективния фактор, връзката на тактиката с другите военни дисциплини: учението за морално-политическия фактор, военната администрация, военната география, историята на военното изкуство и военнотехническите науки.

В прегледна форма и с необходимата последователност са изяснени основните положения, които определят предмета и методите на тактиката съобразно с историческото им развитие, като е използван опитът от бойните действия през миналите войни и особено опитът от Великата отечествена война, а така също развитието на военното изкуство.

Войските и в миналото много често са прибегвали към нощни действия. Военната история, в това число и нашата военна история, е изпълнена с бойни примери за използване на нощта като прикритие на действията, за нанасяне на внезапни удари, за изненаждане на противника. Още по времето на Крум българската войска умело е водила нощни бойни действия. Чрез умело нощно обкръжение през 811 год. била унищожена цялата византийска армия, предвождана от император Никифор. През Балканската война 2 българска армия чрез нощна атака овладя Од-

рин, една от най-силните за времето си крепости в Европа.

Бързото развитие и усъвършенстване на военната техника, особено на оръжията за масово унищожение, след Втората световна война оказва голямо влияние върху воденето на бойните действия.

За да подпомогне подготовката на поделенията за нощни действия при различна бойна обстановка, Държавното военно издателство издаде книгата „Нощни действия на малките стрелкови поделения“ от Дим. Христов и Ив. Дръндаров.

Взрив и взривни вещества от проф. К. Андреев

Тази брошура запознава читателите с всички въпроси, свързани с историята, химическия състав, видовете и използването на взривните вещества както в народното стопанство, така и във военното дело.

В края на книгата е дадено кратко описание и на атомния взрив и на начините за предпазване на живата сила и техниката от поразяващото му действие.

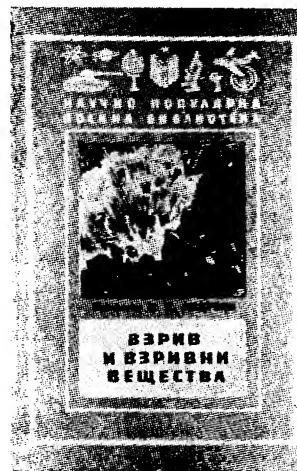
В книгата „Вертолетът“ от В. А. Захарин се дава на съвършено популярен език описание на най-новия летателен апарат — вертолета. Дадено е нагледно описание на отделните му части и тяхното назначение.

Отделните действия на вертолета са много добре илюстрирани, поради което книгата може да бъде полезна и за хора, които нямат специална подготовка.

Как работи радиолокаторът от Я. З. Перля.

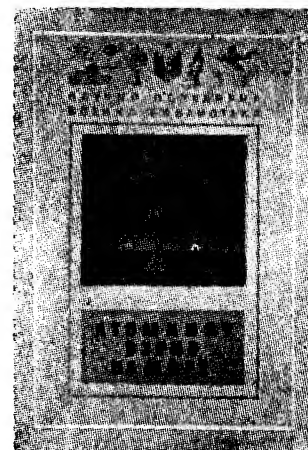
В книгата популярно са изложени принципите на ра-

диолокацията и са дадени нагледни представи за физическите явления, върху които са основани, за естеството на радиовълните и законите за разпространяването им и за начините за насочване на излъчването. Разказва се също така за далечината и точността на откриването на обектите, за

устройството на необходимите електронни уреди и най-после за работата на радиолокационните станции и разните начини за използването им.

Книгата е предназначена за широки читателски кръгове.

ЗАГЛАВИЯ, КОИТО ПРЕДСТОИ ДА ИЗЛЯЗАТ

1. Разкази за ракетата от Б. Ляпунов
2. От ракетата до космическия кораб от К. М. Гилзин
3. Подводни кораби от С. Шер
4. Как работи дизелът? от А. Куров
5. Радиоактивните излъчвания и техните измервания от В. П. Сирнев
6. Зад границата на видимото от Б. Н. Суслов
7. Ядрени излъчвания при атомен взрив от А. И. Иванов
8. Светлинното излъчване при атомния взрив от П. И. Архипов
9. Ударната вълна при атомния взрив от А. Н. Леонтиев
10. Използуване на атомната енергия за мирни цели — сборник от статии

НАШИТЕ ИЗДАНИЯ ПРЕЗ 1958 Г.

I. ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА

а) ОРИГИНАЛНА

Ветрове

роман от Б. Глогински

Калоян

роман от Д. Мантов

Живите помнят

роман от Камен Калчев

Тринайсетте

повест от Г. Караславов

Летни нощи

повест от Б. Крумов

Синът на бурята

роман от Р. Игнатов

Генерал Заимов

очерк от Г. Цветков

Орловски

роман от И. Аржентински

Командирът

роман от П. Янев

Последната галера

роман от Д. Добревски

б) ПРЕВОДНА

Другарят генерал

повест от М. Колосов — превод от руски

Наследници

роман от М. Алексеев — превод от руски

II. МЕМОАРНА ЛИТЕРАТУРА

Партизански записки — от Ив. Гинчев

III. ВОЕННИ ПРИКЛЮЧЕНИЯ

а) ОРИГИНАЛНА

Троянският кон

повест от Сл. Караславов

Тайната на старото ханче

повест от Л. Цветков

Тихият двубой

повест от Хр. Минчев

Изповед

повест от В. Нешков

б) ПРЕВОДНА

Квартира без номер

повест от Г. Цирулис и А. Имерманис — превод от руски

На брега на Днепър

повест от П. Гавруто — превод от руски

Процавайте, скалисти планини

повест от Ю. Семенов — превод от руски

IV. ВОЙНИШКА БИБЛИОТЕКА

а) ОРИГИНАЛНА

Малки разкази

от Д. Бозаков

б) ПРЕВОДНА

Стихотворения

от Н. Уткин — превод от руски

Звезда

повест от Е. Казакевич — превод от руски

Зеко

повест от Иво Андрич — превод от сръбски

Разкази

от Джек Лондон — превод от английски

Разкази

от К. И. Станюкович — превод от руски

Избрани произведения

от А. Мицкеевич — превод от полски

Разкази

от Сабахатин Али — превод от турски

V. ПОЕЗИЯ

а) ОРИГИНАЛНА

Вярност
от П. Лаловски
Стихотворения
от М. Христов
Венец за героя
от М. Ивачов

VI. ПОЛИТИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

а) ОРИГИНАЛНА

Марксизмът-ленинизмът за войната
от Иван Кинов
**Превъзходството на съветската военна
идеология над буржоазната военна идеология**
от Т. Лилков
Вестник „Народна армия“ 1921—1923 г.
от Ив. Узунов
**Идеологическата обработка на америка-
нската армия**
от Н. Цонев

б) ПРЕВОДНА

**Избрани военни произведения — В. И.
Ленин**

VII. ВОЕННОТЕХНИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

а) ОРИГИНАЛНА

**Атомното оръжие и противоатомната
защита**
от Кошукеев, Петков и Тучев, второ
преработено и допълнено издание
Самолетът и ракетата
от Р. Радулов

б) ПРЕВОДНА

Съвременната военна техника
колектив — превод от руски
Въздушно реактивни двигатели
от А. К. Гилзин — превод от руски
Управляеми ракети и снаряди
от К. В. Гатлен — превод от английски

ПРЕД НОВА СРЕЩА С ПОЗНАТИТЕ ГЕРОИ

Войната продължава. С кръвта си българските воини пишат славната Дравска епопея. А назад в тила повалената класа на експлоататорите, макар и тежко ударена, прави последни и рисковани усилия да подкопае устоите на народната власт.

Ще успее ли заговорническата група на полковник Диманов и останалите вражески настроени офицери? Как се справя с тях Чугун като един от ръководителите на военното разузнаване?

Кое налага нови изпитания в отношенията между Лиляна и Славновски при новата обстановка, за да стигнат най-сетне те до своята логична развръзка?

Срещу новата власт се мъчи да надигне глава не само класовият враг — към нея не протягат ли нечисти ръце и всевъзможни карьеристи?

Имаше ли сериозни основания Матейчо да изостави другарката си, защото при новата обстановка се оказала „неподходяща и проста“ за него или заради един каприз след демобилизацията Луканчето да мине в опозиционния ЗМС в Камено поле?

За съдбата на останалите герои и за тях възлови моменти скоро ще четем във втората книга на романа „Настъпление“ от Величко Нешков.

ЧИТАТЕЛИТЕ ЗА ИЗДАНИЯТА НА ДЪРЖАВНОТО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО

В Държавното военно издателство ежедневно пристигат десетки писма, в които читателите от цялата страна изпращат отзиви и препоръки за нашите книги. Писма се получават от хора с най-различни професии: работници, трудещи се селяни, служачи, воини от Народната армия. За всички тях военната книга е станала любим другар и учител и незаменим помощник.

Пишат ни ученици, младежи, хора в зряла възраст и побелели старци. От всички писма лъха интерес и любов към военната книга.

Особено добре се посрещат от читателите романите и повестите с военна тематика. Както се изтъква в редица писма, те се прочитат на един дъх, съдбата на героите вълнува и затрогва, описаните събития се запечатват дълбоко в съзнанието. С голям интерес и любов се четат съветските романи, посветени на героичните дни на Великата октомврийска социалистическа революция, гражданската война и чуждестранната военна интервенция и Великата отечествена война.

Повестите и романите, посветени на Отечесвената война и на мирновременния живот на нашата Народна армия, също се посрещат с голям интерес от читателите.

Многобройни положителни отзиви се получиха в издателството за книгите „Настъпление“ от В. Нешков, „Нашият взвод“ от Др. Асенов, „Ние черноморците“ от Д. Добревски, „Дълг“ от Р. Игнатов и др.

„Като прочетох повестта на Драгомир Асенов, казано откровенно, обикнах хората от армията и на всеки военен гледам като на човек, който има съзнание за дълг, патриотизъм, другарство“ — ни пише другарката Германова.

С възторг, особено от младежта, се посрещат книгите, посветени на нашето героично минало. Подвизите на партизаните, описани в книгите „Боят при Ковачите“ от Д. Гинчев, „Черна зима“ от К. Маринов и др., дълбоко вълнуват и възпитават. Като споделя с нас впечатленията си от тези наши издания, другарят Кънчо Смилов отбелязва, че те вдъхновяват младото поколение „да обича нашата родина и при нужда да я защитава и даде живота си за нея“.

С интерес се посрещат и книгите от библиотека „Военни приключения“. Другарят Георги Мунджиев ни пише, че винаги е имал склонност да чете книги с приключенска тематика, но в миналото е попадал на криминална литература с нездра-

во, развращаващо съдържание. След като е прочел „Ягуар 13“ и „Дълбокият рейд“ от библиотека „Военни приключения“, той е станал ревностен читател на книгите от тази библиотека, които едновременно увличат със своя занимателен, драматичен сюжет и възпитават в дух на пламенен патриотизъм към социалистическата родина и на изострена бдителност спрямо попълзновенията на враговете.

Военнотехническата литература и брошурите от „Научно-популярната военна библиотека“ се посрещат също така добре от читателите, които живо се интересуват от новостите във военната наука и техника.

Читателите изпращат ласкави отзиви за външното оформление и илюстриране на книгите.

Трябва да се отбележи, че в писмата на читателите се съдържат и редица ценни препоръки и критика относно тематиката, съдържанието и оформяването на изданията на Държавното военно издателство.

Военното издателство отправя горещ апел и за бъдеще читателите да изпращат своите впечатления, отзиви и препоръки за нашите книги, което ще способствува за подобряването на изданията му.

Читатели за нашите книги

В Държавното военно издателство ежедневно пристигат десетки писма, в които читателите от цялата страна изпращат своите отзиви и предложения за нашите книги.

Тук помещаваме само няколко от тях.

15 май 1957 год.

Книгите и романите с военна тематика винаги се приемат с охота от гражданството. Особено интересни са книгите, отразяващи близкото революционно минало, тъй като в большинството случаи те са написани от самите участници и написаното се чете на един дъх. Държавното военно издателство трябва да поеме издаването на книги като „Записки на политкомисаря“ от Иван Зурлов, „Средногорски партизани“ и др., които отдавна са изчерпани.

Голям и заслужен интерес за гражданството представляват онези военни книги, в които се разглеждат теоретични въпроси. Сборникът на Енгелс „Избрани военни произведения“ представлява голям интерес не само за военните, а и за гражданите, които като офицери и войници от запаса трябва да ползват своите военни знания. Тези произведения са образец на марксистически анализ на военните въпроси.

Книгите, разкриващи историята на военното изкуство и особено на българското, са интересни и поучителни. Те са ценен помощник за всички военни преподаватели и за учителите в гимназията.

Околийски народен съвет
Отдел „Култура“
гр. Белградчик

18 май 1957 г.

В библиотеката ни случайно ми попадна повестта на Драгомир Асенов „Нашият взвод“, която много, извънредно много ми хареса. Още отначало заживях заедно с героите на повестта. Техният живот като че ли стана и мой. И когато прочетох книгата, стана ми мъчно, че трябва да се разделя с героите на повестта. Неизличими ще останат в съзнанието ми образите на бойците, на лейтенант Пахов, на майор Граматиков.

Като прочетох повестта на Драгомир Асенов, казано откровено, обикнах хората от армията и на всеки военен гледам като на човек, който има съзнание за дълг, патриотизъм, другарство.

Не съм писателка и затова пиша така. Писах ви онова, което ме възнува след прочитането на повестта. Аз съм на 19 години. Завърших реална гимназия миналата година.

Мария Хр. Германова
работничка в ТКЗС „Желю Диманов“
с. Колю Ганчев, Старозагорско

15 май 1957 г.

Останах възхищен при прочитането на книгата „По долини и балкани“, а също така и „Черна зима“, която е спомен за живота на партизаните в Ловеч през време на борбата у нас. Пред мен се разкри покъртителна картина на живота на ония ятаци и семейства им, които приеха с гордост смъртта, но не издадоха нищо на врага, на ония смелчаги, които бяха разстреляни и хвърлени в р. Осъм. Аз няма да забравя никога тези герои, пожертвували своята младост и жадни още за живот.

Евгени Георгиев Костадинов
IX клас I-во с. с. у-ще „Д. Благоев“
гр. Видин

12 юни 1957 г.

Другари,

Едни от най-желаните произведения за мен, това са изданията на ДВИ. Имах прекрасната възможност да прочета редица от тях. Само преди няколко часа довърших романа „Настъпление“ от Величко Нешков. Прочитайки го, аз споделям впечатленията си с вас. Още от първата страница аз толкова се увлякох, че прочетох романа, така да се каже, на един дъх. В произведението си писателят ни разкрива чрез главните герои двата враждебни лагера. Всеки би почувствувал отвращение от поручик Изнатов, съпругата му Кети, Милко Бейски, Цено Ангелов, Костов и др., които получиха справедливата присъда на народа. Въз възторг съм от дейността на подпоручик Слановски, учителката Лилиана, Чугун, Кутулата и неговите другари, които с безпримерния си героизъм на фронта покриха нашите бойни знамена с неуязвима слава. Ние, воините от БНА, се учим и ще продължаваме да се учим от техния боен опит.

Накрая аз благодаря на писателя др. Величко Нешков за хубавата книга, с която той направи един ценен принос в нашата литература. Благодаря и на другарите от ДВИ, като им пожелавам все така да работят и ни предлагат добре подобрена литература.

С другарски поздрав:

Пенко Стефанов Ковачев
Под. 80220 „ч“

22 май 1957 год.

Другари,

Лично аз и другарите в политотдела високо ценим изданията на ДВН. Много от нас си купуват вече за своите библиотеки изданията. Аз например притежавам „Нашият взвод“ на Др. Асенов, „Разкази за войнишката душа“, „Родно небе“ от Л. Михайлов, „Дълг“ от Р. Игнатов и няколко брошури от научно-популярната библиотека.

Изданията се отличават със своята спретнатата, хубава подвързия, смислени илюстрации. Особено добър в техническо оформление е книжката на Б. Горбатов „Разкази за войнишката душа“.

Книгите лично на мен ми помагат в провеждането на културно-просветната работа. През зимата например под прякото ръководство на политотдела вечер колективно прочетохме „Разкази за войнишката душа“, обсъдена бе „Нашият взвод“, на 16 май бе обсъден очеркът на В. Димов „Тончо Савов“. Характерно е, че обсъждането става в поделението, където е служил Тончо. Доклад за книгата и критически разбор изнесе учителката по литература Еврова.

Пожелавам нови успехи!

С поздрав: майор И. Биволаров
под. 60300

1 май 1957 год.

Другари,

Книгите на Държавно военно издателство се четат с интерес от учениците.

Издаването на нови приключенски и военни научно-популярни четива се очаква с нетърпение.

2-ро ср. у-ще „П. П. Славейков“
София

Другари,

Ние с право можем да кажем, че издадените книги с военна тематика много се търсят и четат при нас.

Измежду книгите, издадени от издателството, най-много се търсят и четат „Настъпление“, „Зеленият лъч“, „В Лопанската гора“, „Ние черноморците“ и др.

Препоръчваме ви да продължавате с удоволствие усилена подетата работа.

Читалище „Пробуда“
с. Подем, Плевенско

16 май 1957 г.

Другари,

Прочитайки вашия информационен бюлетин, останах много доволна за това, че имам пред себе си имената на толкова хубави книги. Едни от тях аз съм чела, а други не съм. Досега в моята ученическа библиотека съм определила много място на книги от вашите издания. От сега нататък също ще търся и редовно ще чета вашата художествена литература. Тя вдъхновява, дава напътствия, разкрива все нови и нови неща на читателите. Тя кара читателите да изживяват всичко заедно с героите.

Така, когато четох книгата на др. Драгомир Асенов „Нашият взвод“, аз изживявах всичко заедно с войниците. Вдъхновявах ме храбростта и саможертвата им в полза на родината. От дълбочината на моето юношеско сърце аз ненавиждах „асовете“ — тези, които искат да превърнат нашата цветуща татковина в безжизнена пустиня.

Ние трябва да изпълняваме поръката на Павел към Катя от „Дълг“ на Рангел Игнатов:

— Ние сме родени, за да строим бъдещето с пот и кръв, това е нашият път и друг път няма. И в това е щастие.

Аз ви моля и занаят да излизат вашите хубави, добре издържани в художествено отношение и увлекателни книги.

За това ще ви бъдем горещо благодарни.

Лиляна Цветкова Пешкова
у-ка от VIII кл. на ССУ „Д-р Петър Берон“

гр. Червен бряг

28. VII, 1957 г.
Кюстендил

Другари,

Дълбоко съм развълнуван от прочетената книга „Дълг“ от Рангел Игнатов и останах със силни впечатления и скръб по Павел.

Моля да ми обадите: жива ли е неговата другарка Катя и ѝ предайте хиля и поздрав, каква рожба има, предайте ѝ да го възпита така, както бе възпитан Павел — както ѝ заповядва той в болницата.

Нямам сили и думи, с които да изразя моите чувства към семейството на Павел за неговия героизъм.

Книгата я прочетох в отпуск, като бях в гр. Кюстендил — писмото ви пиша оттам. Живя в София.

Васил Рангелов Неделков
шофьор — 30 годишен
ул. „Полковник Янков“ № 6
кв. „Баталова воденица“

**Издательството умолява всички читатели
на военната книга, също и всички книжар-
ски и библиотечни работници, да изпращат
отзиви, бележки и препоръки за неговите
издания на адрес:**

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО

София, ул. „Иван Вазов“ № 12

ВОЕННОСЛУЖАЩИ, ЛЮБИТЕЛИ НА ВОЕННАТА КНИГА,

**За всички интересуващи ви издания на Държавното военно
издателство, които не можете да намерите в местните книжарници,
отправяйте поръчки до**

КНИГОПОЩА

пощенска кутия 557 — София.

**„КНИГОПОЩА“ изпраща всякакви български книги по по-
щата с наложен платеж за всички краища на страната.
Поръчки под 10 лева не се изпълняват.**

ПОЛЗУВАЙТЕ УСЛУГИТЕ НА „КНИГОПОЩА“!

ВОЕННА КНИГА — периодичен бюлетин на Държавното военно издателство
Редактори: В. Александров, Хр. Минчев, П. Лаловски и Д. Бозаков;
художник-уредник: К. Майски; снимки: Кръстевич; коректор: Е. Прохас-
кова; техн. редактор: Г. Чулев. Формат 8* от 71/100, печатни коли 2, изд. коли 2,38,
техн. поръчка № 499, изд. горъчка № 1157

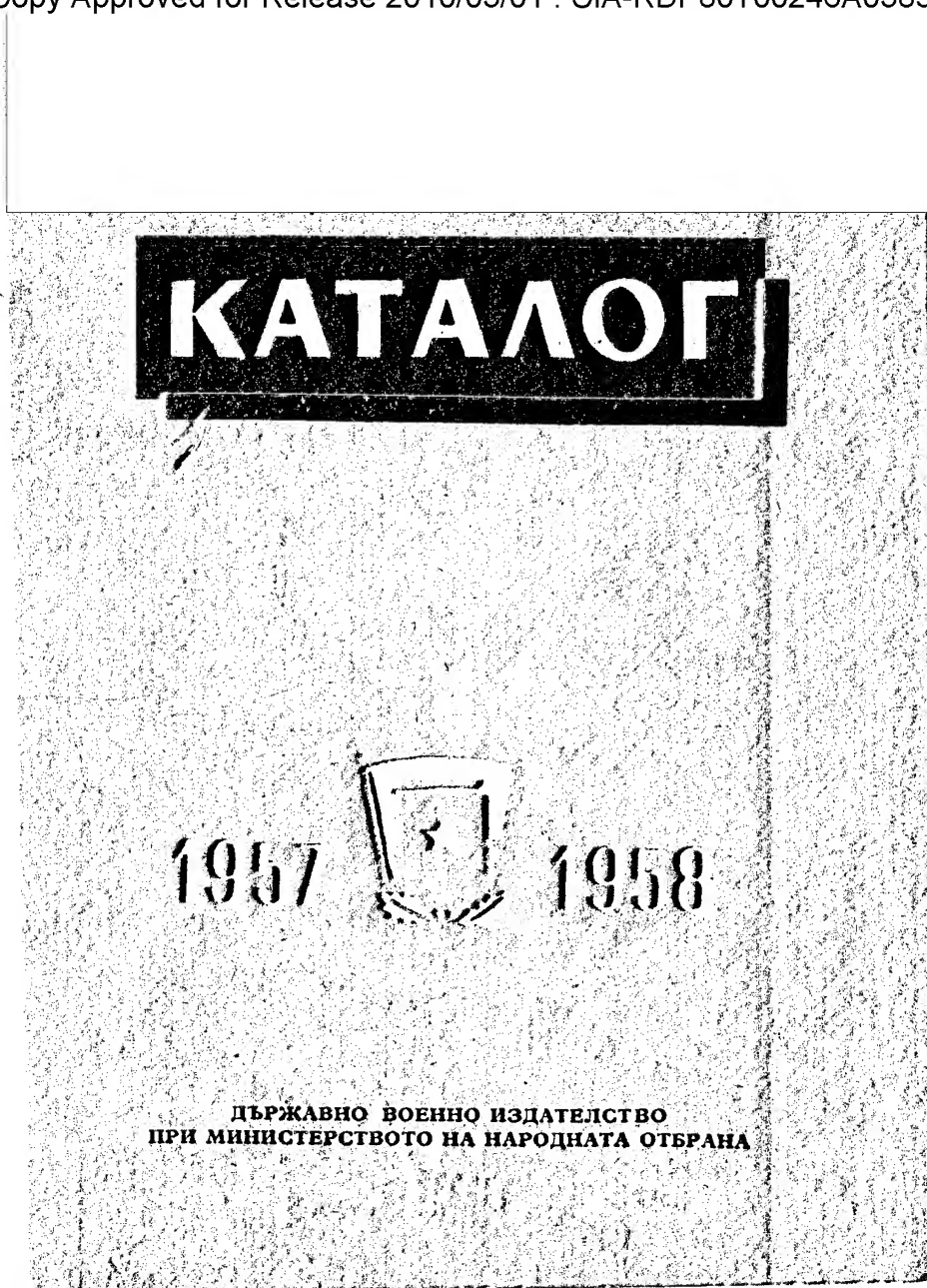
Печатница на Държавното военно издателство при МНО

ИЛЮСТРАЦИИ
ИЗ НАШИ КНИГИ

Тук помествахме илюстра-
ции от книгата на Славчо
Трънски „Неотдавна“, из-
работени от художниците
Сергей Ивайлов и Кою
Дончев

STAT

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

КАТАЛОГ

1957-1958

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО
ПРИ МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНАТА ОТБРАНА

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

ИЗДАНИЯ
ПО СЛУЧАЙ ЧЕТИРИДЕСЕТГОДИШНИНАТА
ОТ ВЕЛИКАТА ОКТОМВРИЙСКА
СОЦИАЛИСТИЧЕСКА РЕВОЛЮЦИЯ

СЕРАФИМОВИЧ А. Железният поток. Роман, превод от руски. 236 стр. с 8 приложения, 5 000 екз. Цена 8,85 лв.

В съветската класическа литература романът „Железният поток“ стои наравно с „Чапаяв“ на Дм. Фурманов и „Разгром“ на А. Фадеев.

В този роман е показан в цялото му величие легендарният Тамански поход, ръководен от командира болшевик Кожух, който изиграва решителна роля за превръщането на неорганизираната маса селяни бежанци, анархистуващи матроси и други в дисциплинирани и непобедими бойни части на Съветската армия.

Поръчка за броя.

ГОРКИ М. Разкази за героите. Превод от руски. 144 стр., 10 000 екз. Цена 3,25 лв.

Книгата съдържа разказите: Макар Чудра, Хората победиха, Сърцето на Майката и Разкази за героите.

Поръчка за броя.

ФУРМАНОВ ДМ. Чапаяв. Роман, превод от руски. 14 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 9,80 лв.

В класиката на съветската художествена литература романът на Дм. Фурманов „Чапаев“ заема едно от първите места. Славата на легендарния самороден пълководец на младата Съветска армия Василий Иванович Чапаев продължава да живее и до днес и да се носи далече по света. В това отношение бележитият роман на Фурманов, политкомисарят на прочутата Чапаевска дивизия, изпълни и изпълнява голяма роля. С убедителни картини и ярки образи писателят е съумял да покаже драматизма и героиката, романтиката и жестокостта на онази величава борба, която роди военачалници като Чапаев. Романът отдавна се ползува у нас със заслужена обич от страна на читателите, които сигурно ще посрещнат новото подобро издание на романа в серията „Военни романи“ с внимание.

Поръчка за броя.

КОЧАР Р. Децата на голямото семейство. Роман, превод от руски. 504 стр., 5 000 екз. Цена 15,40 лв.

Във Великата отечествена война съветските народи и съветските воители показаха силата на многонационалната съветска държава, могъществото и превъзходството на социалистическата система над капиталистическата система. Обилно пролятата кръв на руси и украинци, белоруси и арменци, на жени и мъже от голямото съветско семейство още по-силно укрепи нерушимото единство между тях, тяхната велика дружба. За тая крепка бойна дружба, за преданността към съветската родина — общ дом на голямото семейство — разказва вълнуващо в своя роман Р. Кочар.

Поръчка за броя.

ШОЛОХОВ М. Съдбата на човека. Превод от руски. 68 стр., 5 000 екз. Цена 2,30 лв.

Разказът „Съдбата на човека“ от бележития съветски писател Михаил Шолохов е посветен на съветския човек, който измина трудния път на войната в името на победата над хитлерофашизма, в името на живота.

Поръчка за броя.

ИВАНОВ ВС. Бронираният влак 14-69. Превод от руски. 3,5 коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 3,15 лв.

Повестта е посветена на гражданската война в Сибир и на борбата на сибирските партизани. Многократно преиздавана в Съветския съюз, тя се ползува с обичта на читателите. Поради големия интерес към нея, повестта е драматизирана от автора, а в последно време върху нейния сюжет бе създадена и опера.

Поръчка за броя.

ЛАВРЕНЬОВ Б. Четиридесет и първият. Повест, превод от руски. 96 стр., 5 000 екз. Цена 2,65 лв.

Сюжетът на повестта е известен вече на нашата публика от едноименния съветски филм (награден на кинофестивала в Кан). Чрез сблъскването на революционния дълг и пламенната любов писателят разкрива романтиката и суровостта на борбата за утвърждаване на младата съветска власт.

Поръчка за броя.

БУБЬОНОВ М. Безсмъртие. Повест. Превод от руски. 168 стр., 5 000 екз. Цена 3,60 лв.

В повестта се разказва за героичните дни на гражданската война през 1918 година. Действието се развива на един шлеп затвор, където достойно загиват съветски хора, оставайки безсмъртни в своята преданност към революцията.

Поръчка за броя.

КОНОНОВ А. Разкази за Ленин. Превод от руски. 100 стр., 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 г. Цена 2,70 лв.

В своите малки разкази за Ленин съветският писател А. Кононов ни рисува отделни случки от живота и дейността на великия пролетарски вожд, разкривайки в образа му неговата простота и човечност, неговата вяра в силите на трудещите се и всеотдайната му преданост на социалистическата революция.

Поръчка за броя.

*** Съветски военни разкази. 18 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 11,30 лв.

Във Великата отечествена война съветските хора проявиха най-ярко своя патриотизъм. Героизмът стана за воините ежедневие. На делата и подвизите на обикновените труженици с винтовка, на героите от непобедимата армия на великата страна съветските писатели са посветили най-хубавите си разкази. В сборника са включени разкази на 26 известни съветски писатели, като А. Толстой, А. Серафимович, М. Шолохов, А. Фадеев, К. Федин, К. Паустовски, К. Симонов, Б. Полевой, В. Катаев и др.

Поръчка за броя.

*** Поеми за Октомври. Сборник. 84 стр., 4 000 екз. Цена 3 лв.

В сборника са поместени: „Главната улица“ от Демян Бедни, „Дванайсетте“ от Александър Блок. „Песен за Опанас“ от Едуард Багрицки и „Песен за великия поход“ от Сергей Есенин.

Поемата „Главната улица“, написана в задъхания, трескав, мощен ритъм на уличните боеве, предава настъпателния ход на победоносната пролетарска революция.

Безсмъртната поема на Блок „Дванайсетте“ е първият поетичен паметник на революцията, симфонична картина на нейния неотменен и неспирен възход.

В поемата „Песен за Опанас“ просто, но убедително Багрицки довежда читателя до големия поетичен извод — ако трябва да загинеш в бой, загини като комуниста Коган, докрай верен на своя народ.

„Песен за великия поход“ на Есенин е едно от малкото произведения, разкриващи в народнопесенна форма историческите борби на руския народ и неговите революционни победи.

Поръчка за броя.

БЕЛЕВ К. Пробивът. Роман. 21 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 12,80 лв.

Романът на Кръстю Белев е претърпял вече няколко издания на български и руски език. Писателят работи от години над своето произведение. Преработил го е, като е доуяснил редица образи.

Сега ние виждаме неговите герои преди войните, през време на самите войни и след войните. По този начин писателят е проследил по-грижливо и внимателно развитието на героите си.

В романа ярко е показано влиянието на Великата октомврийска революция в България.

Поръчка за броя.

ИЗДАНИЯ
ПО СЛУЧАЙ ОСЕМДЕСЕТГОДИШНИНАТА
ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ
ОТ БРАТСКИЯ РУСКИ НАРОД
1877-1878 — 1957-1958

***** Българското опълчение, т. I. Сборник от документи. 948 стр., 1 000 екз. Цена 28,40 лв.**

Книгата представлява сборник от документи и материали за Българското опълчение, които обхващат периода от септември 1876 г. до юли 1877 г. Сборникът е ценен принос за нашата историческа наука. Той дава възможност на читателя да се запознае с формирането и действията на българските опълченски дружини.

Поръчка за броя.

СТОЙЧЕВ П. Освобождението на Плевен. 171 стр., 5 000 екз. Цена 2,25 лв.

Книгата е популярно изложение на боевете за Плевен през Освободителната война 1877—1878 г. Тя разказва за героизма на руските и румънските воини, за талантливите руски пълководци Скобелев, Гурко и Тотлебен, за подвига на майор Горгалов, зверски набучен на турските щикове. Дадени са обширни данни за мавзолея, за паметниците и парковете, които нашият народ изгради в Плевен и Плевенско, за да увековечи подвига на освободителите при Плевен, Гривица, Телиш, Горни и Долни Дъбник. Книгата е предназначена за масовия читател.

Поръчка за броя.

КОНЕБЕЕВ В. „Бойната дружба между руси и българи през Освободителната война 1877—1878 год.” Превод от руски. 92 стр., 10 000 екз. Цена 1,20 лв.

Авторът описва живо и увлекателно най-характерните прояви на руско-българската бойна дружба през Освободителната война, героичните подвизи на руските богатири и българските опълченци, подкрепата, която българският народ оказва на руските войски, всички онези вълнуващи събития, които зациментираха навеки дружбата между двата братски народа.

Поръчка за броя.

ДЕЛИРАДЕВ П. Шипченската епопея. 92 стр., 10 000 екз. Цена 1,20 лв.

Авторът прави интересно географско описание на местността и увлекателно го свързва с героичната защита на Шипка и Шипко-Шейновското сражение, в което руси и българи рамо до рамо воюваха за освобождението на България и ни оставиха прекрасни примери на бойна дружба и сътрудничество.

Поръчка за броя.

САДОВЯНУ М. Военни разкази. Превод от румънски. 152 стр., 5 000 екз. Цена 3,40 лв.

Видният румънски писател описва редица епизоди, картини и образи от Освободителната руско-турска война, в която румънски войски се биха при Плевен и Гривица за нашата свобода.

Поръчка за броя.

***** Освободителната война през погледа на съвременниците** (спомени на участници във войната). 12 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 7,10 лв.

Българският народ ще остане завинаги признателен на братята руси, пролели кръвта си за сво-

бодата и независимостта на нашата родина. По-крусен от жестокостите на турците, руският народ показва чудеса от храброст през Освободителната руско-турска война 1877—1878 г. За героичните усилия на храбрите руски воители ни разказват участници в тази епопея.

Съставителят на книгата е подбрал крайно интересни спомени за форсирането на Дунав, за боевете при Плевен, Ст. Загора и Шипка, за зимното преминаване на Троянския балкан и др. Показани са неизброимите трудности, които е трябвало да преодолява руският войник в трудните балкански условия зиме и в непосилна жегата.

Поръчка за броя.

ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА

БЕЛЕТРИСТИКА

СОБОЛЕВ Л. Зеленият лъч. Повест, превод от руски. 338 стр., 10 000 екз. Цена 7,95 лв.

В повестта са разказани вълнуващи моменти от героичното ежедневие на съветските моряци през Великата отечествена война. Показано е как се формира характерът на младия човек в трудностите на войната, как се закалява неговата воля, жертвоготовността му в името на народа и на великата му родина. В Съветския съюз тая повест за две години претърпя няколко издания. С нея, както и с останалите си произведения, Леонид Соболев затвърдява името си на голям познавач на моряшкия живот.

Поръчка за броя.

ГОРОВ К. Димова канара. 88 стр., 3 000 екз. Цена 3,05 лв.

Младият автор е публикувал в печата разкази и очерци главно за българските граничари. В новата си книга, в която са поместени два разказа и партизански спомени, авторът ни говори за воинския дълг на граничарите и за героизма на българските партизани.

Поръчка за броя.

ВАСЕВ СЛ. Походът. Фронтови записки. 224 стр., 3 000 екз. Цена 5,55 лв.

Фронтовите пътеписи и впечатления на автора обхващат онзи кратък период от време, когато

Първа българска армия водеше най-тежки боеве. Той предава сцени по пътя към фронта и на самия фронт, моменти от сражения, случки в щабовете и фронтови епизоди, които илюстрират нерушимата братска дружба между българските и съветските воители. Книгата е ценна не само с познавателния си характер, но и с високо патриотичното си съдържание, с увлекателно описаните епизоди и героични прояви на българските и съветските войници и командири.

Поръчка за броя.

СМОЛИК М. Андалузски романс. Повест, превод от чешки. 8 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 5,70 лв.

В тази интересна книга, премирана на конкурс, се рисуват живи картини от мирновременния живот на чехословашките бойци и командири.

Писателят се стреми да покаже човешките вълнения на своите герои, разказва за една вълнуваща любов, за радостта и щастието на хората, които градят и бранят отечеството.

Поръчка за броя.

КАЛЧЕВ К. Живите помнят. Роман. 30 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през I тримесечие на 1958 год. Прибл. цена 17,30 лв.

Известният български писател К. Калчев посвещава своя роман на борците от съпротивата, на обикновените хора, ръководени от партията, които в тежките дни на периода 1935—44 г. изгаряха в героичната битка срещу фашизма. Със завидно майсторство авторът ни рисува типични образи на хора от народа — старото и младото поколение партийци и ремсисти, чийто живот бе посве-

тен на борбата за освобождението на народа, за социализъм. Ние, живите, помним и никога не трябва да забравяме подвига на хилядите именни и безименни герои — в това е патосът на романа „Живите помнят“, разкрил едно богато, напрегнато, величаво минало.

Поръчка за броя.

МАНТОВ Д. Калоян. Роман. 20 изд. коли, 8 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 12,30 лв.

След романа „Пробуждане“, в написването на който беше съавтор, Дим. Мантов ще се представи пред читателите с новия исторически роман „Калоян“. Добре запознат с епохата, проучил основно историческите факти, авторът успешно разкрива картината на феодалното общество в България, борбите на бедното селячество, дворцовите заговори, дейността на големия държавен ръководител Калоян и неговата трагедия, користните стремежи на реакционното болярство и вътрешните противоречия в неговата среда.

Романът на Дим. Мантов е нов принос към фонда на нашата художествена литература с историческа тематика. Той ще помогне на читателя да разшири знанията и представите си за онази далечна героична епоха от нашата история, когато българските воители начело с бележития си военачалник Калоян сразяват в прочутата битка при Одрин рицарите разбойници на Балдуин.

Поръчка за броя.

ГЛОГИНСКИ Б. Ветрове. Роман. 22 изд. коли, 7 000 екз. Излиза от печат през 1958 г. Прибл. цена 13,30 лв.

В романа си „Ветрове“ авторът отразява на широко платно борбите на народа непосредствено преди 9 септември, а така също и Отечествена

война на нашия народ, в която българските вой-
ни се сражаваха рамо до рамо със съветските вой-
ни освободители. Романът „Ветрове“ е едно силно
патриотично произведение, което, вярваме, ще
бъде посрещнато от читателите с интерес.

Поръчка за броя.

ЯНЕВ П. Командирът. Роман. 13 изд. коли, 5 000 екз.
Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена
8,70 лв.

В своя роман авторът рисува мирновременния
живот на войните в нашата народна армия.

Книгата разказва как се изгражда и крепне на-
родната армия, как се утвърждава единоначалието
и се повишава боеспособността и боеготовността на
частите и подразделенията.

Поръчка за броя.

ПОПЦВЕТКОВ Г. Ген. Владимир Заимов. Биографичен
очерк. 10 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат
през 1958 год. Прибл. цена 6,70 лв.

В този биографичен очерк се разкриват животът
и борбата на големия патриот генерал Вл. Заи-
мов против политиката на двореца, за спасава-
нето на страната от немската опека, от хитлерист-
ката окупация.

Запознавайки се с живота и борческия път на
генерал Вл. Заимов, нашата войскова и извънка-
зармена младеж ще се възпитава в дух на твър-
дост, безстрашие, готовност на саможертва за до-
брото на народа.

Поръчка за броя.

КРУМОВ Б. Летни нощи. Повест. 10 изд. коли, 4 000
екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена
6,70 лв.

Повестта на Борис Крумов е посветена на нашата трудова младеж, на младите труженици от кооперативните полета, на механизаторите от МТС. В живота и труда на една бригада трактористи авторът е успял да покаже интересни картини и живи образи от новата действителност в нашето село, да разкрие трудовия ентузиазъм, сърдечните вълнения, светлите стремежи на новата младеж. Повестта ще бъде четена с еднакъв интерес от младежите в селата и заводите, училищата и казармите.

Поръчка за броя.

РОБЕРТОВ Л. Следи. Повест. 7 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 3,40 лв.

Мирновременният живот на армията представлява цяла школа за възпитанието на младото поколение, което минава през народната казарма. На тази тема е посветил повестта си младият белетрист Люб. Робертв. Той ни показва каква дълбока следа в съзнанието на всеки воин остава трудната, но благородна работа на командира възпитател.

Поръчка за броя.

БИБЛИОТЕКА „ВОЕННИ РОМАНИ“

ИГНАТОВ Р. Дълг. Роман. 439 стр. 5 000 екз. Цена 14,85 лв.

В романа „Дълг“ е поставена проблемата за дълга на командира от Българската народна армия да не жали сили, време и умение в борбата за извещдане на своето поделение на челно място, до висотата на повелите, които произтичат от клетвата пред народа и родината. До върха на успеха има много препятствия, безчет трудности,

но той е длъжен да ги преодолее, да води борба за високи успехи в подготовката, да укрепва дисциплината, да повишава бдителността на своите подчинени. Авторът поднася на читателите един увлекателен роман, в който воините са показани живо и ярко, с техните човешки слабости и добродетели.

Поръчка за броя.

АНТОНОВ Н. Батальонът. Роман. 16 изд. коли, 8 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 10,30 лв.

Романът „Батальонът“ е посветен на войнишкия партизански батальон „Христо Ботев“. В художествени картини е показана драматичната история на ротата, която, ръководена от партията и при непосредствената подкрепа на местното партизанско движение, една нощ опожарява казармите си и с цялото си въоръжение заминава при партизаните. Шестдесет войника начело с любимия си командир подпоручик Дичо Петров тръгват на труден, но героичен поход. Бойният им път ги води от южна Македония до родния Балкан, през зима, при най-сурови природни условия, в непрекъснати схватки с преследващите ги немски и български войскове части. В тези боеве батальонът дава скъпи жертви, но неотклонно и упорито се стреми към своята цел — да стигне в родната земя, където да продължи борбата срещу враговете. В романа са показани убедително и живо реални образи на партийни дейци, партизани и войници.

Поръчка за броя.

АРЖЕНТИНСКИ ИВ. Орловски. Роман. 15 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 9,80 лв.

Романът е с тематика из Отечественната война. В него авторът разказва за работата на един помощник-командир на фронта по повишаване на дисциплината и боеспособността на полка, в който е изпратен. От разложения вследствие дългия запас и дейността на фашистите офицери полк помощник-командирът създава смел и предан на народната власт боеви колектив, който жъне победи в Отечественната война.

Поръчка за броя.

„ВОЙНИШКА БИБЛИОТЕКА”

ТОЛСТОЙ Л. Севастополски разкази. Превод от руски. 280 стр., 8 000 екз. Цена 5,35 лв.

Книгата съдържа известните три разказа на великия писател: Севастопол през месец декември, Севастопол през май, Севастопол през август 1855 година.

Поръчка за броя.

МОПАСАН Г. Деца на Франция. Превод от френски. 161 стр., 5 000 екз. Цена 3,55 лв.

Книгата съдържа разказите: Дядо Милон, Баба Соваж, Пленниците, Госпожица Фифи, Двама приятели, Лудата, Лоената топка.

Поръчка за броя.

ЛАФИТ Ж. Пак ще берем минзухари. Повест, превод от френски. 200 стр., 5 000 екз. Цена 4 лв.

Авторът, лауреат на Международната награда на мира, е участник в борбата срещу хитлеристката робия. В своята книга той разказва за действителни герои — за партизаните от групата „Валми”, — които хвърлят във въздуха немската радиостанция в Сен Асиз. Те преминават през

концлагери, борят се и умират, но остават докрай
верни на борбата за свободата на своята родина.

Поръчка за броя.

ПРИВАЛОВ Б. Разкази за находчивостта. Превод от
руски. 184 стр., 5 000 екз. Цена 3,75 лв.

Книгата съдържа 13 разказа за бойния път на
съветските воители, описан увлекателно и живо
чрез спомените на Павел Шликов, герой на кни-
гата „Разкази за находчивостта“.

Поръчка за броя.

ПЕТЬОФИ Ш. Песни за Унгария. Превод от унгарски.
2,8 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV
тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2,80 лв.

Книгата съдържа избрани стихове на големия
унгарски поет, певец на революцията, когото спра-
ведливо наричат „унгарски Христо Ботев“ поради
сродството му по дух и героизъм с нашия нацио-
нален поет и герой Христо Ботев.

Поръчка за броя.

СТАМАТОВ Г. Вестовой Димо. 124 стр., 5 000 екз.
Цена 3 лв.

В книгата са поместени разказите: Picknik, Ве-
стовой Димо, Малкият Содом, Генко Михов.

Поръчка за броя.

ЛАМАР. Походът на нашите. 3,5 изд. коли, 2 000 екз.
Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год.
Прибл. цена 4,15 лв.

В книгата са подбрани най-хубавите стихове
на поета, посветени на народната армия и на ней-
ните победи в Отечествената война.

Поръчка за броя.

***** Партизан за бой се стяга.** Избрани партизански
народни песни. 144 стр., 6 000 екз. Цена 2,90 лв.

Народната песен е дълбока поетична изповед на нашия народ. Тя е била верен негов другар в мъката и радостта, тя го е вдъхновявала за борба и труд. Народният поетичен гений създаде неограничен песенен фонд не само през турското робство, но и през близките години на фашисткото иго и смелата антифашистка борба. В сборника „Партизан за бой се стяга“ са събрани най-хубавите партизански народни песни — ценен извор за вдъхновение на нашата младеж.

Поръчка за броя.

БИБЛИОТЕКА „ВОЕННИ ПРИКЛЮЧЕНИЯ“

МИХАЙЛОВ В. Под чуждо име. Превод от руски. 230 стр., 10 000 екз. Цена 5,70 лв.

В първите години на Отечествената война в един от гестаповските лагери на смъртта бива убит заловеният съветски партизанин Сергей Гуляев. Тоя факт, неизвестен на никого, бива използван от хитлеристкото разузнаване за прехвърляне на съветска земя шпионин под същото име. Наред с активната шпионска дейност на лицето под чуждо име в повестта е показана ярко любовта на съветските хора към родината, омразата им към враговете и огромната, пълна с опасности и напрежение работа на разузнавателните органи на СССР, които побеждават благодарение на помощта на всички съветски граждани патриоти.

Поръчка за броя.

ПАНОВ Н. Боцманът от кораба „Мъгла“. Превод от руски. 230 стр., 10 000 екз. Цена 4,35 лв.

В тая повест е описан подвигът на съветските моряци разузнавачи през годините на Отечествената война, извършен при откриването и осво-

бождаването на отвлечените от хитлеристите съветски граждани, изпратени на принудителна работа в Скандинавския полуостров.

Поръчка за броя.

ТОМАН Н. Какво става в тишината. Превод от руски. 104 стр., 10 000 екз. Цена 3,35 лв.

На фронтовата линия през време на Великата отечествена война съветското командване открива, че замисълът на настъпващите съветски войски е станал известен на хитлеристкото командване. Съветското разузнаване открива причината — това е монтираният миниатюрен телевизионен апарат в проста електрическа крушка, висеща над картите и плановете за настъпление. Повестта се чете с увлечение.

Поръчка за броя.

МИХАЙЛОВ В. Бумерангът не се завръща. Превод от руски. 264 стр., 10 000 екз. Цена 6,70 лв.

Американското разузнаване предприема „настъпление“ на широк фронт срещу СССР с много изпитани и дълбоко законспирирани шпиони с цел да бъдат откраднати плановете и чертежите на новото зенитно оръдие, което само се насочва срещу вражеските самолети. Но шпионите срещат съкрушителния отпор на съветските разузнавачи и трудещи се, планът им бива провален и тайната на новото оръдие остава скрита за тях. Повестта е написана много увлекателно, има големи художествени достойнства и се чете с интерес.

Поръчка за броя.

ШЕЙНИН Л. Военна тайна. Превод от руски. 224 стр., 10 000 екз. Цена 5,55 лв.

„Военна тайна“ е увлекателна военноприключенческа повест за двубоя между германската раз-

узнавателна служба и съветското разузнаване малко преди и през Втората световна война. Образите на враговете и на съветските патриоти са нарисувани убедително, ярко, живо.

Поръчка за броя.

ЧЕРНОСВИТОВ В. Синята стрела. Превод от руски 112 стр., 10 000 екз. Цена 3,50 лв.

Току-що завършеният съветски реактивен самолет още при първия полет пада разбит в морето. Скочилият с парашут съветски летец изпитател бива прибран от екипажа на една подводница. И подводницата, и летецът изчезват по тайнствен начин и всички усилия за откриването им остават напразни. Обаче съветското разузнаване влиза в дирите на врага. Започва напрегнато преследване. Съобразителността на съветските воини и разузнавачи дава своите резултати: вражеската банда от шпиони и пирати бива заловена, летецът е спасен, а тайната остава запазена.

Поръчка за броя.

АВТОКРАТОВ Н. Сивият зъбер. Превод от руски. 8,5 изд. коли, 10 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 6 лв.

Събитията в тази повест се развиват в момент, когато съветските войски се намират вече в Берлин. Съветското разузнаване има данни, които доказват, че на територията на Съветския съюз германците са построили подземен завод за ново оръжие. При отстъплението си от съветската земя немците са оставили завода непокътнат, тъй като са очаквали, че това отстъпление ще трае най-много една седмица. Историята показва, че това не им се удаде. Пред съветското разузнаване стои сложният въпрос: къде е този завод, какво е произвеждал, каква е съдбата на съветските пленници.

които са работили в подземията и т. н. Читателите с напрежение ще прелистват всяка страница и с увлечение ще следят граничещите с фантастиката събития.

Поръчка за броя.

ЦИРУЛНИС Г., ИМЕРМАНИС А. Квартира без номер. Повест, превод от руски. 7 изд. коли, 10 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 5 лв.

Действията в тази повест се развиват в гр. Рига, столицата на Латвийската ССР, през време на хитлеристката окупация. Въпреки жестокия терор от страна на немците, честните и смели граждани на Рига, ръководени от комунистите, успяват да издават редовно свой легален вестник. Всички опити на гестапо да се справи със съпротивата на съветските хора остават напразни. В този напрегнат двубой победители излизат съветските патриоти.

От тази книга читателите ще научат интересни неща за живота на латвийците и за изстъпленията на немските окупатори.

Поръчка за броя.

МАРКОВ Г. Цезиева нощ. Повест. 120 стр., 10 000 екз. Цена 3,65 лв.

Това е една от първите книги в библиотека „Военни приключения“, написана от български автор. Двата големи разказа — „Цезиева нощ“ и „Зелената писалка“ — са изградени на базата на новите открития в областта на радиоактивните вещества. Младият автор е съумял живо и увлекателно да разкрие интересни случки с български учени, чиито опити чуждото разузнаване се стреми да провали. Показана е и успешната дейност на органите на нашето разузнаване.

Поръчка за броя.

КАРАСЛАВОВ СЛ. Троянски кон. Повест. 10 изд. коли, 10 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 6,70 лв.

В тази повест увлекателно се описва проникването на врага в семейството на военнослужащ. Себеотрицанието на главния герой и бдителността на разузнавателните органи обаче провалят коварния план и довеждат до залавянето на чуждите агенти.

Поръчка за броя.

МИНЧЕВ ХР. Мълчаливият двубой. Повест. 6 изд. коли, 10 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 4,70 лв.

В повестта е описана шпионската дейност на вражеската агентура, насочена срещу наша войскова част, с цел да се добере до планове за новото въоръжение и да го унищожи. От увлекателно разказаните събития се вижда как се повишава бдителността на нашите офицери от органите на разузнаването, които, подпомогнати от обикновените бойци и граждани, обезвреждат врага и залавят престъпната банда.

От тази книга читателите ще научат много интересни неща за методите на действие на вражеския шпионаж и за уменията на нашите разузнавачи да се справят с тях. Авторът се е постарал повестта му да има необходимите художествени достойнства и да се чете с повишен интерес, възбуждане и напрежение.

Поръчка за броя.

МЕМОАРНА ЛИТЕРАТУРА

ЯВОРСКИ М. Верни синове народни. Партизански спомени, второ преработено издание. 440 стр., 6 приложения, 7 000 екз. Цена 14,05 лв.

Спомените на Митко Яворски (подполковник Гатю Гатев) при първото им издаване се посрещнаха положително от читателите и критиката. Героизмът на партизаните от Габровско-Севлиево-ския отряд е известен на целия народ, особено със славната Балванска битка.

В новото издание авторът е извършил редица уточнявания и е разказал нови епизоди, което до-
оживява спомените му и прави книгата още по-
увлекателна.

Поръчка за броя

МИТЕВ А. Гаврилгеновци. Партизански спомени. 368 стр., 5 000 екз. Илюстрирана. Цена 12 лв.

„Гаврилгеновци“ обединява двете книги на Аврам Митев, които вече излизаха от печат и бяха посрещнати с интерес от читателите „Партизанският отряд „Гаврил Генов“ и „Отрядът на вой-
на“. Авторът е направил основна преработка, вмъкнал е нови моменти, поради което сегашното издание значително се различава по своите до-
стойнства от предишните.

Поръчка за броя

МАРИНОВ К. Черна зима. 116 стр., 3 000 екз. Цена 3,55 лв.

„Черна зима“ не е мемоарна книга, но е вклю-
чена в тоя раздел поради това, че е построена на спомените на оживелите антифашисти през оная „черна зима“ в началото на 1944 година, когато антифашисткото движение в Ловечко претърпя го-
лям удар, завършил с разстрела на десетки бор-
ци — заловени ранени партизани и техни ятаци. Заловените комунисти и ремсисти, умело обрису-
вани в книгата на К. Маринов, се държат храбро пред лицето на мъчителите, умират достойно, за

да останат безсмъртни за народа, за поколенията.
Книгата е ценно патриотично четиво

Поръчка за броя.

ТРЪНСКИ СЛ. Неотдавна. Партизански спомени. 40
изд. коли, 15 000 екз. Прибл. цена 22,30 лв.

Трънският партизански отряд заема важно място във въоръжената антифашистка борба на нашия народ. Много образи, много епизоди, много бойни и битови картини е описал в своята книга „Неотдавна“ авторът — бивш командир на прославените партизани от Трънския край и командир на Софийската оперативна зона. Книгата е голямо произведение, отговарящо на величието на онай мъжествена и славна борба, която отгърмя съвсем неотдавна, за да започне мирният и победен трудов поход на освободения народ.

Поръчка за броя.

БАБАКОВ П. Записки на помощник-командира. 212
стр., 3 600 екз. Цена 7,30 лв.

Авторът на записките е офицер от Българската народна армия и бивш помощник-командир в Отечествена война. Той е запазил и до днес много документи и писма, вестници и описания на бойни епизоди, с които си е служил като помощник-командир. Бабаков разказва за героизма на войниците просто и сърдечно, разкрива огромната роля на партията за сплотяване на армейските маси на фронта, разобличава вражеската подривна дейност на геметовци и дамянвелчевци и посочва каква роля са изиграли съзнателните войнишки маси за изолирането и разобличаването на врага. Спомените на бившия помощник-командир са полезно и увлекателно патриотично четиво.

Поръчка за броя.

ТАШЕВ Б. Доброволци. 13 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 8,80 лв.

Борис Ташев е известен на читателите с партизанските си записки, които излязоха в отделна книга. В новите си записки авторът ни води по трудните пътища на Отечествената война. Той увлекателно разказва за героизма и високия морално-боеви облик на нашите воители. Някои имена са измислени по авторски съображения, но документалността на книгата е запазена.

Поръчка за броя.

СИВРИЕВ СТ. Фронтони тетрадки. 19 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 12,05 лв.

Авторът на книгата е бивш помощник-командир, взел участие в Отечествената война, където бива ранен. Записките във „Фронтони тетрадки“ нямат тясно мемоарен характер, което позволява на автора да разшири обсега на третираните въпроси и прави тези записки увлекателно художествено четиво.

Поръчка за броя.

РОЗЕВ Т. Спомени на летеца. 4,5 изд. коли, 4 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 3,65 лв.

В нашата мемоарна литература в'е още няма произведение, което да разкрива напрегнатия и динамичен живот на летците. Авторът, участник както в отбраната на София през 1943—44 год. срещу варварските нападения на англо-американските въздушни гангстери, които не бомбардираха военни обекти, а тероризираха народа, така и в първия и втория етап на Отечествената война, топло, живо и възмущаващо разказва в споме

ните си за подвига на десетки безименни герои-летци. В дните, когато трудеща се София бе изоставена на произвола на съдбата от фашистките управници, единствено честните и смели летци от нашата авиация защитаваха българското небе, като посрещаха в неравен бой и събагяха прехвалените „въздушни крепости“ на американците. Книгата е интересно и увлекателно четиво както за нашата младеж, така и за възрастния читател.

Поръчка за броя.

ПОЕЗИЯ

ХАНЧЕВ В. Стихове в паласките. Второ преработено и допълнено издание. 110 стр., 2 000 екз. Цена 2,30 лв.

Стихосбирката на В. Ханчев „Стихове в паласките“ е вече известна на читателите и обикнати от тях. При първото издание книгата бе разпространена предимно в народната армия. Тя бе посрещната положително от критиката. Поезията в нея е напоена с патоса на героите-фронтовици и на мирното строителство в нашата страна, с патриотизма на строителите и защитниците на нашата родина. Читателите с радост ще посрещнат и новото издание на тази хубава, вдъхновена стихосбирка.

Поръчка за броя.

РУДНИКОВ ИВ. Конник през пустата. Стихове за Отечествена война. 110 стр., 2 000 екз. Цена 2,30 лв.

Иван Рудников е известен на читателите с няколко стихосбирки и множество стихове, поместени в ежедневния и периодичния печат. В новата си стихосбирка „Конник през пустата“ той ни води по пътя на Отечествена война, възпява героичните дела на воините, разказва за тяхната

любов и омраза, за тъгата им по родината и за радостта им от бойните победи. Тя ще спечели вниманието на всеки читател.

Поръчка за броя

БИБЛИОТЕКА „НАШИ ГЕРОИ“

ДИМОВ В. Тончо Савов. Биографичен очерк. 86 стр. 5 000 екз. Цена 1,65 лв.

Деен участник в антифашистката борба, убеден комунист и пламенен патриот, войникът Тончо Савов бива разстрелян пред целия полк по заповед на фашисткото командване за „назидание“. За неговия рано прекършен живот, за неговата дейност на революционер разказва авторът на очерка Васил Димов. Това е книга, от която младото поколение има какво да се научи.

Поръчка за броя

КРУМОВ Г. Георги Христов. Биографичен очерк. 3,5 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 4,15 лв.

В своя очерк Г. Крумов разказва за прославения български воин патриот Георги Христов (българския Матросов), който загива още в първите дни на Отечествената война, като подобно на съветския гвардеец Матросов закрива с гърдите си амбразурата на вражеския бункер, за да открие пътя на своето поделение, вдигнало се на атака. Българските войници и цивилните младежи ще посрещнат с вълнение това хубаво патриотично четиво.

Поръчка за броя

ПЪТЕПИСИ

СТАНЧЕВ П. В братска Корея. Пътепис. 96 стр. 5 000 ека. Цена 1,80 лв.

За странага на утринната свежест, за миролюбивия братски корейски народ, който в продължение на три години води епична борба с американските поробители, у нас е писано малко.

Книгата е сполучлив опит да се запознае българският читател със страници из живота на братска Корея в годините след войната. В нея са нарисувани вълнуващи сцени от пълното с героизъм ежедневие на една братска социалистическа страна. Книгата е ценен принос в борбата за укрепването на българо-корейската дружба.

Поръчка за броя.

МИРСКИ ИВ. Пътуване из стария свят (В чужбина с армейските спортисти). Пътепис. 6 изд. коли., 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 4,40 лв.

Пътеписът разгръща интересни страници от другия, капиталистическия свят.

Авторът е успял зад шума, блясъка и разкоша, зад парадния вид на капиталистическия град да види нищетата, мизерията и унижението на огромното мнозинство от народа.

Поръчка за броя.

ХУДОЖЕСТВЕНА САМОДЕЙНОСТ И АРМЕЙСКИ СПОРТ

***** Игри и развлечения.** Превод от руски. 160 стр., 5 000 екз. Цена 3,80 лв.

Съдържа физкултурни игри и развлечения, които развиват ловкост, смелост и съобразителност. Книгата е предназначена главно за войниците, но описаните в нея колективни игри и игри по двойки с интерес ще се играят и от младежта в училищата и младежките лагери.

Поръчка за броя.

БОЖКОВ СТ. Спортна слава. Второ преработено и допълнено издание. 8,75 изд. коли, 10 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 5,35 лв.

Второто издание на книгата „Спортна слава“ на заслужилия майстор на спорта Стефан Божков е значително разширено и подобро в сравнение с първото, което се посрещна с жив интерес от спортния читател.

В новото издание на тази книга популярният наш футболист и капитан на националния отбор ще сподели с читателите най-интересните спомени от дългогодишната си футболна кариера, ще разкаже за вълнуващите футболни срещи в Москва, Мелбърн, Стокхолм и десетки други градове и същевременно ще запознае читателя с историята на футболния отбор „ЦДНА“.

„Спортна слава“, второ издание, ще представлява не само книга за трудния път на „ЦДНА“ към върха на футболното майсторство, но и интересна повест за развитието на нашия футбол.

Поръчка за броя.

***** Армейска художествена самодейност.** 10 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 6,70 лв.

Издава се за нуждите на армията.

Поръчка за броя.

***** Строеви и бойни песни.** 5 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 3,90 лв.

Издава се за нуждите на армията.

Поръчка за броя.

*** Хумор за боеца. Съставител П. Лаловски. 7 изд.
копи, 5 000 екз. Излиза от печат през 1958 год.
Прибл. цена 4,90 лв.

Издава се за нуждите на армията.

Поръчка за броя.

ВОЕННА БИБЛИОТЕКА

ЛЕНИН В. За войната, армията и военната наука.
Сборник. Том I. Превод от руски. 20 изд. копи,
5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на
1957 год. Прибл. цена 10,30 лв.

В сборника са включени най-важните произведе-
ния на Ленин, в които се осветляват военни въ-
проси.

В първия том влизат трудове и извадки от про-
изведенията на В. И. Ленин, които обхващат пе-
риода от 1897 год. до февруари 1917 год.

Първият том има четири раздела. В първия и
втория раздел са включени трудове, в които Ле-
нин разработва най-важните положения за из-
граждането на марксистка партия и развивайки
марксизма, създаде нова теория и тактика на
пролетариата в революцията.

В третия раздел са включени трудове, в които
Ленин разобличава агресивната политика на им-
периалистическите държави и издига пред меж-
дународното революционно движение и социал-
демократическите партии задачите за сплотяване
на пролетариата от всички страни за активна
борба против приближаващата империалистичес-
ка война. В този раздел са поместени и редица
статии, написани във връзка с балканските вой-
ни. Въз основа на примери от тези войни Ленин
разкрива стремежа на империалистическите дър-
жави, насочен към овладяване на чужди терито-
рии и заробване на други народи.

В четвъртия раздел са поместени трудове, в които Ленин, развивайки марксистическото учение за войната и армията, показва историческите условия на възникване на войните в епохата на империализма, техните причини и класов характер, даде научен анализ на взаимоотношенията между войната и политиката и разработи основните марксистически положения за видовете войни и за отношението на пролетариата и неговата партия към справедливите и несправедливите войни.

Поръчка за броя.

ЛЕНИН В. За войната, армията и военната наука. Сборник. Том II. Превод от руски. 20 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 10,30 лв.

В сборника са включени трудове и извадки от произведенията на Ленин, които обхващат периода от март 1917 год. до март 1923 год. Той се състои от три раздела.

В първия раздел (март — октомври 1917 год.) са включени трудове, които се отнасят към периода на подготовката на Великата октомврийска социалистическа революция. В тези произведения Ленин изпъква като гениален пролетарски военен теоретик и стратег, истински вожд и организатор на победата на Октомври.

Във втория раздел (октомври 1917 — ноември 1920 год.) са включени трудовете, написани в периода на гражданската война и чуждестранната военна интервенция.

В третия раздел (декември 1920 — март 1923 год.) са включени трудовете на Ленин, които обобщават опита от борбата и победата на съветския народ над обединените сили на чуждестран-

ната империалистическа интервенция и вътрешната буржоазно-помешчическа контрареволуция.

Изучаването на богатото военно теоретическо наследство на В. И. Ленин ще окаже голяма помощ на военнослужащите от Българската народна армия в тяхната практическа работа. То представлява голям интерес и за цивилните читатели.

Поръчка за броя.

ЛЕНИН В. Военна преписка (1917—1920). Сборник. 12 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 7 лв.

Сборникът съдържа извънредно важни материали от военната преписка на В. И. Ленин. Включени са отделни статии, изказвания, телеграми, писма, приветствия и бележки на В. И. Ленин, а също и резолюции и постановления на Съвета на работническо-селската отбрана, публикувани през различно време и в различни източници.

Материалите разкриват всестранната кипяща дейност на В. И. Ленин през време на гражданската война и чуждестранната военна интервенция, когато в боевете по многобройните фронтове се решаваше съдбата на младата съветска република.

Изучаването на извънредно богатото наследство, оставено в трудовете на В. И. Ленин, посветени на задачите по отбраната на социалистическото отечество, ще спомогне за разширяването на военнополитическия кръгзор на военнослужащите от народната армия. Сборникът представлява интерес за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

МЕРИНГ ФР. Очерци по история на войните и на военното изкуство. Превод от руски. 22 изд. коли. 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 11,50 лв.

Франц Меринг е един от основателите на комунистическата партия в Германия. Енгелс, а по-късно Ленин дават висока оценка на неговите трудове в областта на военното дело.

„Очерци по история на войните и на военното изкуство“ е сериозен марксистически анализ на развитието на военното изкуство от дълбока древност до поражението на Наполеон при Ватерло.

В обширния предговор към руското издание на книгата, написан от генерал-майор Разин и поместен и в българския превод, са дадени пояснения върху някои становища на Меринг. Това улеснява читателя да вникне в метода на автора при тълкуването на военните събития. Книгата е предназначена за читатели, които се интересуват от историята на военното изкуство и от въпросите за произхода, същността и характера на войните.

Поръчка за броя.

КИНОВ ИВ. Марксизмът-ленинизмът за войната. 15 изд. коли. 8 000 екз. Излиза от печат през I тримесечие на 1958 год. Прибл. цена 7,55 лв.

С това първо по рода си у нас оригинално издание читателят ще се запознае с въпросите за произхода и същността на войната и армията, с основните въпроси на съветската военна наука и идеология, с условията, които определят хода и изхода на войната.

Войната е сложно обществено явление. Тя засяга интересите на всички обществени класи. Главната тежест на войните, особено на съвремен-

ните като най-масови, продължителни и разрушителни, ляга върху плещите на трудещите се. Оттук е очевидно огромното познавателно и практическо значение на марксистко-ленинската теория за войната, военната наука и военната идеология не само за военните кадри, но и за всеки гражданин в нашата страна.

Поръчка за броя.

ЛАНАИЛОВ Л. За войната и армията. 15 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 8,30 лв.

В книгата е разгледан задълбочено въпросът за характера на войните и армиите в светлината на марксизма-ленинизма.

Дадена е подробна характеристика на войните в различните обществено-икономически формации.

Авторът е дал оценка и на всички по-забележителни войни и въстания в нашата история.

Поръчка за броя.

АТАНАСОВ Щ. и други. История на българското военно изкуство. Том I. През епохата на феодализма. 28 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през I тримесечие на 1958 год. Прибл. цена 13,50 лв.

Книгата е първият научноизследователски труд, който разглежда цялостно всички въпроси, свързани с българското военно изкуство през епохата на феодализма. В нея са изследвани задълбочено от позициите на марксизма-ленинизма попълването, съставът, организацията, командването, въоръжението и снабдяването на армията. Подробно са разгледани стратегията и тактиката на българската армия и са описани всички по-големи сражения, които тя е водила през епохата на феодализма.

Като приложение към книгата са дадени в превод на български всички по-важни исторически

извори, в които се съдържат данни за българското военно дело през изследваната епоха.

Книгата е написана на достъпен език и е предназначена не само за военнослужащи и историци, но и за широк кръг читатели.

Том II. През епохата на капитализма. 20 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 10,30 лв.

В книгата е разгледано създаването на българската армия с помощта на руския народ след Освобождението и нейното развитие през епохата на капитализма. Разгледани са от позициите на марксизма-ленинизма и участието на Българското опълчение в Освободителната война, войната в 1885 година за защита на съединението и независимостта на България, Балканската война, главните операции от Междусъюзническата война и бойните действия на българската армия през Първата световна империалистическа война.

Книгата е написана на достъпен език и е предназначена не само за военнослужащи и историци, но и за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

ВОЕННОПОЛИТИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

ЙОВЛЕВ АЛ., ВОРОПАЕВ АНТ. Борбата на комунистическата партия за създаване на военни кадри. Превод от руски. 4 изд. коли, 4 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,40 лв.

Авторите на книгата са изследвали задълбочено въпроса за изграждането на военните кадри на Съветската армия в периода от 1918 до 1941 год., като са използвали богат фактически материал: произведенията на В. И. Ленин, засягащи въпросите по изграждането на въоръжените сили на Съветския съюз, партийни, правителствени и други документи, материали от пленуми, конференции и конгреси на КПСС и др. В труда са засет нати и редица други въпроси, свързани с проблема за кадрите в една армия от нов, социалистически тип.

Поръчка за броя

• • • Из опыта на партийните организации в Съветската армия. Сборник статии, превод от руски. 196 стр., 3 000 екз. Цена 3,55 лв.

Сборникът отразява опыта на партийните организации в Съветската армия по осигуряване бойната подготовка на частите и поделенията. В редица статии е показано как те, като първи помощници на командирите единоначалници в обучението и възпитанието на воините, с целенасочената си работа спомогат за укрепване на дисциплината и военния ред за постигане на ви-

соки резултати по бойната и политическата подготовка и за повишаване боеспособността и боеготовността на частите и поделенията.

Сборникът си поставя за цел да подпомогне командири, политработниците и партийните организации в народната армия при организирането на партийно-политическата работа. Предназначен е за командири и политическите работници в народната армия.

Поръчка за броя.

БУДОВСКИ И. За възпитаване на волеви качества у офицера. Превод от руски. 224 стр., 3 000 екз. Цена 5,90 лв.

В книгата са разгледани редица въпроси, свързани със създаването на волеви качества у офицера в процеса на неговата ежедневна служебна работа.

Авторът посочва въз основа на примери и анализ методи и средства, с които началникът може ежедневно да създава такива качества у офицерите.

Книгата е предназначена за командирския състав на народната армия, но представлява интерес и за всеки, който се интересува от проблемите на възпитанието.

Поръчка за броя.

ОРЛОВ И. Обучаването на точни стрелци. Превод от руски. 10 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 4,90 лв.

Книгата отразява опита от партийно-политическата работа в Съветската армия при осигуряване на задачите по огнева подготовка. Предназначена е за редовия и командирския състав в стрелковите поделения на народната армия.

Поръчка за броя.

ПЕТРОВ Д. Марксизмът-ленинизмът за защитата на отечеството. 3 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,05 лв.

Защитата на отечеството е тясно свързана с патриотичното и интернационалното възпитание на народа и на неговите въоръжени защитници. От тая гледна точка книгата представлява интерес не само за военнослужащите, но и за всеки български патриот.

Поръчка за броя.

ИВАНОВ В. За героизма. 148 стр., 3 000 екз. Цена 1,95 лв.

В популярна форма авторът разкрива характера на героизма като обществено явление, спира се на въпроса за източниците на героизма и посочва средствата за възпитание на бойците в дух на героизъм.

Поръчка за броя.

НИКОЛОВ Е. Разбойници в пагони. 5 изд. коли, 4 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2,45 лв.

Авторът увлекателно разобличава порочните образи и тъмните дела на военните идеолози на империализма и на войноподпалвачи като Монтомери, Радфорд, Норстед, Грюнтер, както и на най-изтъкнатите нацистки и други милитаристи. Същевременно авторът разкрива машинициите на империалистите в Близкия и Средния Изток и на техните лакеи като Нури Саид и др. и коварната им роля при организирането на нападението срещу Египет и на посегателствата срещу независимостта на арабските народи.

Поръчка за броя.

ЛАЗАРОВ СТ., ЗЛАТКОВ Р. Военското възпитание на личния състав — постоянна задача на партийните организации в народната армия. 6 изд. коли. 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2,10 лв.

В брошурата е показана практическата работа на много партийни организации за създаване у военнослужащите на морално-боеви добродетели — гаранция за високата съзнателност, боеготовност, сила и сплотеност на народната армия.

Поръчка за броя.

КАМБУРОВ Г., АТАНАСОВ Г. Военният печат — важно средство за обучението и възпитанието на военнослужащите. 3 изд. коли. 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,05 лв.

Брошурата има за цел да запознае читателя със значението на военния печат в процеса на учебно-възпитателната работа, да покаже неговите възможности и начините за практическото му изпълняване от командирите и партийно-политическите работници в народната армия. Издава се за нуждите на армията.

Поръчка за броя.

СТОЙЧЕВ Т. Религиозните суеверия и борбата с тях. 160 стр., 5 000 екз. Цена 3,15 лв.

В брошурата се разглеждат вредните последици от религиозните суеверия и предразсъдъци, тяхната класова реакционна същност, чужда на прогресивната мисъл и развитие, сковаваша духа, съзнанието и инициативата на човека — гражданин и воин. Брошурата е предназначена за масовия читател.

Поръчка за броя.

ИОНЧЕВ Д. Верни приятели и съюзници. 4,5 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,60 лв.

В редица очерци е проследен пътят на създаването и укрепването на братските народнодемократични армии, а така също и пътят на героичната Съветска армия; разказани са много епизоди от бойното им минало, биографични бележки за изтъкнати техни пълководци и моменти от бойната дружба между Българската народна армия и армиите на братските страни.

Поръчка за броя.

КЮРКИЕВ ХР., ТОМОВ СВ. Културно-просветната работа в ротата. 88 стр., 2 000 екз. Цена 1,15 лв.

В брошурата са разработени различни проблеми на културно-просветната работа в ротата с оглед задачите по осигуряване на бойната подготовка. Брошурата е предназначена за нуждите на армията.

Поръчка за броя.

БИБЛИОТЕКА НА КОМАНДИРА

СТАНОВЕВ АС. За възпитанието на младия офицер. 3,5 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 1,40 лв.

В брошурата се проследява пътят на обучение и възпитание на командирите в учебните заведения, като се обръща особено внимание на образцовото им възпитание в дух на социалистически патриотизъм и комунистически морал, в дух на героичните традиции на народа и народната армия. Предназначена е за командирския състав в армията и за преподавателите във военните учебни заведения.

Поръчка за броя.

НОЛОВ. Г. Да възпитаваме смели и мъжествени воители.
3,25 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV
тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,40 лв.

Предлаганата брошура е интересна и ценна за
всеки военнослужащ, за учаци се и педагози, осо-
бено за младежта, у която тепърва ще се форми-
рат високи морални качества на бойци и строи-
тели.

Поръчка за броя.

БИБЛИОТЕКА „УЧИ СЕ ОТ УСТАВИТЕ“

КОЛЕВ К. Записки за дисциплината. 94 стр., 5 000 екз.
Цена 1,25 лв.

Малката книжка представлява дневник на ко-
мандира за разностранната му дейност по обу-
чението и възпитанието на неговите подчинени.
Тя разказва за трудния път, по който вървят вой-
ниците заедно с командира, за да изведат своето
поделение до висотата на изискванията на клет-
вата. Предназначена е за войниците, моряците,
сержантите, страшините и за младшите офицери.

Поръчка за броя.

ГОСТИЛНИЧАРОВ Н. Вътрешният ред в поделението.
68 стр., 5 000 екз. Цена 0,90 лв.

В своята брошура авторът разказва увлекателно
за вътрешния ред в едно поделение. Предназначена
е за военнослужащи.

Поръчка за броя.

ГИГОВ Т. Обичай и усвоявай своята военна специал-
ност. 72 стр., 5 000 екз. Цена 0,95 лв.

Авторът на брошурата разказва за патриотич-
ния дълг на всеки войник и моряк старателно да
изучава и отлично да овладява своята военна спе-
циалност, да обича и да пази честта на своя род

войска. Предназначена е за войници, моряци, сержанти, старшини и донаборници.

Поръчка за броя.

ГЕНОВ ЦВ. Знамето на частта — символ на воинска чест, доблест и слава. 88 стр., 5 000 екз. Цена 1,30 лв.

С много примери авторът разказва увлекателно за героичното минало на нашия народ и за мирновременния армейски живот — как е пазено и се пази знамето светия в мир и в бойни дни. Брошурата е интересно четиво не само за воините, но и за всеки гражданин на родината.

Поръчка за броя.

КЮРКИЕВ ХР. Бъди за пример в казармата и сред народа! 80 стр., 5 000 екз. Цена 1,05 лв.

Българският войник е верен син на народа и се ползува с неговото голямо доверие. Затова той трябва да бъде за пример пред другарите си и пред трудещите се, да бъде учтив, дисциплиниран, спретнат — това е едно от основните задължения за войника и моряка, който е член на армейското семейство, характерно с високия си морал.

Предназначена е за военния читател.

Поръчка за броя.

НИКОЛОВ П. Пази свято и нерушимо военната клетва. 72 стр., 4 000 екз. Цена 0,95 лв.

Авторът изяснява и илюстрира с подходящи примери изискванията на военната клетва. Брошурата е предназначена за нуждите на армията.

Поръчка за броя.

ЛАЗАРОВ Л. Възпитанието на воините в духа на бойните традиции. 3 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,05 лв.

Авторът на брошурата проследява славния боев път на народната армия, разказва за героизма и мъжеството на народа през неговото революционно минало и за голямото значение на бойните традиции за формирането у воините на високи морални и бойни качества. Брошурата е предназначена за военния читател.

Поръчка за броя

СУРДУЛОВ АС. Бдителността е наше оръжие. 4 изд. коли, 5000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,40 лв.

Авторът изтъква значението на бдителността и на зоркото опазване на военната тайна и ни запознава с формите и методите на шпионаж и вредителство, които фашистка Германия използва през Втората световна война, както и с тези, които днес империалистическите държави използват срещу страните от социалистическия лагер. В брошурата са дадени редица интересни и поучителни примери от Великата отечествена война и из живота на нашата народна армия. Тя представлява интерес не само за военнослужащи, но и за масовия читател.

Поръчка за броя.

„БИБЛИОТЕКА НА АКТИВИСТА НА ДСНМ“

1. Всеки член на ДСНМ — отличник в бойната и политическата подготовка.
2. ДСНМ — съюз орденоносец.
3. Овладейвай отлично оръжието и бойната техника!
4. Членовете на ДСНМ — дисциплинирани и бдителни воини.
5. За подготовка на повече класни радисти.
6. Организациите на ДСНМ и възпитанието на сержантите.

7. Събранието на дружеството — школа за възпитание на младежта.
 8. Младежките организации в борбата за овладяването на авиационната техника и за безаварийни полети.
 9. Дружеството на ДСНМ и културно-масовата работа.
 10. Физическата култура и спортът — родно дело на организациите на ДСНМ.
 11. Дела за пример.
 12. За работата на дружеството на ДСНМ.
- Брошурите са предназначени за членовете и организациите на ДСНМ във военните поделения

БИБЛИОТЕКА „ИЗ ОПИТА НА СЪВЕТСКАТА АРМИЯ“

- ОРЛОВ И. Партийните поръчения. 120 стр. Цена 1,80 лв.
КОМИСАРОВ В. Комсомолското поръчение. 60 стр. Цена 0,95 лв.
ДОБРОХВАЛОВ В. Твърдостта в боя е залог за победата. 72 стр. Цена 1,20 лв.
КАМБУЛОВ Н. Окопът е твоя крепост. 56 стр. Цена 0,85 лв.
ГАНИН В. Добър в строя — силен в боя. 68 стр. Цена 1 лв.
БУРЛАКА П. Подчинявай се на командира и го защитавай в боя. 76 стр. Цена 1,15 лв.
СМОТРИЦКИ Е. Лопатката — другар на войника. 76 стр. Цена 1,15 лв.
Н. ВИНОГРАДОВ. Сержантите в Съветската армия. 132 стр. Цена 1,95 лв.
И. КРЮКОВ. Разузнавачи. 72 стр. Цена 0,95 лв.

ВОЕННОИСТОРИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

ГЕНОВ Ц. Българи офицери — борци за руско-българска дружба преди Освобождението. 122 стр., 5 000 екз. Цена 1,60 лв.

В своя исторически очерк авторът ни запознава с живота и делото на редица наши патриоти — офицери в руската армия, възпитани в духа на националноосвободителната ни борба и на руските бойни традиции преди освобождението на България от турско робство. Книгата е предназначена за масовия читател.

Поръчка за броя.

ПОПОВ ИВ. Очерци по историята на родната авиация. 12 изд. коли, 3 500 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 6,50 лв.

В редицата очерци авторът запознава читателя с недългата, но пълна с героизъм история на нашата родна авиация, която първа в света е използвала самолета като бойно средство. Книгата е интересно патриотично четиво за всеки воин и трудец се в нашата страна.

Поръчка за броя.

ПЕНЧЕВ Г. Военната организация на Септемврийското въстание в Северозападна България през 1923 год. 7 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 5,20 лв.

Авторът разказва живо и увлекателно, с много неизвестни примери, за героичната борба на народа за смъкване на монархофашистката дикта-

тура, за съвместните бойни действия на работниците и селяните в Септемврийското въстание 1923 г. Документалността на книгата, особено поместените в нея неизвестни документи, я прави крайно интересна за всеки воин и трудец се.

Поръчка за броя.

ГОРНЕНСКИ Н. Борбата на БКП за революционизиране на войнишките маси (1941—1944 год.). 128 стр., 3 000 екз. Цена 1,65 лв.

Брошурата разказва за огромната работа, която проведе БКП в редовете на войската през 1941—1944 год. за привличането на войнишките маси на страната на борещия се против фашизма български народ.

Поръчка за броя.

МИТЕВ Й. Геронизмът на българския народ през Балканската война. 6,5 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2,30 лв.

В брошурата авторът описва проявения в Балканската война героизъм от българските воини, които нанесоха редица поражения на турската армия, атакуваха и превзеха една от най-модерните за времето си крепости — Одрин. Предназначена е за масовия читател.

Поръчка за броя.

ПЕНКОВ П. Характерни нощни действия в българската военна история. 5 изд. коли, 4 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2 лв.

В книгата се дава сбито описание с аналитична оценка на нощните бойни действия на българската армия като въоръжена сила на българската държава от създаването ѝ до днешно време.

Книгата ще ползува както преподавателския състав във военните училища, школи, академии и университети, така и всички, които се интересуват от въпросите на българската военна история

Поръчка за броя.

БОТЕВ Н. Силистренци в Отечестваната война 1944—1945 год. 9 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 3,60 лв.

Книгата представлява очерк за бойния път на 31 пехотен Силистренски полк в Отечестваната война и изпълнява ролята на популярна история на полка, който има значителен дял в общата победа. Предназначена е за офицерите, сержантите и войниците от БНА и за по-широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

ДОЙНОВ Д. Българските хайдути. 3 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,05 лв.

Това е книга, която отразява величавите борби на българския народ през една от най-тъмните епохи от нашата национална история — турското иго.

Авторът съвестно се е отнесъл към историческите извори за хайдутството, грижливо ги е проучил и правилно е построил своето изложение. Той проследява появата, развоя и героичните подвизи на хайдушките чети, които са кръстосвали на дълъг и шир из поробеното отечество и са мъстели на турските поробители.

Написана на хубав и свеж език, книгата се чете с голям интерес и докосва най-тънките емоционални струни на българската душа.

Поръчка за броя

БИБЛИОТЕКА „НАША БОЙНА СЛАВА“

КУПОВ Г. Торпилирането на крайцера „Хамидие“.
92 стр., 3 000 екз. Цена 2,80 лв.

В своята книга капитан II ранг Т. Купов ни разказва спомените си за действията на нашия военноморски флот в Черно море през Балканската война.

Авторът доста живо е успял да предаде ентузиазма и приноса на моряците в общата борба на българския народ срещу вековния поробител. Макар и малък в сравнение с турския, нашият флот под командването на опитния и енергичен моряк, възпитаник на руския флот, капитан I ранг Добрев не само успешно е бранил родните брегове, но и дръзко е атакувал модерния за времето си турски крайцер „Хамидие“. Тази атака прави чест на нашия флот и е гордост за всеки моряк.

Поръчка за броя.

ВОЕННОТАКТИЧЕСКА И ВОЕННОТЕХНИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

СКОВОРОДКИН М. Тактиката като съставна част на военното изкуство. Превод от руски. 100 стр., 5 000 екз. Цена 3,90 лв.

В книгата се изследват научно въпросите за предмета и съдържанието на тактиката, нейните задачи и методи на теоретични изследвания. Показани са ролята и мястото на тактиката във военното изкуство, значението на обективния и субективния фактор, връзката на тактиката с другите военни дисциплини: учението за морално-политическия фактор, военната администрация, военната география, историята на военното изкуство и военнотехническите науки.

В прегледна форма и с необходимата последователност са изяснени основните положения, които определят предмета и методите на тактиката съобразно с историческото им развитие, като е използван опитът от бойните действия през миналите войни и особено от Великата отечествена война, а така също и от развитието на военното изкуство след войната.

Обстойно е разгледано съдържанието на теорията на тактиката, както и въпросът за зависимостта на тактиката от военната техника и влиянието, което тя от своя страна оказва върху нея.

Книгата представлява интерес не само за военнослужащи, но и за цивилни читатели, които се интересуват от военнотеоретични въпроси.

Поръчка за броя.

КАЗАНДЖАН П. и др. Теория на реактивните двигатели. Превод от руски. 366 стр., 700 екз. Цена 19,65 лв.

В книгата се дава изложение на теорията на различните видове реактивни двигатели. Написана е с оглед да се усвои лесно от средния инженеро-технически състав на ВВС. Може да се използва и от читатели, които имат средно техническо образование.

Поръчка за броя.

ЛЕВКОВ А. Теория и устройство на кораба. 368 стр., 1 000 екз. Цена 23,50 лв.

Книгата представлява учебник за Военноморското училище по устройство и теория на кораба, но може да бъде използвана и от работниците в корабостроителните заводи от морския и речния транспорт.

Поръчка за броя.

БУЯНОВ А. Химията в служба на човека. Превод от руски. 228 стр., 2 500 екз. Цена 2,95 лв.

В книгата е разказано за приложението на химията при създаването на различни синтетични материали — пластмаси, изкуствени тъкани и др. Предназначена е за масовия читател.

Поръчка за броя.

СИРНЕВ В., ПЕТРОВ Н. Радиоактивни излъчвания и тяхното измерване. Превод от руски. 164 стр., 3 000 екз. Цена 2,15 лв.

В брошурата се разказва за методите на откриване и измерване на радиоактивните излъчвания при атомния взрив, за начините за извършване

на дозиметрични полеви измервания, както и какви дозиметрични прибори съществуват. Брошурата е предназначена за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

МАРКОВ И. Мотоциклет. Второ преработено и допълнено издание. 320 стр., 10 000 екз. Цена 10,30 лв.

В новото издание някои глави са основно преработени и са включени нови материали и технически данни за последните модели чуждестранни туристически и спортни мотоциклети и за българския мотоциклет „Витоша“.

Поръчка за броя.

* * * Автомобил — устройство, обслужване и правила за движение. 488 стр., 12 000 екз. Цена 14,50 лв.

Книгата е ценно учебно пособие, предназначено за подготовка на шофьори трети клас. В нея задълбочено са изследвани принципите на устройство и работа на основните механизми, уреди и прибори на най-разпространените автомобили с карбураторни двигатели. В книгата са дадени кратки сведения за характерните системи на автомобилите с дизелови и газгенераторни двигатели.

Конкретният материал, който илюстрира устройството на механизмите и уредите, се отнася главно за автомобилите ГАЗ-51, ГАЗ-63, ЗИС-150, ЗИС-151, МАЗ-200, М-20, „Победа“ и ГАЗ-67Б.

В учебното помагало са изложени правилата за поддържане на агрегатите, уредите и механизмите на автомобила.

Приложен е изцяло и „Правилникът за движение по улиците и пътищата“.

Поръчка за броя.

* * * Съвременна военна техника. Превод от руски. 12 изд. коли, 5 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 7,10 лв.

В сборника на популярен език се разглеждат атомното и водородното оръжие, средствата за използване на атомното оръжие, управляемите и самоуправляемите снаряди, развитието на артилерийската и бронетанковата техника, развитието на реактивната авиация, вертолетната авиация, развитието на стрелковото оръжие, на самолетно-носачите, радиолокацията, електронните изчислителни машини и др.

Подробно са описани принципите на действие и са разгледани въпросите за бойното използване и перспективите на развитие на съвременната военна техника.

Сборникът е предназначен за военнослужащите от БНА и за широк кръг читатели: запасни офицери, членове на ДОСО и др.

Поръчка за броя.

СУТРОБОВ П., АЙЗЕНБЕРГ Г. Основи на радиотехниката и радиолокацията. Превод от руски. 30 изд. коли, 2 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 14,30 лв.

В книгата са изложени основните въпроси на електротехниката, радиотехниката и радиолокацията. Предназначена е за читатели, които нямат специална подготовка.

Поръчка за броя.

РАДУЛОВ Р. Самолетът и ракетата. 224 стр., 4 000 екз. Цена 7,40 лв.

Книгата е популярно четиво за появата и развитието на самолетната и ракетната техника. Предназначена е за масовия читател.

Поръчка за броя.

НИКОЛОВ В. Бойни химически вещества. 10 изд. коли, 1 500 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 5,70 лв.

В книгата се разглеждат всички химически вещества, които се употребяват за бойна цел. Като предлага класификация от гледище на тактическото използване на химическите вещества, авторът подробно разглежда всички отровни, димни и запалителни вещества. Книгата представлява интерес поради липсата на литература на български език по този въпрос и може да се ползува от работниците от МПВО, ДОСО и други организации и отчасти от някои химически лаборатории.

Поръчка за броя.

НАУЧНО-ПОПУЛЯРНА ВОЕННА БИБЛИОТЕКА

ПЕРЛЯ Я. Как работи радиолокаторът. Превод от руски. 198 стр., 2 000 екз. Цена 2,60 лв.

В книгата на популярен език се описват принципите на действие на радиолокатора. Описанието на отделните действия е придружено с илюстрации. Книгата е предназначена за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

ПОЛАК И. Време и календар. Превод от руски. 64 стр., 3 000 екз. Цена 0,85 лв.

В брошурата популярно е разказано за произхода на календара и измененията, които е претърпял. Предназначена е за масовия читател.

Поръчка за броя.

ЖДАНОВ Г. Космически лъчи. Превод от руски. 52 стр., 3 000 екз. Цена 0,70 лв.

На популярен език е проследено откриването на космическите лъчи, въздействието им върху атомните ядра на веществата и начините за тяхното използване от съвременната наука.

Брошурата е предназначена за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

АНДРЕЕВ К. Взрив и взривни вещества. Превод от руски. 160 стр., 3 000 екз. Цена 2,10 лв.

На популярен език се описват различните видове взривни вещества, както и начините за тяхното използване и опазване.

Поръчка за броя.

* * * Атомният взрив на море. Сборник статии. 112 стр., 3 000 екз. Цена 1,65 лв.

В статиите са разгледани характерните особености на атомния взрив на море, противоатомната защита на корабите и на бреговите обекти, дезактивацията и санитарната обработка на корабите.

Поръчка за броя.

ЗАХАРИН В. Вертолет. Превод от руски. 120 стр., 2 500 екз. Цена 1,80 лв.

Просто и увлекателно разказва авторът на брошурата за основните особености на вертолета. Отделните елементи и действия за нагледност са илюстрирани. Това прави брошурата достъпна за всеки читател независимо от образованието му.

Поръчка за броя.

* * * Използуването на атомната енергия за мирни цели. Превод от съветското издание на Академията на науките на СССР. 152 стр., 3 000 екз. Цена 4,50 лв.

В сборника са разгледани основните въпроси по използването на атомната енергия за мирни цели в народното стопанство, в хранителната и химическата промишленост, в измервателната техника и медицината, в машиностроенето и металургичната промишленост.

Поръчка за броя.

ФУРСОВ В. Уран-графитови реактори. Превод от руски. 52 стр., 3 000 екз. Цена 0,80 лв.

Брошурата е популярно изложение на принципа на работата на атомните котли (уран-графитовите реактори).

Поръчка за броя.

СУСЛОВ Л. Зад границата на видимото. Превод от руски. 136 стр., 3 000 екз. Цена 2 лв.

Брошурата разказва за колоидите, за техните свойства, начини на получаване и използване в селското стопанство и промишлеността. Дадено е описание и на електрическите свойства на колоидните частици. Интересна е за всеки читател.

Поръчка за броя.

АСТАХОВ К. Атомната енергия и начините за практическото ѝ използване. Превод от руски. 7 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 2,45 лв.

Достъпно са изложени основните въпроси на ядрената физика. Предназначена е за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

НЕЙМАН Б. Водородна бомба (термоядрена реакция). Превод от руски. 6 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през 1958 год. Прибл. цена 2,10 лв.

Популярна брошура, която запознава читателя с основните въпроси на термоядрените реакции. Брошурата е илюстрирана. Предназначена е за масовия читател.

Поръчка за броя.

ЛЕОНТИЕВ А., ПЕТРОВСКИ И. Ударната вълна при атомния взрив. Превод от руски. 7 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2,45 лв.

В брошурата се говори за образуването на ударна вълна при атомния взрив, за основните величини, които характеризират ударната въздушна вълна, за редовното и нередовното отражение на ударните вълни и за разрушителното им действие, а така също за начините за защита от въздушната ударна вълна.

Брошурата е предназначена за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

АРХИПОВ П. Светлинното излъчване при атомния взрив. Превод от руски. 7 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2,45 лв.

В книгата са изложени най-новите данни за същността на светлината, източниците на светлината и нейното разпространение в атмосферата. Прави се енергетична характеристика на светлинното излъчване при атомния взрив и се посочват средствата и начините за защита от поразяващото действие на светлинното излъчване. Предназначена е за масовия читател.

Поръчка за броя.

ИВАНОВ А. Ядрени излъчвания при атомния взрив. Превод от руски. 7 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 2,45 лв.

В брошурата са изложени основните въпроси, свързани с различните видове ядрени излъчвания. Предназначена е за масовия читател.

Поръчка за броя.

ЩЕРНФЕЛД А. Междупланетни полети. Превод от руски. 72 стр., 3 000 екз. Цена 1,15 лв.

В тая интересна брошура увлекателно е разказано за междупланетните полети и възможностите

за тяхното осъществяване. Предназначена е за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

ЛЯПУНОВ Б. Разкази за ракетите. Превод от руски. 164 стр., 5 000 екз. Цена 5,20 лв.

Тая книга е популярно изложение на основните въпроси на ракетната техника. В нея подробно е разказано за устройството, работата и използването на ракетните двигатели и на ракетите; проследена е историята на ракетната техника, съвременното ѝ състояние и перспективите за нейното развитие. Книгата представлява интерес за всеки читател.

Поръчка за броя.

КЛЕМЕНТОВ К. Управление на машините и механизмите от разстояние. Превод от руски. 7 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2,80 лв.

В брошурата на популярен език са осветлени въпросите по управлението на машините и механизмите от разстояние и перспективите за използването на тоя способ в бъдеще. Представлява интерес за всеки читател.

Поръчка за броя.

ЛЯПУНОВ Б. Управляеми снаряди. Превод от руски. 8 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 3,20 лв.

Въпросите за конструкцията, принципите на действие и използването на различните видове управляеми снаряди представляват интерес за всеки човек, който се интересува от съвременните постижения на техниката и военното дело. Тия именно въпроси са разгледани в книгата „Управляеми снаряди“.

Поръчка за броя.

ШЕЕР С. Подводни кораби. Превод от руски. 15 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 8,30 лв.

В книгата са проследени историята на подводните кораби, тяхното устройство и използването им в боя. Дадени са увлекателни епизоди из действията на подводници през Първата и Втората световна война. Книгата е предназначена за масовия читател.

Поръчка за броя.

ГИЛЗИН К. От ракетата до космическия кораб. Превод от руски. 8 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 3,20 лв.

В книгата на популярен език са обяснени принципите на работа и устройство на ракетните двигатели, работещи с твърдо и с течено гориво. Описани са стратосферните ракети и ракетните самолети. Разгледани са проблемата за използване на атомната енергия в ракетите и възможностите за осъществяване на междупланетни полети с ракетни двигатели. Книгата е интересно четиво за всеки воин и трудещ се.

Поръчка за броя.

ТАТАРЧЕНКО А. Как лети вертолетът. Превод от руски. 8,3 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 3,50 лв.

В книгата е дадена кратка история на развитието и използването на вертолета за мирни и военни цели; описани са устройството и предназначението на отделните части на вертолета. Изложена е елементарната теория на полета на вертолета при различни режими. Книгата е ръководство за летци и инженери, но и полезно четиво за всеки, който се интересува от постиженията на съвременната наука и техника.

Поръчка за броя.

ПЛОНСКИ А. Радио. Превод от руски. 72 стр., 3 000 екз. Цена 1 лв.

В брошурата на популярен език се описват различните елементи от устройството на радиото и тяхното предназначение.

Представява интерес за всеки читател.

Поръчка за броя.

КУРОВ Б. Как работи дизелът. Превод от руски. 9,2 изд. коли. 4 000 екз. Прибл. цена 3,70 лв.

Описано е действието на дизелмотора и на неговите главни части и е посочен начинът за експлоатацията му. Книгата е предназначена за широк кръг читатели.

Поръчка за броя.

АРХИПОВ М. Атомно оръжие и противоатомна защита. 108 стр., 15 000 екз. Цена 1,40 лв.

Авторът на прост и достъпен език дава кратки сведения за физическите основи за устройството на атомното оръжие.

В книгата са засегнати въпросите за ядрените реакции и атомната енергия, реакциите в атомното и водородното оръжие и принципното устройство на това оръжие.

Разгледано е поразяващото действие при въздушен, земен, подводен и подземен атомен взрив.

В отделни глави се описват средствата и начините за защита от атомното оръжие на населението във вътрешността на страната.

Поръчка за броя.

ШЕЙТАНОВ М. Действие на радиоактивните лъчи върху човешкия организъм. 4 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,60 лв.

Авторът на брошурата на популярен език разказва за биологичното действие на радиоактивните вещества върху организма на човека. Доста подробно авторът ни запознава с признаците на лъчевата болест, предпазването от нея и лечуването ѝ. Книжката представлява интерес за масовия читател, особено като се има предвид, че всеки гражданин на страната трябва да има елементарни познания по действието на атомното оръжие и защитата от него.

Поръчка за броя.

БИБЛИОТЕКА ЗА ВОЙНИКА И СЕРЖАНТА

- БАКАЛ И.** Войсково разузнаване. Превод от руски. 86 стр., 3 000 екз. Цена 1,65 лв.
- МАТВЕЕВ С.** Отделението за оптическо разузнаване в настъпателния бой. Превод от руски. 42 стр., 3 000 екз. Цена 0,60 лв.
- КОРОЛЪОВ К.** Учи се умело да използваш местността. Превод от руски. 104 стр., 3 000 екз. Цена 1,55 лв.
- ГАВРИКОВ Ф.** Стрелковото отделение в настъпление. Превод от руски. 4 изд. коли. 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 2 лв.
- ТОРБУКОВ А.** Отделението в разузнаване. Превод от руски. 3 изд. коли. 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 1,50 лв.

ПОПУЛЯРНА ВОЕННОМЕДИЦИНСКА ЛИТЕРАТУРА

КАБАКЧИЕВ К. Влияние на височината и скоростта
върху организма на летеца. 156 стр., 1 000 екз.
Цена 3,75 лв.

Въпросите в книгата са разгледани от медицинска гледна точка. Проследено е влиянието на височината, ускорението и скоростта върху организма на летеца и са посочени мерките, които трябва да се вземат за намаляване на отрицателното им действие върху здравето на летците. Книгата е предназначена за масовия читател.

Поръчка за броя.

КУЗМОВ КР. Паразитарни тифове. 64 стр., 5 000 екз.
Цена 0,95 лв.

В книгата са разгледани въпросите за заразяването от петнист и възвратен тиф и за предпазването от тях. Книгата е предназначена за пуждите на армията, но представлява интерес и за цивилния читател.

Поръчка за броя.

БУКОВ А. Предпазване и първа помощ при поразяване от атомно оръжие. 93 стр., 5 000 екз. Цена 1,45 лв.

В брошурата са изложени въпросите за атомното оръжие, за неговото поразяващо действие върху човека, най-достъпните начини за предпазване от поразяващото му действие и за оказване на първа помощ. Това е необходимо да се

знае от всеки воин, от всеки гражданин на страната. Поради това брошурата представлява интерес за всеки читател.

Поръчка за броя.

СТОЯНОВ К. и други. Военнополевата хирургия. 25 изд. коли, 3 500 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 24,80 лв.

Научноизследователски труд по въпросите за мирновременните и военновременните наранявания, като същевременно се дават и нови данни за лекуване на раните, повредите и за обработване на раните (открити и закрити).

Книгата ще ползува военните лекари, участъковите и фабрично-заводските лекари, а също и студентите медици.

Поръчка за броя.

ТЕРПЕШЕВ Н. Лечебно хранене при стомашно-чревните заболявания. 84 стр., 2 000 екз. Цена 1,75 лв.

В брошурата се разглеждат въпросите, свързани със стомашно-чревните заболявания, и въпросите за лечебното хранене при тях заболявания. Дадени са много примерни рецепти за приготвяне на лечебна храна при различните стомашно-чревни заболявания. Като се има предвид големият брой на страдащите от такива заболявания, брошурата представлява интерес за широк кръг военни и цивилни читатели.

Поръчка за броя.

* * * Сборник по медицинско осигуряване в условията на използване на атомно, бактериологично и химическо оръжие. 13 изд. коли, 3 000 екз. Излиза от печат през IV тримесечие на 1957 год. Прибл. цена 6,35 лв.

В сборника са разгледани въпросите на медицинското осигуряване на личния армейски съ-

став при употреба от страна на противника на атомно, бактериологично и химическо оръжие.

Книгата е предназначена за всички военни и граждански лекари, а също и за средния медицински персонал във военните и гражданските лечебни заведения.

Поръчка за броя.

СТАНЕВ В, ЗЛАТЕВ Б. Сливици, ревматизъм, сърдечни пороци. 80 стр., 2 000 екз. Цена 1,30 лв.

В брошурата са изложени всички въпроси по профилактиката на сливиците. Предназначена е за нуждите на армията, но представлява интерес и за цивилния читател.

Поръчка за броя.

БАЕВ В. Личен превързочен пакет. 52 стр.; 5 000 екз. Цена 0,80 лв.

В брошурата на достъпен език авторът разглежда въпросите за използването на личния превързочен пакет за предпазване и оказване на първа помощ при нараняване. С много примери от миналата война е изтъкната ролята на личния превързочен пакет като спасител на живота на много ранени бойци и командири.

Брошурата е ценно пособие не само за личния състав на БНА, но и за всички граждани.

Поръчка за броя.

**КНИГИ, КОИТО ЩЕ ИЗЛЯЗАТ ОТ ПЕЧАТ
ПРЕЗ 1958 год.**

ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА

КАРАСЛАВОВ Г. Тринайсетте. Повест. 5 изд. коли,
15 000 екз. Прибл. цена 4,20 лв.

Поръчка за броя.

МАНОВ Ем. В мирни дни. Разкази. 12 изд. коли, 5 000
екз. Прибл. цена 9,30 лв.

Поръчка за броя.

НЕШКОВ В. Настъпление. II част. Роман. 15 изд. ко-
ли, 10 000 екз. Прибл. цена 6,20 лв.

Поръчка за броя.

ЯВОРСКИ Н., ЯВОРСКИ М. Партизанска младост. По-
вест. 6 изд. коли, 8 000 екз. Прибл. цена 4,70 лв.

Поръчка за броя.

ГИНЧЕВ ИВ. Партизански записки. 12 изд. коли,
4 000 екз. Прибл. цена 8,30 лв.

Поръчка за броя.

ДОБРЕВСКИ Д. Последната галера. Повест. 8 изд. ко-
ли, 5 000 екз. Прибл. цена 5,70 лв.

Поръчка за броя.

УТКИН Й. Стихотворения. Превод от руски. 3 изд.
коли, 2 000 екз. Прибл. цена 2,90 лв.

Поръчка за броя.

КАЗАКЕВИЧ Е. Звезда. Повест. Превод от руски.
3 изд. коли, 5 000 екз. Прибл. цена 2,90 лв.
Поръчка за броя.

АНДРИЧ И. Зеко. Повест. Превод от сръбски. 3 изд.
коли, 5 000 екз. Прибл. цена 2,90 лв.
Поръчка за броя.

ЛАЛОВСКИ П. Вярност. Поема. 6 изд. коли, 2 000 екз.
Прибл. цена 4,70 лв.
Поръчка за броя.

БОЗАКОВ Д. Малки разкази. 3 изд. коли, 5 000 екз.
Прибл. цена 2,90 лв.
Поръчка за броя.

ДЕРМЕНДЖИЕВ ИВ. Приморци. Партизански спомени.
9 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 6,20 лв.
Поръчка за броя.

ХРИСТОВ М. Стихотворения. 2 изд. коли, 1 500 екз.
Прибл. цена 2,20 лв.
Поръчка за броя.

ИВАНОВ М. Венец за героя. Стихове. 2 изд. коли,
1 500 екз. Прибл. цена 2,20 лв.
Поръчка за броя.

ТАВРУТО П. На брега на Днепър. Повест. Превод от
руски. 7 изд. коли, 10 000 екз. Прибл. цена 5,20 лв.
Поръчка за броя.

СЕМЬОНОВ Ю. Прощавайте, скъпи планини! Повест.
Превод от руски. 7 изд. коли, 10 000 екз. Прибл.
цена 5,20 лв.
Поръчка за броя.

ЦВЕТКОВ Л. Тайната на старото ханче. Повест. 4 изд.
коли, 10 000 екз. Прибл. цена 3,40 лв.
Поръчка за броя.

ПОЛИТИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

КОЛЕВ Ц. Единоначалието в БНА. 3 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 1,05 лв.

Поръчка за броя.

ЛИЛКОВ Т. Превъзходството на съветската военна идеология над буржоазната военна идеология. 3 изд. коли, 3 500 екз. Прибл. цена 1,20 лв.

Поръчка за броя.

*** * * Положителният опит на пропагандиста. Сборник от материали по актуални теоретични въпроси в помощ на марксистко-ленинската подготовка на офицерите. 3 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 1,05 лв.**

Поръчка за броя.

*** * * В помощ на агитатора. Сборник за героични прояви на наши воители в Отечествената война и мирновременния живот на БНА. 4 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 1,40 лв.**

Поръчка за броя.

ЯНЕВ Й. и др. Работата на партийните организации в БНА за повишаване нивото на бойната подготовка. 5 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 1,75 лв.

Поръчка за броя.

*** * * Партийно-политическата работа в батальона. 3 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 1,05 лв.**

Поръчка за броя.

УЗУНОВ ИВ. Вестник „Народна армия“ 1921—1923 г. 6 изд. коли, 2 000 екз. Прибл. цена 2,10 лв.

Поръчка за броя.

ДИМИТРОВ Н. Сержантите и старшините — първи помощници на офицера. 4 изд. коли, 5 000 екз. Прибл. цена 1,40 лв.

Поръчка за броя.

ВОЕННОИСТОРИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

* * * Сборник от материали и документи за работата на партията във войската — 1941—1944 год.
15 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 7,35 лв.
Поръчка за броя.

* * * Кратка история на Отечествената война. 16 изд.
коли, 4 000 екз. Прибл. цена 8,70 лв.
Поръчка за броя.

АТАНАСОВ Щ. Селските въстания в България в края на XVIII и началото на XIX век. 15 изд. коли,
4 000 екз. Прибл. цена 8,30 лв.
Поръчка за броя.

СУВОРОВ. Заветите на Суворов. 3 изд. коли, 4 000 екз.
Прибл. цена 2,60 лв.
Поръчка за броя.

**ВОЕННОТАКТИЧЕСКА И ВОЕННОТЕХНИЧЕСКА
ЛИТЕРАТУРА**

ПОКРОВСКИ. Науката и техниката в съвременната война. 5 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 3,40 лв.
Поръчка за броя.

* * * По въпросите на съветското военно изкуство.
15 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 8,30 лв.
Поръчка за броя.

КОШУКЕЕВ, ПЕТКОВ и ТУЧЕВ. Атомното оръжие и противоатомната защита. 12 изд. коли, 5 000 екз.
Прибл. цена 6,50 лв.
Поръчка за броя.

МЕШИНСКИ Л. Химическото оръжие на чуждите армии и защитата от него. 4 изд. коли, 3 000 екз.
Прибл. цена 2,60 лв.
Поръчка за броя.

БУЯНОВ А. Материали на настоящето и бъдещето.
3 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 2,60 лв.

Поръчка за броя.

ГЕРНОВ Н., ТЕОФИНОВ И. Виждане в тъмно. 3 изд.
коли, 3 000 екз. Прибл. цена 1,20 лв.

Поръчка за броя.

ГИЛЗИН А. Въздушнореактивни двигатели. 6 изд.
коли, 3 000 екз. Прибл. цена 2,40 лв.

Поръчка за броя.

БЕЛОВ К. Що е това магнетизъм? 3 изд. коли, 3 000
екз. Прибл. цена 1,20 лв.

Поръчка за броя.

ГЕСНОВ Ф. Загадката на йоносферата. 2 изд. коли,
3 000 екз. Прибл. цена 0,80 лв.

Поръчка за броя.

СИДОРОВ М. От газеничето до електричеството. 2 изд.
коли, 3 000 екз. Прибл. цена 0,80 лв.

Поръчка за броя.

**РОЗЕНБЕРГ Л. Ултразвукът и използването му в
техниката.** 2 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена
0,80 лв.

Поръчка за броя.

ГЕТЛЕН К. Управляеми ракети и снаряди. 10 изд.
коли, 3 000 екз. Прибл. цена 5,80 лв.

Поръчка за броя.

ЯРОЦКИ А. Електромагнитен телеграф. 2 изд. коли,
3 000 екз. Прибл. цена 0,80 лв.

Поръчка за броя.

КЛЕМЕНТАЕВ С. Необикновена телеграма (фототелеграма). 2 изд. коли, 2 500 екз. Прибл. цена 0,80 лв.

Поръчка за броя.

ИЗЮМОВ Н. Радиорелейна свръзка. 1 изд. кола, 3 000 екз. Прибл. цена 0,40 лв.

Поръчка за броя.

ПЕРВЕНЦОВ А. Звукозапис и приложението му. 2 изд. коли, 2 500 екз. Прибл. цена 0,80 лв.

Поръчка за броя.

КАТАЕВ С. Съвременна проблема на телевизията. 3 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 1,20 лв.

Поръчка за броя.

ХЮПЦЕВИЧ Ю. Радиоуправляеми космични ракети. 2 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 0,80 лв.

Поръчка за броя.

ВЕЛИНОВ А. Предаване на електроенергия на разстояние. 2 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 0,80 лв.

Поръчка за броя.

ТРОФИМОВ К. Радиолокационната техника във военното дело. 2 изд. коли, 4 000 екз. Прибл. цена 0,80 лв.

Поръчка за броя.

ЗОЛТАН А. Автомобил. 20 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 10,30 лв.

Поръчка за броя.

ПОПУЛЯРНА МЕДИЦИНСКА ЛИТЕРАТУРА

ХРИСТОВ ИВ. Листоролзата у човека. 4 изд. коли, 1500 екз. Прибл. цена 1,40 лв.

☞

Поръчка за броя.

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

СМОРОДИНЦЕВ А., КРИВИСКИЙ Д. Светът на микро-
бите. 5 изд. коли, 3 000 екз. Прибл. цена 2 лв.

Поръчка за броя.

СТАНЕВ В. Ревматизъм. 5 изд. коли, 2 000 екз. Прибл.
цена 1,75 лв.

Поръчка за броя.

СПАСКИ В., АРАКАЕВ В. Военна хигиена. 5 изд. коли,
3 000 екз. Прибл. цена 2 лв.

Поръчка за броя.

* * * Огнестрелен остеомиелит. 5 изд. коли, 1 500 екз.
Прибл. цена 1,75 лв.

Поръчка за броя.

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

Редактори: П. Лаловски, Б. Чолпанов
Худ. редактор: К. Майски
Техн. редактор: Г. Чулев
Коректор: Л. Григорова
Формат 16^о от 71/100
Дадена за печат на 29. VIII. 1957 г.
Издателски коли 2,83 — Печатни коли 4,75
Издателска поръчка № 1203 — Техническа поръчка № 540
Тираж 9000 екз.
Печатница на Държавното военно издателство при МНО

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

**ПРИЛОЖЕНИЕ КЪМ КАТАЛОГА НА ВОЕННОТО
ИЗДАТЕЛСТВО ЗА 1957—58 Г.**

До.....

Поръчка¹ от.....

Адрес

Моля да ми се изпратят следните книги:

1. броя
- броя
3. броя
4. броя
5. броя
6. броя

¹ Поръчките може да се отправят до „Книгопоща“, пощенска кутия 557, София, до Държавно военно издателство, ул. „Ив. Вазов“ 12, до и всички книжарници на ДТП „Печатни произведения.“

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

7.боя
8.боя
9.боя
10.боя
11.боя
12.боя
13.боя
14.боя
15.боя
16.боя
17.боя
18.боя
19.боя
20.боя
21.боя
22.боя
23.боя

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

24.боя
25.боя
26.боя
27.боя
28.боя
29.боя
30.боя
31.боя
32.боя
33.боя
34.боя
35.боя
36.боя
37.боя
38.боя
39.боя
40.боя

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

- 41. броя
- 42. броя
- 43. броя
- 44. броя
- 45. броя
- 46. броя
- 47. броя
- 48. броя
- 49. броя
- 50. броя

..... 195 год.

Подпис.....

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

STAT

Д. ПЕТРОВ

**МАРКСИЗМЪТ
ЛЕНИНИЗМЪТ
ЗА ЗАЩИТАТА
НА ОТЕЧЕСТВОТО**

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО ПРИ МНО

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

Д. ПЕТРОВ

**МАРКСИЗМЪТ-
ЛЕНИНИЗМЪТ
ЗА ЗАЩИТАТА
НА ОТЕЧЕСТВОТО**

1957

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО ПРИ МНО

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.
1. Що е отечество. Отношението на пролетариата към бур- жоазното отечество	9
2. Борбата на пролетариата за свое социалистическо оте- чество	42
А. Съюзът на Съветските социалистически републи- ки — първото социалистическо отечество в света	45
Б. Създаване на система от социалистически отече- ства и борбата за тяхното укрепване, развитие и защита	65
3. Българската народна армия — верен защитник на на- шето социалистическо отечество	81

Редактор: М. Ветров
Худ. редактор: К. Майски
Техн. редактор: Д. Панайотов
Коректор: Л. Фъртунова
ЛГ-II/7-1956

Формат 16° от 71/100

Дадена за печат на 7. VIII. 1957 г.

Издателски коли 3,72 — Печатни коли 6,25

Изд. поръчка № 1187 — Техн. поръчка № 529

Тираж 5000 экз.

Цена 1,30 лв.

Печатница на Държавното военно издателство при МНО

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

**„Защитата на отечеството е
върховен дълг и въпрос на чест
за всеки гражданин.“**

(Чл. 90 от Конституцията на НРБ)

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

Агресивните империалистически сили се опитват да преминат в открито настъпление по две основни направления: против великата общност на социалистическите страни и против националноосвободителното движение на колониалните и зависимите народи. Израз на това настъпление са провокациите, предприети от тях през есента на 1956 г., а именно контрареволуционният заговор против Унгарската народна република и военната авантюра на Англия, Франция и Израел против Египетската република.

И двете провокации претърпяха пълен провал. Контрареволуционният бунт в Унгария бе бързо разгромен. Заставени бяха и агресорите, нахлули на египетска територия, да спрат военните действия и да напуснат египетската земя. Този двоен провал на империалистическата политика „от позиция на силата“ е доказателство, че капиталистическата система продължава да отслабва.

Заедно с това тези събития показаха колко реална е опасността за свободните и независимите народи, отхвърлили колониалния гнет, от ново посегателство върху тяхната независимост и суверенитет. „Доктрината Айзенхауер“, провъзгласена като генерална линия за следване от САЩ по отношение на Близкия и Средния Изток, още веднаж потвърждава жизнената необходимост за народите от тази част на света да се вдигнат решително в защита на своята свобода, на своите отечества.

Тези събития показаха колко реална е опасността за социалистическите отечества от империалистическа интервенция, ако те бъдат откъснати

от великата социалистическа общност, възглавявана от Съветския съюз.

Надпреварването във въоръжаването и агресивните опити на империалистите поставят пред народите, застрашени от агресия, жизнения въпрос за защита на своите отечества.

Нашето отечество е член на великото социалистическо семейство. Ние сме неделима частица от социалистическата общност. Затова заплахата, срещу която и да е от социалистическите страни, е заплахата и срещу нас. И всяко военно нападение срещу нашето отечество в същото време ще означава нападение срещу всички социалистически отечества. При това положение лозунгът за „защита на отечеството“ на отделната социалистическа страна се превръща в лозунг на цялата социалистическа система, на всички социалистически отечества, дружбата между които се гради върху принципа „Един за всички и всички за един!“

В същото време борбата на свободните и независими народи за защита на своите отечества от агресивни империалистически поглъщания се слива с борбата на всички миролюбиви хора по света против опитите на империалистите да подпалят нова световна война. По такъв начин в един световен поток се слива борбата на народите за запазване своята национална независимост и суверенитет с борбата за защита на демокрацията, с борбата за защита на мира, с борбата за социализъм. Под знамето на борбата за защита на мира, демокрацията и социализма днес се нареждат 900-милионното население на социалистическите отечества, многомилионните народи от Азия и Африка, възправили снага след дълъг и тежък колониален гнет, народите от капиталистическите страни, борещи се против войнолюбивата политика на своите правителства.

Самият факт, че начело на тази огромна световна армия на борци за мир и социализъм стои смело и непоклонимо великият стожер на мира и социализма — Съветският съюз, — придава на борбата решителност и пълна увереност в крайната победа.

Настоящата брошура няма претенциите за дълбоко и всестранно научно изследване на марксистко-ленинското учение за отечеството и неговата защита.

Целта, която авторът си поставя, е — в сбита форма и популярно да изложи марксистко-ленинското становище за защитата на отечеството както в условията на пълното господство на капитализма, така и сега в условията, когато съвместно и едновременно съществуват две световни системи — капиталистическа и социалистическа, — между които се води класова борба.

Брошурата цели да разкрие дълбоко справедливата борба на социалистическите нации за защитата на техните социалистически отечества, борба, която намира подкрепата на трудещите се от всички страни, борещи се за мир, демокрация и социализъм.

Брошурата цели да разкрие високопатриотичната задача, която стои пред действащите и запасните воени от нашата Народна армия, техния свещен дълг за безрезервна готовност да защитават своето скъпо и любимо социалистическо отечество.

ЩО Е ОТЕЧЕСТВО. ОТНОШЕНИЕТО НА ПРОЛЕТАРИАТА КЪМ БУРЖОАЗНОТО ОТЕЧЕСТВО

Всеки народ има свое отечество. За всеки народ думата „отечество“ е скъпа и свещена дума. Отечество, бащиния, татковина, родина — така нашият народ от векове е наричал земята, в която се е родил, земята, която с такава любов е обработвал и героично отбранявал. Любовта към родната земя, към майчиния език, към националната култура се е предавала от поколение на поколение, нараствала е и се е формирала като едно от най-съкровените чувства на народа. Това чувство на народа е изградено във вековната борба за създаването на българско отечество. Много народна кръв е оросявала родните полета в люта битка с коварни врагове. Многобройни вражески армии са нахлували дълбоко в родната земя, но малко от тях са виждали отново своята земя, своите огнища. Любовта към родната земя на българските селяни се прояви в победите на Крум, Калоян и Иван-Асен, тя окриляше въстаниците на Ивайло. В най-черните години на нашата история, в годините на турското робство, народният патриотизъм не угасна. Смели бунтовници кръстосваха по хайдушки пътеки и отмъщаваха за погазената народна чест. В буйния пламък на националноосвободителното движение израснаха исполинските фигури на Раковски, Левски, Ботев, роди се величавата Априлска епопея.

Това бяха дни на героизъм! „Ако вие, братя, сте били истински патриоти и апостоли за свободата, то последвайте нашия пример и в Панагюрище“ — писа Тодор Каблешков до Бенковски. Летяха конници, които разнасяха вестта за въстанието на роба, удряха камбани из селата, хората се прегръщаха и целуваха по улици и дворове. Радостта бе толкова голяма и велика, колкото голямо и велико бе делото, което народът подхвана.

Априлската епопея намери своя естествен завършек в героичната Шипченска епопея, в епичните боеве на Орлово гнездо.

Но що е това отечество, в името на което са се извършвали най-смели дела и е проявяван чуден героизъм.

Когато говорим за отечество, разбираме родната земя, бащините огнища, равните полета, високите балкани, красивите долини и буйно клокочещите потоци, бистрите езера и прашните пътеки.

Когато говорим за отечество, разбираме майчиния език, на който първо сме заговорили, на който сме се научили да четем и пишем, да опознаваме родната история, култура и изкуство.

Но земята, върху която нашите прадеди са отседнали и казали: „Това е българско“, земята, която те са обработвали и бранели, е все същата наша родна земя, която и ние днес обработваме и браним. Тя се е разширявала или стеснявала в зависимост от силата и военното могъщество на българската държава, в зависимост от силата и могъществото на нейните врагове — близки и далечни. Тази земя, поробвана от византийци и турци, орявана от запад и юг под диктата на западните капиталистически сили, е все същата неизменна основа, върху която българското оте-

чество се е оформяло, развивало и изменяло, придобивало нови черти и нов облик.

Но никой няма да каже, че нашето отечество днес, това е отечеството, в което е живял нашият народ в ония древни времена, през времето на Ботев и Левски. Не, това е наше ново, социалистическо отечество. То е наследник на обособилото се през вековете българско отечество, което, заедно с това е придобило нови качествени черти, коренно отличаващи го от предишните български отечества.

Кое в такъв случай определя характера, същността на отечеството, прави го да бъде едно или друго на всеки етап от развитието на обществото, да се развива и да прераства в ново отечество.

Отечеството е обществено-историческо понятие. То е обществено, защото е свързано с обществото. Без обществото и вън от обществото за отечество не може да се говори. Отечеството е историческо понятие. Историческото развитие на обществото в същото време означава историческо развитие и на отечеството. Всеки народ в своето историческо развитие е преминавал от един обществено-икономически строй към друг. Заедно с това са се развивали обществените отношения, изменяла се е обществената среда вътре в обществото. По силата на историческото развитие една класа е отстъпвала своето господстващо място на друга, по-прогресивна класа. Това е ставало не доброволно, а чрез упорита класова борба. В резултат на смяната на едно класово господство с друго известни елементи на отечеството са отпадали и на тяхно място са се появявали нови, които са му придавали нов облик, нова същност.

Следователно в понятието „отечество“ се включва земята като необходим елемент на обществото, тъй като общество без определена територия не може да съществува. В понятието „отечество“ се включва езикът, тъй като посредством езика се осъществява обществената връзка между хората. Но те не са главните белези на отечеството. Те по-скоро определят неговата форма: в зависимост от земята и езика ние ще кажем „българско отечество“, „френско“ или „китайско отечество“. Но същността на отечеството се определя от онази общественно-политическа и културна среда, от онези обществени отношения, които исторически са се създали в дадено общество и по които едно общество се отличава от друго. В резултат на тези съществени белези ние казваме „нашето социалистическо отечество“ и с това изразяваме коренната разлика на съвременното българско отечество от българското отечество преди 9. IX. 1944 год.

И така под отечество се разбира конкретно историческата социално-политическа и културна среда, създадена се в резултат на общественно-историческото развитие на даден народ, която като движеща сила на общественото развитие е най-могъщият фактор на класовата борба. Народните маси не могат да се отнасят безразлично и равнодушно към политическите, социалните и културните условия на своето съществуване, на своята борба, следователно те не могат да бъдат безразлични към съдбата на своята страна, на обособилото се отечество в тази страна.

При такава постановка на въпроса, макар че всеки народ си има свое отечество, по същност, по основни белези отечествата днес могат да

се групират в две основни групи: буржоазни и социалистически отечества.

С какво се характеризира буржоазното отечество? Кои са неговите отличителни черти?

Отличителните черти на буржоазното общество въобще са отличителни черти и на буржоазното отечество.

В буржоазното общество средствата за производство са собственост на господстващата капиталистическа класа. В техни ръце е съсредоточено почти цялото богатство на страната. Непосредствените производители на материалните блага, и преди всичко пролетариите, са лишени от средства за производство. Те притежават само личното условие за производство — работната сила, която продават като стока на капиталистите.

На основата на своето икономическо господство капиталистическата класа установява и политическо господство, което се крепи от буржоазната държава, от военно-полицейския апарат, от буржоазното право и идеология. Съединяването на икономическата мощ и политическата власт в ръцете на буржоазията я прави всесилна и тя подчинява цялото общество на своите класови егоистични интереси.

Съвкупността от тези общественно-икономически и политически отношения между господстващата капиталистическа класа и потиснатите народни маси определя и характера на социално-политическата среда, характера на буржоазното отечество. Най-характерната черта на буржоазното отечество е жестоката експлоатация и потисничеството на пролетариата от капиталистите.

Но значи ли това например, че днес френската буржоазия има свое отечество, а френският пролетариат няма отечество. Не. Отецеството на

френската буржоазия е отечество и на френския пролетариат, макар че това отечество му е отредило твърде незавидна съдба. Но френският пролетариат се бори това отечество да стане истинско отечество на народните маси, отечество на социалната правда и равенство.

Буржоазното отечество се създаде в резултат на победоносната буржоазна революция против феодализма. Победата на буржоазната революция създаде нови обществени отношения, исторически по-прогресивни от феодалните отношения.

В епохата на националноосвободителното движение на младата буржоазна класа против феодалната реакция бе издигнат лозунгът за „защита на отечеството“. В този период младата буржоазия играеше прогресивна роля и стоеше начело на буржоазната революция в Западна Европа и преди всичко във Франция. В борбата против феодалната реакция великите буржоазни революционери имаха историческото право да говорят от името на отечеството. Те вдигаха десетки милиони от народните низини на борба за нов, цивилизован живот и за политическа свобода. Тяхната памет се тачи от народите и днес.

Такива хубави думи обаче за българската буржоазия, макар и за най-ранния период от нейното съществуване, не могат да се кажат. Българската буржоазия никога не е била такава прогресивна, революционна класа. В националноосвободителното движение тя или стоеше настрана от борбата, или пък беше на страната на турската реакция — против националноосвободителната борба. Българската буржоазия получи властта, без да участва в борбата за нейното извоюване. Затова още в началото на нейното господство между нея и народа се откри пропаст. Народът

се бореше за чиста и свята република, без чорбаджии и сиромаси, без господари и роби. Народът копнееше не само за свободно, но и за народно отечество.

Френската буржоазия, която бе носителка на новия обществен строй, в борбата против феодализма изпъкваше като прогресивна сила и затова сплоти под своето знаме народните маси. Лозунгът за „защита на отечеството“, който бе издигнат тогава от буржоазията, отговаряше на патриотичните чувства на народните маси и те се вдигнаха на решителна борба за защита на революцията. При този всенароден подем Руже де Лил написа в 1792 год. текста и музиката на патриотичната Марсилеза, която стана химн на републиката.

Десетки години след това буржоазията води редица войни против феодалната реакция. Тези войни имаха обективно-исторически прогресивен характер. Това бяха войни за защита на прогреса, на демокрацията, на националното единство и независимост. Затова лозунгът за „защита на отечеството“ тогава бе популярен, народните маси подкрепяха буржоазията и тя завоюваше успех след успех. С малки изключения периодът от френската буржоазна революция — 1798 г. до Френско-пруската война 1870—71 год — бе период на прогресивни войни, период на закрепване историческите победи на революционната буржоазия.

Под националното знаме на буржоазното отечество се сплотяваха народните маси за защита на демокрацията, националната независимост, култура и език и такава защита бе правилна. Затова борбата на революционната буржоазия и народните маси намираше подкрепата на всички истински демократи и революционери. През този период

Маркс и Енгелс не един път са вземали отношение към дадена война, като открито са заставали на страната на оная държава, която води справедлива прогресивна война.

Но заедно с развитието на буржоазията се развиваше и пролетариатът. От „класа в себе си“ той се превръщаше в „класа за себе си“. Пролетариатът се осъзнаваше като класа, организираше се за борба против буржоазията. В лицето на пролетариата Маркс и Енгелс откриха класата, на чиито плещи лежи историческата задача за разрушаването на буржоазния строй и създаването на нов обществен строй — социалистическия. Отсега нататък пролетариатът ставаше носител на историческия прогрес. Буржоазията от прогресивна сила се превърна в реакционна класа, спираща общественото развитие. От борец за национална независимост тя се превърна в душител на националноосвободителната борба на народите. В тази обстановка лозунгът за „защита на отечеството“ не можеше да се приема като общозадължителен лозунг за цялата нация, в това число и за пролетариата. Войните, които буржоазията започна да води за заграбване на чужди земи и потискане на чужди народи, нямаха нищо общо с класовите интереси на пролетариата. „Защитата на отечеството“ би означавала за пролетариата солидарност с грабителските стремежи на буржоазията. В този период Маркс и Енгелс провъзгласиха, че „работниците нямат отечеството“¹.

В. И. Ленин, като разглежда изказаната от Маркс и Енгелс в Комунистическия манифест

¹ Маркс и Енгелс, Комунистически манифест, стр. 38.

мисъл, че „работниците нямат отечество“, изтъква, че това означава: Първо. Икономическото положение на работниците не е национално, а интернационално. Работническата класа навсякъде е класа на наемните работници, класа на експлоатираните. Работническата класа от една страна няма никакви икономически противоречия с работническата класа на другите страни. По своето икономическо положение работниците от всички страни са равни и единни. Второ. Класовият враг на работниците също е интернационален. Буржоазията от една страна по начина на експлоатацията не се различава от буржоазията на другите страни. Следователно на единния международен пролетариат противостои като цяло световната буржоазия. Трето. Условията за освобождението на пролетариата също са интернационални. Пролетариатът не може да освободи себе си, без да освободи в същото време всички трудещи се от капиталистическата експлоатация. Заедно с това Маркс и Енгелс считаха, че пролетариатът от една страна не може да се освободи сам, макар освобождението на пролетариата да е негово собствено дело. Освобождението му ще дойде като резултат от победата на световната пролетарска революция, която ще победи едновременно във всички или в главните капиталистически страни. Оттук следва четвърто, че интернационалното единство на пролетариата е по-важно от националното.¹ Затова Комунистическият манифест завършва с лозунга „ПРОЛЕТАРИЙ ОТ ВСИЧКИ СТРАНИ, СЪЕДИНЯВАЙТЕ СЕ!“

Мисълта на Маркс, че работниците нямат отечество, изразява, от една страна, класовия

¹ Ленин, Съч., т. 35, стр. 226.

характер на буржоазното отечество, а от друга — особеностите на историческия момент, че социализмът не може да се построи в националните рамки на буржоазното отечество, че пролетариатът сам трябва да се издигне до положението на господстваща класа, като завоюва политическата власт. Това обаче е възможно като общо дело на международния пролетариат против буржоазията от всички страни. Но тук възниква въпросът: значи ли това, че буржоазията не може повече да води национални войни, че тя не може да защитава демокрацията, че изобщо занапред пролетариатът не бива да „защитава отечеството“? На този въпрос следва да се даде отрицателен отговор. Националното движение на развитите капиталистически нации, като французи, англичани, немци, италианци, отдавна е завършено. Нещо повече, тези свободни нации се превърнаха в нации угнетители, нации на империалистическия грабеж и преживяват, както казва Ленин, „навечерieto на гибелта на капитализма“. Буржоазното отечество в Англия, Франция, Германия и т. н. изигра своята историческа роля, онази прогресивна роля, която повдигаше към нов икономически и политически живот народните маси. На дневен ред пред такива отечества стои не борбата против феодализма, който отдавна е изживян, а преходът към нов, по-висш обществен строй, преходът към социализма. В този смисъл буржоазното отечество вече е презряло, то е изпяло своята прогресивна песен, то се явява спирачка на обществения прогрес. Но напълно е възможно—и животът потвърждава това—националната буржоазия от дадена страна да призове целия народ в „защита на отечеството“, ако то е застрашено от чуждонационален гнет, или да

вдигне националноосвободително въстание, ако страната още не е свободна и независима. В този случай войната или въстанието се явяват като справедлива война на въстаналия народ против нацията угнетител. Ясно е, че в такъв случай националната буржоазия трябва да бъде подкрепена от всички патриотични сили, в това число и от пролетариата. Нещо повече, пролетариатът на нацията угнетител трябва да подкрепи борбата на потиснатата нация за национално освобождение.

За да се определи какво трябва да бъде отношението на пролетариата към отечеството, трябва да се подходи съвсем конкретно при всеки отделен случай, във всяка отделна война. Като се спира на конкретно-историческия подход към разглеждането на въпроса за отечеството и неговата защита, Ленин пише: „Отечеството е понятие историческо. Друг въпрос е отечеството в една епоха или още по-точно, в момент на борба за смъкване на националния гнет. Друг е въпросът в момент, когато националните движения са далеч назад.“¹ Защитата на отечеството е допустима само като защита на демокрацията и прогреса. На пролетариата не е безразлично в каква социално-политическа среда ще води класовата борба — дали съществува елементарна демокрация, или пък господствува политическа реакция. Затова Ленин определя отечеството, т. е. дадената политическа, културна и социална среда, като най-могъщ фактор в класовата борба на пролетариата. „Пролетариатът — казва той — не може да се отнася безразлично и равнодушно към политическите, социалните и

¹ Ленин, Съч., т. 35, стр. 230.

културните условия на своята борба, следователно на него не може да му бъде безразлична и съдбата на неговата страна.“¹

Като защитава демокрацията, пролетариатът не трябва да се слива с общодемократическото движение. Той трябва да остане на висотата на своите класови позиции и да оказва всякаква поддръжка на общодемократическото движение, изхождайки от крайните цели на своята класова борба. Така постъпваха Маркс и Енгелс в 1848 г. Поддържайки общодемократическото движение в Германия за обединението на страната, те съветваха пролетариата да не се слива с него и да пази своята класова самостоятелност. Такава позиция заеха болшевиките в буржоазнодемократическата революция 1905 г. Ленин разясняваше буржоазнодемократическия характер на надигащата се революция. Той учеше партията и пролетарските маси да участвуват активно в нея, но не и да се сливат с либералната буржоазия, а да бъдат хегемон, ръководител на революцията.

И така пролетариатът е винаги борец за демокрация, но не в името на капитализма, а в името на разчистване пътя на пролетарското движение напред към социализма.

В края на 19 и началото на 20 век капитализмът прерасна в своя висш и последен стадий на развитие — империализма. Както във външната, така и във вътрешната си политика империализмът се стреми към нарушаване на демокрацията, към реакция, която понякога приема най-груба форма на фашизъм.

В епохата на империализма с особена сила се проявява законът за неравномерното, скокообразно

¹ Ленин, Съч., т. 15, стр. 191.

развитие на капитализма. В „по-младите“ капиталистически държави, като Германия, капитализмът се развиваше по-бързо, отколкото в Англия и Франция. В резултат на това икономическият и военният потенциал на Германия достигнаха и в някои отношения надминаха Англия. Но за този бързо развиващ се капитализъм бяха нужни пазари и нови източници на суровини. Световните пазари обаче бяха заграбени от старите капиталистически държави и преди всичко от Англия. Да се извърши ново, „по-справедливо“ разпределение на света можеше само по пътя на войната, защото при империализма „прав“ е онзи, който е силен, а силният се познава във войната. Започна се усилен милитаризация на икономиката. Империалистите се надпреварваха във въоръженията. Така в резултат на изостряне противоречията между империалистическите страни, и преди всичко между Германия и Англия, народите бяха хвърлени в жестока братоубийствена война. Избухна Първата световна война. Грабителската завоевателна политика прерасна в грабителска завоевателна война.

Буржоазията от всяка воюваща страна, спекулирайки с патриотичните чувства на своя народ, го призова към „защита на отечеството“. „Ние сме нападнати! Отецеството е в опасност!“ — крещеше буржоазията и разпалваше националистически и шовинистически чувства у народите. Какво трябваше да направи пролетариатът? Да се нареди ли под буржоазното знаме и да пролива кръвта си в една война срещу работниците от другите страни, или да остави отечеството без защита? Какво трябва да бъде отношението на пролетариата към „защитата на отечеството“ в такава империалистическа война?

Още в периода на подготовката на войната на конгресите на Втория интернационал в Щутгарт и Базел социалдемократите заявиха, че те са решително против подготвяната война от империалистите. Ако войната започне, говореха те, ние ще обявим „война на войната“. На конгресите правилно се отчете, че войната се готви за заграбване на земи и покоряване на чужди народи, за разоряване на конкуриращата нация и заграбване на нейните богатства. От друга страна, войната се готвеше, за да отвлече вниманието на трудещите се от вътрешните политически кризи в Англия, Германия, Русия и други страни. Изхождайки от разбирането, че войните се коренят в самата система на капитализма, че работническата класа е главният доставчик на пушечно месо и понася главните материални и човешки жертви, социалдемократите се обявиха против „защитата на отечеството“ в подготвяната война. Работническата класа е естествен враг на войната, защото войните противоречат на целите, които тя преследва — създаването на социалистическия строй, който на дело осъществява международната солидарност.¹

Милитаризмът на буржоазията доведе до войната, която от своя страна благоприятствува за проявата на националистическите предразсъдъци, които като клин се вбиват в международната пролетарска солидарност.

Въпреки конгресните решения, когато войната избухна, водачите на Втория интернационал измениха открито на работническото движение и преминаха на страната на буржоазията. В буржоазните парламенти те гласуваха за военните кре-

¹ Ленин, Съч., т. 15, стр. 189.

дители и с това извършиха „пряка измяна“ на социализма. Тази измяна означаваше идейно-политически крах на Втория интернационал. Основната причина за този крах е фактическото преобладаване в него на дребнобуржоазния опортюнизм. Опортюнистите отдавна подготвяха този крах, отричайки социалистическата революция, като я подменяха с буржоазен реформизъм. Те започнаха да проповедват буржоазен шовинизъм под формата на патриотизъм и „защита на отечеството“. Немският социалдемократ Фолмар в Щутгарт заяви, че „цялата любов към човечеството не може да ни попречи да бъдем добри немци“, а социалдемократът Носке в Райхстага заяви, че „социалдемократията не ще остане настрана от буржоазните партии и ще вземе пушките на рамо“. „В дни на „опасност“, заявяваха те, ние няма да оставим отечеството без защита.“ По такъв начин от социалопортюнисти в идеологията тези водачи се превърнаха в социалшовинисти в политиката.

„Под социалшовинизъм ние разбираме — писа Ленин — признаване идеята за защита на отечеството в сегашната империалистическа война, оправдаване съюза на социалистите с буржоазията и правителствата на „своите“ страни в тази война, отказване от проповедването и поддръжката на пролетарските революционни действия против „своята“ буржоазия и т. н.“¹

Така опортюнистите принасяха в жертва коренните интереси на народните маси. Те отиваха на съюз с буржоазията против пролетариата.

Докато Фолмар и Носке забравяха казаното в Комунистическия манифест, че „работниците нямат отечество“, което се отнася до отношението

¹ Ленин, Съч., т. 21, стр. 236.

на работниците към „защитата на отечеството“ в такава грабителска война, каквато бе Първата световна империалистическа война, то на другия полюс стоеше незначителната група на Ерве, според който, щом като „пролетариатът няма отечеството“, то значи, че той трябва да се бори против всяка война. На всяко обявяване на война пролетариатът трябва да отговори с военна стачка и въстание. Подобно предложение Ерве направи още в Шутгард. Докато позицията на опортюнистите представляваше „опортюнистическа страхливост“, то позицията на Ерве представляваше „героическа глупост“. Позицията на Ерве е анархистическа позиция и води до изолиране на пролетариата. Тази позиция насочва оръжието против последиците на капитализма — войната, — а не против самия капитализъм.

Ленин нарече позициите на Фолмар и Ерве две противоположни становища. . . „две болести, които все още вредят на дейността на социалистическия пролетариат на Запад: опортюнистическата тенденция, от една страна, и анархистическото фразьорство от друга“.¹

Единствено правилно отношение към войната и лозунга за „защитата на отечеството“ заеха Ленин и болшевишката партия. Към „защитата на отечеството“ трябваше да се подходи конкретно-исторически, т. е. да се направи исторически анализ на дадената война, да се разбере каква е нейната същност. Трябваше да се разкрие войната в защита на интересите на пролетариата и демокрацията ли се води, или не и в този смисъл да се прецени справедлива ли е тази война, или грабителска, несправедлива, да се „защити“ ли

¹ Ленин, Съч., т. 15, стр. 190—191.

отечеството и как. Лозунгът за „защита на отечеството“ е много често еснафско, несъзнателно оправдание на войната, щом като не се подхожда исторически, не се разбират значението и смисълът на всяка отделна война. А как трябва да се разбере действителната същност на войната?

„Войната — писа Ленин — е продължение на политиката с други средства. Всяка война е неразделно свързана с политическия строй, от който тя произтича. Същата онази политика, която известна държава, известна класа е водила вътре в тая държава в течение на дълго време преди войната, неизбежно и неминуемо се продължава от самата тази класа през време на войната, като се променя само формата на действие.“¹

Следователно трябва да се изучи онази политика преди войната, която е предхождала дадената война. Ако тази политика е империалистическа, завоевателна, диктувана от интересите на финансовия капитал за заграбване на чужди земи и покоряване на други народи, то и войната, произтичаща от такава политика, ще бъде империалистическа, завоевателна, несправедлива. Справедливостта на войната не се определя от това, кой пръв е нападнал или къде се намира войската. Характерът на войната, нейната справедливост или несправедливост се определят от това, коя класа води войната и с какви цели. В империалистическата война фразите за „защита на отечеството“, за „отпор на вражеското нашествие“, за „отбранителната“ война и др. п. и от двете империалистически групировки се явяват пълна измама за народа. Затова Ленин подчертаваше по време на Първата световна империалистическа

¹ Ленин, Съч., т. 24, стр. 407.

война, че „повечето от когато и да било сега са верни думите на Комунистическия манифест, че „работниците нямат отечество“. „Само интернационалната борба на пролетариата против буржоазията може да запази неговите завоевания и да открие за угнетените маси пътя към по-добро бъдеще.“¹ Вместо „защита на отечеството“ Ленин издигна лозунга за „превръщане на съвременната империалистическа война в гражданска война“ като единствено правилен пролетарски лозунг.

Отричането на „защитата на отечеството“ в империалистическата война не бива да се тълкува, че марксистите изобщо са против всяка война и във всички случаи са против „защитата на отечеството“. Истинските марксисти, комунистите, не могат да бъдат против всяка война. Те не могат да бъдат, първо, против революционните войни, които са възможни и в епохата на империализма. Възможни са националноосвободителни войни на потиснатите нации против империалистическите държави. Такива са например борбите, които днес водят азиатските и африканските народи за свобода и национална независимост, против империалистическия колониален гнет.

Под ръководството на Комунистическата партия китайският народ завоюва историческа победа — изгони чуждите нашественици от своята страна, смъкна господството на феодалната и компрадорска буржоазия, създаде своя народна република, която уверено върви по пътя на социализма.

Такава справедлива война води египетският народ за защита на своето освободено от колониализма отечество. Срещу агресията на Англия, Франция и Израел се вдигна като един целият

¹ Ленин, Съч., т. 21, стр. 151.

египетски народ и с помощта на миролюбивите сили и преди всичко на Съветския съюз отстоя свободата и националната си независимост.

„Доктрината Айзенхауер“ създава сериозна заплаха за свободата и независимостта на арабските народи. Борбата на тези народи за защита на своите отечества е справедлива борба и затова тя намира поддръжката на най-широките народни маси вътре в страните и на всички прогресивни хора в света.

Дълбоко справедлива, революционна националноосвободителна война води днес алжирският народ против френския колониализъм. В тази борба алжирският народ има подкрепата и на френските комунисти и демократи. Ето защо „отричането на всяка възможност за национална война при империализма тактически е неправилно, исторически явно погрешно, а практически е равно на европейски шовинизъм“.¹ Такава грешка допускаше Роза Люксембург, която Ленин разкритикува в труда си „Върху брошурата на Юниус“. Второ, марксистите не могат да бъдат против гражданските войни. Който признава класовата борба, не може да не признае гражданската война, която е естествена за всяко класово общество. При известни обстоятелства гражданската война се явява неизбежно продължение, развитие и изостряне на класовата борба. Комунистите са длъжни да застанат начело на борбата на прогресивната класа в гражданската война. Трето, марксистите не могат да бъдат против „защитата на отечеството“ в случай, че империалистите от другите страни се опитат да задушат победилния пролетариат в дадена страна.

¹ Ленин, Съч., т. 23, стр. 77.

Развитието на капитализма се извършва във висша степен неравномерно в различните страни. От това Ленин направи извода, че социализмът не може да победи едновременно във всички страни. Той ще победи първоначално в една или няколко страни, а останалите страни за известно време ще останат буржоазни или добуржоазни. Това ще доведе не само до търкания, но и до пряк стремеж на буржоазията в другите страни да разгроми победилия пролетариат на социалистическата държава. В този смисъл войната от страна на пролетариата би била законна и справедлива. Това би било война за социализъм, за освобождението на другите народи от буржоазията. . . Само след като бъде съборена окончателно, победена и експроприирана буржоазията в целия свят, а не само в една страна, войните ще станат невъзможни. *„Би било просто глупаво да се отрича „защитата на отечеството“ от страна на угнетените народи във войната им против империалистическите велики държави или от страна на победилия пролетариат в неговата война против някой Галифе на буржоазната държава.“*¹ Всички тези случаи, които марксистите подкрепят, са възможни в епохата на империализма и в една или друга степен, както вече се посочи, те и днес се проявяват.

В империалистическата война „защитата на отечеството“ означава защита на правото на буржоазията да угнетява чужди народи. Това се отнася и до двете империалистически държави или групировки, които воюват помежду си за това, коя да получи възможност да покори и угнетява повече чужди народи. Да се подкрепи буржоазията

¹ Ленин, Съч., т. 23, стр. 78.

в такава война, значи да се измени на отечеството, а не да се защити. Затова вместо подкрепа на „своята“ буржоазия пролетариатът от такива страни трябва да поддържа борбата на потиснатите нации, на населението от анексираните области против общия враг — буржоазията.

Най-добрата защита на отечеството в империалистическата война Ленин виждаше не в поддръжката на „своето“ буржоазно правителство, а в работата за поражението на това правителство. В своята знаменита статия „За националната гордост на великорусите“ той писа:

„Чуждо ли е нам, на великоруските съзнателни пролетарии, чувството на национална гордост? Разбира се, не! Ние обичаме своя език и своята родина, ние повече от всички работим за издигането на нейните трудещи се маси (т. е. 9/10 от нейното население) до съзнателния живот на демократи и социалисти. Най-тежко е за нас да виждаме и чувствуваме на какви насилия, гнет и подигравки подлагат нашата прекрасна родина царските палачи, дворяните и капиталистите. . .“¹

И по-нататък, като въстава против такава „защита на отечеството“, която [води до задушаване на свободата на други народи, Ленин казва: „Не може да защитаваме отечеството по друг начин, освен като се борим с всички революционни средства против монархията, помещиците и капиталистите в своето отечество, т. е. против най-лошите врагове на нашата родина, великорусите не може да „защитават отечеството“ иначе, освен като желаят при всяка война поражението на царизма като най-малкото зло за 9/10 от населението на Великорусия, защото царизмът не само

¹ Ленин, Съч., т. 21, стр. 94.

потиска икономически и политически тези 9/10 от населението, но го и деморализира, унижава, безчести, проституира, приучвайки го към потискане на чужди народи, приучвайки го да прикрива своя позор с лицемерни, уж патриотични фрази.“¹

И така в Първата световна империалистическа война да се „защити отечеството“ означаваше борба за поражение на „собственото“ правителство и превръщането на империалистическата война в гражданска война. Само това би било в истинския смисъл на думата „защита на отечеството“. Това означаваше да се извърши революция. Гражданската война, към която Ленин зовеше пролетариата, означаваше борба на пролетариата против буржоазията, борба за експроприация на класата на капиталистите в развитите капиталистически страни, за демокрация в Русия, за република в останалите монархически страни изобщо. Ленин набелязваше следните действия като първи стъпки за превръщането на империалистическата война в гражданска: 1) Безусловен отказ от гласуване на военните кредити и излизане от буржоазните правителства. 2) Пълно скъсване с политиката на „национален мир“. 3) Създаване на нелегални организации навсякъде, където правителствата и буржоазията въвеждат военно положение и отменяват конституционните свободи. 4) Поддържане побратимяването на войниците от воюващите нации в окопите и по театрите на войната изобщо. 5) Поддържане на всякакъв род революционни масови акции на пролетариата изобщо.²

¹ Ленин, Съч., т. 21, стр. 152.

² Ленин, пак там, стр. 95—96.

В хода на войната Ленин разобличи руските центристи, троцкистите, които издигнаха лозунга „ни победа, ни поражение“. Открито те не се обявиха за поддръжка на правителството, но в същото време бяха против борбата за неговото поражение. На дело това означаваше „граждански мир“, отказване от класовата борба. Но това по същество бе ценна подкрепа на буржоазията, която във време на война повече от всичко се нуждае от „граждански мир“. А известно е, че класовата борба не може да се води, без да се нанасят удари на „своята“ буржоазия, на „своето“ правителство. Нанасянето на такива удари, както и протягане ръка за братска помощ на пролетариата от другите страни се представя от буржоазията за „държавна измяна“. В действителност държавна измяна, или по-точно, измяна към интересите на нацията, върши не пролетариатът, който се бори против грабителската война, а самата буржоазия, която въвлича във войната, изпраща на заклание народните маси за своите користни интереси.

По време на войната из средата на дребната буржоазия се издигна лозунгът за „разоръжаване“. Ленин разобличи този лозунг като вреден. При положение, че войната е пламнала, справедлив мир не можеше да се установи от буржоазията по пътя на разоръжаването. Вместо разоръжаване пролетариатът трябва да изучава оръжието, да го насочи против буржоазията и премахвайки нейното господство, да установи истински траен и справедлив мир. Жените — пише Ленин — не ще гледат пасивно как въоръжената буржоазия разстрелва невъоръжените работници — техни мъже и синове. Жените не ще скръстят ръце за молитви и проклетие на войната, а активно ще се борят против войната, против виновниците за нея —

буржоазията. Майката ще пее на своя син: „Ти скоро ще станеш голям. Ще ти дадат пушка. Вземи я и изучавай добре военното дело. Тази наука е необходима за пролетариите, не за да стрелят против своите братя — работниците от другите страни — каквото се върши в сегашната война и както изменниците на социализма те съветват да правиш, а да се борят против буржоазията на своята собствена страна, за да сложат край на експлоатацията, мизерията и войните не чрез хубавички пожелания, а чрез победата над буржоазията и чрез нейното обезоръжаване.“¹

Като критикуваше лозунга за „защита на отечеството“ и за „разоръжаването“, Ленин посочи, че на дневен ред е поставена задачата да се отвоюва отечеството от буржоазията. Пролетариатът най-добре ще защити отечеството, като се бори за премахване господството на буржоазията. По този начин той ще премахне и самия корен на войните и постоянната заплаха на отечеството от войни. Това може да стане, като се превърне империалистическата война в гражданска, като се извърши социален преврат. Но социалният преврат можеше да се извърши в малко страни, в които имаше обективни условия за това. Ленин посочи, че социалната революция може да се извърши само по пътя на съединяване гражданската война в напредналите капиталистически страни с цяла редица демократически и революционни, в това число и националноосвободителни движения в неразвитите и изостанали страни. Това е така, защото капитализмът се развива неравномерно. Ленин посочи, че победата на социализма в световен мащаб ще стане не чрез едновременна све-

¹ Ленин, Съч., т. 23, стр. 82.

товна пролетарска революция, а по пътя на последователното отпадане на нови капиталистически страни от системата на капитализма, които ще преминават на страната на победилата социалистическа страна. Тази нова теория за социалистическата революция бе блестящо потвърдена както от победата на Октомврийската революция в Русия, така и от победата на народнодемократичния строй след Втората световна война. По такъв начин Ленин откри широки революционни перспективи пред пролетариата от всички страни и им посочи пътя за отвоюването на отечеството от буржоазията, за превръщане на буржоазното отечество в социалистическо. При тази съвсем ясна и конкретна перспектива пролетариатът не биваше да се нарежда под националистическото знаме на буржоазията за „защита на отечеството“, а да се бори за създаване на свое, пролетарско отечество по пътя на превръщане грабителската империалистическа война в гражданска, по пътя на провеждане пролетарска революция. Какво бе отношението на българския пролетариат към буржоазното отечество?

След освобождението от турско робство България тръгна по пътя на капиталистическото развитие. Българското отечество се развиваше като буржоазно отечество. Класовата диктатура на буржоазията определяше неговия характер. Под натиска на западнакапиталистическите държави България бе разделена на две части. Това се отразяваше твърде зле върху икономическото и политическото развитие на страната. Започна се всенародно движение за съединението на двете части на България в единна, независима държава. През м. септември 1885 г. при пълното съдействие на народните маси Съединението стана факт.

Тогава сръбските шовинисти начело с крал Милан под претекст, че се изменя съотношението на силите на Балканите, нападнаха България. Войната, която започна Сърбия, бе несправедлива. Тя имаше за цел да попречи на едно справедливо национално дело — изграждането на единна и независима България. Чувствайки тази въпиюща несправедливост, българският народ се вдигна на всенародна защита на своето отечество. Народният ентузиазъм бе толкова голям, че казармите се оказаха тесни да поберат дошлите доброволци, дрехи и оръжия не стигаха, за да бъдат облечени и въоръжени. Като доброволец се записа и първият марксист, основоположникът на марксистическата партия в България Димитър Благоев. Справедливият характер на войната за нашия народ пораждаше масов героизъм, в резултат на който за късо време войските на крал Милан бяха разбити, отечеството защитено. Справедливата кауза на българския народ победи. Жертвите, които даде нашият народ в тази война, бяха жертви за едно право дело. И бойците, които загиваха на бойното поле, умираха със съзнанието, че умират за това справедливо дело. . .

През 1912 г. нашият народ отново трябваше да пролива кръвта си в името на „отечеството“. Манията на цар Фердинанд за балкански император съвпаднаше със завоевателните стремежи на българската буржоазия, а общо тяхната завоевателна политика съвпаднаше с една историческа необходимост — разгромя на турския феодализъм на Балканите и освобождението на македонския и албанския народ от турско иго. Тази обективно-прогресивна задача можеше да бъде осъществена не по пътя на военния съюз на балканските монархии, а по пътя на революционните действия на

народните маси. Балканската война, макар и да разреши една прогресивна задача — разгроми турския феодализъм на Балканите, — за българския народ тя не донесе нищо хубаво. Големите победи на храбрата българска армия отидоха напразно, защото алчната буржоазия и Фрединанд провокираха Междусъюзническата война, която доведе България до национална катастрофа.

Тесните социалисти в България бяха против войната. Те виждаха завоевателните планове на буржоазията, разбираха, че войната ще донесе само жертви и страдания на народа, а народната кръв ще се излее в златни печалби за капиталистите. Особено рязко те се обявиха против Междусъюзническата война през 1913 г. Вождът на българския пролетариат Димитър Благоев писа: „България ще бъде оръдие на завоевателната политика на големите европейски държави, от която тя ще излезе не „велика България“, а напротив, окастрена.“¹ Така и стана. Нашият народ понесе огромни загуби. В тези две войни загинаха 44 138 души; от болести по фронтовете умряха 10 000 души; 105 000 бяха ранени и около 40 000 останаха инвалиди. За нуждите на войната бяха изразходвани към 2 милиарда лева.

Но истинско изпитание за патриотизма и интернационализма на българския пролетариат бе въвличането на България в Първата световна империалистическа война. Пламъците на войната, които опожаряваха Европа, достигнаха със своя кървав език и България. Българското буржоазно правителство отначало обяви „неутралитет“, но това бе само подготовителна стъпка за въвличането на България във войната. В страната бе

¹ Ново време, 11. IX. 1913 год.

въведено военно положение, набори се свикаха под знамената на обучение. Буржоазията се раздели на два лагера: една част, свързана с германски капитали, поддържаше двореца и искаше България да се присъедини на страната на Тройния съюз начело с Германия, а другата част от буржоазията, свързана с френски капитали, както и русофилите, искаха България да бъде въвлечена във войната на страната на Антантата. Нито една от буржоазните и дребнобуржоазните партии, в това число и Партията на „широките социалисти“, не се обяви против войната. Различията между тях се свеждаха до въпроса — на коя страна да се присъедини България. Единствена Партията на тесните социалисти, Партията на българските марксисти, се обяви решително против войната. Тесните социалисти трябваше да отбиват атаки от три страни. Българската буржоазия, спекулирайки с патриотичните чувства на народа, го призоваваше под бойните знамена за освобождението на „брата роб“, за постигане на „националните идеали“ на България, за „велика България“. Най-дивни шовинистични лозунги се сипеа сред народа, за да го излъжат, заблудят и омотаят в грабителските планове на буржоазията. Тесните социалисти разобличаваха буржоазните лъжи, разкриваха истинския характер на войната, разясняваха на народа, че тази война се води изключително в интерес на капиталистите, че тя е противонародна война.

Върху тесните социалисти оказваха влияние и социалшовинистите от Германия и Русия. Използувайки своя авторитет, Плеханов направи опит да склони Партията на тесните социалисти да подкрепи оная част от буржоазията, която искаше България да се включи във войната на страната на

Русия и Антантата. От друга страна, видният германски социалдемократ Парвус пристигна в София и на устроеното му събрание се опита да склонят тесните социалисти да подкрепят искането—България да се включи във войната на страната на Германия. И на Плеханов, и на Парвус тесните социалисти дадоха достоен отговор.

„Очевидно е — писа Д. Благоев, — че ако ние приемем гледището на Г. В. Плеханов и онова на германската социалдемократия в началото на войната — гледище национално, — в такъв случай всички, които дават своята поддръжка на войната, ще бъдат прави. . . Но ако ние се поставим на гледището на международната пролетарска солидарност и на интересите на революционното, на освободителното пролетарско движение, ние веднага ще видим фаталната погрешност на чисто националното гледище, на което застанаха и застават социалдемократите спрямо днешната война.“¹

Тесните социалисти считаха, че поддръжката както на руската, така и на германската завоевателна политика ще доведе до икономическото и политическото заробване на балканските народи. „Нашата задача в България, както и задачата на социалдемократията на Балканите, е да се борим с всичките си сили за запазване Балканите за балканските народи, за тяхната независимост, за свободата им и самостоятелното развитие на техните производителни сили.“²

Българската работническа социалдемократическа партия (т. с.) още от избухването на войната и до последния момент—до въвлечането на

¹ Д. Благоев, Избр. произв., т. II, стр. 666.

² Д. Благоев, Избр. произв., т. II, стр. 667.

България в нея, а и след това — неуморно се бори за запазване мира на Балканите, против войната. Чрез печатните си органи, чрез публични събрания, в парламента — с всички възможни средства — тя разясняваще грабителския характер на войната, основната причина за избухването на която бе империалистическата политика на буржоазните правителства. И все пак България бе въввлечена във войната на страната на Германия. Само тесните социалисти гласуваха в парламента против военните кредити. Георги Димитров заяви, че когато се касае за истинска защита на националните интереси на страната, работническата класа, която е патриотична класа, ще защитава страната, но в тази империалистическа война, която е насочена за заграбване на чужди земи и против свободата на други народи, тя не може да подкрепи буржоазията и ще се бори против нея.

Тесните социалисти се обявиха против социалпатриотите от другите страни, които забравиха своя интернационален дълг, погазиха международната пролетарска солидарност и подкрепиха „своята“ буржоазия. Такива големи авторитети като Плеханов, Кауцки, Парвус и др. паднаха ниско в очите на българските марксисти. Партията на тесните социалисти осъди предателството на лидерите на Втория интернационал и издигна глас за създаване на истински Интернационал, в който може да влизат само революционни социалдемократически организации, които не са изменили на пролетариата и стоят на позициите на революционния марксизъм. С решителната си борба против опортюнизма и социалпатриотите Димитър Благоев се издигна до нивото на съратник на Ленин в борбата за разгрома на международния опортюнизъм.

Позицията, която заеха тесните социалисти по въпроса за войната и против опортюнизма, ги доближи твърде много до ленинското разбиране на тези въпроси. Лъжепатриотичният вой на българската буржоазия не можа да ги накара да изменят на международната пролетарска солидарност. Те останаха верни на пролетарския интернационализъм. Но доближавайки се непосредствено до Ленин в оценката на войната, те не можаха да разберат ленинския лозунг за превръщане на империалистическата война в гражданска. Макар че пишеха и разясняваха, че истински мир буржоазията не може да установи, че докато съществува капитализъм, ще съществува и заплаха от войни, че „единствената предпоставка за запазването на бъдещия мир това е заменянето на капитализма със социализъм, на капиталистическото общество със социалистическото общество...“, че „без социализъм няма мир“¹, за тях този социализъм беше нещо далечно и още повече в България такава непосредствена задача не стоеше. Те не можаха да разберат и гениалния извод на Ленин за възможността пролетарската революция да победи най-напред в няколко или даже в една отделно взета страна. Поради всичко това те се бореха против войната, но не можаха да поставят въпроса за революционното излизане от нея. Оттук и пасивността на партията по време на войнишките бунтове през 1918 г. Партията чрез своята агитация на фронта разпалваше възмущението на войниците против правителствената клика, зовеше ги да последват примера на своите руски братя през Октомврийската революция, но когато те напуснаха фронта и се отпра-

¹ Г. Димитров, т. 4, стр. 336.

виха към София, за да търсят сметка от виновниците за националната катастрофа, тя остана пасивна, не възглави войнишкия бунт, не се опита да го слее с негодуванието на народните маси в страната и чрез едно всенародно революционно надигане да смъкне предателската буржоазия от власт и създаде работническо-селско правителство.

Най-характерното за българските тесни социалисти през периода на Първата световна империалистическа война е това, че те, бидейки истински патриоти, не противопоставяха интересите на своя народ на интересите на другите народи. Наред с техния патриотизъм дълбоко се прояви и техният здрав пролетарски интернационализъм. За тесните социалисти патриотизмът и интернационализмът са неделими един от друг.

Патриотизмът на тесните социалисти не им позволяваше да бъдат безразлични към съдбата на българския народ, съдба тежка, катастрофална. Те виждаха, че истинската защита на българското отечество, на интересите на българския народ изисква запазването на мира на Балканите, изисква България да остане извън пожара на войната. Затова като патриоти те се бореха с всички сили против войната, против националната катастрофа, която заплашваше българския народ.

Колко прави бяха тесните социалисти, когато говореха, че войната ще бъде тежка катастрофа за народа, може да се види от следните няколко цифри: българският народ даде 48 917 души убити, 38 000 умрели от болести, 13 279 изчезнали и 155 026 ранени. Войната остави като тежко бреме на нашия народ 300 000 инвалиди, сираци и вдовици. За тази безумна военна авантюра, водена от буржоазията и двореца, която доведе страната до

национална катастрофа, бяха изразходвани 7 милиарда лева.

Интернационализмът на тесните социалисти беше онази непробиваема броня, която ги предпазваше от шовинистическата зараза. Те не се поддадоха на националистическата пропаганда и не се превърнаха в социалшовинисти.

Верността към интересите на трудещите се и към пролетарския интернационализъм, на който Партията на тесните социалисти възпитаваше българския народ, и днес е една от най-характерните черти на Българската комунистическа партия, на българския народ.

БОРБАТА НА ПРОЛЕТАРИАТА ЗА СВОЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКО ОТЕЧЕСТВО

Маркс и Енгелс разкриха исторически преходния характер на капитализма. Буржоазното общество изникна от развалините на феодалното общество, но то не премахна класовите противоречия, а постави на власт нови класи, нови условия на потисничество. С още по-голяма сила се разгърна класовата борба между двете основни класи: буржоазията и пролетариата. В лицето на пролетариата Маркс и Енгелс откриха докрай последователната революционна класа, която е призвана да премахне капиталистическата частна собственост върху средствата за производство, да разруши буржоазното общество и създаде нов обществен строй — социалистическия строй.

С развитието на едрата индустрия изпод краката на буржоазията се изплъзва самата основа, върху която тя произвежда и си присвоява продуктите. Тя произвежда преди всичко своите собствени гробокопачи. Нейната гибел и победата на пролетариата са еднакво неизбежни.¹

Маркс и Енгелс доказаха, че буржоазният строй не е вечен, че на мястото на буржоазното общество ще бъде построено социалистическо, на мястото на буржоазното отечество пролетариатът ще изгради свое, пролетарско отечество.

¹ Маркс и Енгелс, Комунистически манифест, стр. 31—32.

Пръв опит да реши тази историческа задача направи героичният парижки пролетариат през 1871 г. Когато пруските войски разгромиха френската армия и се отправиха към Париж, френската буржоазия състави правителството на „националната отбрана“. Всъщност това бе правителство на националната измяна. Заслепен от патриотични илюзии, пролетариатът не забеляза предателството на буржоазията. Буржоазията не бе вече оная революционна класа от годините на френската буржоазна революция. Тя бе престанала да бъде патриотична и не можеше да изразява общонационалните интереси на страната. Класовите противоречия бяха твърде много изострени. Въоръженият пролетариат, който се вдигна на защита на отечеството от пруските войски, изплаши френската буржоазия и тя побърза да сключи позорен мир с пруската военщина. Предала отечеството на Бисмарк, френската буржоазия искаше да се разправи с въоръжения пролетариат, опита се да го разоръжи. Едва сега работниците познаха предателството. Бидейки истински патриоти на своята страна, работниците не капитулираха, не сложиха оръжието. Те провъзгласиха КОМУНАТА. Тогава буржоазията започна гражданска война за укротяване на пролетариата, който дръзна против нейното господство.

Въставайки против буржоазията, пролетариатът пое върху си изпълнението на две исторически задачи: едната с общонационален, а другата с класов характер — от една страна, борба за освобождение на Франция от нашествието на Германия, а от друга — освобождението на работниците от капитала. В това съединение на двете задачи, според Ленин, се изразява най-оригиналната

черта на Комуната.¹ В това се състои и фаталната грешка на френските комунари, че те съединиха две противоположни задачи в обстановка, която изключваше такова съединение. Немските войски се намираха пред Париж, а френската буржоазия с нейната военна сила — във Версайл. Да бие и победи такива два противника парижкият пролетариат, неподкрепен от пролетариите и селяните от цялата страна, нямаше сили. В Манифеста на Интернационала, издаден през м. септември 1870 г., Маркс предупреждаваше френския пролетариат да не се увлича от лъжливата национална идея, буржоазията сама да носи отговорността за националното унижение, а пролетариатът да се бори за социалното освобождение на труда от игото на буржоазията. Но когато пролетариатът въстана и провъзгласи Комуната, когато трябваше да се защити тази Комуна от ударите на реакцията, Маркс с всички сили подкрепи борбата на героичните пролетарии. Щом веднаж въстанието е избухнало, борбата трябва да се води без колебание и до край. Но силите на реакцията далеч превъзхождаха силите на комунарите и те бяха удавени в собствената им кръв. Парижката Комуна като пръв опит на пролетариата да създаде свое пролетарско отечество претърпя неуспех, но тя остана като историческа поука за пролетариата от цял свят и в това се състои нейното историческо значение.

¹ Ленин, Съч., т. 13, стр. 489.

**А. СЪЮЗЪТ НА СЪВЕТСКИТЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ
РЕПУБЛИКИ — ПЪРВОТО СОЦИАЛИСТИЧЕСКО
ОТЕЧЕСТВО В СВЕТА**

Делото на парижките комунари бе осъществено за пръв път от руския пролетариат под ръководството на калената в класови битки Комунистическа партия.

Още в годините на Първата световна империалистическа война Комунистическата партия постави задачата да се превърне империалистическата война в гражданска, да се събори царизмът и установи демократическа република. Тази първа победа трябваше да послужи като изходно начало за победата на пролетариата в социалистическата революция. Революционната класа, учеше Ленин, в реакционната война не може да не желае поражението на своето правителство. Това е аксиома. А по време на война революционните действия против своето правителство на дело означават не само желание за поражението му, но и съдействие за такова поражение. Превръщането на империалистическата война в гражданска не може да се „направи“, както не може да се „направи“ революция. Тя израства от цяла редица многообразни явления, страни, чертици, свойства—последници на империалистическата война. И такова израстване е невъзможно без редица военни неуспехи и поражения на тия правителства, на които нанасят удари техните собствени угнетени класи.¹ Следователно революцията, гражданската война не може да бъдат дело на авантюра и изкуствено вдигнати лозунги. Те са закономерно явление. Революцията е невъзможна

¹ Ленин, Съч., т. 21, стр. 274.

без революционна ситуация, макар че не всяка революционна ситуация довежда до революция. Ленин съветваше пролетариата да съчетава различните форми и средства на борба за постигане на крайната цел.

Историята не познава друга партия така целенасочено да е подготвяна за изпълнението на историческа задача, както Ленин готвеше революционната партия на руския пролетариат.

През февруари 1917 г. руският пролетариат се вдигна на шурм срещу царизма и за няколко дни го помете от лицето на руската земя. Русия от тюрма на народите, където политическата реакция бе най-силна, се превърна в страна с най-големи политически свободи за пролетариата в сравнение с всички останали буржоазни страни. Въоръженият пролетариат създаде свои революционни органи — Съветите на войнишките и работническите депутати. Дребнобуржоазната стихия, която изплува на повърхността на събитията, даде възможност на буржоазията да образува временно правителство. Създаде се своеобразно двувластие. Обещанията на буржоазията за прекратяване на войната оставаха празен блъф. Реакционната война, започната от царизма, продължаваше. Съветите, изпаднали под влиянието на меншевики и есери, не даваха отпор на Временното правителство, напротив, то получаваше тяхната подкрепа. Разработеният от Ленин и утвърден от Априлската конференция на Комунистическата партия план за мирното прерастване на буржоазнодемократическата революция в социалистическа не можа да се осъществи поради предателството на меншевики и есери. Буржоазията заграби властта в свои ръце. Свърши се с периода на двувластието. В страната назряваше нова обстановка, назряваше

нова революционна ситуация. Зрееха условията за провеждане на пролетарска революция и събаряне на буржоазията от власт.

На 24 срещу 25 октомври (6 срещу 7 ноември н. ст.) 1917 г. сигналът бе даден. Шурмът започна. Развя се червеното знаме на пролетарската революция. Триумфалният марш на победоносната революция обхвана цяла Русия и от октомври 1917 г. до февруари 1918 г. почти в цяла Русия бе провъзгласена диктатурата на пролетариата. За пръв път в историята угнетената и потисната класа — пролетариатът — ставаше господстваща класа в обществото. Роди се първото социалистическо отечество в света.

Такава велика историческа победа можеше да завоюва само партия, въоръжена с прогресивна революционна теория, притежаваща огромно мъжество и героизъм, партия, готова на всякакви жертви за интересите на народа и родината, партия с най-широки връзки с трудещите се маси. Такава партия създаде и възпита великият Ленин. Такава партия бе Комунистическата партия на Съветския съюз.

Против новата съветска власт се надигна не само руската буржоазия, която бе съборена от власт. Против Съветската република се вдигна целият капиталистически свят. На войната, водена от руските капиталисти, бе сложен край. Започна нова война, война на живот и смърт за защита на социалистическото отечество, война, натрапена от капиталистите на победилия пролетариат. От противници на „защитата на отечеството“ руските комунисти станаха най-твърдите защитници на новото, социалистическото отечество.

„Ние сме обoronци сега, от 25 октомври 1917 г., ние сме за защитата на социалистическото отечество“¹ — заяви Ленин.

Вторият конгрес на Съветите се обърна с призив към войниците в окопите и ги призова да защитят революцията от всякакви посегателства на империалистите, докато новото правителство не сключи демократичен мир, какъвто то непосредствено ще предложи на всички народи.

Първият декрет, който съветската власт прие, бе декретът за мира. Но империалистите и съборената руска буржоазия не искаха да се помирят със съществуването на земята на съветска република. Те натрапиха на руските работници и селяни нова кръвопролитна война. Започна се гражданска война и война против империалистическата военна интервенция. Но тази война беше вече законна и справедлива за пролетариата. Тя се яви продължение на революционната политика за събаряне на помещиците и капиталистите от власт. Затова колкото и да беше тежка, тя привличаше симпатиите на работниците към съветската власт, защото това беше тяхна, родна власт.

За защита на социалистическото отечество беше нужна нова, революционна армия, армия на освободените работници и селяни, която, защитавайки свободата на своя собствен народ, ще помага и на другите народи да се освободят. Създаването на такава армия бе една от първите грижи на съветската власт. А докато се създаде нова армия, годна да защити революцията, партията и правителството трябваше да умеят да лавират, да отстъпват, ако е необходимо, да правят и жертви

¹ Ленин, Съч., т. 27, стр. 46.

даже в името на световната победа на революцията. Такава отстъпка, жертва, бе подписването на тежкия Брестлитовски мир. Трябваше да се избегне войната, докато страната не е готова за решителен бой. „Недопустимо е от гледна точка на защитата на отечеството да се оставяме да бъдем въвлечени във военна схватка, когато нямаме армия, когато неприятелят е въоръжен до зъби и е подготвен великолепно.“¹

В борбата срещу немските нашественици, в боевете при Нарва и Псков се роди младата Съветска армия, която с всеки бой срещу вътрешната контрареволуция и външната интервенция възмъжаваше и укрепваше.

Създаването на Съветската армия, на армията на социалистическата държава, бе нов въпрос на пролетарската революция, който изникна от новата обстановка, в която тя се провеждаше. В 1845 г. Енгелс писа: „В комунистическото общество никой не ще помисли за постоянна армия. Пък и защо? За охрана на вътрешното спокойствие на страната? Но ние вече видяхме, че никой не ще и помисли да нарушава това вътрешно спокойствие. Страх от революция? Но той е само резултат на противоположни интереси: там, където интересите на всички съвпадат, там не може и дума да става за такива опасения.“² Според Енгелс постоянна армия не е необходима нито за грабителски войни, защото те са несъвместими с комунистическото общество, нито пък за отбранителни войни, защото няма да има кой да напада. Но това беше вярно при положение, че социализмът ще победи едновременно във всички страни или поне

¹ Ленин, Съч., т. 27, стр. 41.

² К. Маркс и Ф. Енгелс, Съч., т. 2, стр. 539, XI пълно р. изд.

в главните капиталистически страни. Но как да се подходи в обстановката, когато социализмът е победил само в една страна, обкръжена отвсякъде с врагове, готови да я разкъсат и унищожат. Новата обстановка създаде и нова теория за защитата на победилата социалистическа страна. Изхождайки от тази обстановка, Ленин заяви, че „за отбраната е нужна твърда и здрава армия“. Партията и съветската власт създадоха такава армия.

Когато империалистите започнаха своята кървава авантюра против младата съветска република, те разчитаха на бърза победа. Те не можеха да допуснат, че невъоръжените или слабо въоръжени работници и селяни, необучени във военното дело, без школувани генерали и офицери, ще удържат срещу действията на техните армии, въоръжени до зъби и командувани от генерали, на чиито плещи лежи не една победа. Империалистите в своите сметки не можаха да отчетат само едно, че във всяка война победата в края на краищата се обуславя от съзнанието на тези маси, които проливат кръвта си на бойното поле, че никога няма да бъде победен онзи народ, работниците и селяните на който в своето мнозинство са научили, почувствували и видели, че защитават своята, съветската власт — властта на трудещите се, че защитават делото, чиято победа ще осигури за тях и за техните деца възможността да се ползват от всички блага на културата, от всички плодове на човешкия труд. Руските работници и селяни, които за пръв път получиха възможността да се разпореждат с фабриките и земята като със свои, носеха със себе си на фронта съзнанието, че те се борят за своята земя, за своята съдба, за бъдещето на своята нация, че те се борят

не само за руската, но и за международната революция. Те никога не биха понесли такива бедствия, такива мъки от глад и мизерия, на каквито ги подложиха империалистите, ако не съзнаваха, че отстояват делото на социализма и в Русия, и в целия свят. Затова те защитаваха всяка педя освободена земя, проливайки кръвта си капка по капка. Тази готовност въпреки всички жертви и изпитания да се защити социалистическото отечество бе израз на новия, социалистическия патриотизъм, който се роди заедно с раждането на социалистическото отечество.

Фридрих Енгелс, говорейки за защитата на социалистическото отечество, изказа следната бележит мисъл за социалистическия патриотизъм. „Членът на такова общество (комунистическо — бел. Д. П.) — пише Енгелс — в случай на война, която, разбира се, може да се води *само против антикомунистическите нации*, е длъжен да защитава *действителното* отечество, *действителното* огнище, че той следователно ще се бори с въодушевление, с твърдост, с храброст, пред които трябва да се разпилее като слама *механическата* дресировка на съвременната армия. Спомнете си какви чудеса извърши ентузиазмът на революционните армии от 1792 до 1799 г. — армии, които се бореа само за *илюзия*, за *мнимо* отечество, и вие ще разберете каква трябва да бъде силата на армията, бореца се не за илюзия, а за нещо реално и осезаемо.“¹ (Курсивът на Фр. Енгелс.)

Каква е същността на социалистическото отечество.

Социалистическото отечество коренно се отличава от буржоазното отечество.

¹ К. Маркс и Ф. Енгелс, Съч., т. 2, стр. 539, XI пълно р. изд.

Социалистическото отечество освобождава пролетариата и всички трудещи се маси от зависимостта и експлоатацията на капитала. За пръв път пролетариатът става икономически и политически действително свободен и независим. За пръв път той става господстваща класа в обществото и установява своя, пролетарска власт. Завоюването на пролетарската власт е най-голямата победа не само на пролетариата, но и на всички трудещи се. В резултат на тази победа средствата за производство се превърнаха от капиталистическа в социалистическа собственост. От средства за експлоатация на трудещите се те се превърнаха в мощен фактор за увеличаване на общественото производство и все по-пълно задоволяване нуждите на хората, на обществото като цяло.

Социалистическото отечество осигурява:

— На работниците — избавление от ужасите на безработицата и капиталистическата експлоатация, възможност да работят за себе си, а не за експлоататори и паразити, да подобряват постоянно своето материално положение, да се издигат и живеят културно, да ръководят държавата и народното стопанство, като изхождат от интересите на цялото общество.

— На селяните — земя и освобождение от зависимостта на помещици и лихвари, спасение от непоносими данъци, от кризи и разорение; коренно облекчаване на техния труд чрез въвеждане на социалистическа селскостопанска система, непрестанно подобряване материалното и културното им положение.

— На интелигенцията — необходимите условия и най-широки простори да усъвършенствува своите знания, способности и таланти, широки хоризонти за творчество, за вярна служба на

народа, за системно подобряване на своя материален и културен живот.

Социалистическото отечество не се нуждае от старата буржоазна държавна машина, поради което тя бива унищожена и на нейно място се изгражда нова, социалистическа държава като държава на работниците и селяните. Социалистическата държава охранява обществения труд и провежда огромна стопанскоорганизаторска и културно-възпитателна работа. Социалистическата държава със своите органи, подкрепена от целия народ, осигурява защитата на социалистическото отечество от външно нападение.

Социалистическото отечество осигурява най-широка демокрация за народните маси, но в същото време то установява твърда диктатура по отношение враговете на народа, на социализма.

Всичко това в своята съвкупност обуславя онези социално-политически и културни условия, които съставляват същността на социалистическото отечество.

Следователно социалистическото отечество включва в себе си и свободната земя, върху която то се изгражда, и богатствата на тази земя, от които се ползува цялото общество. Но главното негово съдържание се определя от класовата диктатура на пролетариата. Както класовата диктатура на буржоазията определя същността на буржоазното отечество, така класовата диктатура на пролетариата определя основните черти, същността на социалистическото отечество. Затова защитата на социалистическото отечество означава защита не само на родната земя, на родния език и култура, но преди всичко това е защита на историческата победа на пролетарската революция — диктатурата на пролетариата. Защитата на соци-

алистическото отечество означава защита на справедливата политика на социалистическото правителство, безрезервна поддръжка на това правителство. Завоюването на социалистическото отечество е невъзможно без ръководството на Комунистическата партия. Затова любовта на народните маси към социалистическото отечество е в същото време любов към Комунистическата партия — ръководителка и вдъхновителка на всички победи.

Първото социалистическо отечество в света — Съветският съюз — има това всемирно-историческо значение, че то показва на световния пролетариат общите закономерности, валидни за всички страни и народи в борбата им за успешно изграждане на свои социалистически отечества.

Следователно каквито и разнообразия да има в отделните социалистически отечества, каквито и особености да се наблюдават, те засягат само второстепенни елементи на отечеството, но не и основните, съществени. Всички те са изградени и се изграждат на основата на марксистко-ленинското учение, всички те са сплотени в едно единно цяло, в общо семейство от великата комунистическа идея и пролетарския интернационализъм.

Защитата на социалистическото отечество е основно задължение на всеки гражданин на социалистическото общество. Това е отразено и в чл. 133 от Конституцията на СССР. Социалистическото отечество отвори на съветските хора вратите към нов живот и за този нов живот те бяха и сега са готови на всякакви жертви, за да го защитят, когато това изисква техният отечествен дълг.

Но заедно с това първото в света социалистическо отечество отвори вратите към нов живот и

на трудещите се от цял свят. В него те видяха собственото си бъдеще, за тях то стана втора родина и те проявиха готовност да бранят от империализма това отечество — майка на всички онеправдани и експлоатирани на земята.

Защитата на първото социалистическо отечество бе и сега е интернационален дълг на световния пролетариат. В лицето на Съветския съюз трудещите се от целия свят виждат не само примера на своето бъдеще, но и крепостта, опорния пункт на световната пролетарска революция. Развитието и укрепването на първото социалистическо отечество, израстването му като непобедима сила са предпоставки за победата на социализма в световен мащаб. Затова социалистическото отечество на руските работници и селяни стана отечество на всички угнетени и потиснати. Трудещите се от цял свят оказваха активна поддръжка на съветските хора в защитата на тяхното отечество както през годините на гражданската война, така и в годините на Великата отечествена война.

По време на империалистическата военна интервенция срещу младата съветска република пролетариатът от капиталистическите страни изпълни своя интернационален дълг към руския пролетариат. В редица капиталистически страни бяха създадени комитети, които издигнаха лозунга „Долу ръцете от Русия!“. Вълни от стачки и демонстрации заливаха капиталистическите страни. Докерите от големите пристанища на Англия и Франция отказваха да товарят военните кораби, предназначени за войната срещу Съветска Русия. Настроението на трудещите се от тези страни се предаваше и на интервентските войски. Френските моряци в Черно море се разбунтуваха. За

империалистите ставаше все по-опасно продължаването на безнадеждния им опит да разгромят първото в света социалистическо отечество. Тази опасност идваше както от тила, така и от фронта. Допирът на интервентските войски със Съветската армия можеше да „зарази“ войнишката маса на интервентите и такива признаци вече съществуваха.

Сбъднаха се пророческите думи на Ленин, че когато международната реакция вдигне ръка срещу социалистическото отечество, тя ще бъде сграбчена от собствените ѝ работници.

Борбата на световния пролетариат в подкрепа на руските работници и селяни бе израз на международната пролетарска солидарност, проява на революционния пролетарски интернационализъм. Но защитата на първото в света социалистическо отечество в същото време означаваше защита интересите и на собственото отечество против настъпването на световния империализъм.

Ленин високо ценеше помощта, която международният пролетариат оказва на руските работници и селяни за разгрома на империалистическата военна интервенция. Ако не беше тази помощ, съветската република би била разгромена. Но заедно с това, казва Ленин, ако на капиталистите би се отдало да разгромят съветската република, би настъпила епоха на най-черна реакция във всички капиталистически и колониални страни, биха се ликвидирали позициите на международния комунизъм.

Марксизмът-ленинизмът учи, че нарастването на съчувствието и поддръжката на Съветския съюз от пролетариите на всички страни облекчава значително строителството на социализма в СССР. От друга страна, успехите на социалистическото

строителство в СССР коренно подобряват революционните позиции на световния пролетариат в борбата му срещу капитализма. В тази взаимна поддръжка и в този съюз на пролетариите от всички страни се състои силата на победилата революция в Русия и силата на революционното движение в капиталистическите страни. В тази взаимна подкрепа се проявява на дело издигнатият от Маркс и Енгелс лозунг: „ПРОЛЕТАРИЙ ОТ ВСИЧКИ СТРАНИ, СЪЕДИНЯВАЙТЕ СЕ!“

*

С въпроса за задълженията на международния пролетариат към първото в света социалистическо отечество се занима на редица конгреси Третият комунистически интернационал. На VI конгрес бе приета и специална резолюция, в която между другото се казва:

„... § 29. Доколкото империалистическата война ще бъде насочена против Съветския съюз, отечеството на международния пролетариат, тактиката в сравнение с прилаганата в „чисто“ империалистическата война се изменя по следния начин:

а) Пролетариатът от империалистическите страни трябва не само да се бори за поражението на своето правителство в тази война, но и активно да се стреми към победата на съветската власт.

б) Затова неговата тактика и избор на средствата за борба се определят не само от интересите на класовата борба в своята страна, но и от интересите на войната на фронта, която е класова война на буржоазията против пролетарската държава.

в) Съветската армия не е армия на „неприятеля“, а армия на международния пролетариат.

Пролетариатът на капиталистическите страни във време на война против Съветския съюз не ще позволи на буржоазията да бъде заплашен с обвинения в държавна измяна, не ще се откаже да поддържа под заплахата на тези обвинения тая армия и да ѝ оказва поддръжка в борбата също така и против собствената буржоазия.¹

Ако „защитата на отечеството“ в империалистическите страни в такава война е недопустима, то в държавата на пролетарската диктатура тя е постоянен революционен дълг. Тук носител на избраната е въоръженият пролетариат на СССР. Победата на Октомврийската революция даде на работниците от цял свят социалистическо отечество, а именно Съветския съюз. Защитата на Съюза на ССР от международната буржоазия отговаря на класовите интереси и е въпрос на чест за международния пролетариат.

В случай че империалистическите държави нападнат СССР и му нарат война, международният пролетариат трябва да отговори с най-смели и решителни масови действия и борба за сваляне на империалистическите правителства. Пролетариатът от империалистическите страни ще издигне лозунга за установяване на „диктатурата на пролетариата“ и съюз със СССР.

Седмият конгрес на Комунистическия интернационал отново потвърди, че първостепенно задължение за работническата класа и трудещите се от целия свят е: с всички сили и средства да помагат за укрепване на СССР, да се борят против враговете на СССР. Както при мирни условия, така и при условия на война, насочена против СССР, интересите на укрепването на СССР, на

¹ Стенографски отчет на VI конгрес на КИ.

засилването на неговата мощ, на осигуряването на неговата победа във всички области и по всички участъци на борбата напълно и неразривно съвпадат с интересите на трудещите се от целия свят, водещи борба против експлоататорите, съвпадат с интересите на борещите се против империализма колониални и потиснати народи, обуславят и подпомагат тържеството на световната пролетарска революция. Затова подпомагането на СССР, неговата защита и съдействието за неговата победа над всички негови врагове трябва да определят действията на всяка революционна пролетарска организация, на всеки истински революционер, на всеки социалист, комунист, безпартиен работник, трудещ се селянин, на всеки честен интелегент и демократ, на всеки, който иска премахване на експлоатацията, фашизма и империалистическия гнет, спасение от империалистически войни, който иска братство и мир между народите, победа на социализма в целия свят.

Така се разглеждаше въпросът за защитата на първото социалистическо отечество в света и задълженията на международния пролетариат към него. И международният пролетариат изпълни своя дълг. Ако на империалистите не се удаде да организират нова военна интервенция против Съветския съюз, това се дължи преди всичко на подкрепата, която трудещите се от капиталистическите страни оказваха на СССР.

Един от най-тежките периоди, който преживя първото в света социалистическо отечество, това бе периодът на Великата отечествена война. Тогава бяха поставени на изпитание не само патриотизмът на съветските хора, тяхната любов към отечеството, но и материалните и моралните въз-

можности на самото отечество, на неговата държавна форма — СССР.

Към лятото на 1941 г. хитлеристка Германия се намираше на най-високата точка на своето военно могъщество. Тя разполагаше с материалните и човешките ресурси на цяла Западна Европа. Непосредствено преди нападението над СССР фашистка Германия съсредоточи близо до съветската граница 190 дивизии, в това число 35 танкови и механизирани. От тези дивизии 152 бяха немски, 18 финландски, 18 румънски и 2 унгарски. Около 5 хиляди бойни самолета бяха предназначени за поддържане действията на земните войски.

Ударните групировки на противника — танкови и моторизирани дивизии — успяха да се вклинят дълбоко в съветската територия. Съветската армия се оказа в критично положение и бе принудена да отстъпи.

Още от първите дни Комунистическата партия на Съветския съюз като ръководеща сила организира патриотичните действия на съветските войници на фронта и на работниците, колхозниците и интелигенцията в тила за разгрома на врага. Цялата работа бе преустроена за нуждите на фронта. Партията и правителството изискваха от съветските хора да не оставят нищо, което врагът може да използва в тила, в окупираните райони да се създават партизански отряди и нелегални партийни организации.

Многомилионният съветски народ се вдигна на решителна борба в защита на своето социалистическо отечество, в защита на своите социалистически завоевания, на своите градове и села, фабрики и заводи. Стотици хиляди се вливаха като доброволци в редовете на Съветската армия. В много градове се създаваха полкове и дивизии на

народното опълчение. В Москва за 4—5 дни се сформираха 11 дивизии на народното опълчение от 120 хиляди души. В Ленинград в народното опълчение в началото влязоха 160 хиляди души, а малко по-късно броят нарасна на 300 хиляди. 60 на сто от членовете на ленинградската партийна организация още в първите дни постъпиха в армията и флота. Неоценим принос за бързата мобилизация на всички сили и средства за отпор на врага дадоха комунистите от Украйна и Белорусия. Голям героизъм проявиха комунистите в Севастопол, Тула, Смоленск. От 22 хиляди комунисти в Одеса 20 хиляди отидоха на фронта.

Огромнен принос за отбраната на отечеството имат работниците и колхозниците в тила. Те работеха по 10—12 часа на денонощие, укрепваха трудовата дисциплина, повишаваха производството и снабдяваха фронта с всичко необходимо за бой и живот.

Съветските хора издържаха на това огромно напрежение, защото в тежките години за отечеството те не само че не разколебаха своята вяра в Комунистическата партия, но се сплотиха още повече около нея, без да се съмняват нито за момент, че партията ще оправдае тяхното доверие, че тя ще ги изведе към победа. Оpozнали, почувствували и видели свободата на социалистическия живот, неговите преимущества пред капиталистическия, съветските хора не пожалиха нищо в борбата с враговете на социалистическото отечество.

Освободителният характер на Великата отечествена война на съветските хора имаше поддръжката и съчувствието на трудещите се маси от целия свят. Народите на Европа, Азия и Америка застанаха на страната на Съветския съюз, против хитлеристка Германия.

Трудно е да се опише и да се каже, чий героизъм е по-голям: на бойците на фронта или на трудещите се в тила по време на войната. На фронта се изискваше високо бойно майсторство и морална издръжливост. Но отечеството се защитава не само на фронта, а и в тила. В степите, под открито небе, под проливен дъжд, в студ и мраз, при тежки жилищни условия и недостатъчно продоволствие, понякога без електричество и вода, работниците и работничките издигаха цехове и заводи, произвеждаха танкове, самолети, бойно снаряжение и ги изпращаха на фронта. Без героизма на работниците в тила, героите на фронта не биха удържали победа.

Огромна помощ на своето отечество оказаха младежите и жените. През първите пет месеца само от Москва за фронта заминаха 260 хиляди комсомолци. 75 на сто от работещите по укрепителните работи около Москва бяха жени.

Социалистическото отечество се отплати на своите защитници герои. Седем милиона бойци и командири бяха наградени с ордени и медали. 10 942 получиха званието „Герой на Съветския съюз“. 35 на сто от всички наградени от Съветската армия и 65 на сто от героите са членове на КПСС. Комунистите бяха душата на всеки бой и операция, най-смелите и беззаветно предани защитници на социалистическото отечество.

Рамо до рамо със Съветската армия в боевете против хитлеристките окупатори участваха воини от Полската армия, Чехословашкия корпус, Френския авиационен полк, Народоосвободителната армия на Югославия. В редовете на Съветската армия участваха и много българи като бойци и командири, чиито гърди са окичени с

ордени и медали за проявена храброст. Между тях са и министърът на народната отбрана на НРБ генерал-полковник Петър Пакчевски, героят на Съветския съюз генерал-лейтенант Захари Захариев и др. В последния етап на войната наред със Съветската армия участва в окончателния разгром на хитлеристката армия и Българската народна армия и Румънската армия.

Беликата отечествена война на съветския народ завърши с победа.

Победата на Съветския съюз бе резултат на огромните преимущества, които има социалистическото отечество пред капиталистическите. Социалистическото отечество бе защитено с цената на много жертви и материални разрушения. В следвоенните години съветските хора с големи усилия и любов се заеха да излекуват раните от войната. Тяхното велико отечество им стана още по-мило и скъпо и днес те са готови на всичко, за да запазят тази скъпа светиня да процъфтява в мир. Но ако империалистите се опитат отново да посегнат върху родината на победилия социализъм, те ще срещнат съкрушителния отпор на готовите и бдителни Въоръжени сили на СССР, на целия Съветски съюз, на всички миролюбиви народи в света.

Българската работническа класа с чест изпълни своя интернационален дълг към първото социалистическо отечество. Възпитавана от Димитър Благоев в дух на пролетарски интернационализъм, тя считаше себе си за част от световния пролетариат, така както Партията на тесните социалисти считаше себе си за част от всесветската социалдемокрация. Тя решително подкрепи борбата на руския пролетариат в революцията през 1905 год. Когато пролетарската революция през 1917 год. победи,

българската работническа класа начело с тесните социалисти решително застана на страната на победилния пролетариат, против капиталистическата интервенция. След Октомврийската революция Партията на тесните социалисти проведе много събрания и митинги в защита на делото на руския пролетариат. През 1918 година се разбунтуваха и българските моряци от крайцера „Надежда“. Този бунт беше израз на солидарността на българските моряци със своите братя, руските червенофлотци, и в същото време бе предупреждение към българското правителство. Героичната транспортна стачка 1919—1920 г. не позволи на империалистите да използват българския транспорт за нуждите на интервенцията. Нашият народ отдели от своя златък, за да подпомогне гладуващото след гражданската война население в Поволжието. Трудещите се в нашата страна решително се обявиха против настаняването на битата армия на Врангел в България и провалиха плановете на империалистите тя отново да бъде хвърлена срещу съветската република. Българският народ подкрепяше миролюбивата политика на Съветския съюз и се бореше за укрепване и развитие на икономическите, политическите и културните връзки между двете страни. С голям размах се проведе Соболевата акция в навечерието на антисъветската война, когато нашият народ по недвусмислен начин изрази своята воля за съюз със СССР. Ценна помощ оказа нашият народ на Съветската армия през годините на Великата отечествена война. Разгръщайки партизанско движение у нас, работническата класа под ръководството на Комунистическата партия не позволи на българското фашистко правителство да изпрати българска войска на Източния фронт.

Всичко това беше помощ за Съветския съюз, но то беше в същото време в интерес и на нашия народ. Това още веднаж потвърждава, че между националните и интернационалните задачи на пролетариата, на трудещите се от всяка страна няма и не може да има противоречие, че интересите на всички народи, в това число и на нашия, напълно съвпадат в своето развитие с интересите на народите на Съветския съюз.

Защитата на социалистическото отечество днес се решава не от една единствена социалистическа страна, а от цяла система от социалистически страни, от целия световен лагер на мира, демокрацията и социализма, защита, в която активно участие ще вземе световният пролетариат, който е за мирно разбирателство между народите, против нова война, подготвяна от империалистите.

Б. СЪЗДАВАНЕ НА СИСТЕМА ОТ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ОТЕЧЕСТВА И БОРБАТА ЗА ТЯХНОТО УКРЕПВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЗАЩИТА

През 1943—1944 год. Съветската армия нанесе съкрушителни удари на хитлерофашистката войска. Окупираните земи и селища на Съветския съюз бяха окончателно освободени, врагът беше прогонен вън от пределите на съветското социалистическо отечество. Врагът беше бит, но той още не беше доубит. Интересите както на Съветския съюз, така и на цялото прогресивно човечество изискваха войната да продължи до окончателния разгром на фашистка Германия. Това се изискваше и от поробените народи на Европа.

Навсякъде, където мина Съветската армия — през Скандинавския полуостров, Централна и Югоизточна Европа, — народите я посрещаха

като армия освободителка. В своя победоносен ход Съветската армия освободи народите от Финландия, Швеция и Норвегия, народите на Румъния, България, Албания и Югославия, народите на Полша, Унгария и Чехословакия. Освободен беше и самият германски народ от черната фашистка реакция. „Новият ред“ на Хитлер беше пометен от Европа. Народите се възправяха и поемаха съдбата на своите страни здраво в ръцете си.

В такива страни като Румъния, България, Полша, Чехословакия, Унгария, Албания, Югославия, в които вътрешните революционни сили се възглавяваха от комунистическите партии, народите използваха напълно оказаната им от Съветската армия помощ и отхвърляйки фашистката окупация, установяваха народнодемократичен режим. Властта преминаваше в ръцете на работническата класа в съюз с всички останали трудещи се. Установяването на режима на народната демокрация като една от формите на пролетарската диктатура даде възможност на тези народи да пристъпят към социалистическо преобразование на своите страни, да изграждат своите отечества като нови, социалистически отечества.

Навсякъде, където империалистическите армии на САЩ и Англия минаха, бе запазено господство на буржоазията. Народите на такива страни като Франция, Италия, Гърция и др. въпреки наличието на вътрешни сили, способни да изменят и преустроят тези страни на социалистически начала, поради наличието на окупационни войски на САЩ и Англия не можаха да изпълнят тази историческа задача. Фашизираното крило на буржоазията отстъпи властта на друго буржоазно крило, което неизбежно върви все по-надаясно,

угаждайки на американските империалисти. Но тези народи извлякоха ценна историческа поука. Те познаха кои са истинските патриоти на родината, кои са истинските защитници на националните интереси. Това бяха комунистите, сплотени и ръководени от своите марксистко-ленински партии.

Противоположността между освободителната мисия на Съветската армия и завоевателната политика на армиите на САЩ и Англия ярко пролича в тяхното отношение към победена Германия.

В Източна Германия, която беше окупирана от Съветската армия, антифашистките сили под ръководството на Германската единна социалистическа партия се възползуваха от тази историческа победа над фашизма. Те провъзгласиха Германската демократична република и в тази част на Германия преустрояват своето отечество в социалистическо.

В Западна Германия обаче реваншистите и милитаристите взеха връх над антифашистките сили, ползувайки се от покровителството на окупационните войски. Властта на буржоазията и юнкерите се запази и в тази част на Германия отечеството си остана пак, както и преди, буржоазно, в което господствува политическа реакция.

Гигантска борба водиха и народите на Азия за извоюване на свобода и национална независимост. Разгромът на японския милитаризъм, за което решаващ дял има Съветската армия, даде възможност на Китай, Корея, Виетнам и др. да се освободят не само от японската окупация, но изобщо да отхвърлят колониалния гнет и потисничество. С помощта на Съветската армия Северна Корея получи истинско, пълно национално

освобождение и пое пътя на своето социалистическо преустройство.

Световно-историческо значение има победата на китайския народ и провъзгласяването на Китайската народна република. Създаването на китайското социалистическо отечество и неговото съществуване редом със съветското и другите социалистически отечества има огромно историческо и международно значение.

Така в резултат на историческите победи на Съветския съюз и неговата героична армия над фашистка Германия и милитаристична Япония бяха създадени нови социалистически държави. Първото социалистическо отечество — СССР — престана да е самотен остров сред капиталистическия океан. До него възправиха снага още единадесет социалистически страни.

Самият живот, революционната практика, показва, че няма и не може да има никакви антагонистически противоречия между националните и интернационалните задачи на пролетариата, че няма и не може да има разлика и противоречия между патриотизма на народите и техния интернационализъм и по-конкретно, между социалистическия патриотизъм и пролетарския интернационализъм.

С какво се характеризират народнодемократическите държави?

И тук политическата власт произтича от народа и принадлежи на народа. Комунистическата партия е всепризнат ръководител на общественно-политическия, икономическия и културния живот на страната. В икономиката господствува общественият, социалистическият сектор, поради което експлоатацията се премахва. Класата на експлоататорите в града се премахва. Доколкото

обаче частната собственост върху земята се запазва, запазва се още класата на кулаците в селото. Това за разлика от Съветския съюз дава своето отражение в социално-политическата среда. Но това е въпрос за степента на социалистическото развитие и не изменя същността на отечеството като социалистическо, тъй като неговият главен белег е наличието на пролетарска диктатура, която съществува, функционира, която се проявява във всестрания живот на народите от тези страни. Колкото повече се развива пролетарската диктатура, укрепва, и се разширява социалистическата демокрация, колкото повече се изтласкват и ликвидират остатъците от капиталистическото общество както в икономиката, така и в идеологията, в съзнанието на хората, толкова повече се развива социалистическата по своето съдържание социално-политическа и културна среда, т. е. развива се и укрепва социалистическото отечество.

За да могат социалистическите отечества да се развиват свободно, без вътрешни и външни смущения и без заплаха от реставриране на капиталистическия строй, народнодемократичната държава създава свои органи, като народна армия, народна милиция, органи на сигурността, народни съдилища и др. Поради наличието на капиталистическо обкръжение защитата на социалистическите отечества е най-важната външна функция на народнодемократическата държава. Затова тя трябва постоянно да укрепва своята отбранителна мощ.

В своята бележита статия „Ще удържат ли болшевиките държавната власт?“ В. И. Ленин отбелязва, че отбранителната мощ на страната, съборила игото на капитала, дала земя на селяните, поставила банките и фабриките под рабо-

тнически контрол, ще бъде многократно по-голяма от отбранителната способност на капиталистическата страна.¹ В тази ленинска мисъл е отразено голямото преимущество на социалистическата страна пред капиталистическата. Това напълно важи и за новообразуваните социалистически отечества. Но това е само една възможност, която лежи в основата на социалистическия строй. За да се превърне тази възможност в действителност, необходимо е да бъдат проведени конкретни мероприятия, осигуряващи нарастването на тяхната отбранителна мощ.

По своя характер, по своите цели и смисъла на своето съществуване социалистическите държави са миролюбиви, те са заинтересовани от укрепването на световния мир. Тяхната обща крайна цел — комунизмът — е основата, върху която се изгражда дружбата между народите на социалистическите отечества. Всяка нация от социалистическите страни чувства за свой пръв дълг да укрепва дружбата си с народите на великия Съветски съюз, която дружба е гаранция за победа в борбата за социализъм. Тази дружба намери израз в подписаните договори за взаимопомощ и сътрудничество между народнодемократичните държави и Съветския съюз.

Огромно историческо значение за укрепване единството и отбранителната мощ на социалистическите отечества, както и за запазване мира в света, има сключеният договор за дружба и взаимопомощ между Съветския съюз и Китайската народна република.

¹ В. И. Ленин, Съч., т. 26, стр. 103.

Подписаните договори за дружба и взаимопомощ между народнодемократичните държави и Съветския съюз, както и между самите народнодемократични държави обвързват всички социалистически отечества в единна световна система. Въпросът за защитата на социалистическите отечества не може да се разглежда изолирано. Заплахата за едно от тях е заплаха за всички. Затова защитата на социалистическите отечества стана общо задължение на всички освободени народи, на всяка социалистическа нация. Ако коя и да е капиталистическа държава дръзне да нападне кое и да е социалистическо отечество, тя ще срещне съкрушителния отпор на цялата социалистическа система. „Един за всички и всички за един“ — ето принципа на взаимната сигурност на социалистическите държави.

Огромно значение за сигурността и защитата на социалистическите отечества имат решенията на Варшавското съвещание, състояло се през лятото на 1955 г. В отговор на милитаризацията на Западна Германия и нейното включване в агресивния Североатлантически военен блок, което създаде непосредствена опасност за мира и сигурността в Европа, правителствата на европейските народнодемократични държави и Съветският съюз решиха да създадат обединено командване, на което да подчинят част от своите въоръжени сили за отпор на евентуална агресия, ако такава бъде предприета от империалистическите държави. За главнокомандуващ бе утвърден прославеният маршал на Съветския съюз Конев. Китайското народно правителство, което имаше свой представител на съвещанието като наблюдател, заяви, че К Н Р подкрепя напълно решенията на съвещанието. Решенията на Варшавското съве-

щание бяха преценени от световната общественост като крупен стабилизиращ фактор в Европа.

По силата на Варшавското споразумение на териториите на Полша, Унгария, Германската демократична република и Румъния се намират части от Съветската армия. Каква жизнена необходимост представлява Варшавското споразумение за народнодемократическите страни, най-добре се вижда от събитията, които се разиграха в Унгария през м. октомври 1956 год. Агресивните империалистически сили, използвайки някои грешки, допуснати от Унгарската партия на трудещите се и народното правителство и подклаждайки антисъветски настроения, се опитаха чрез контрареволуционен заговор да съборят народнодемократичния режим и установят властта на бившите фашисти — капиталисти и едри земевладелци. По такъв начин те целяха да вбият клин в единната социалистическа система, да откъснат Унгария от нея и превръщайки я във военнофашистка държава, да създадат ново огнище на война в непосредствено съседство с народнодемократичните страни. Социалистическото отечество на унгарските трудещи се бе застрашено от разгром. По силата на Варшавското споразумение унгарското революционно работническо-селско правителство се обърна с молба към Съветския съюз намиращите се в Унгария съветски войскове части да му окажат помощ за потушаване на контрареволуцията, за защита на социалистическите завоевания, за защита на социалистическото отечество. Съветският съюз се отзова на тази молба. Съветските войскове части помогнаха на унгарските революционни сили и разгромиха контрареволуцията. По такъв начин Съветският съюз изпълни своя

интернационален дълг към братския унгарски народ.

Събитията в Унгария поставиха отново на дневен ред въпроса за взаимоотношенията между социалистическите държави. Империалистите се нахвърлиха с най-злостна пропаганда против намесата на съветските войски под протекст, че уж се намесили във вътрешните работи на Унгария. Всъщност тук нямаше никаква намеса, а изпълнение на едно международно договорно задължение на Съветския съюз, което произтича от Варшавското споразумение. Но на империалистите това им е работата — да клеветят и представят нещата в обратна светлина.

Империалистическите агресори се стремят чрез откъсване на социалистическите страни от единната социалистическа система да ги бият по отделно. Но те никога не ще могат да осъществят тази своя цел, защото защитата на социалистическите отечества се гради върху интернационалния принцип — ЕДИН ЗА ВСИЧКИ И ВСИЧКИ ЗА ЕДИН.

Трудещите се от социалистическите отечества разбират добре, че техните социалистически завоевания могат да бъдат защитени от силни, добре обучени и въоръжени със съвременно оръжие армии. Затова под ръководството на комунистическите партии и държавата те дават всичко необходимо за изграждането на такива силни съвременни армии. Те знаят добре, че за тяхното спокойствие вътре в страната бдят народната милиция и органите на сигурността и затова добросъвестно съдействуват на тези органи за най-добро изпълнение на техния дълг към народа. Трудещите се в социалистическото отечество заобикалят с любов и доверие своите въоръжени

сили и за тази любов и доверие личният състав от въоръжените сили е готов да се отплати стократно.

При наличието обаче на огромна територия, в чиито недра има всички необходими богатства за строителство и отбрана, с повече от 900-милионно население, с най-мощно съвременно въоръжение, на социалистическите отечества е необходимо още и пълно единодействие по основните въпроси на строителството на социализма и отбраната на социалистическите достижения, за да бъдат те такава велика и могъща крепост на мира, демокрацията и социализма, в която неизбежно ще си счупят главите всички, които биха се опитали да ги нападнат.

Ето защо крайният извод, който може да се направи при осигуряване защитата на социалистическите отечества в съвременната международна обстановка, това е тяхното единство и сплотеност около великия, могъщ и непобедим Съветски съюз. Доколкото и световният пролетариат е жизнено заинтересован от несъкрусимостта на социалистическата система, трябва да се укрепва международната солидарност на пролетариата от капиталистическите страни с трудещите се от социалистическите страни. Да се укрепва единството на цялото международно революционно работническо движение около неговия център — Съветския съюз. Доколкото всички миролюбиви хора от целия свят виждат в социалистическата система гаранция за запазване на мира в света, доколкото поробените и зависимите народи виждат в социалистическата система своя приятел, на който могат да разчитат за всякаква помощ, дотолкова трябва да се укрепва единството на всички сили, които се борят за мир, за свобода

и демокрация, за социализъм. Тази международна солидарност е най-добрата гаранция, че войната не е фатално неизбежна, че социалистическите отечества ще имат достатъчно вътрешни сили и външна подкрепа в защитата си, против империализма, ако войната стане неизбежна.

Укрепването на международната солидарност на пролетариата с център Съветския съюз отговаря не само на интересите на пролетариата от всички страни, но и на интересите на движението за независимост на потиснатите нации в целия свят. Това още повече важи за социалистическите нации и тяхната сплотеност около Съветския съюз. Идейната основа на тази сплотеност, на общата дружба—това са идеите на марксизма-ленинизма, това е общата цел — комунизмът.

Любителите на нова световна война не могат да не се съобразяват, че от Берлин до Пекин, на една огромна територия, колкото необятна, толкова и богата, на която живее повече от една трета от населението на земното кълбо, е създадена колективна система на отбрана. Те твърде сериозно ще трябва да преценят своите сили, когато биха се опитали да нарушат световния мир и воюват със социалистическата световна система.

Свързани в единна система, социалистическите отечества днес представляват разширената база на световната пролетарска революция. Защитата на тази система е свещен дълг на социалистическите нации. В същото време тя е интернационален дълг и на международния пролетариат, на всички трудещи се, които са заинтересовани от запазването на мира и победата на социализма. Затова борбата, която водят днес социалистическите държави за траен мир, демокрация и социализъм, намира подкрепата на милиони хора от цялото

земно кълбо. Борбата за мир, която водят народите от капиталистическите страни, е подкрепа на борбата на социалистическите държави за запазването на мира. В същото време това е борба за защита на собствените интереси, защото една нова световна война при наличието и употребата на атомно и водородно оръжие ще донесе огромни материални и човешки загуби за всички народи.

Миролюбивата политика на Съветския съюз, Китайската народна република и другите социалистически страни води до укрепване доверието между народите. Огромно значение в това отношение има посещенията на съветските ръководители Булганин и Хрущов в Индия, Бирма, Афганистан и др. страни. Редица държавни ръководители от различни страни посетиха Съветския съюз и се запознаха с мирното строителство и миролюбивите стремежи на съветските хора. Това съдействува за отслабване на международното напрежение.

Разпадането на колониалната система на империализма и отхвърлянето на колониализма от редица народи на Азия и Африка има голямо значение за укрепване сигурността на социалистическите отечества. Провъзгласените „пет принципа“ в отношенията между Китайската народна република и република Индия имат голямо значение и за двете страни. Тези принципи се възприеха от много други страни.

Империалистическата буржоазия с дяволски усилия се мъчи да спре по-нататъшното разпадане на колониалната система. Но напразни са нейните усилия. Тази позорна и отживяла времето си система се руши под могъщото въздействие на социалистическата система, под ударите на потиснатите и угнетени колониални народи.

В името на свободата и независимостта на своите отечества тези народи са готови на най-решителна борба, а това е борба, дълбоко справедлива, борба за свобода и прогрес, против чуждонационалния гнет. Борбата против колониализма е високо патриотична и справедлива борба, затова тя намира подкрепата и на свободолюбивите народи от всички страни. Народите от социалистическите страни съчувствуват на колониалните народи, както и на народите, отхвърлили колониалното иго, и са готови да им оказват всестранна подкрепа в борбата за изграждането на техните свободни и миролюбиви отечества.

Преставайки да бъде патриотична, буржоазията от напредналите капиталистически страни развява знамето на буржоазния национализъм, който се проявява в открит стремеж за заробване на чужди народи. Буржоазният национализъм води до разпалване на вражда между народите и грабителски войни. Особено ясно днес това проличава в политиката на западногерманската буржоазия, която развява знамето на реваншизма и върши най-подло предателство спрямо германския народ, пречейки с всички сили на неговото обединение на мирни и демократични начала. Тя се готви да хвърли германския народ в братоубийствена война заради своите егоистични класови интереси.

Затова бонските милитаристи направиха всичко възможно, за да забранят легалното съществуване на Германската комунистическа партия, която бе най-решителният противник на реваншистката политика и последователен защитник на националните интереси на западногерманското население. Ударът върху Германската комунистическа партия е удар върху свободите и правата на трудещите

се от Западна Германия. Това е само първата стъпка на аденауеровци към по-нататъшното предателство спрямо отечеството на Карл Либкнехт и Роза Люксембург, на Ернст Телман и Вилхелм Пик, на германската работническа класа и всички трудещи се. На буржоазния национализъм противостои революционният пролетарски интернационализъм.

Интернационализмът на работническата класа не е в противоречие с националните интереси на народа. Така например, когато френската работническа класа издигаше лозунга за прекратяване на мръсната война във Виетнам и оказваше подкрепа на борещия се виетнамски народ, това напълно отговаряше на националните интереси и на френския народ. Когато днес френската работническа класа подкрепя борбата на алжирския народ за национална независимост, без да се страхува, че ще бъде обвинена в „национална измяна“, тя също изпълнява своя интернационален дълг, който напълно съвпада с истинските национални интереси на френския народ. Все по-ясно става днес, че само работническата класа, около която се сплотяват патриотичните сили на страната, може да защитава действителните, а не мними интереси на нацията. Пролетариатът от всички страни активно поддържа миролюбивата политика на социалистическите държави за запазване на световния мир. Това също отговаря на националните интереси на всички народи. Народите не искат война и те не вярват на империалистическия блъф, че уж Съветският съюз заплашвал тяхната свобода и независимост. За всички е известно, че Съветският съюз никога не е заплашвал свободата на други народи и сега не заплашва никого. Съветският съюз не държи нито на френска,

нито на италианска, нито на чиято и да е друга територия свои военни бази, нито пък държи на техните територии многочислени армии, както това правят САЩ. Съветски военни кораби не кръстосват из териториалните води на Франция, Италия, Гърция и др., както това правят американски военни кораби.

Затова трудещите се от Франция, Италия и др. страни симпатизират и подкрепят борбата на Съветския съюз за запазване на световния мир, за дружба и разбирателство между народите. Ето защо напълно понятни са думите на другарите Торез и Толиати, които от името на своите комунистически партии заявиха, че ако на Съветската армия се наложи, в случай на война, да преследва агресора на тяхна земя, народите от тези страни ще я посрещнат, като освободителка.

Постановката на Шестия конгрес на Третия комунистически интернационал за отношението на международния пролетариат към защитата на социалистическото отечество важи напълно и днес. Ако империалистите натрапят една нова световна война, война против социалистическите отечества, международният пролетариат ще окаже поддръжка на социалистическите нации за защита на социалистическите отечества и заедно с това ще защити своето национално отечество, като го защити преди всичко от предателството на „своята“ буржоазия.

И така след Втората световна война в резултат на победите на Съветската армия и вътрешните революционни сили в редица страни от Европа и Азия се създадоха нови социалистически отечества. Сплотени около Съветския съюз, те представляват единна световна социалистическа система.

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

Защитата на всяко едно от социалистическите отечества е неразривно свързана със защитата на системата като цяло. Главното условие за осъществяване на сигурна защита на социалистическите отечества днес е тяхната сплотеност около могъщия Съветски съюз. В това велико и с нищо неразруσιμο единство като в гранитна скала ще се разбият вражките кораби, ако дръзнат да нападнат кое и да е от социалистическите отечества.

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА АРМИЯ — ВЕРЕН ЗАЩИТНИК НА НАШЕТО СОЦИАЛИСТИЧЕСКО ОТЕЧЕСТВО

След освобождението на България от турско робство общественото-политическият и културен живот в страната се развиваше под егидата на буржоазната диктатура и монархически институт. Интересите на династията и буржоазията бяха в грубо противоречие с народните интереси. Това противоречие се изразяваше както във вътрешната, така и във външната политика, която провеждаха царските правителства. Но другояче не можеше и да бъде, защото българската буржоазия верноподанически коленичеше пред монарха, очаквайки от него благословия за топло местенце в правителството. Българската буржоазия никога не е изживявала такъв период, през който тя да играе революционна и прогресивна роля в нашия обществен живот.

„Българската буржоазия — казва Георги Димитров — никога не е водила никакви революционни борби, не е имала никакви революционни традиции и е била не само откъсната от народните маси, но винаги се е отнасяла към тях с недоверие, презрение и вражда. Тя е гледала на българския народ само като на обект за експлоатация и грабеж, като на оръдие за постигане на своите егоистични цели и като на разменна монета в своите отношения — по-рано с турските власти, а след

това, след създаването на самостоятелна българска държава, с империалистическите държави.¹

След освобождението ни от турско робство българската държава беше държава буржоазна, която династията и буржоазията залагаха като разменна монета в своите отношения особено с хитлеристка Германия. Не един път те довеждаха българското отечество до големи изпитания.

След 9-тоюнския военно-фашистки преврат 1923 г. българският народ под ръководството на Комунистическата партия направи опит да отвоюва отечеството от буржоазията и като установи работническо-селско правителство, да го преустрои в истинско народно отечество. Партията организира и ръководи Септемврийското въоръжено народно антифашистко въстание.

В Септемврийското въстание през 1923 год. под ръководството на Българската комунистическа партия за пръв път се създадох истински народни въоръжени сили. Влизането във въоръжените сили беше напълно доброволно. Но предвид необходимостта да се защитава работническо-селската власт на много места се пристъпи към обща мобилизация. Във Врачански окръг мобилизираните се разпределяха в дружини и отряди. На други места те се разпределяха на взводове, роти и полкове.

Въоръжените сили се създаваха, за да защитават народните интереси, свободата и демократичните завоевания от посегателството на фашизма. В изпълнението на този висок патриотичен дълг се проявиха много дружини и отряди, измежду които са Лопушанската, Фердинандската, Бели-

¹ Г. Димитров, Съч., т. 8, стр. 133.

мелската, Оряховско-Белослатинският отряд, Разложкият и др.

Трудещите се у нас са дълбоко признателни на славните септемврийци за техния героизъм, за тяхната жертвоготовност, за патриотичните традиции, които завещаха на поколенията. С право въоръжените дружини и отряди от септември 1923 год. се считат предтеча на днешната Българска народна армия.

Септемврийското въстание претърпя поражение. Отново старата царска армия се използваше като оръдие на двореца и буржоазията за осъществяване на противонародни цели.

Особено тежки дни за народа настанаха през време на Втората световна война — периода 1941 — 1944 год. Монархофашистката клика обвърза България с хитлерофашистка Германия. Буржоазията и дворецът тласнаха страната към гибел. Недоволството в страната растеше. Единствено ясна представа за гибелта, към която е тласнат нашият народ, имаше Българската работническа партия (комунисти). Тя издигна знамето на борбата против фашистките окупатори и техните слуги в България. Партията взе курс за подготовка на народа към въоръжена борба и призова своите членове и съмишленици да излязат и с оръжие в ръка да отстояват народната свобода и независимост.

Борбата на нашия народ, както и борбата на другите поробени народи, придоби двояко значение: от една страна, борба за национално освобождение от немскофашистката робия, а от друга страна — против предателската буржоазия вътре в страната. По този начин острието на борбата се насочваше и против фашизма, и против капитализма. На този етап не можеше да се води

борба против фашизма, без тази борба да засегне и самия капитализъм. Непосредствената задача бе да се освободят поробените страни от фашизма, а заедно с това да се извърши дълбока демократизация на управлението, като не се даде възможност на буржоазията повече да предателствува спрямо народните интереси. Така поставената задача послужи като широка основа за обединяване на всички патриотични сили, на всички антифашисти. Около комунистическите партии се сплотяваха народните маси в единен народен фронт. У нас под ръководството на Комунистическата партия инициативата на Георги Димитров за изграждане на Отечествен фронт се превърна в живо дело. Отечественият фронт се превърна в истински боеви съюз на работници и селяни, към него се присъединиха и други слоеве от населението. Така с всеки ден растяха вътрешните революционни сили.

През годините на съпротивата, 1941 — 1944 г., в лицето на партизанските отряди нашият народ създаваше своите въоръжени сили. Партизаните — това бяха работници и селяни, интелигенти, верни народни синове и дъщери. Те се биеха за извоюване народната свобода, защитаваха народа от фашистките изедници, наказваха народните палачи и кръвопийци. Затова народът ги обичаше и подкрепваше. Безброй са ятаците, които, рискувайки живота си, оказваха ценна помощ на партизаните, даваха им храна и подслон.

При създадалата се обстановка обаче само с наличието на вътрешните революционни сили фашизмът и неговата агентура не можеха да бъдат разгромени. Фашизмът разполагаше с огромен полицейски апарат, хвърляше редовни войскови части в борбата против въстаналия народ, изпъл-

зуваше целия държавен апарат за своите антинародни цели. Затова народът обръщаше погледа си към Съветската армия, която в жестоки боеве ковеше победата над фашизма. Победите на Съветската армия, особено след разгрома на хитлеристите при Сталинград, както и последователно нанесените удари през 1943 — 1944 г., даваха нов тласък на антифашистката борба. Партизанското движение все повече се масовизираше, вътрешната политическа криза се изостряше, чашата на народното търпение преливаше. Съзряваше революционната ситуация, която водеше към въоръженото въстание.

През 1944 г. след разгрома на немскофашистката групировка при Яш—Кишинев Съветската армия освободи Румъния и стигна до българската граница. Българското фашистко правителство още продължаваше предателската си политика и не скъса съюза си с фашистка Германия. Това принуди Съветският съюз да обяви „война“ на България. Но това беше такава война, в която оръдия не гърмяха. Гърмеше нескончаемото българско „ура“, с което нашият народ посрещаше своите братя освободители.

На 9. IX. 1944 г. народът при решаващата помощ на Съветската армия се вдигна на въстание, събори монархофашистката власт и установи своя власт — властта на Отечествения фронт. Свободата, която нашият народ извоюва, бе изстрадана в дългогодишната борба против фашистката диктатура. Тя струваше на българския народ от времето на Владайското въстание 1918 год. до 9. IX. 1944 г. повече от 115 хиляди души убити и над 1 500 000 минали през полицейските участъци, затворите и концлагерите на монархофашизма.

„Това беше действително героичен период, който постави на изпитание нашата партия и българския народ. . . Периодът на съпротивителното движение ще остане записан със златни букви в историята на нашата партия и нашия народ, който заслужено може да се гордее с десетките хиляди героични партизани и партизанки и техните помагачи, които партията съумя да организира и вдигне на въоръжена борба против немските окупатори и българските фашисти“¹ — заяви пред V конгрес на БКП Георги Димитров.

Отечеството на българските работници и селяни бе отвоювано от фашизма и то стана истинско народно отечество. Сложи се началото на прехода от капитализма към социализма, а заедно с това и на преустройството на нашето отечество от буржоазно в социалистическо.

Още на 9. IX. 1944 г. старата фашистка армия престана да съществува като армия на насилието, като оръдие на фашистката диктатура. На нейно място се създаде истинска народна армия, призвана да служи на народа и защитава неговите интереси. Фашистките офицери, чиито ръце бяха окървавени с народна кръв, бяха арестувани и предадени на народен съд. За народни командири се издигаха предани на делото на 9 Септември хора. Създаде се нов институт — институтът на помощник-командирите, който, изигра изключително важна роля за укрепване на дисциплината, боеспособността и боеготовността на армията, за новите задачи, които ѝ предстояха. Българският народ даде своя принос в окончателния разгром на фашизма. Обявяването на

¹ Георги Димитров, Политотчет пред V конгрес, т. 14, стр. 267-268.

война на хитлеристка Германия и нейното успешно завършване беше една от най-важните всенародни задачи след установяването на народната власт. Георги Димитров в историческото си писмо до ЦК на БРК (к) писа:

„Ние трябва твърдо да знаем, че бъдещето на нашата страна ще зависи преди всичко от оня реален принос, който сега като народ и държава ще прибавим към общите военни усилия за час по-скорошното победоносно разгромяване на фашистка Германия... за час по-скорошното победоносно завършване на войната и установяване на нов, траен и справедлив мир.

На тая задача именно трябва да бъдат подчинени днес всички въпроси и второстепенни задачи у нас. **„ВСИЧКО ЗА ФРОНТА, ВСИЧКО ЗА БЪРЗОТО ЗАВОЮВАНЕ НА ОКОНЧАТЕЛНАТА ПОБЕДА НАД ФАШИЗМА!“**... този е върховният лозунг, под знака на който трябва да бъдат мобилизирани силите на Работническата партия, на народната младеж, на Отечествения фронт и неговото правителство, на целия народ и неговата армия, както и всичките ресурси на страната.“¹

Започна Отечествената война на нашия народ 1944 — 1945 г. Завинаги ще останат записани със златни букви победите на Българската народна армия при Страцин, Стражин, Кочани, Шип, Велес, Скопие, Ниш, Подуево, Митровица, Драва, Мур и др.

Участието на Българската народна армия в състава на Трети украински фронт и нейните действия далеч извън пределите на родината с цел да се помогне за доразгромяването на фашизма и освобождението на братските народи на

¹ Г. Димитров, Съч., т. 11, стр. 152.

Югославия, Албания и Унгария говорят най-добре за интернационалния характер на нашата Народна армия. Из планините на Македония и долините на Югославия, при Драва и в унгарските пущи Българската народна армия защитаваше свободата на българското отечество и заедно с това тя воюваше за освобождението на поробените отечества на братските нам народи.

Защитата на нашата родина в Отечествена война се сля с борбата на другите потиснати народи против общия враг — германския фашизъм. Така още от първите дни на своето съществуване Българската народна армия израстваше като високо патриотична и в същото време интернационална армия.

За пръв път нашата армия води една отечествена, дълбоко справедлива война на хиляди километри от своята граница и се завърна със славни победи и неувяхваща слава.

Отечествената война на нашия народ има двояко значение. Във военно отношение нашият народ даде своя принос в окончателния разгром на фашистка Германия. С участието си във войната нашият народ оказва ценна помощ на народите на Югославия, Албания и Унгария за тяхното пълно освобождение. 32 хиляди български офицери и войници паднаха за защитата на своето ново отечество и за освобождението на своите братя албанци, югославяни, унгарци. Техните знайни и незнайни гробове днес са символ на споената с кръв дружба между нашите народи. В политическо отношение значението на Отечествена война на нашия народ е още по-голямо. Нашата страна като бивш сателит на фашистка Германия бе поставена на подсъдимата скамейка след завършването на войната. България трябваше

да подпише мирен договор. Участието ни във войната създаде благоприятна за нас обстановка на зелената маса в Париж. Никой не можеше да отрече оня реален принос, който нашият народ даде за разгрома на фашизма.

Историческите успехи на Българската народна армия не биха били възможни без правилната политика на Българската комунистическа партия и правителството на Отечествения фронт. Справедливият характер на войната бе източник на масовия героизъм, който проявиха бойците и командирите по бойните полета. Те съзнаваха, че макар и на хиляди километри далеч от родината се бият за едно право народно дело, че само така може да се измие позорното петно, което фашистите лепнаха на нашата страна, че само така най-добре ще бъде защитено нашето скъпо отечество.

След завършването на Отечествената война главната задача, която стоеше пред нашата Народна армия, бе да се организира така, че да стане още по-надежден страж на свободата и независимостта на нашето отечество. С оглед на тази задача по предложение на Георги Димитров Народното събрание прие през 1946 год. „Закон за контрол и ръководство на Народната армия“. Създадена бе правителствена комисия за прочистване на армията от останали или укрили се фашистки офицери. Разгромена бе нелегалната военнофашистка организация „Цар Крум“. Отстранен бе от войската и Дамян Велчев, в когото опираха всички заговорнически нишки в армията. Така чрез редица последователни мероприятия нашата Народна армия бе издигната на висотата на изискванията за отбраната на страната.

От огромно значение за боеспособността на нашата армия е, че тя се изгражда по образ и

подобие на непобедимата Съветска армия. При своята организация и въоръжение, при своето обучение и възпитание Българската народна армия използва богатия опит на Съветската армия. Опитът на Съветската армия, отразен в уставите и наставленията, допринесе много за усъвършенстване и на нашия собствен боен опит. Нашата армия се превърна в една съвременна, годна да води бой в условията на съвременната война армия.

Защитата на родината е върховно задължение за всеки гражданин на нашата Народна република. В чл. 90 на Конституцията е записано: „Защитата на отечеството е върховен дълг и въпрос на чест за всеки гражданин.

Предателството към отечеството е най-тежко престъпление към народа и се наказва с всичката строгост на закона.“

Този върховен дълг е отразен и във военната клетва, която всеки български воин полага пред народа и правителството. „Готов съм винаги по заповед на народното правителство да защита своята родина — Народна република България — и като воин от Българската народна войска се заключавам да защитавам родината си мъжествено, умело, с достойнство и чест, без да щада кръвта си и дори живота си за постигане на пълна победа над враговете.“

Нашата Народна армия се възпитава в духа на изискванията на Конституцията и военната клетва. В цялата възпитателна работа на всички командири и политработници като червена нишка преминава възпитанието в духа на пламенен социалистически патриотизъм, който е могъща движеща сила и източник на храброст и героизъм в боя. Бойците и командирите се възпитават и

учат от примера на най-добрите патриоти на нашия народ: Левски и Ботев, Благоев и Кирков, Димитров и Коларов.

Армията не може да бъде аполитична. Заедно с народа тя провежда тая политика, която диктуват интересите на народа, неговото бъдеще и бъдещето на неговите поколения. Тя е армия, която отстоява интересите на отечеството и е готова всеки момент да удари по врага, който би дръзнал да наруши мира и свободата на нашата земя, нейните граници и независимост.

Твърде важно условие за здравината на армията и нейната боеспособност играе тилът. Със социалистическото преустройство на страната се създава все по-добра материална база за снабдяване на армията с всичко необходимо за живот, обучение и бой. Социалистическата индустриализация и кооперирането на селското стопанство измениха класовата структура на нашето общество. Премахната е експлоататорската класа в града. Премахва се и експлоатацията на село. Целият народ все по-тясно се сплотява около партията ръководителка. Морално-политическото единство на народа, неговата сплотеност около Българската комунистическа партия и народното правителство се отразява благоприятно върху морално-политическото единство на армията.

Еднаквите интереси на трудещите се у нас, свързани със социалистическото строителство, с процъфтяването на нашата родина, са основата на морално-политическото единство в армията и обуславят единството на нейния команден и войнишки състав. Това е огромното преимущество на нашата Народна армия пред армиите на капиталистическите страни, преимущество, което наред и заедно с другите преимущества на социа-

листическата страна правят армията храбра и непобедима в боя.

Георги Димитров изискваше от генералите и офицерите от всички родове оръжие на нашата войска да се учат ден и нощ от опита, от стратегията и военното изкуство на непобедимата Съветска армия.¹ Нашите офицери изпълняват с чест тая повеля. Цялата наша армия е горда, че чувства до своя лакът лакътя на своя по-стар брат — Съветската армия, — от който тя се учи. Нашата Народна армия е изпълнена с чувство на гордост, че готвейки се да защитава нашето социалистическо отечество, тя е готова да защитава заедно с другите социалистически армии социалистическата система изобщо. В случай на война тя ще действа рамо до рамо със Съветската армия и армиите на другите народнодемократични страни в защита на мира, на демокрацията и социализма, в защита на щастливото бъдеще на своя народ и народите на другите братски страни. Нашата Народна армия няма завоевателни стремежи. Ако ѝ се наложи в една нова отечествена война да действа на чужда територия, тя ще действа не като вражеска армия, а като армия освободителка.

Георги Димитров изискваше нашата армия да бъде така боеспособна, с такава военна подготовка, с такива технически съоръжения, че да струва за три пъти по-голяма армия, даже и повече.² Под непрестанните грижи на партията и правителството нашата армия израства като такава.

Защитата на нашето социалистическо отечество е дело на целия български народ. Българският

¹ Георги Димитров, Съч., т. 14, стр. 94—95.

² Георги Димитров, Съч., т. 13, стр. 74—75.

народ е народ строител, народ патриот, народ храбър и свободолюбив. Възпитан в дух на социалистически патриотизъм и пролетарски интернационализъм, той не ще пожали нищо за издигане на отбранителната способност на родината, за нейното социалистическо преустройство и ако се наложи, ще бъде готов да я защити с чест. Великият син на България, пламенният патриот и интернационалист Георги Димитров казваше:

„Колкото по-сплотени сме като народ, колкото по-силни сме икономически, политически и културно, колкото по-крепки сме във военно отношение, с оръжие и с дух непоколебим, колкото по-здрави са връзките ни със свободолюбивите народи, толкова по-малка ще бъде наглостта на нашите врагове отвън да посегат на свободата и независимостта ни и на нашите свещени граници, на териториалната цялост на нашата родина, толкова по-малко биха се опитали да запалят пожара на една нова война.“¹

★

Велика движеща сила в изграждането на нашето социалистическо отечество и гаранция за неговата свобода и независимост е вечната и с нищо неразрушима БЪЛГАРО-СЪВЕТСКА ДРУЖБА. Всичко — и нашето минало, и нашето настояще, и нашето бъдеще — ни свързва с братска дружба с народите на Съветския съюз.

Дружбата на българския народ с руския народ има своите корени във вековете. След победата на 9. IX. 1944 г. тази дружба придоби нови качества и стана мощна движеща сила на нашето

¹ Г. Димитров, Съч., т. 14, стр. 93—94.

развитие по пътя на социализма. Българо-съветската дружба се гради върху пълното единство на интересите и целите, които имат нашите народи.

Благодарение на тази дружба нашата родина се развива като свободна, независима социалистическа страна. Нейното значение за нашия народ бе изразено от Георги Димитров, който казваше, че за независимостта и процъфтяването на България дружбата със Съветския съюз е не само необходима, отколкото слънцето и въздухът за всяко живо същество.

Дружба за дружба, вяност за вяност. Със същите чувства ни отвърщат и съветските хора. „Ние можем да уверим нашите скъпи български приятели и в тяхно лице целия български народ, че ние и в бъдеще няма да пожелам сили за укрепването на дружбата и сътрудничеството между съветския и българския народ, за укрепване единството и мощта на социалистическия лагер.

Ние трябва зорко да следим попълзновенията на враговете, които целят да подкопаят това единство и мощта на социалистическия лагер и да пазим като зеницата на окото си единството и сплотеността на нашите страни, защото само те могат да осигурят мира и безопасността на нашите народи“¹ — заяви неотдавна др. Н. А. Булганин.

Важен момент от развитието на българо-съветската дружба е подписаният в Москва от 18. III. 1948 г. договор за дружба и взаимопомощ между НР България и СССР. Този договор има изключително важно значение за развитието на нашата страна и нейната независимост. При подписването на договора Г. Димитров заяви, че постановленията, залегнали в него, отговарят на най-

¹ Раб. дело, бр. 51, 20. II. 1957 год.

жизнените интереси на българския народ. Тяхното провеждане в живота — изтъква той — „ще вдъхне още по-голяма увереност у нашия народ в справедливостта на неговото дело и ще удвои неговите творчески усилия в делото на строителството на Народна република България като здрав елемент на демокрацията и мира на Балканите и на нейното всестранно развитие по пътя на социализма.“¹ Значението на този договор за сигурността на нашето отечество се вижда и от записаното взаимно задължение в чл. 2, в който се посочва, че в случай когато една от страните бъде нападната, другата се задължава да ѝ окаже незабавно военна и всякаква друга помощ с всички средства, с които тя разполага.

Нов принос в по-нататъшното развитие на животно-творната българо-съветска дружба бе посещението през м. февруари 1957 г. на българската правителствена и партийна делегация в Съветския съюз.

Двете правителствени делегации потвърдиха своята вяност към Варшавския договор и към задълженията, които произтичат от него.

Важен принос за по-нататъшното развитие на нашата страна имат икономическите спогодби. Икономическото сътрудничество на двете страни се развива на основата на равенство, взаимна изгода и братска взаимопомощ.

В публикуваното заявление за преговорите между делегациите на КПСС и БКП се подчертава пълното взаимно разбирателство и единството на възгледите по всички обсъдени въпроси.

Двете партийни делегации смятат борбата за запазване и укрепване на единството в лагера на

¹ Г. Димитаов, Съч., т. 14, стр. 22.

социализма за своя най-важна и първостепенна задача.

В името на великото социалистическо дело нашият народ ще върви докрай заедно със съветските народи. В името на своето свободно и независимо социалистическо отечество българският народ счита за своя главна задача да пази, да укрепва и развива, да предава от поколение на поколение великата животворна, вечна и с нищо неразрушима българо-съветска дружба.

★

Мисълта, изказана от Маркс и Енгелс в Комунистическия манифест, че „работниците нямат отечество“, години наред бе предмет на различни тълкувания. Макар че тази мисъл сама по себе си е достатъчно ясна, след появата в работническото движение на „водачи с буржоазни глави“ тя бе подхвърлена на най-различни извъртания.

Няколко години преди Първата световна война френското социалистическо списание „Ла ви социалист“ проведе анкета на мненията върху тази мисъл. Изказаха се големи авторитети като Жан Жорес, Плеханов, Кауцки и много други.

Жан Жорес смесва отечеството с народностите и прави извода, че отечества ще съществуват и при пълната победа на комунизма, само че няма да се явяват като „сили на недоверието и взаимното потисничество“.

Според други мисълта на Маркс и Енгелс означава възмущение против тежкото положение на пролетариата в капиталистическото общество. Техните размишления изкарваха авторите на Комунистическия манифест едва ли не националисти. По такъв начин оправдаваха собствения си национализъм.

Някои пък предлагаха „ревизия“ на това място от Комунистическия манифест, тъй като не отговаряло на сегашното положение на пролетариата. В 1847 г. пролетариатът нямал политически права, а сега вече имал такива, следователно той се е сдобил с „отечество“.

Кауцки се обяви против „изхвърлянето“ на тази мисъл от Комунистическия манифест. Според него тази критика означавала само „ново разбиране“. Това „ново разбиране“, според Кауцки, означава, че оттогава, от времето на Комунистическия манифест, пролетариатът получил политически права и чрез използването на тези права е подобрил положението си, че той вече има дял в общото богатство, следователно работниците сега имат отечество, имат заедно с другите класи на нацията общи интереси. Независимостта, благополучието и величието на отечеството стават сега за работниците равнозначни с тяхната собственост на независимост, благополучие и величие. Според Кауцки няма защо да се „изхвърля“ тази мисъл от Комунистическия манифест, защото и тогава Маркс не е могъл да бъде равнодушен към отечеството, към съдбата на нацията. Поради това напредъкът и самостоятелността на нацията трябваше още по времето на Комунистическия манифест да лежат така близо до сърцето му, както и на кой да е патриот. Излиза, че Маркс и Енгелс са стояли на всякакво национално гледище с тая разлика от националното гледище на буржоазията, че техният интерес към отечеството и нацията се е отнасял не само към едно отечество и една нация, а с еднаква обич са обхващали и другите отечества и другите нации. Така Кауцки влага в мисълта на Маркс и Енгелс такова значение, каквото е изгодно за опортюнистите и со-

циалпатриотите и което няма нищо общо с действителния смисъл на тази знаменита мисъл.

Плеханов разглеждаше правилно отечеството като историческа категория. Според него Маркс и Енгелс са искали да покажат, че идеята за отечеството за съзнателните пролетарии отстъпва мястото на идеята за международната пролетарска солидарност, защото „задружните действия“ на пролетариата поне от цивилизованите страни е едно от първите условия за неговото освобождение. Идеята за отечеството, разпалвана от буржоазията, има за цел да поддържа враждата между нациите и да осуети „задружните действия на пролетариите от всички страни в борбата против игото на буржоазията. На обвинението на „критиците“ на Маркс, че тази мисъл прави пролетариите равнодушни към съдбата на нацията, на отечеството, Плеханов отговаря правилно. Маркс и Енгелс никога не са говорили на работниците, че те могат да бъдат равнодушни към нещата, които се отнасят до „отечеството“. Но да се интересува от тези „неща“, съвсем не значи да си патриот (в буржоазен смисъл — бел. автора). Политическата власт и класовата диктатура безсъмнено се явяват „нещо“, което има твърде близко отношение към отечеството, а Маркс и Енгелс посочваха, че пролетариатът трябва да вземе политическата власт в свои ръце. Значи трябва да се завоюва отечеството и от буржоазно да се преустрои в пролетарско, социалистическо отечество. Но макар и правилно да бе разбрал тази мисъл, Плеханов не можа да устои на шовинистическата вълна, която го завлече през годините на войната в блатото на социалшовинистите.

Димитър Благоев критикуваше Кауцки за опита му да изопачи мисълта на Маркс и Енгелс и оправ-

дае социалшовинизма. Разбирането на Благоев е такова, каквото и на Плеханов преди войната. Но Благоев не се поддаде на лъжепатриотизма и шовинизма и затова по време на войната той си остана на здрави интернационални позиции. Той обаче не можа да отиде по-нататък, да постави пред българския пролетариат практическата задача за отвоюване отечеството от буржоазията и създаване на социалистическо отечество.

Единствено В. И. Ленин, като разбра правилно, марксистически, мисълта, че „работниците нямат отечество“, съумя да разкрие същността на понятието „отечество“, да подходи конкретно-исторически не само към понятието, но и към практическия въпрос за „защитата на отечеството“ в една или друга война. Той посочи, че главният критерий за отношението на пролетариата към отечеството и неговата защита е какво отношение има тази защита към крайната цел на класовата борба на пролетариата за социализъм. Затова Ленин можа да постави и практическата задача пред руския пролетариат за завоюване на пролетарската власт при създамата се обстановка в годините на Първата световна война. По такъв начин пролетариатът, който „няма отечество“, трябва да пристъпи към създаване на свое, пролетарско, социалистическо отечество по пътя на революционната класова борба.

Под ръководството на Комунистическата партия на Съветския съюз за пръв път в света бе създадено социалистическо отечество, което още от началото на своето съществуване стана отечество на всички угнетени и потиснати народи в света. Защитата на първото социалистическо отечество бе свещен дълг на руския пролетариат, на трудещите се от съветската страна. Неговата

защита в същото време бе интернационален дълг и на световния пролетариат.

Под влиянието на идеите на Октомврийската революция, по примера на съветските хора и с помощта на първото социалистическо отечество след разгрома на фашизма във Втората световна война в редица европейски и азиатски страни се създадоха нови социалистически отечества. Обединени от единството на целите в своята борба, единство, споено от великото марксистко-ленинско учение, всички социалистически отечества образуват днес единна световна социалистическа система.

Защитата на социалистическите отечества днес се гради върху дружбата и взаимната помощ, в основата на която лежи революционният пролетарски интернационализъм. Равноправен член сред социалистическите отечества е и нашето българско социалистическо отечество. Защитата на нашето социалистическо отечество е поверена на доблестната Народна армия, която се ползува с любовта и подкрепата на целия български народ. Най-добрата гаранция за свободата и независимостта на нашето социалистическо отечество, за неговото преуспяване и светло бъдеще ние виждаме в животворната, вечна и с нищо неразрушима българо-съветска дружба.

Sanitized Copy Approved for Release 2010/03/01 : CIA-RDP80T00246A038500520001-7

**За
възпитаване
на волеви
качества
у офицера**

STAT

И. Е БУДОВСКИ

**ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ
НА ВОЛЕВИ КАЧЕСТВА
У ОФИЦЕРА**

ВТОРО ПРЕРАБОТЕНО И ДОПЪЛНЕНО ИЗДАНИЕ

1957

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО ПРИ МНО

Превел от руски: Кр. Кръстев
Редактор: Е. Иванова
Художник: Св. Икономов
Худож. редактор: К. Майски
Техн. редактор: Ст. Манов
Коректор: Л. Стоев:

ЛГ-П/7 II

Тираж 5000 экз.

Формат 8° от 59/84

Дадена за печат на 22. VI. 1957 г.

Издателски коли 11,62 — Печатни коли 14

Издат. поръчка № 1150 — Техн. поръчка № 497

Кн. тяло 4,10 лв., подв. 1,80 лв.

Печатница на Държавното военно издателство при МНО

ОТ АВТОРА

„Между проблемите, които имат първостепенно значение — казваше Макаренко, — е проблемата за възпитаване на воля, мъжество и целеустременост. Въпреки че в цялата световна история мъчно може да се намери епоха, която да се характеризира с такива всенародни прояви тъкмо на тези качества на постъпките, въпреки че всички наши победи са резултат от нашата могъща воля, от нашето беззаветно мъжество, от нашия съзнателен и упорит стремеж към целта, въпреки това, а може би и благодарение на това въпросите за възпитанието на волята станаха най-важните и вълнуващи въпроси в нашия живот.”

Това беше казано две години преди Великата отечествена война. Сега то звучи още по-вярно. Съветският народ показва несъкрушимата мощ на социалистическата страна, своята непреклонна воля в борбата за великите освободителни идеи, победоносно завърши Великата отечествена война и успешно решава изработената от Комунистическата партия програма за построяване на комунизма. И вътрешните, и особено външните условия на борбата за построяване на комунистическото общество като главна задача изискват най-тясно сплотяване на съветските хора около Комунистическата партия, непоколебима воля, твърдост, мъжество, постоянен и упорит стремеж към целта. Ясната цел и разбирането на пътищата към комунизма създават у съветските хора непоколебима увереност в победоносното решаване и на най-трудните задачи, укрепват волята им за преодоляване на всички и всякакви препятствия.

Въпросите по възпитанието на волята предизвикват напълно оправдан интерес в Съветската армия, който намери отражение във военно-педагогическата литература особено след войната.

Авторът, като е използвал данните на тази литература, си е поставил ограничена цел — да разгледа някои въпроси във връзка със създаването на волеви качества у офицера в

условията на неговата служебна дейност. Далеч не всички въпроси по тази тема са обхванати от автора. Разгледани са само някои най-характерни моменти и условия в работата на офицера от гледна точка на тяхното съзнателно използване за създаване у него на волеви качества. Ако осветляването на малкия кръг от въпроси, обхванати от настоящия труд, помогне на офицера правилно да се ориентира в тях, авторът ще счита своята скромна задача за изпълнена.

У В О Д

Възпитаването на волята е частна, макар и твърде важна задача на възпитанието изобщо. А задачата, за която ще говорим по-нататък — възпитаването на волеви качества у съветския офицер, влязъл вече в строя, — има още по-частен характер. При решаването на този въпрос необходимо е да се изхожда от общите цели на възпитанието на човека в нашето социалистическо общество.

Възпитанието е определено, целенасочено и системно въздействие върху психологията на възпитавания с цел да се развият у него възгледи и качества, които ще определят поведението му в желаната за възпитателя насока.

В основата на съветското възпитание — учи В. И. Ленин — лежи борбата за построяване и укрепване на комунизма. Тая борба налага определено отношение на съветския човек към труда, към обществото, към самия себе си и предявява известни изисквания към неговото поведение.

Характерът като съвкупност от съществени и затвърдени психически особености на човека, които се проявяват в неговото поведение, и съзнанието се оформят под влияние на заобикалящите го условия на живот. Без да се имат предвид определенният начин на мислене на човека и неговото съзнание, обусловено от съответния обществен строй и от принадлежността му към една или друга класа, не може да се разбере характерът на човека, неговите основни и най-важни черти.

Разбира се, понятията характер и съзнание не бива да се отъждествяват. Както показва опитът, хора с почти еднакъв начин на мислене може да се различават по характер. Но независимо от индивидуалните различия, свързани с характера, все пак може да се говори за някаква основа, обща за всички хора с еднакъв, социалистически начин на мислене. Тази основа е съзнанието за единството на общите, народните и личните интереси.

За тази именно основа говореше на времето Ленин, обръщайки се към Комунистическия съюз на младежта:

„Да бъдеш член на Младежкия съюз, значи да водиш работата така, че да отдаваш своя труд, своите сили за общото дело. Ето, в това се състои комунистическото възпитание.“¹

Комунистическото възпитание дава съответна насока на мисленето, на работата на съзнанието, което трябва да определя постъпките, отношението на човека към околните и към себе си, дейността му и поведението му.

Важно е между съзнанието и поведението да няма несъответствие, но понякога се случва човек да съзнава едно, а да върши друго. Такова несъответствие говори за непостоянен и слаб характер на човека.

Взискателността към себе си, стремежът строго и неотклонно да следваме своите убеждения, последователно и докрай да се борим за делото на комунизма — именно в това се изразява такава черта на характера, като принципността, която е свойствена преди всичко на комунистите. Тя им дава възможност въпреки някои различия в характерите им с еднаква последователност да се борят за поставената цел.

За да си изясним напълно значението на принципността, трябва да имаме предвид, че проявленията на човешката природа са разнообразни, а често пъти могат да се превръщат и в своята противоположност — всичко зависи от това, къде, в каква насока какво качество се развива. Понякога е трудно да се различат дори качествата с противоположно значение — толкова те си приличат по външния си израз, особено пък при повърхностно съдене за тях. Такива качества са например твърдостта и жестокостта, добродушието и безхарактерността, смелостта и безразсъдността, дружбата и семействеността, уважението и подлизурството, гордостта и надменността, скромността и самоподценяването.

Да се забележи границата, при преминаването на която едно качество се превръща в друго, става свое отрицание, е твърде трудно не само за страничния наблюдател, но и за самия носител на това качество. Това е толкова по-трудно, като се има предвид, че човек може съзнателно, а понякога и несъзнателно да представи едно качество за друго, например твърдоглавието за упоритост, прибързаността за решителност.

¹ В. И. Ленин, Съч., т. 31, стр. 295, изд. БКП, 1953 г.

Като използва обстоятелството, че е твърде трудно тези качества да се различат веднага по същество, нечестният, поквареният човек може с външната благовидна форма на поведението си съзнателно да прикрива другата, истинската, непривлекателната своя същност. Слабохарактерният човек, съзнавайки как би трябвало да постъпва, действа другояче, върви по линията на най-малкото съпротивление. Това е присъщо на онези елементи, които са под влиянието на остатъците от капитализма и теглят съветския човек назад. Разбира се, нечестността и безхарактерността изискват различни начини на борба с тях, но важно е да се отбележи, че те най-често се проявяват там, където едно качество може да се представи за друго, за да се прикрие несъответствието между делата и думите, изразяващи положителни качества и убеждения.

Принципността е именно такава черта, в която се проявяват единството на съзнанието и поведението, черта, която гарантира съответствието между действията и убежденията.

Разбира се, с принципността не се изчерпва характеристиката на съветския човек, но тя е онази решителна черта, без която е немислимо понятието за идеален характер на съветския човек. И наистина, формалното признаване на единството на личните и общите интереси няма никаква стойност, ако например даден човек безпринципно се отнася към обществената собственост. Няма никаква стойност и признаването на критиката като закон за развитието на съветското общество, ако човек нетърпимо се отнася към критиката на своите собствени действия. Съвършено ясно е, че не може и дума да става за каквато и да е принципност в действията на аморалния човек, съзнанието и постъпките на когото не са свързани с никакви норми на отношения в обществото.

Безидейният човек не може да бъде принципен и целенасочен, в неговите постъпки няма последователност и логика, тъй като той няма ръководни начала, които биха му наложили определен начин на действие. Днес той може да се покаже добродушен само защото такава е настроението му, а утре в своята твърдост да стигне до жестокост просто защото е много по-лесно да остане безучастен, отколкото да вникне в същността на въпроса и да прояви необходимото внимание. Дори проявяването на безспорно положителна черта от такъв човек има характер на случаен порив.

Принципният човек — можем да бъдем уверени в това — въпреки цялото си добродушие ще бъде твърд, когато

трябва, и чувствителен, когато е нужно. Можем да бъдем уверени също, че неговата предпазливост не е замаскирана страхливост, в решителността му няма авантюризъм. Изобщо всички черти на характера на такъв човек са в пълно съответствие с идеята, с методите на борба за нея.

Характерът, който определя мислите, чувствата и желанията, е толкова сложно понятие, че само от изброяването на неговите белези би могло да се състави цяла книга. Практически можем да говорим за най-важните и решителни черти на характера, а те не са много. Към тях преди всичко се отнасят съзнанието за единството на народните и личните интереси и принципността. От най-важните черти на характера зависят много други, производни черти, или пък около тях се групират много второстепенни белези на характера. Първите, т. е. най-важните, черти на характера са общи и задължителни за всички съветски хора, а второстепенните могат да бъдат признак на една или друга индивидуалност. Например един влага в отношенията си с околните и в работата си повече чувства, друг — повече разсъдителност; един е склонен повече към практическа работа, друг — към теоретическа; един се отличава с мекосърдечие, друг — с твърдост и т. н. Но както и да се изразяват отношенията на човека към околните, каквито и да са неговите наклонности, ако той е възпитан в духа на борбата за комунизъм, непременно ще бъде принципен, непременно ще насочва своята дейност, изхождайки от единството на общите и личните интереси.

Съветският педагог се интересува преди всичко от въпросите по възпитаването на решаващите черти на характера, които са абсолютно необходими в борбата за преминаването към комунизма. Наред с това голям интерес представляват и онези индивидуални черти на характера, които са присъщи на дадена личност. Без индивидуалните черти на характера личността би била немислима.

В социалистическото общество понятията индивидуалност и колектив не са противопоставени едно на друго, а съставят единство. Всеки съветски човек внася в общото движение на масите своите индивидуални особености, своеобразието на мислите и чувствата си, което прави движението и опита на колектива многообразни, ярки и жизнеспособни. Наред с това движението на народните маси именно заради това е и силно, защото всяка личност намира в него простор за развитие и прилагане на своите сили. Като развива инди-

видуалните черти, възпитанието прави личността по-ярка и по-богата, така че нейните особености най-добре да хармонизират с решаващите черти на характера, общи за всички членове на социалистическото общество. Още по-важно е да се имат предвид индивидуалните особености, когато става дума за възрастния човек — за офицера, — който има вече до известна степен оформен характер с определени особености.

С характера е тясно свързан темпераментът, който дава своя отпечатък върху външната форма на поведението.

За да разберем в какво се състои разликата между характер и темперамент и как те са свързани помежду си, нека вземем за пример човек, на когото е нанесена обида. Един бързо реагира на обидата, макар и само с израза на лицето си, а друг външно съвсем не реагира. При това първият може би много скоро ще забрави нанесената му обида, а вторият ще я затаи в себе си и дълго ще я помни. Същото е и при проявяването на отзивчивост, злоба, ненавист и др. Докато характерът на човека отразява възгледите му за явленията и отношението му към тях, темпераментът определя формата, в която се изразява това отношение, като един или друг начин на реагиране, в смисъл на проявяване на едно или друго чувство и бързината и силата на проявяването. Докато характерът се оформя в процеса на въздействието на заобикалящите човека лични и обществени условия на живот в резултат на опита, то темпераментът, по мнението на академик Павлов, се обуславя от физиологическите особености на нервната система на даден човек. Но той също може да се изменя под влияние на възпитанието и на условията за живот и дейност на човека.

Така например често пъти бързият говор, бързото обръщане към другите, което зависи главно от темперамента, придобива рязък характер. Но на кого не е известно, че подмазвачът, колкото и рязък да е по природа, се обръща към началника си винаги с мек, ласкателен тон. Затова пък в отношенията си към подчинените или към другарите си той проявява напълно рязката си природа. А възпитаният човек независимо от особеностите на темперамента си е еднакво внимателен в отношенията си както към началника, така и към подчинения. Следователно и темпераментът — поне проявяването или потискането на неговите нежелателни черти — зависи от възпитанието.

Като изхождаме от онези признаци, които характеризират типовете висша нервна дейност, например силата, урав-

новесеността на реакциите и бързината на сменяването им, различаваме следните видове темперамент: сангвиничен, холеричен, флегматичен и меланхоличен.

Всеки от тях има свои преимущества и недостатъци, които не е нужно да разглеждаме тук. Идеален темперамент е този, при който бързината и силата на реагирането съответствуват на изискванията на обстановката. Такъв темперамент съчетава у себе си всичко положително, което се съдържа във всеки от гореизброените видове темперамент без техните недостатъци, така че него не можем да отнесем към нито един от тях. Хора с подобен темперамент можем да наречем уравновесени; те добре владеят себе си, умеят да се въздържат, когато е необходимо, и действуват съобразно с обстановката.

Практически най-често се налага да се обръща внимание на най-силно отклоняващите се от типа на уравновесения темперамент — на флегматичния и на горещия, склонния към прибързаност темперамент. Достатъчно е да си представим колко пагубно може да се окаже закъснението на реакцията у флегматичния офицер, когато обстановката изисква бърза подготовка например на данните за стрелба. Можем също така да си представим колко е трудно на горещия по темперамент офицер да наблюдава движението на настъпващия противник, без да открива огън, докато противникът дойде до допустимото най-близко разстояние.

Върху поведението се отразява не само характерът, но и темпераментът, недостатъците на който могат силно да умаловажат понякога и значителните достойнства на характера. Задачата на възпитанието е максимално да се приближи природата на възпитавания към идеалния тип уравновесен човек.

Всички достойнства на характера, целенасочеността на мислите и чувствата може да се окажат неосъществени, ако няма необходимата сила на волята, защото волята е стълбът на характера.

Волята е проявление на характера на човека в действията му и в отношенията му към себе си и към околните. Тъй като характерът се оформя в резултат на осъзнатия опит, волята като проявление на характера зависи от качеството на съзнанието. Ето защо постъпките, продиктувани не от съзнанието, а само от инстинктите, не са истинска волева дейност.

Човекът със силна воля действа въпреки едни или други пречки така, както е свойствено на неговия характер, като

проявява например отзивчивост, трудолюбие, честност и други качества. За такъв човек може предварително да се каже как ще постъпи в един или друг случай. За него обикновено казват: „Човек с характер“. Когато пък човек няма силна воля, какъвто и да е неговият характер, действията и постъпките му не произтичат последователно от неговите мисли и чувства. За такъв човек казват, че е безхарактерен, защото в действителност неговият характер в нищо не се проявява; той няма воля, за да превърне в живо дело своите положителни стремежи и идеали. Без воля и най-хубавите пориви и дарби може да не се превърнат в живо дело, да не се проявят в поведението.

Независимо от това, че темата на настоящия труд е само частна педагогическа задача — възпитаването на волеви качества у съветския офицер, — необходимо е все пак да се кажат макар и няколко думи за това, какво представлява възпитанието като цялостен процес, какви са неговите моменти. Правилното възпитание се заключава в правилното разрешаване на следните три въпроса: какви цели преследва възпитателната работа, как да се създадат и използват възпитателните фактори съобразно с поставените цели и какво е значението на индивидуалния подход за тяхното осъществяване.

Съвършено ясно е, че всички усилия и труд са напразни, ако не е известна целта, към постигането на която те са насочени. За да си изясним целите на възпитанието на съветския офицер, необходимо е да имаме предвид редица обстоятелства, без съобразяването с които не е възможна целенасочена възпитателна работа. Необходимо е да се имат предвид особеностите на работата, за която се готви офицерът, и условията, в които той ще проявява своята воля.

Съветският офицер се подготвя за най-активната форма на защита на родината и нейните интереси — за военната борба. В съветската страна военната служба е почетно задължение за всеки гражданин, защитата на отечеството — негов свещен дълг. Но докато всеки гражданин може да се занимава до момента, когато го призове родината, с каквато и да е работа, офицерът през по-голямата част от своя живот, а понякога и през целия си живот, непосредствено участва в работата за укрепване отбранителната способност на страната.

Втората особеност се състои в това, че докато съветският гражданин не във всяко поприще непременно се явява орга-

низатор на масите, то съветският офицер можем да си представим само като организатор на войнишките маси. Той играе организираща роля в боя, който е най-голямото изпитание на моралните и физическите качества на войника.

Най-после много важна особеност е и това, че съветският офицер както в мирно, така и във военно време трябва да решава редица твърде сложни и отговорни задачи. Той отговаря за живота на своите подчинени. Това показва какво голямо значение имат неговата дейност и неговите волеви качества.

Трябва особено да се подчертае, че целта на възпитанието на офицера се свежда до това, да може той в предстоящата война да победи силен, богато снабден с военна техника, добре обучен и умел в боя противник.

Съвременната война изисква от офицера и войника голямо физическо и морално напрежение. При тези условия ролята на офицера още повече нараства, от което и задачите на неговото възпитание стават още по-сложни и отговорни.

Възпитаващите фактори — условията и обстоятелствата, съзнателно използвани за целите на възпитанието и за формиране на характера и волята — може да бъдат най-разнообразни. В дадения случай такива фактори са бойната и политическата подготовка, културните мероприятия, общественото мнение, определените взаимоотношения и т. н. Всяко явление — ако правилно и своевременно се прецени до какво ще доведе неговото развитие — може да бъде използвано за възпитаване на офицера. Съвършено ясно е например, че добре обмисленото разпределение на времето през деня възпитава офицера на организираност, дисциплина, правилно отношение към фактора време и т. н. Правилно организираното общественото мнение може да насочи мисълта на офицера в необходимото направление или поне да го възспре от нежелателни постъпки, от необмислени действия.

Освен възпитаващите фактори в обстановката, обкръжаваща офицера, трябва да се имат предвид и онези негови качества, въз основа на които може да се развиват и други качества. Например при високо чувство за отговорност сравнително леко можем да развием такава черта като точност в работата; а като използваме пък чувството на гордост, можем да подобрим много поведението на даден човек.

Условията, които трябва да се създадат за възпитанието на офицера, се определят от ръководния принцип на бойната подготовка на Съветските въоръжени сили — да се учат

войските на това, което е нужно на война. Следователно условията, при които работи офицерът, трябва да бъдат най-близки до тези, в които той се готви да действа. Сами по себе си тези условия са възпитаващ фактор, формиращ характера и волята на офицера. „Не може да се възпита мъжествен човек — казваше Макаренко, — ако не се постави при такива условия, при които да може да прояви мъжество, безразлично в какво — в съдържаност, в пряма открита дума, в известно лишение, търпение, в смелост¹.“

В това отношение условията за възпитание на офицера, намиращ се вече в строя, са твърде благоприятни. Именно в строя, при изпълняването на практически задачи, той се възпитава на смелост, търпение, упоритост, съдържаност и други качества, необходими на офицера. При това тук е налице такъв важен фактор като войнишката маса, която той ръководи. Възпитавайки я, той възпитава и себе си.

Индивидуалният подход се основава на пълното съобразяване с личните качества и особености на възпитавания. Той съвсем не означава отклонение от едни или други възпитателни цели. Напротив, възпитателните цели са едни и същи независимо от индивидуалните особености на възпитаваните. Но за да се постигнат те, необходими са различни методи съобразно с индивидуалните особености на всеки възпитаван.

И така началникът, като си представя ясно целта на своята възпитателна работа — създаването у офицера на необходимите за командира волеви качества, — като оценява правилно действията и значението на всеки възпитаващ фактор и добре познава индивидуалните особености на офицера, има всички изходни данни да реши задачата за създаване на волеви качества у офицера в условията на ежедневната му служебна работа.

По-нататък ще разгледаме какво представляват волевите действия и необходимите за офицера волеви качества, на каква основа и с какви средства те може да се формират.

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, изд. „Народна просвета“, 1953 г., стр. 85.

ГЛАВА I

ОСНОВИ НА ВЪЗПИТАНИЕТО НА ВОЛЯТА НА ОФИЦЕРА

1. Основни моменти на волевото действие, главен мотив

Волята на човека се проявява в неговата съзнателна и целенасочена дейност, в поведението и постъпките му.

Действията могат да бъдат безусловно-рефлексни или инстинктивни, като например отдръпването на ръката при изгаряне или убощане, които преследват понякога твърде важна цел — в дадения случай самосъхранение. Но тъй като тази цел предварително не е осъзната, подобни действия се извършват без участието на съзнанието и са непроизволни. А и такива произволни действия, като например разходка, извършвана с предварително осъзната цел — заради отпих, — също нищо не говорят за едни или други качества на волята. Това се обяснява с факта, че по пътя към постигането на дадената цел няма препятствия, преодоляването на които би изисквало от човека особено напрежение. Но когато войникът, изпълнявайки бойна задача, преодолява и големи препятствия, и умора, и опасности, това говори за неговата силна воля.

Волевите действия са такива осъзнати действия, които са насочени към постигането на определени цели и са свързани с преодоляване на препятствия.

Под препятствие трябва да разбираме не само външните обстоятелства — естествените прегради, съпротивлението на другите хора, — но и вътрешните пречки от вида на противоречивите желания и инстинкти. Например войник, който не отстъпва от поста си, когато противникът го обстрелва, преодолява в себе си инстинкта за самосъхранение, предизвикващ желание да се укрие от огъня, проявява голяма сила на волята.

Абсолютно безволеви хора няма, но силата на волята и нейната активност са различни.

Силата на волята се определя преди всичко от значението на целите, които човек си е поставил, и от това, какви трудности е способен той да преодолее, за да ги постигне, какво е готов да жертвува или рискува заради тях.

Характерът на целта и на препятствията по пътя към нея е, така да се каже, външният показател за силата на волята на човека, който се стреми към тази цел. Но понякога се случва така, че хора, които са си поставили еднакви цели и преодоляват еднакви препятствия, постигат различни резултати. Нещо повече — те може да постигнат и еднакви резултати и все пак да не може да се говори за еднаква сила на волята, защото тези хора различно преодоляват срещнатите трудности и изпитания. Работата е там, че в зависимост от опита, от развитието на съответните волеви качества един по-бързо и по-леко надвива съмненията у себе си, опасенията и противоречивите чувства, а влага по-голяма енергия в преодоляването на външните препятствия; друг пък влага относително по-голяма част от енергията си в това, да овладее себе си и да се реши да действа. Така например от двама войници, останали на пост под огъня на противника, единият по-леко преодолява у себе си желанието да се укрие от огъня, поради което той всичко забелязва, на всичко бързо и правилно реагира; другият пък загубва много енергия за борба със себе си, за преодоляване на инстинкта за самосъхранение, поради което по-трудно се съсредоточава в изпълнението на своята задача и по-тежко понася изпитанието. Същевременно те изглеждат като че ли еднакво упорити в изпълнението на своя дълг.

На човек със силна воля освен стремежа към големи цели е свойствена и решителността. Тя се определя от готовността му за големи изпитания, която се възпитава в борбата, в работата, в практиката. Истинските кадри се създават само в борбата с трудностите.

Съзнателно да се изправяш пред трудностите, за да постигнеш поставената цел, да не се скриваш от тях, да умееш да ги преодоляваш — това значи да имаш силна воля.

Истинското волево действие започва от момента, когато човек е осъзнал целта и у него се е появило желание да я постигне. Желанието обикновено придобива и чувствен елемент.

Чувствата играят твърде голяма роля в желанията. Известно е, че не можем да победим врага, ако не се научим да го ненавиждаме с цялата си душа. Чувството — в дадения

случай ненавистта — определя силата на стремежа към победата, упоритостта на волевите действия. Наред с това чувствата, освен че имат голямо стимулиращо значение, винаги се основават на представата за предмета на преживяванията, тъй като ненавистта, любовта и другите чувства не могат да бъдат безпредметни. Поради това може да се каже, че в желанието ръководна роля играе съзнанието, защото истинското човешко чувство винаги е осмислено.

Желанието да се постигне целта, подтикващо човека към действие, е мотивът на дадено волево действие.

Мотивите играят най-важна роля в поведението на човека и за да се изясни тази роля, трябва да се разгледат основните моменти на волевото действие.

Колкото сложно и продължително да е волевото действие, то се състои от следните характерни моменти: обсъждане, решение и изпълнение. Трябва да се отбележи също и моментът оценка на резултатите от изпълнението.

Желанието, възникнало в съзнанието на човека и подтикващо го да постигне поставената цел, е началото на волевото действие; то предизвиква работа на съзнанието, за да се изясни въпросът, доколко това желание изобщо е осъществимо при дадените условия. Човек започва да обсъжда възможностите и средствата за осъществяването на това желание.

Животът и дейността, а следователно и волевите процеси не протичат по някаква определена схема, според която възникналото веднъж желание непременно да предизвиква волево действие, да се подлага на обсъждане и т. н. В действителност може да има и неудовлетворени влечения и желания. Понякога те може да възникнат внезапно във връзка с някакви други желания, при съответно стечение на обстоятелствата. Така например у командира на разузнавателна група, забелязал наблизо противник, може да възникне желание да нападне противника с изненада. Но ако на разузнавателната група е поставена задача да стигне до определен пункт колкото се може по-незабелязано, тогава желанието да се нападне врагът противоречи на основната задача и отпада, както отпада и необходимостта да се обсъди доколко то е осъществимо. Ако пък си представим, че задачата на разузнавателната група е била да залови „език“, желанието да се нападне противникът е разумна инициатива. Командирът започва да обсъжда с какви средства да постигне своята цел. В желанието си да действа сигурно, с най-малък

риск, той може би ще помисли за такова средство като засадата. Но това може да бъде свързано с изчакване, със загуба на ценно време. Стремейки се по-скоро да залови „език“, той може да помисли за незабавно нападение срещу противника, но при това положение възможностите за успех може да бъдат по-малки, което, разбира се, също не е желателно. Нападението може да бъде предприето в различни варианти, всеки от които на свой ред е свързан с нещо желано, изгодно и нежелано.

От този пример може да се направят два твърде съществени извода.

Първо, предмет на обсъждането са не само средствата и пътищата за постигане на целта, но и самите желания и цели, тъй като в действителност на всяко желание може да се противопоставят или пък да го съпровождат други желания. Да се задоволят наведнъж и еднакво всички желания е невъзможно; дори и когато не си противоречат, те може все пак да влязат в конфликт, макар и по въпроса за реда на тяхното изпълнение.

Второ, всяко средство, използвано за изпълнение на желанието, всяко съображение за прилагане на даден начин се съпровожда на свой ред от едно или друго желание, както например в дадения случай мисълта за засада е съпроводена от желанието да се действува сигурно, а мисълта за незабавно нападение — от желанието да се спечели време. Всяко от тези желания — положително или отрицателно по отношение на основната цел — е от своя страна мотив за действие в съответствие с даденото съображение.

Моментът на обсъждането се заключава в това, че основната цел и желанието тя да се постигне стават предмет на дейността на човека за осъществяването им.

Щом при обсъждането се изясни, че на дадено желание не противоречат други, или пък че то има по-голямо значение от другите, то се затвърдява в съзнанието на човека, подтиква го да пристъпи към конкретни действия. Наред с това се изясняват повече или по-малко и условията за постигане на целта, оценява се обстановката, в която са възможни едни или други начини и средства за действие.

Остава да се направи изборът, кое желание и по какъв път да се осъществи. Настъпва отговорният момент на волевото действие — решението — акт, който представлява окончателният избор на мотивите и средствата за постигане на целта.

Най-важният психологически процес преди решението е борбата на мотивите: съпоставянето на мотивите за и против дадено решение. Често пъти този момент се преживява мъчително.

В армията, където целта на действията се определя от заповедта, от разпореждането, борбата на мотивите във връзка с решаването на въпроса, дали да се стремим към дадената цел, или пък да си поставим друга, отпада, тъй като целта е вече поставена и възражения срещу нея не се допускат. Борбата на мотивите при решаването на бойни задачи се отнася преди всичко до избора на най-добрите средства и методи за постигане на поставената цел. В приведения по-горе пример при решаването на въпроса, по какъв начин да се залови „език“, се бореа два мотива: желанието да се спечели време и желанието да се действа съвсем сигурно. Да допуснем, че вторият мотив — желанието да се действа съвсем сигурно — е надделял и командирът на разузнавателната група е решил да устрои засада. Да си представим по-нататък, че местността има голо възвишение, а низината ѝ е покрита с храсталак. Тогава изборът на място за засадата от своя страна ще предизвика борба на мотивите: желанието за най-добър обзор заставя да се заеме възвишението, а желанието за по-бърза и по-добра маскировка изисква разположение в низината, в храсталака. Както се вижда от дадения пример, моментът на решението, в резултат на което се определя конкретният начин на действие, представлява понякога цяла редица от промеждутъчни решения като стъпала, на всяко от които се извършва борба на мотивите.

Ако преди да се вземе решението са били ясни всички обстоятелства, при които то ще трябва да се изпълнява, тогава самото решение не би изисквало големи усилия.

Обикновено възникват няколко мотива за и против дадено решение. Тежестта на тези мотиви често е различна и трябва правилно да се преценява значението на всеки от тях. Мотивът, който има най-голяма тежест, определя и решението в една или друга насока.

Да се прецени тежестта на мотивите не е така лесно. Случва се понякога, когато вземаме решение, някое незначително обстоятелство, което представлява само капка, препълваща чашата, да ни се стори причина, определяща даденото решение. Но при това ние не вземаме под внимание, че тази „капка“ не би препълнила чашата, ако в нея по-рано не сме ввели няколко по-големи дози, т. е., ако не е имало по-важни

обстоятелства. Обикновено такава маловажно обстоятелство става повод, но не и истинска причина или мотив за дадена постъпка.

За човека, който съзнателно се отнася към своите постъпки и действия, е твърде важно да може да различава повода от мотива. Има такива сложни положения, при които е трудно да се различи истинският мотив от повода, още повече, че между тях има много и различни по своята сила мотиви. Но понякога съзнателно се скриват истинските мотиви на постъпките, а вместо тях се изтъкват други, незначителни причини. Например убийството в Сараево през 1914 г. и защитата на сърбите беше само повод за започването на първата световна война между Австрия и Русия, но истинският мотив бяха империалистическите цели на двете коалиции, в които влизаха Русия и Австрия.

Преди да вземем решението, необходимо е да преценим силата на всички мотиви както за даденото решение, така и против него.

„Много трудно е — казва Бен, — когато вземаме някакво сложно решение, така да преценим едновременно в ума си истинската тежест на всички противоположни съображения, че в момента на крайната равностетка да получим от всяка страна верен резултат.“¹

Към горното трябва да се прибави, че получаването на верен извод не е просто събиране и изваждане. За да решим правилно въпроса, необходимо е в редицата на положителните или отрицателните събираеми ясно да си представим значението на всяко едно от тях в сравнение с другите; важно е да определим кой мотив има най-голяма тежест и улавяйки се за него като за решаващо звено, да издърпаме с негова помощ цялата верига. Иначе решението няма да почива на здрава основа, на ръководна идея, неточно ще отразява действителността и следователно ще има малко изгледи то да се окаже жизнено. Ясната представа за значението на всеки положителен и отрицателен мотив — за и против дадено решение — е изключително важно обстоятелство при решаването на бойните задачи.

Изборът на мотивите, които човек счита за най-тежки, зависи от неговите интереси и преобладаващи желания, от

¹ К. Д. Ушинский. Собрание сочинений, АПН РСФСР, 1950 г., т. 9, стр. 420.

неговия кръгозор и мироглед, от условията, при които той живее. За революционера е по-важно да отстоява своите убеждения дори и тогава, когато трябва да отиде на каторга, а за опортюниста, за безпринципния еснаф, е по-важно собственото му благополучие, макар и да е необходимо за това той да се откаже от своите убеждения, ако изобщо има такива.

Може да се каже, че при избора на мотивите човек винаги задоволява най-важното си желание, своя преобладаващ интерес. Изборът може да бъде разумен или погрешен, да почива на възвишени или на ниски желания, но той винаги се определя от това, което се струва на даден човек най-важно.

По това, колко бързо се развива процесът на подбора на мотивите, може да се съди доколко даден човек е решителен. Ако борбата на мотивите завършва бързо, може да се очаква, че при други равни условия енергията на такъв човек повече и по-бързо ще се насочи към преодоляването на външните препятствия.

Изпълнението изисква най-големи усилия на волята, вътрешно напрежение за преодоляване на препятствията по пътя към постигането на целта.

В края на краищата практически интерес представлява именно изпълнението, тъй като за човека съдят по неговите дела, а не по приказките. Ето защо въпросът, кое осигурява единството на решението и изпълнението, кое ги свързва, има изключително важно значение. Със следния пример можем да си изясним това.

Получена е заповед едно поделение да атакува противника с цел да се подобри изходното положение за следващото настъпление на цялото съединение. Успехът на атаката ще подобри положението и на даденото поделение, но тя трябва да се извърши при много тежки условия.

Един офицер счита, че при тези условия са изключени всякакви шансове за успех. Но заповедта трябва да се изпълни и той повежда своето поделение в настъпление.

Друг офицер пък именно поради това, че условията за предстоящия бой са крайно тежки, мобилизира и напруга до крайност всичките си сили, за да изпълни заповедта и да постигне успех в боя. Той е могъл да помисли да подобри положението и на своето поделение, но за него това не е било решаващо желание. То може само да усили главния мотив — да се изпълни дългът, — но не и да го замени.

Няма съмнение, че в първия случай успехът е по-малко вероятен, отколкото във втория.

Стремешът да изпълни своя дълг е за съветския офицер главният мотив, който осигурява изпълнението на взетото решение и на бойната задача, преодоляването на всички препятствия по пътя към целта.

Волево действие не може да се разглежда съвършено изолирано, откъснато от миналата и бъдещата дейност на човека. Значи напълно естествен е четвъртият момент от волево действие — оценката на изпълнението или на постъпката изобщо. Волеви човек, който съзнателно се отнася към своята дейност, към своите постъпки, винаги ще анализира доколко правилни и целесъобразни са били неговите действия. Той преживява своите успехи или неуспехи и се обогатява с опит, който използва и занаяпред. В педагогическата практика и в работата по самовъзпитанието този момент от волево действие играе голяма роля, защото влияе в областта на мотивите, като засилва или отслабва съответните стремежи на даден човек.

Мотивът, определящ основата на решението, начина на действие, ще има толкова по-голяма подбуждателна сила, колкото повече човек се е проникнал от съответното желание. В дадения пример първият офицер действа по принуждение, формално, а вторият — проникнат от желанието за успех. Оттук следва, че силната воля обязательно предполага действия, които се извършват по желание. Самата дума „воля“ говори за свобода, за това, че човек действа съобразно със своите желания. Но от това изобщо не следва, че той може да изпълнява всяко свое желание. Напротив, човекът със силна воля, който добре владее себе си, е способен понякога да потиска и най-силните си желания, ако те пречат да се постигне най-важната цел. „Свободен е този, у когото има достатъчно сила да се откаже от всички желания, за да си помогне в едно.“¹ Човек осъзнава тази необходимост да се откаже от редица желания заради най-важното от тях, защото той сам е направил този подбор на желанията и на средствата за осъществяването на поставената цел.

Макар че при всяко волево действие човек има предвид няколко мотива, окончателният избор между които означава решение — а без избор на мотивите изобщо не може да се говори за решение, за съзнателен, волеви акт, — волята на

¹ М. Горки. Сочинения, 1951 г., т. 4, стр. 417.

човека все пак е обусловена. Работата е там, че и изборът на мотивите не е абсолютно произволен, а се предопределя от обективни причини и обстоятелства, доколкото те в миналото са се отразявали в съзнанието на даден човек, оказвали са влияние върху насоката на мислите и чувствата му, формирайки областта на неговите мотиви. Оттук произтича и огромната отговорност на възпитателите, които са влияли на своето време върху съзнанието на даден човек. Това обстоятелство обосновава хуманността на съветските хора, които считат, че в отношението към човека, извършил престъпление, дори и наказанието има изправителни и възпитателни цели. От това изобщо не следва, че човек не отговаря за своите постъпки и действия. В. И. Ленин считаше, че детерминизмът, „като установява необходимостта на човешките постъпки, като отхвърля глупавите приказки за свободата на волята, съвсем не унищожава нито разума, нито съвестта на човека, нито оценката на неговите действия”.¹

Човек отговаря за своите действия, тъй като „всичко, което подтиква към действие отделния човек, неизбежно преминава през неговата глава, като въздействува на волята му”.² Именно съзнанието му го е подтикнувало към тези действия; в кръга на мислите му обаче може да е имало не един мотив, а няколко, така че решението, което представлява само по себе си избор на мотивите, е било акт на съзнателна дейност. Това дава на обществото право, защитавайки се, да обезврежда един или друг престъпник, като прилага към него съответни наказателни мерки. Съображенията от гледна точка на възпитанието на даден човек, на заобикалящите го условия, определили неговия начин на действия, могат да смекчат наказателната мярка до известна степен. Но това съвсем не сменя въпроса изобщо за отрицателното отношение към човека, увреждащ на обществото. Би било свършено неправилно да простим на съветския човек нарушение на държавните интереси и на воинската дисциплина въз основа на това, че в неговото съзнание са се отразявали остатъците от капитализма. Партията и правителството се борят срещу тези остатъци, за да ги изкоренят, но това същевременно означава, че е необходима борба и с всеки отделен привърженик и носител на тези остатъци.

¹ В. И. Ленин, Съч., т. 1, стр. 156, изд. БКП, 1950 г.

² Карл Маркс и Ф. Енгелс, Соч., т. 14, стр. 671.

Човек не може да не се съобразява с реалните условия на действителността. Правилното, научното разбиране на обективните закони за развитието на дадено явление му позволява да намери верното решение. Човек, който в своите решения не се опира на познаването на закономерностите, изпада в робска зависимост от случайностите, неговите действия носят авантюристичен характер. Като действа въпреки това, което диктуват обективните закони, въпреки необходимостта, човек не може да постигне целта, а за да се съобразява с необходимостта и нейните изисквания, той трябва да я познава. Ето защо Енгелс казва: „Свободата е съзнателна необходимост.“¹

Човек, който не познава закономерностите на явленията, може или да пожелае нещо нереално, или пък да не постигне това, което е напълно осъществимо; и в двата случая той е скован. Но когато познава нещата, обстоятелствата, той никога не си поставя неосъществими цели и върши това, което е възможно; и в двата случая той се чувства свободен. Затова Енгелс казва: „Така че свободата на волята не е нищо друго освен способността да се вземат решения при познаване на нещата.“² Значи свободата на волята на човека се заключава в това, че той превръща възможността в действителност, като използва условията на обкръжаващата го обстановка. Оттук следва, че силната воля — това е свободната воля, а тя е свободна тогава, когато човек разбира необходимостта.

Следователно всички волеви качества на човека зависят от степента на неговата съзнателност.

2. Волеви качества, необходими на офицера

Тъй като настоящият труд е посветен на въпроса за възпитаването на волеви качества, тук ще се спрем само накратко върху това, какво представлява всяко от тези качества.

Дисциплинираност — това е волево качество, което е едно от най-важните условия за боеспособността на войските. Дисциплинираността в Съветската армия се основава на съзнанието от всеки воененслужещ на военския дълг и личната отговорност за защита на родината. Дисциплинираността е мярка на ясното съзнание за необходимостта от строго спаз-

¹ Ф. Енгелс. Анти-Дюринг, изд. БКП, 1954 г., стр. 122—123.

² Там там.

ване на установения ред и непрекословно подчинение на началниците.

Дисциплинираността винаги е свързана с организираността, която представлява определено напрежение на волята. Организираността у волевия човек се отразява във всичко: в реда, който той създава в работата си, в неговата стегнатост и готовност. Тя се изразява и в неговия външен вид, дори и в това, доколко неговото снаряжение съответствува на изискванията на обстановката.

Целенасоченост — това е такова качество, при което човек не разпилява вниманието си на всички страни, а е обхванат от един стремеж — да постигне набеязаната цел. Обикновено желанието не идва само и, както вече казахме, понякога му се противопоставят и други желания и цели. Отхвърлянето на желанията, които биха могли да попречат за постигането на набеязаната цел, е свързано с борбата на мотивите и изисква големи усилия на волята. Без целенасоченост решенията нямат необходимата твърдост, поради което те може бързо да се променят, без да бъдат доведени докрай.

Решителност — означава не само способност да се вземат решения, но преди всичко способност напълно да се преодоляват съмненията в себе си, за да бъде взетото решение твърдо. Затова решението трябва да бъде, разбира се, ясно осъзнато и обосновано като необходимост, иначе то не може да бъде твърдо. Но дори и в обикновени условия не всички обстоятелства са ясни на човека, който взема решение, а в бойна обстановка често пъти се налага да се взема решение, след като предварително се знае, че предстои работа с много неизвестни. Това е особено характерно за бойната дейност на офицера, защото изчерпателни данни почти никога не може да има, а той е длъжен да взема твърди решения. Освен това необходимо е да се подчертае, че, първо, в бойна обстановка значително по-често се налага да се вземат отговорни решения, отколкото в мирновременни условия, и второ, от решението на офицера зависи не просто успехът на каква да е работа, а победата или поражението, животът или смъртта на неговите подчинени и на самия него, неговата чест и достойнство.

Решителността в бойна обстановка предполага известна бързина на действията, за да се изпревари противникът или пък своевременно да се извърши подготовка за париране на неговите удари. Обаче бързината не бива да бъде за сметка

на зрелостта на решението и по нея още не бива да се съди за решителността. Истинската решителност се заключава в това, че взелият решение го провежда непоколебимо в живота с всички сили и средства, които има на разположение. Наред с това решителността предполага и пресметливост, и внимание. Решителният човек, преди да вземе окончателно решение, ще се спре на не един негов вариант, ще прецени всички възможни шансове и доводи за и против него. Но след като решението вече е взето и е започнала борбата за поставената цел, той не се отклонява от нея, съсредоточава всичките си сили и внимание в постигането на целта.

Инициативност — това качество се проявява в стремението да се намерят, да се използват нови, най-ефективни начини и пътища за решаване на задачите. Разбира се, колкото е по-широк военният кръгзор на офицера, толкова повече средства той може да има предвид, толкова по-голяма инициатива може да прояви. Но все пак инициативността преди всичко се определя от съзнанието за дълг. Понякога инициативата може да не даде очаквания резултат и все пак заслужава упрек не този, който в стремението си да унищожи врага не е постигнал своята цел, а този, който, боейки се от отговорност, е бездействувал и в нужния момент не е използвал всички сили и средства за постигане на победата. Инициативността на офицера като че ли умножава усилията на неговия началник, а нейната липса прави офицера тежко бреме, създава на началника безброй грижи.

Като противоположност на истинската решителност и инициативност трябва да отбележим следните недостатъци на волята:

Нерешителност — резултат от неосъзнато отношение към дългата, от стремението да се избяга от отговорност. Тя се изразява в отлагане на решението или пък в желание да се замени истинското решение с различни полумерки, с привидни действия.

Внушаемост — резултат от липсата на сигурни знания и опит, на достатъчно ясна и критична работа на мислите, поради което решенията и постъпките не са твърди. До известна степен тя се обяснява и с липсата на самолюбие.

При внушаемостта човек твърде лесно и бързо възприема подсказаните му решения, което съвсем не говори за решителност у него. Обратно, той е твърде нерешителен и страдалък от своите колебания, е готов да благодари на всеки човек, на всеки случай, който му подсказва решението. Той

се съгласява с тези решения не поради това, че отговарят на неговия опит, убеждения и възгледи, а само поради това, че те слагат край на неговите колебания. Със същия успех на него може да се внуши и точно противоположното решение. Тъй като такъв човек не може да вземе твърди решения, той и не е способен да ги изпълнява, защото при всяко препятствие той ще подхвърля на съмнение правилността на решението с такава лекота, с каквато го е взел преди.

Внушаемостта означава също така стремеж към шаблон, който е особено вреден за офицера, тъй като бойната обстановка е неповторима и не бива по еднакъв начин, по шаблон, да се решават всички задачи. Шаблонът сковава мисълта, възпира човека от дерзание, от стремежа напред, а решенията, взети по шаблон, лесно могат да бъдат разгадани от противника.

От внушаемостта на офицера много лесно може да се възползува противникът, като нарочно създава изгодна за него илюзия (илюзията е такова явление, когато човек вижда в нещата това, което в действителност в тях няма). На война противникът винаги се стреми да създаде илюзия за своите сили, средства и групировки, за да може всячески да заблуди противната страна, да я изплаши или успокои, да приспи бдителността ѝ. Трябва да умеем да възприемаме всичко критично, за да не се поддаваме на внушението на противника.

Твърдоглавство (инат) — резултат от болезнено самолюбие, когато човек упорито отстоява своето решение само защото то е негово, независимо от това, дали е вярно, или не. Често пъти твърдоглавият продължава веднъж започнатата работа въпреки своето убеждение само заради болното си, празно самолюбие. Неговата безпринципност се проявява в това, че той не се замисля за последствията, които могат да увредят на работата.

Целенасочеността и полагането на големи грижи са възможни само при такава активност на волята, която прави човека готов на най-големи изпитания. На война е нужна такава степен на активност на волята, като самоотверженост, храброст, смелост, когато воинът действа съзнателно, целесъобразно, с пълно напрежение на всичките си физически и морални сили, в съответствие с изискванията на обстановката.

Великият Ленин — съзателят на съветската държава — казваше, че основното качество на съветския човек трябва

да бъде храбростта, смелостта, непознаването на страх в борбата, готовността да се бие заедно с народа против враговете на своята родина. Това прекрасно качество на болшевика трябва да стане присъщо на милионите воители от Червената армия, от Съветския червен флот и на народите на Съветския съюз.

За такава степен на активност на волята като храбростта, мъжеството е характерно състоянието, което би могло да се нарече „безстрашие пред страха“.¹

Личната храброст е необходима на офицера, защото той трябва да ръководи своите подчинени, да организира и насочва тяхното мъжество в полза на делото. Когато потърбва, неговият личен пример на храброст може да изиграе решаваща роля. Но най-характерното бойно качество за офицера, както и за организатора на боя, е смелостта, безстрашието.

К. Д. Ушински различава пълна, абсолютна смелост — когато човек е храбър при всички условия — и относителна смелост — когато е храбър само при определени условия. Той привежда като пример храбър моряк, който се страхува на сушата, и храбър воин, който е страхлив гражданин. В съвременните войни човек не може да бъде всезнаещ, за да владее еднакво добре тактиката и на въздушния, и на танковия бой, поради което той и не може да притежава абсолютна смелост. Що се отнася до гражданското мъжество, офицерът от Съветската армия, роден в революцията и закален в боевете с враговете, трябва да притежава пълна смелост, т. е. трябва да бъде и храбър воин, и смел гражданин. Гражданското мъжество на съветския офицер е основата за възпитаването му в храброст, която иначе ще има авантюристичен характер, ще бъде стремеж към силни преживявания, но не и истинска воинска доблест.

Смелост — готовност за риск, който обаче има смисъл тогава, когато е обоснован от трезва преценка на обстоятелствата, опираща се на истински знания. Неправилно би било да си представяме смелото решение като щастливо и случайно хрумване. Смелото решение е резултат от упорит труд и търсения, от задълбочено изучаване на обстановката, на което са способни големите труженици и герои.

¹ Изразът „безстрашие пред страха“, който означава най-високата степен на готовност, е взет от Куинтън (вж. неговия разказ „Гамбринус“). (Бел. а.)

Смелият командир, без съмнение, си представя, че всяко изострено от неговия маньовър положение в случай на неуспех крие в себе си опасни последствия. Оттук следва, че готовността за риск предполага наред с това и готовност за големи опасности. Поради това смелото решение изисква за своето изпълнение героизъм, самоотверженост и предвидливост. То предполага и голяма настойчивост в преодоляването на трудностите и препятствията.

Настойчивост — волево качество, което осигурява изпълнението на взетото решение въпреки всички трудности и препятствия. Твърдото преодоляване на препятствията, стремежът на всяка цена да се постигне поставената цел предполага голяма възискателност към себе си, готовност за всякакви изпитания. Наред с това настойчивостта в стремежа към целта, готовността за изпитания съвсем не означават безразсъдни действия, неосноваващи се на предвиждането на успех, или свързани с такива жертви и труд, че постигането на целта да става безсмислено. Истинската настойчивост винаги се съчетава с гъвкавост, с изкуството да се маневрира, при което човек не изпуска от вниманието си основната цел и решава поставената пред него задача.

В противовес на тези качества трябва да отбележим такива недостатъци като неувереността и нехайството.

Неувереността на човека най-често е резултат от това, че той недостатъчно е запознат с работата, която му е възложена, или пък недостатъчно е закален в изпитанията. Ясно е, че ако няма увереност, не може да има и смели решения. Но все пак дори и когато е неуверен, човек взема решение, ако работата налага това и ако той достатъчно уважава себе си, за да отговаря за своите постъпки. Той страда от своята неувереност, но не бяга от отговорност.

Нехайството е последица от липсата на съзнателно отношение към работата.

Принципност — качество на волята, което не допуска компромиси в действията на хората и лежи в основата на храбростта. Принципиният човек никога не търси начини да се изплъзне или пък оправдания да се отклони от изпълнението на своя дълг, от отговорност, никога не прави компромис със съвестта си, каквото и да се случи, каквито и трудности да срещне. Касае ли се до откровена, правдива дума, отговаряща на неговото убеждение, касае ли се до морални или физически изпитания, опасности, свързани със защитата на неговите убеждения, принципиният човек пред

нищо не се епира. Оттук можем да направим заключение, че и храбростта, и настойчивостта — това е докрай осъществена принципност.

Самокритичност — стремеж строго да се проверяват собствените постъпки съобразно с изискванията на дълга. Това е черта, която задължава човека да поправя грешките си и постоянно да подобрява своята дейност. Самокритичният и принципиен офицер няма да упорства в грешката, щом като вече я е открил, щом като съдадата се обстановка го е убедила, че е сгрешил. Но тогава той трябва да бъде толкова смел и мъжествен, колкото и самокритичен, за да може своевременно да измени решението си или дори да се откаже от него.

Необходимо е да се отбележи, че идеалът е да се постигне единство на всички посочени по-горе положителни волеви качества. На практика може да се сблъскаме с известно несъответствие между тях. Така например даден офицер може да бъде дисциплиниран, но недостатъчно инициативен, друг може да бъде настойчив, но недостатъчно дисциплиниран и т. н. Необходимо е да се стремим да не допускаме такова несъответствие.

3. Основни на възпитанието на волята: перспектива, мироглед, патриотизъм, съзнание за дълг

Силата на волята зависи от силата на стремежите и желанията, а тяхната сила пък зависи от значението на целта. Това означава, че само жизнено важни цели с голямо обществено значение, не случайни, не преходни цели могат да предизвикат у човека стремеж да ги постигне на всяка цена.

Характерна черта на жизнено важните цели е тяхната перспективност. Без перспектива човек не живее истински, а само безцелно съществува, в нищо не проявява нито своята личност, нито своята воля. А сили има у всеки, но те дремят, не се проявяват, ако няма съответни мотиви, които да го подтикват към действие. Когато у човека се появи някаква перспектива, тя определя и областта на мотивите. Перспективите биват различни, различен е и кръгът от интереси, с които живее даден човек, различни са и мотивите, от които той се ръководи в своите постъпки.

„Човек, който определя поведението си само от най-близката перспектива, е най-слаб човек“, казваше Макаренко. — Ако той се ограничава само със своя собствена перспектива,

па макар и далечна, той може да изглежда силен, но не буди у нас чувство за красота на личността и за истинската ѝ ценност. Колкото по-широк е колективът, чиито перспективи са за човека и негови лични перспективи, толкова по-красив и по-издигнат е човек."¹ У слабоволевия човек интересът, осъществяван в рамките на най-близката перспектива, понякога противоречи на неговите много по-важни интереси, но свързани с по-далечната перспектива. Това се обяснява с обстоятелството, че той възприема по-далечния интерес по-слабо, отколкото ежедневието. В зависимост от натрупания опит човек става по-целенасочен, преодолява противоречията между днешните и утрешните интереси и предпочита последните, ако те са по-важни за него.

Перспективата на колектива слабоволевият човек чувства още по-слабо от своите лични, но по-далечни интереси. В този смисъл още по-често се проявява противоречието между личните и общите интереси.

За да се преодолее противоречието между собствената перспектива и перспективата на широкия колектив, необходима е силна воля. За такава воля е характерно, че човек чувства колективната перспектива като своя собствена, макар и по-далечна, но затова пък и по-важна за него.

Разбира се, когато говорим за възпитание на волята на съветския човек, имаме предвид тъкмо тази перспектива. Тя ражда мотиви, които надвиват подбудите от индивидуален, егоистичен характер.

Следователно да се възпита волята на съветския човек, това значи преди всичко да му се даде перспектива в живота, в изграждането на комунизма, да му се покажат пътищата, които водят към набелязаната цел, да му се дадат необходимите знания и да се пробудят у него сили за постигането ѝ.

Никъде няма такива благоприятни условия за възпитаването на волята на човека, както в Съветския съюз, тъй като в съветската страна за всеки гражданин е осигурена именно такава перспектива в живота, която създава единство на личните и обществените интереси. Политиката на комунистическата партия дава жизнената основа за дейността на съветските хора, дава велика перспектива за движение, въоръжава и вдъхновява за подвизи, дава твърда увереност в ут-

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, изд. „Народна просвета“, 1953 г., стр. 189.

решилия ден. Съветският народ признава политиката на партията, програмата за нейната дейност като свои, а това е могъща сила, която мобилизира неговата воля и ломил по свой път към комунизма всички и всякакви препятствия.

За успеха на борбата за комунизъм, за възпитаването на непреклонна воля е необходимо съзнателно начало, каквото е марксизмът-ленинизмът. Той е наука за законите на развитието на природата и обществото, наука за революциите на угнетените и експлоатирани маси, наука за победата на социализма във всички страни, наука за построяването на комунистическото общество. На основата на тази наука се формира прогресивният, революционният мироглед на съветските хора — строители и защитници на комунизма.

Революционният, марксисткият мироглед даваше на професионалните революционери-болшевики, на прогресивните работници такава перспектива, която събуждаше у тях невиджана енергия и обуславяше проявяването на такава силна воля, която преодоляваше всички трудности в борбата. Пред тях беше перспективата за освобождение на работническата класа, за унищожаване на експлоататорския строй, за премахване на всякакъв гнет — класов и национален, — перспективата за създаване на ново, социалистическо общество.

От този ден, когато Русия стана съветска, тя възлети в себе си перспективата за освобождение от експлоатацията, тя стана маяк и факел за цялото прогресивно човечество. Съветският патриотизъм, който е патриотизъм от висш тип, стана движеща сила на съветското общество. В него се отразява съзнанието за превъзходството на социалистическото общество, на неговия държавен строй и култура над прогнилия експлоататорски строй на капитализма и разкапаната култура на буржоазното общество; съзнанието за великите, благородни цели на борбата за комунизъм, за интернационално братство на всички народи.

Съветският патриотизъм е един от главните мотиви, които определят дейността на съветския човек.

Както перспективата, към която се стреми Съветският съюз, така и патриотизмът на съветските граждани не са нещо безпредметно, отвлечено.

„Бъдещето на Съюза — казваше Макаренко, — неговото движение напред е най-високото стъпало в организирането на перспективните линии. Трябва не само да се знае това бъдеще, не само да се говори и да се чете за него, но и от все сърце да се преживява напредването на нашата страна, рабо-

тата ѝ, успехите ѝ. Възпитаниците... трябва да знаят опасностите, приятелите и враговете на своята родина. Те трябва да умеят да си представят собствения си живот само като част от настоящето и от бъдещето на цялото наше общество."¹

Основата на съветския патриотизъм е единството на перспективата за развитието на родината с личната перспектива на гражданина. Да се възпитава чувството на патриотизъм — това означава да се помага на съветския гражданин напълно да осъзнае това сливане на перспективите.

За съветския народ комунистическата партия е неговият авангард, целите на който са и негови цели, ръководител, който самоотвержено е побеждавал в три революции и сега върви напред в борбата за победата на комунизма. С това се обяснява и любовта, която изпитва съветският народ към Комунистическата партия на Съветския съюз.

Съветският народ именно за това следва своя авангард, защото вижда, че неговите усилия осигуряват свободата и непрекъснатото увеличаване на материалните и културните блага. А в благоденствието на своя народ всеки трудещ се вижда своето лично благополучие.

Осъзнаването на тази хармония между личното и общественото, осъзнаването на връзката между собствените жизнени, непреходни интереси и интересите на народа е залог за действеността на съветския патриотизъм. Тази връзка между личните интереси и задачите на обществото е свършено ясна за всеки съзнателен гражданин; през време на Великата отечествена война всеки трудещ се разбираше, че докато не бъдат разгромени фашистите, не може да се мисли за лично благополучие.

Въпреки господството на социалистическата идеология в нашето общество никога не трябва да се забравя, че у нас все още са запазили остатъци от буржоазната идеология, отживелици от частнособственическата психология и морал. Тези отживелици не отмират сами по себе си, те са твърде жизнеспособни, могат да се развиват и затова против тях трябва да се води решителна борба. Ние не сме застраховани също и от проникването на чужди възгледи, идеи и настроения отвън, от страна на капиталистическите държави, и отвътре, от страна на неликвидираните окончателно от партията остатъци от враждебните на съветската власт групи.

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, изд. „Народна про-
света“, 1953 г., стр. 194—195.

Отживелиците от капитализма са жизнен и враг на Съветската държава се стараят да ги използват за, своите престъпни цели. Всяко отслабване на идеологическата работа създава благоприятна почва за съживяване на враждебните на нашето общество възгледи и представи. И може би най-главното, към което врагът насочва своите отровни стрели, е да подкопае съзнанието у съветския гражданин за единството на личните интереси с интересите на социалистическото общество, да противопостави едините на другите, да подкопае единството на народите, като възкреси предрасъдците, противоречащи на интернационализма.

Именно осъзнаването на единството на личните интереси с интересите на своя народ осигурява изпълнението на задълженията на гражданина, продиктувани от задачите на неговото социалистическо отечество. Това съзнание осигурява и изпълнението на гражданския и военския дълг, в който като във фокус се отразяват изискванията на комунистическия морал. Именно в изпълнението на дълга се възпитават истинският патриотизъм; в отношението към дълга се отразява доколко даден гражданин си представя своя собствен живот и дейност като част от настоящето и бъдещето на своето отечество, отразява се любовта му и предаността му към съветския народ.

Колкото по-дълбоко човек е осъзнал необходимостта от изпълнението на своя дълг, толкова по-малко се замисля над него. У дълбоко осъзналия своя дълг борбата на мотивите или свършено е изключена, или пък е по-слаба, изисква по-малко усилия и по-бързо се разрешава в полза на дълга, като се отделя повече енергия за борба с врага или за преодоляване на външните препятствия. Ето защо човекът със силна воля е преди всичко човек на дълга, човек с високо развито комунистическо съзнание. Високо развитото съзнание му позволява при каквито и да е трудни условия да бъде принципен в своите решения и действия.

Наред с това човекът на дълга е човеколюбив, предан на своя народ, на пролетарския интернационализъм, на идеята за освобождение на цялото трудово човечество от робство и експлоатация. Когато човек изпълнява своя дълг от любов към хората, удовлетворява го съзнанието за изпълнен дълг. Няма ли тази любов, не може да има и удовлетворение от съзнанието за изпълнен дълг, немислимо е и самото изпълнение на дълга.

Най-острата форма на борба е военната. Ето защо от войника и от офицера се изисква най-висока съзнателност и воля, активна, закалена воля, която не се губи в съмнения и борба на мотивите. И в най-трудните и тежки условия борбата на мотивите трябва да завърши по възможност по-бързо и решително в полза на дълга.

Ето един пример как съветски воин не трепнал, когато се сблъскал лице с лице със смъртта, и се решил на явна саможертва. Героят на Съветския съюз, бившият коломенски рабoтник Шершавин Сергей Иванович, командувач взвод сапъори, през пролетта на 1943 г. получил задача да разруши един мост на р. Северен Донец, завзет от противника. След няколко неуспешни опита на сапъорите да вдигнат моста във въздуха той се заел лично да изпълни задачата. Като дръпнал шнура, забелязал, че се е получила засечка, и решил да издърпа запалката с ръка.

— Аз съм длъжен да хвърля моста във въздуха! — си казвах аз. — В тази минута си спомних за моите близки и издърпах запалката — разказва случайно оцелелият след това герой.

„Аз съм длъжен!“ Колко сила и величие на духа има в тези думи!

В живота дългът във всяка работа може да се изпълни и формално, и по същество в зависимост от това, как ще погледнем на него. Слабохарактерният, безпринципен човек винаги ще намери условия и възможности да не изпълни дълга си по същество, да се оправдае, че го е изпълнил, тъй като формално е спазил всички изисквания. Но принципният човек не се поддава на съблазънта на формалния подход и изпълнява своя дълг по същество.

Тези два вида изпълнение на дълга — по форма и по същество — офицерът трябва да умее да различава; това може да се постигне в резултат на натрупване на житейски и служебен опит, на познаване на хората и преди всички на задълбочено отношение към собствените задължения. Да различава тези два вида изпълнение на дълга е крайно необходимо за офицера, за да изисква изпълнение на дълга по същество както от себе си, така и от своите подчинени.

4. Съзнание за лично достойнство и увереност

За светския човек целият му живот, цялата му дейност и работа е изпълнение на дълга. Формалното отношение към дълга, към работата означава използване на старите начини, съответстващи на силите на вчерашния ден и станали шаблонни днес, означава тупчане на едно място. Но отношението към работата не формално, а по същество означава използване на всички сили и нови възможности. Такова отношение към работата означава растеж на човека, в него се отразява чувството към новото. Ако работникът не използва нови сили и възможности, ще му помогнат критиката и самокритиката. Именно в това се и състои комунистическият метод на критика и самокритика — да се критикува работникът за това, че не е използвал онези сили и възможности, които са налице в заобикалящите го условия на неговата дейност и у него самия. Ако обаче такива сили и възможности не са налице, критиката би била безплодна.

Но критиката не прониква дълбоко в съзнанието на човека, ако той не е способен на самокритика. Самокритичността се определя от това, как човек се отнася към самия себе си. В зависимост от отношението си пък към околните той изгражда своето отношение и към себе си. За буржоазното съзнание е характерно противопоставянето на личното на общото, егоизмът. За социалистическото съзнание са характерни другарското сътрудничество и произтичащата от тук оценка на своята личност като част от цялото, оценка на своите стремежи и дейност в светлината на интересите на обществото. Поради това в поведението на човека голямо значение имат понятията и чувствата, които характеризират отношението му към неговата собствена личност.

Тези понятия и чувства може да имат различни нюанси и наименования, като например самолюбие, честолюбие, скромност, гордост, съзнание за собствено достойнство и др. Важно е само самолюбието да не прераства в себелюбие, честолюбието — в тщеславие, гордостта — в надменност и високомерие, скромността — в самоподценяване, достойнството — в самолюбие, самовъзвеличаване, възгордяване.

От всички тези чувства най-сложно и ценно е чувството за достойнство, което най-пълно характеризира отношението на човека към своята личност, а следователно и към самокритиката. При това нито едно от гореспоменатите чувства освен чувството за достойнство няма пряко отношение към

колектива и никой не би казал например „честолюбието на комуниста“, „гражданското самолюбие“. Що се отнася до чувството за достойнство, говори се за достойнство на комуниста, на гражданина, за национално, дори за професионално достойнство, за офицерска чест. За всекиго е ясно, че достойнството на комуниста, на гражданина или офицера задължава към нещо. Дори личното достойнство на човека в социалистическото общество характеризира неговото отношение към самия себе си и към околните.

Ако у човека нямаше чувство за достойнство, той сам не би уважавал себе си и съвсем не би го интересувало уважават ли го другите, или не. Щом той не се интересува от своята личност и от отношението на околните към него, никаква критика не може да влияе на поведението му. Критиката може да въздействува на човека само когато той държи за своето достойнство, за своята чест.

В основата на понятието достойнство лежат съответни цели, стремежи, перспектива. В зависимост от това, каква перспектива увлича човека и определя областта на неговите интереси, неговото поведение, можем да говорим за наличие или липса на чувство за достойнство. Едно нещо е, когато човек се интересува изключително от своето благополучие, като го поставя в центъра на всички свои стремежи, а съвсем друго нещо е, когато той живее с общите интереси, насочва всички свои мисли към осъществяването на големите цели, на обществените идеали. В първия случай чувството за достойнство, ако не липсва напълно, все пак има ограничено значение, а във втория то е твърде развито и дава известен отпечатък върху целия морален облик на човека.

Чувството за достойнство означава наред с това осъзнаване на своята правота в борбата за поставената цел, осъзнаване в себе си на необходимите сили за нейното постигане, което е твърде важен фактор, определящ качествата на волята. За да си изясним пълното значение на чувството за достойнство като фактор, който определя силата на волята, достатъчно е да си представим ролята на народните маси, борещи се срещу своите угнетители. Ако у угнетените класи и нации нямаше чувство за достойнство, предизвикващо стремежа към по-добър живот, какъвто може да се постигне само по пътя на борбата, ако те не уважаваха себе си заради собствените си сили и готовността си за тази борба, би била немислима каквато и да е революция, би било немислимо каквото и да е националноосвободително движение. В. И. Ле-

нин считаше един от признаците за революционна ситуация не само нежеланието на масите да живеят по старому, но и тяхната извънредна активност, иначе те не биха се решили на откритата борба, идеята на която, овладяла масите, е станала материална сила. И тъй като тази борба се решава от народа, от масите, а не от терорите, не от отделните личности, следователно чувството за достойнство е необходима черта за всеки от участниците в тази борба.

Пред съветския човек, освободил се от социалния и националния гнет, стои задачата да се построи комунистическият общество. Тази задача се решава в упорита борба с остатъците от капитализма в съзнанието на известна част от съветските хора. Съветският човек чувства своето достойнство, превъзхожда се от уважение към себе си заради своите сили и готовност за тази борба. Същевременно стремежът към истинско човешко щастие винаги предполага желание да бъдеш достоен за това щастие, да го заслужиш. Поради това съветският човек се стреми да измени и самия себе си в положителен смисъл, да придобие такива качества, които го правят достоен за ролята и за задачите, които са му възложени.

Като знаем какво лежи в основата на понятието достойнство в буржоазното и в социалистическото общество, можем да разберем в какво и как то се изразява.

У буржоата чувството за лично достойнство се изразява в надменност, високомерност; когато преуспява, той счита своите богатства, които са целта на неговия живот и са нагрупани по пътя на експлоатацията, за резултат от своя собствен труд.

У съветския човек достойнството се изразява в скромност, тъй като той счита целите на своите стремежи твърде големи, за да ги постигне сам; той е убеден, че те може да се осъществят само с общите усилия на целия народ. Освен това той се гордее, че участва в борбата за осъществяването на тези цели, и тази гордост е напълно обоснована.

За буржоата унижаването на достойнството на човека е средство, което повишава неговото лично достойнство в собствените му очи. Та иначе и не може да бъде, тъй като неговото достойнство се измерва с богатството, постигнато по пътя на експлоатацията, а тя е несъвместима с уважението към човешката личност. Следователно, ако той няма възможност да унижава другите, няма да забогатее и не би чувствувал своето достойнство. За съветския човек е характерно вни-

мателното отношение към личното достойнство на другите, което се обяснява с редица причини. Първо, съветският човек, освободен от гнета, твърде високо цени званието човек, за да позволи на себе си или на когото и да било да унижава това звание. Второ, в социалистическото общество е изключена възможността за експлоатация. Трето, съветският човек вижда във всеки гражданин свой другар по борба, съратник, тъй като постигането на неговите цели е дело на масите, а не само негово лично дело.

За буржоата е характерна нетърпимостта към критиката, защото всичко, което той прави, е заради неговите лични интереси и цели. Лично дело са не само неговият капитал или предприятие, но даже и неговата държавна длъжност, ако е служащ, на която той гледа като на лично дело, като на своя кариера.

За съветския човек са характерни самокритичността и правилното отношение към критиката на собствените му действия от страна на другите. Това се обяснява с факта, че той цени целите на своите стремежи, идеалите на обществения строй, гордее се с тях и никога не се задоволява с постигнатото.

За да си обясним истинската причина за такова отношение към интересите и целите на обществото, трябва да изходим от това, че „истинският стимул на човешкия живот е утрешната радост.“¹ За човека с високо развито чувство за достойнство най-голямата радост е съзнанието, че той е достоен за нея. Било то за радостта от постигането на възвишени цели или пък за радостта от удовлетворяването на най-обикновени потребности — дори едничкото желание да заслужи тази радост прави човека достоен за своето звание, прави неговите стремежи и дейност волеви, неговите преживявания човечни. Такова ревностно отношение към всичко, което прави радостта по-заслужена, а следователно и по-пълна, е именно това, което героите от романа на Чернишевски „Какво да се прави?“ наричат разумен егоизъм, Човек, който според своите възгледи се оприличава на героите на Чернишевски, колкото и да прави за обществото, винаги счита себе си негов длъжник, а не герой и благодетел, и се стреми да постигне още повече, за да оправдае още по-пълно

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, изд. „Народна просвета“, 1953 г., стр. 189.

своя живот и неговите радости. Оттук и скромността, органически свързана с подобно отношение към себе си.

Ето защо истинският съветски човек е винаги скромен и счита, че още не е направил всичко възможно. В тази скромност се крие огромен запас от сили, тъй като скромният човек като не ли винаги изисква от себе си повече, отколкото е направил, защото чувства у себе си още неизразходвани сили, които е длъжен да използва.

Скромността не означава самоподценяване, при което човек отрича у себе си каквото и да било сили и възможности. Докато такъв човек не се убеди, че има сили за полезна дейност и растеж, той действително ни нищо не е способен. Скромният човек обаче вижда известни сили в себе си, иначе н не би могъл да се стреми да направи повече от това, което е направил. Но той не се кичи със своите дела и заслуги, защото иска да върви напред, иска да расте. Надменият човек пък като че ли си казва, че вече е изразходвал всичките си сили, сякаш морално е оправдал всичко, което му е дадено, и повече от него няма какво да се очаква; по такъв начин той ограничава своя растеж, гледа назад. Съветският човек се стреми напред и желае да бъде достоен представител на своя народ, за чиито интереси той се бори.

Чувството за достойнство на съветския човек е тясно свързано с неговия патриотизъм, защото най-добрите му стремежи се възпъщават в постиженията на неговата родина, защото то е обосновано от съзнанието за величието на онези цели, за които тя се бори. Чувството за достойнство е резултат от дълбоката убеденост и увереност в правотата и победата на комунизма, което създава удовлетворение от собствения труд и съзнание за пълноценност.

Оттук следва, че съзнанието на съветския човек за достойнство е неразривно свързано със стремежа напред, към нови успехи в изграждането на комунистическото общество, и със скромността, несъвместима с възгордяването, което дърпа назад. Поради това съветският човек в самокритиката като че ли съпостави своите постъпки с целите, към които се стреми. Естествено, ако не са му скъпи тези цели, той не би се отнасял критично към себе си и към своите постъпки. Ясно е също така, че ако му липсва скромност, той би се задоволявал с постигнатото и би считал за иалищна критиката, която би допринесла за по-нататъшното му развитие напред.

Офицерът не поставя своите решения или разпореждания и заповеди на съд пред другарите си, а още по-малко пред своите подчинени, които биха го поправяли, но ги поставя на съд пред собственото си съзнание. В много случаи той се съветва с подчинените си, но еднолично взема решение и носи за него пълна отговорност. Нужни са изключителна честност и цялостно проявление на нашата същност, за да оценим правилно и строго своето отношение към дълга и към околните. Оттук става ясно какво изключително значение има за развитието на волята на офицера неговото съзнание за собствено достойнство, неговата самокритичност.

Съзнанието за собствено достойнство придава на волята на съветския човек жизнена сила, защото той разбира цялото величие на поставените пред него цели и чувствава своята пълноценност. Укрепването на чувството за собствено достойнство повишава увереността в собствените сили. Без увереност е невъзможен такъв волев акт като решението.

Разбира се, в практиката увереност на офицера придават твърдите знания, умението и навиците, опитът и тренировките. Но става дума за увереност не само в собствените знания или физически сили, а преди всичко за увереност в собствените морални сили.

Тази увереност офицерът може да черпи само от своя патриотизъм. Истинският патриотизъм означава увереност в крайната победа на комунистическите идеи, в правилността на пътищата към нея.

И в труда, и в боя е нужна увереност, че за общото дело милее с цялата си душа не само той, даденият гражданин — офицер, но и близкият, и далечният съсед, т. е. нужно е да се чувства монолитността и солидарността на целия съветски народ. Тогава се поражда и увереността, че трудът и жертвите няма да отидат напразно, а това е голям стимул в борбата за постигане на целта. В Съветската армия тази увереност се осигурява от единството на класовите интереси на целия ѝ състав — от маршала до войника. И единият, и другият са членове на едно семейство както по своето социално положение, така и по целите, към които се стремят. Такова положение не може да съществува в нито една буржоазна армия.

Наред с това именно в социалистическото общество човек може да бъде уверен в своите сили. Чувствайки се пълноценен човек на това общество, той знае, че от усилията и на неговата воля, както и на милионите други хора, зависи

благополучието и щастието на обществото. Тъй като в съветската страна се осъществява принципът „на всекиго според труда“, неговите житейски и служебни успехи не са случайно нещо, а са закономерен резултат от волята за труд, от желанието и уменията да работи. В капиталистическото общество нито уменията, нито желанието да се труди не осигуряват човека от бедствия, следователно той и не може да бъде уверен в собствените си сили.

Офицерът трябва да съзнава, че нито едно усилие на волята не остава безрезултатно и обратно, че без усилия на волята нищо не може да се постигне. Това е, така да се каже, общоведна истина. Но в действителност тя не така лесно се възприема и често се забравя.

Човек, който е осъзнал тази истина и се съобразява с нея, винаги си задава въпроса, колко ли е направил, използвал ли е напълно своите възможности. Границите на човешките възможности са извънредно големи и човек в стремежа си към тях рядко ги достига. Ето защо подобен въпрос е напълно основателен и мобилизирайки се с него, човек постига реални резултати, които действително уважават себе си и не искат да изоставят, а се стремят към нови постижения и успехи.

Истинският труженик, истинският герой никога не счита своите дела за необикновени, защото искрено е убеден, че всеки друг човек на негово място и с неговите възможности би постигнал същото. За офицера е важно да има такова убеждение, защото той не би могъл да възпитава подчинените си, не би могъл да изисква от тях да правят това, което той прави, ако счита, че само той е в състояние да проявява съответната сила на волята.

Увереността в себе си — не самохвалството, а обоснованата вяра в собствените сили — се постига в резултат на закаляването на волята, осъществявано в процеса на преодоляването на трудностите. Житейският опит дава възможност на човека, когато се сблъска с нови трудности и опасности, да каже, че вече е преживял нещо подобно и е издържал. Ето защо под закаленост на волята се разбира резултатът от въздействието на трудностите и изпитанията, които прави човека издръжлив в каквито и да било условия на неговия живот и дейност, в постигането на поставената цел.

5. Идејнополитическата подготовка на офицера — най-важната основа на възпитанието на волята

Най-важната основа за формирането на волята на съветския офицер е идејнополитическото, марксистко-ленинското възпитание. Ясната представа за перспективите на социалистическото общество, които въодушевяват съветския човек към труд, е възможна само при съответна степен на политическа съзнателност.

Оттук произтича цялото значение на идејнополитическото възпитание.

Възпитанието изобщо и идејнополитическото възпитание по-специално започват още в семейството, в училището. Но още щом встъпи в живота, съветският гражданин се сблъсква с трудностите, в борбата с които израстват истинските кадри. Тези трудности и борбата с тях съществуват и протичат в конкретни условия — в епохата на борбата за комунизъм, — от което и всичко придобива съответен нюанс. Производствените успехи на завода, по-голямото плодородие в колхоза, постиженията в бойната подготовка на воините — всичко това са успехи в борбата за комунизъм. Разбира се, само когато чувствува перспективата на своята дейност в ежедневната си работа, съветският гражданин може творчески, по същество да решава всяка задача, която стои пред него.

Нито перспективата, нито условията на борбата за комунизъм не са неизменни. И борбата, и условията, при които тя се води, са динамични, изменят се; развива се и се разширява перспективата, заради която се води борбата.

Марксизмът-ленинизмът осветява перспективата на съветския човек, която е неделима от задачите на неговата родина. Той твърдо обосновава съветския патриотизъм като любов към родината, вплътила в себе си надеждите на угнетените от целия свят. „Живият и действителен патриотизъм се отличава именно с това, че той изключва всякаква международна вражда — казваше Н. А. Добролюбов, — и човек, въодушевен от такъв патриотизъм, е готов да се труди за цялото човечество, стига да може да му бъде полезен. Истинският патриотизъм като една от проявите на любовта към човечеството е несъвместим с враждебността към отделните народности.”¹

¹ Н. А. Добролюбов. Полное собрание сочинений, 1936 г., т. III, стр. 227.

Истинският съветски патриотизъм е немислим без пролетарския интернационализъм.

Марксистко-ленинската подготовка повишава чувството за собствено достойнство. Съзнанието за достойнство укрепва у офицера, когато той осъзнава себе си като участник във великата борба за комунизъм, като син на народа-създателя, който по революционен творчески начин преобразува обществените отношения. Постиганията на комунистическата партия и на съветската власт, на съветския народ той приема като свои лични постижения. Своя дълг, като офицер той счита като задължение, което му е възложено от съветския народ, а своята дейност — като обществено необходима.

Марксистко-ленинската съзнателност укрепва чувството на съветски патриотизъм, на съветска национална и военна гордост, чувството на ненавист към враговете на социализма и трудещите се маси, облагородява офицера и укрепва неговите духовни сили.

XIX конгрес на партията поставя задачата да се развива в масите високо съзнание за обществения дълг, да се възпитават трудещите се в дух на съветски патриотизъм, на дружба между народите и загриженост за държавните интереси, да се усъвършенствуват най-добрите качества на съветските хора — увереността в победата на нашето дело, готовността и умението да се преодоляват всякакви трудности. Това напълно се отнася и за идеологическата работа сред офицерския състав.

Идейно-политическото възпитание дава възможност на офицера да разбере сложността и трудностите на борбата за успешното построяване на комунизма, мобилизира волята му за успешно разрешаване на задачите, свързани с изпълнението на неговия дълг.

Марксистко-ленинската подготовка има не само познавателно значение, но и голямо практическо значение за възпитанието на волята на офицера. Марксизмът — учеше В. И. Ленин — се свежда до това, да съумееш да определиш необходимата политика при едни или други условия. И ако свободата на волята, определяща нейната сила, означава познаване на необходимостта, силата на волята на офицера зависи от това, доколко той разбира необходимостта от политиката, която провеждат комунистическата партия и съветското правителство и която той трябва да отстоява. За да може съзнателно, като свободен и волеви гражданин да про-

вежда в живота тази политика, той трябва да разбира, че при дадените условия тя е най-правилна и разумна, а поради това и абсолютно необходима. Без да се ориентира в политическата обстановка, без да я разбере, офицерът не може да прояви и необходимата сила на волята си.

Офицерът е единоначалник, следователно той е и политически възпитател, и ръководител на подчинените си. Той им предава и своята воля за борба, а те също като него трябва добре да разбират необходимостта от преодоляване на трудностите; в противен случай волята им ще бъде потисната, независимо дори и от това, че те обективно са заинтересовани от победоносния изход на тази борба. Оттук ясно се вижда цялото значение на политическата работа, издигаща масите до съзнанието за необходимостта от тази борба, в която те участвуват, укрепва волята им, повдига техния морално-боен дух.

Необходимата вира в правотата на делото, на което служат, офицерът може да вдъхва на войниците тогава, когато сам той е закален в идейнополитическо отношение. Това особено подчертава значението на марксистко-ленинската подготовка на офицера.

Истинска стойност идейнополитическата подготовка има само тогава, когато довежда до единство на съзнанието и поведението, до монолитност на характера. Тя се определя в края на краищата не от броя на добре усвоените произведения, а от онази закалка, в резултат на която думите не противоречат на делата, а идеята — на желанията в ежедневиия живот.

В. И. Ленин, обръщайки се през 1920 г. към нашата младеж, предупреждаваше „комунизмът да не бъде у вас нещо заучено, а да бъде нещо от вас самите всестранно обмислено, да бъде изводи, които са неизбежни от гледна точка на съвременното образование”¹. Това изискване е обяснимо, като се има предвид, че поведението на човека не може да съответствува на това, което още не е станало негово дълбоко убеждение. Войниците ще почувствуват, рано или късно ще забележат известно несходство между постъпките и думите на офицера, ако той не е обмислил, не се е проникнал от това, на което сам ги учи. Такъв офицер не може да се ползува със симпатиите на войниците, тъй като те чувствуват, че у него няма единство на съзнанието и поведението, а несъответ-

¹ В. И. Ленин. Съчинения, т. 31, стр. 285, изд. БКП.

стаието между тях е несъвместимо с храбростта, която те с право биха искали да видят у своя боев и политически ръководител.

Една от най-важните задачи на идейнополитическото възпитание на офицерите е борбата с остатъците от капитализма и свиканото и живота. Тези остатъци се проявяват в най-различни форми — в нехайно изпълнение на собствените задължения, в нарушаване на дисциплината, небрежно отношение към народното и военното имущество и т. н. Всичко това вреди на нашите вооръжени сили, отразява се отрицателно върху боеспособността на войските. Например, ако офицерът не се въздържа при употребата на силни напитки, това се отразява преди всичко на неговата дисциплина, на свежестта на волята му, действа разлагане на подчинените му. Не по-малко вредно се отразява върху боеспособността на войските и такава отживелица като извратеното, анархистично разбиране на свободата на личността, което довежда до морално-битово разложение, до разпуснатост. Вреден остатък от миналото е и високомерното и грубо отношение към жената като към неравноправен член на обществото и семейството. Това положение се усложнява още повече от обстоятелството, че въпросите за отношението към жената, към семейството някои офицери все още считат за „частна“ работа.

Случва се понякога човек да се смята за материалист, а в същото време да не е лишен от религиозни предразсъдъци и суеверия. Такъв „материалист“ се поддава на внушение и няма онази решителност, която е необходима за постигане на успех в бря. Известен е случаят с комуниста от Съветската армия Гусев, който винаги се изказвал като убеден атеист, безбожник, а в къщи имал икони, пред които се моел за опрощаване на греховете си. Човек, който се поддава на религиозни влияния и предразсъдъци, не може да има силна воля. Религията трови съзнанието, прави човека пасивен, пречи му активно да участва в изграждането на комунизма.

Друг офицер пък може да се счита за интернационалист, но все още да не е изживял предразсъдъците за неравноценността на нациите. Националистическите отживелици, които тровят съзнанието на отделни изостанали хора, твърде много пречат за съюзяване на поделението, за укрепване на дисциплината, на воинското друтарство.

Отживелиците на капитализма в съзнанието и в живота пречат и за проявяване на принципност, на здрав разум и водят съветския човек по пътя на най-малкото съпротивление.

Идейнополитическата закалка на съветския офицер трябва да го доведе до това, да бъде винаги бдителен, да не се поддава на различни отживелици от миналото. Истинската бдителност на съветския човек закалява волята му. Тя се заключава преди всичко в това, самият той да не постъпва и да не мисли така, както е изгодно за врага, да изключи неговото влияние върху себе си.

Командирите, политорганите, партийните и комсомолските организации трябва ежедневно да се занимават с идейнополитическото възпитание на офицерите. В. И. Ленин казваше, че хората се избавят от своите дребнобуржоазни предразсъдъци не изведнаж, като по чудо, не по заповед на лозунга, резолюцията, декрета, а само в резултат на дълга и трудна масова борба с дребнобуржоазните влияния.

Огромна роля за формиране на мирогледа и за възпитаване на волеви качества играе организираният колектив, в чиято среда живее и действа офицерът. Сплотеност и организираност на воинския колектив се постигат чрез цялата система на политическото и воинското възпитание, на партийно-политическата работа в частта. Определената целенасоченост на действията на колектива укрепва увереността на всеки офицер и в собствените му сили. Чувствайки се участник в общото дело, офицерът се прониква от неговото величие и от увереност в неговата жизненост, стреми се да положи максимални усилия за постигането на поставените цели.

Всяка проява на недостатъчно волеви качества от отделния офицер в края на краищата не може да се изплъзне от вниманието на колектива — офицерската среда, партийната и комсомолската организация. Здравият, сплотеният колектив идва на помощ и помага на офицера да мобилизира силите си, за да преодолее недостатъците на волята си. Огромно значение има индивидуалната работа с офицерите за възпитаването им на упоритост в постигането на поставените цели, на инициатива и увереност в собствените сили, на самокритичност и постоянен стремеж към усъвършенстване, към постигане на най-добри резултати.

Умението на командира да се опира на комунистите и комсомолците в организирането на цялата учебна и възпитателна работа има решаващо значение както за самата ра-

бота, така и за създаването на волеви качества у офицерите.

Политорганите, партийните и комсомолските организации помагат на старшия началник — командира на частта или на съединението — да създаде от офицера закален в идейнополитическо отношение воин, верен на своята родина, на комунистическата партия. Комунистите и комсомолците, сплотявайки и циментирайки войнишките маси, помагат на офицера да възпитава войниците, да ги вдъхновява за съзнателна и самоотвержена служба на своята родина. Това дава възможност на офицера да решава все по-сложни задачи, които закалява волята му.

Безбройни, често пъти невидими нишки свързват офицера с партийната и комсомолската организация на поделението или частта. Те формират неговия характер и възпитават волята му с това, че правят идеите на партията сякаш осезаеми за него, довеждат до съзнанието му партийните методи за решаване на задачите и преди всичко за възпитание на подчинените му. Политорганите и партийните организации в своята ежедневна практика по най-разнообразни начини нагледно показват на офицера до какво се свеждат изискванията за принципност и целенасоченост, които характеризират партията като боен съюз на единомисленици комунисти.

Идейнополитическата подготовка на офицера е най-важната основа за възпитанието на волята му. Съсредоточеност на волята на офицера, развитие на неговите волеви качества стават възможни и придобиват смисъл за него, когато са му ясни условията на борбата в прехода към комунизма, когато идейно той е толкова закален, че не се поддава на враждебни влияния. Идейната убеденост и закалка на съветския офицер са най-важните условия за успешно изпълнение на задачите, които са му възложени от партията и правителството по обучението и възпитанието на воините.

ГЛАВА II

ОБЩИ МЕТОДИ ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ НА ВОЛЕВИ КАЧЕСТВА У ОФИЦЕРА

1. Ориентацията в живота — практическа връзка с перспективата

Общата задача на възпитанието на волята на съветския човек се свежда до това, че построяването и защитата на комунизма да станат цел на неговия живот. Ето защо считам за най-важен въпроса за ориентацията в живота.

Разбира се, ако човек си е поставил за цел в своя живот да постигне определени идеали, съответно на тяхното значение у него ще се появи и необходимата енергия, съобразно с тези идеали той ще преценява и своите действия и постъпки. Такъв човек намира най-голямо удовлетворение в това, че допринася полза на съветското общество. Като има предвид общата перспектива, осъществяването на която си е поставил като цел в своя живот, той всецяло ще се отдаде на работата си така, че да бъде най-полезен на своята социалистическа родина.

Работник или колхозник, агроном или учен, писател или офицер — всеки в своята област има неограничени възможности за работа. За никого от тях не може да има предел на растежа и усъвършенствването в работата. Това означава, че всеки има твърд курс в своя живот, който се определя от известна ориентация в живота. В зависимост от характера на своята работа някои, например работникът, колхозникът, агрономът, строителят, считат за своя ориентация в живота да създават колкото е възможно повече и по-качествени материални ценности; други, например писателят, художникът, считат за своя ориентация в живота да създават по възможност повече и по-качествени културни ценности; за лекаря смисълът на неговата дейност е да запази живота и здравето по възможност на повече граждани и т. н. Всичко, което

тези хора създават или постигат със свой труд, служи на общото дело — да се създадат условия за преминаване към комунизма.

При възпитанието на волята на офицера трябва да се стремим към това, той да вземе твърд курс в своя живот, да счита работата си твърде важна за постигането на общите цели на съветския народ. По този начин неговата лична перспектива ще съвпада с общата перспектива, т. е. с борбата за построяване на комунистическото общество.

Ориентацията на офицера в живота се свежда до това, той все повече да преуспява в укрепването на отбранителната мощ на СССР, всеки ден да расте като майстор в своята работа, постоянно да усъвършенствува политическата и бойната подготовка на поделението, да движи военното дело напред, да бъде готов във всяко време и във всякаква обстановка да изпълни своя воински дълг.

Ето защо пред началника стои преди всичко задачата да работи така, че офицерът да осъзнае дълбокия смисъл и патриотичното значение на своята дейност, да се проникне от важността на поста, който народът му е поверил, за да се стреми да оправдае това доверие, а всяко свое издигане в службата да счита като израз на още по-голямо доверие от страна на народа, на държавата, което му налага още по-отговорни задължения.

Ориентацията на офицера в живота е твърда тогава, когато е неразривно свързана с неговия растеж, с творческото усвояване на работата. Това значи, че офицерът трябва да усвоява възложената му работа така, че да може да я движи напред, като влага в нея нещо свое, ново и оригинално. Ако той творчески е овладял изкуството да командува дадено поделение и е в състояние да предаде своя опит на другите, на по-младите си другари, това е един от обективните показатели за неговия растеж. Това в определена степен му дава моралното право да заеме следващата по-висока длъжност. Разбира се, надигането в службата, което говори за растежа на офицера и за оказаното му доверие, стимулира по-нататъшното му развитие. Той вижда, че може да разгърне силите си, че пред него има голяма перспектива.

От своя личен опит и от опита на другарите си офицерът се убеждава, че началникът обективно оценява както цялостната му дейност, така и всяко отделно негово действие и съобразно с тази оценка, се решава въпросът за неговото бъдеще. Всяко решение на този въпрос — положително или от-

рицателно, — тъй като е обективно, обикновено стимулира растежа на офицера. Положителната оценка събужда у него сили за по-нататъшното му развитие, а отрицателната оценка — енергия, за да може да се поправи.

2. Взискателността — важно средство за възпитанието на волята

Цялата възпитателна работа, която има за цел постоянния растеж на офицера, на неговите волеви качества, се изразява главно в едно единствено изискване — беззаветно изпълнение на дълга и задълженията.

Дори и най-добрият работник, ако неговата работа не се контролира и не се критикува, ще изостане в развитието си, защото ще предполага, че вече е постигнал всичко възможно. Но когато началникът изисква от офицера да извършва своята работа по-добре от преди, като му показва, че това е възможно, с това той подпомага неговия растеж, възпитава у него взискателност и самокритично отношение към собствените действия и постъпки. Ето защо в действителност повечето от практическите въпроси по възпитанието на волята на офицера се свеждат до взискателността.

Взискателността може да се тълкува различно. Със своята необмислена взискателност към подчинения началникът може да подави неговата воля, да прояви недоверие и неуважение към личността на офицера. В такъв случай офицерът не може да расте и се превръща в автомат в ръцете на началника. Обоснованата взискателност, дори когато е твърда и сурова, внушава на офицера вяра в собствените му сили, закалява волята му, създава у него висока взискателност към себе си — чувство на висока отговорност и съзнание за дълг. Разбира се, началникът в Съветската армия, като възпитава офицера, има предвид именно такава взискателност.

„Ако някой би попитал — казваше Макаренко, — как бих могъл да определя в къса формула същността на своя педагогически опит, бих отговорил: колкото е възможно повече изисквания към човека и колкото е възможно повече уважение към него.“¹ Колко подходяща е тази формула и за възпитанието на офицера!

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, изд. „Народна просвета“, 1953 г., стр. 236.

Вайскателността може да се изрази във формата на пряко въздействие върху човека, когато мобилизирайки неговата воля, му се посочва целта, обяснява му се значението и същността на това, в името на което го призовават да изпълни своя дълг.

Понякога е достатъчен само методът на косвеното въздействие, когато обстановката и характерът на задачата са съвършено ясни, а на възпитавания се внушава известно уважение към самия него и увереност, че изпълнението на тази задача е по силите му. Например на даден офицер е заповядано да изпълни трудна и сложна задача. Като се подчертава нейната сложност и трудност, с това се подчертава и доверието, което му е оказано, внушава му се увереност в неговите способности и сили.

Такъв метод е правилен и по същество. Наистина по начало няма основание да се съмняваме в патриотизма на офицера или в съзнанието му за дълг. И когато от него се изисква да изпълни своя дълг или да го изпълни по-добре, отколкото преди, очевидно той няма достатъчно калена воля или пак не е напълно уверен, че притежава всички данни и че е достоен да му възложат изпълнението на дадената задача. Практически най-често така се и постъпва — апелира се към съзнанието на офицера за достойнство с цел да се отнесе той самокритично към това, което ще върши.

Началата, които възпитават чувство за достойнство, са залегнали в съзнанието на офицера още преди той да постъпи в частта. В службата това чувство трябва напълно да се поддържа и развива, а това се свежда практически до създаване отношения на взаимно уважение.

Що се отнася до внушаването на увереност, трябва да се има предвид, че в службата си офицерът се сблъсква с все по-нови и нови задачи. Това важи още повече за фронта, където обстановката за решаване на всяка бойна задача изобщо е неповторима. Ето защо въпросът за внушаване на увереност става още по-остър. В стремежа да се внуши увереност на офицера трябва да се имат предвид следните съображения.

Първо, внушаването на увереност трябва да бъде обосновано, а не безпочвено, т. е. можем да говорим на офицера за силите му, необходими за изпълнението на една или друга задача или за заемането на една или друга длъжност само тогава, когато те са налице у него, макар и още да не са се проявили. Понякога офицерът сам не подозира наличието на

такива сили у себе си. Това още повече засилва ролята на началника като възпитател, който му вдъхва увереност в собствените сили.

Второ, силите на офицера, които му дават основание да бъде уверен в себе си, трябва да бъдат реални, а не въображаеми, да бъдат придобити в резултат на по-големи знания и практика, опит и закаляване.

Трето, за да не се провали офицерът, не бива да му се възлагат задачи, за изпълнението на които у него няма необходимите данни.

И четвърто, офицерът трябва своевременно да се поощри, за да се събуди у него необходимият стремеж да върви напред, или пък да се предпази, когато явно се е увлякъл в нещо, та да не загуби увереността в силите си. Това трябва да се направи така убедително и тактично, че ни най-малко да не се отрази върху отношенията на взаимно уважение. Ако не загуби уважение към себе си, офицерът не ще загуби и увереността в силите си, а като уважава своя началник, той ще придаде на неговите думи необходимата тежест и ще може самокритично да прецени своите сили и поведение.

Съзнанието на офицера за собствено достойнство и увереността в собствените сили е могъщ лост в ръцете на старшия началник за въздействие върху волята на офицера. Но главната опора на този лост е патриотизмът на офицера, неговата политическа, марксистко-ленинска съзнателност. Ако тази опора не е твърда, и лостът губи своята сила.

3. Примерът и традициите като своеобразна форма на възискателността

Добрият пример оказва своето въздействие, предизвиква подражание у хората, на които самата постъпка е някак близка по дух и отговаря на техния морал. Силата на примера е в неговото въздействие върху съзнанието на възпитаваните.

За да си изясним ролята на примера, трябва да си представим условията на бойната обстановка. Известно е колко лошо е самочувствието на войниците, които за пръв път влизат в бой. Често може да се забележи как неопитни в стрелбата войници, потискайки страха си, наблюдават своите съседи — опитните войници. Това е, защото пред тези неопитни войници стои въпросът, ще могат ли и те да станат като тези опитни и умели войници. Можем да бъдем уве-

рени, че от тях ще излязат добри и храбри воини. Защото ако те не бяха добри патриоти, не биха се и интересували как по-добре да изпълнят своя дълг. У тях се е породило оправданото опасение да не би да уронят своето достойнство като честни войници.

Това още повече се отнася за офицера, защото зацтитата на социалистическото отечество е смисъл и съдържание на неговия живот. Естествено и офицерът, който за пръв път влиза в бой, чувства известен страх и скованост, още повече, че от неговите решения зависи не само личната му съдба, но и животът на подчинените му. Той чувства известна скованост, когато за пръв път започва да командува подразделение. Ето защо напълно обясним е интересът, който проявяват младите офицери към това, как техните по-опитни другари изпълняват своя дълг в службата и в боя. Тук имаме още по-голямо основание да предполагаме, че силата на примера ще се отрази още по-бързо и по-съществено.

Постъпката, която дава добър пример, навежда човека на мисълта, че възможното за другия е възможно и за него. По такъв начин примерът, като въздействува на съзнанието, вдъхва и увереност. Примерът на началника или примерът, на който той се позовава, събужда у подчинения енергия, необходима за изпълнението на дълга.

Традицията има по същество еднакво значение с примера и също събужда енергия, възпитава волята.

Традициите представляват обичаи и действия, които постепенно се превръщат в норми на поведение, но наред с това те са и спомен за хората, които са ги породили и които са достойни този спомен за тях да се пази свято от потомството.

Съветските военни традиции въздействуват върху чувството на съветски патриотизъм, на съветска военна гордост у войниците и офицерите, повишават тяхната възискателност към себе си. Най-важното средство за внедряване на волеви качества е възпитанието в дух на съветска национална и военна гордост, на гордост от нашите Въоръжени сили, от принадлежността към прославената част, богата с героични традиции.

През Отечестваната война командирите и политработниците в Съветската армия възкресяваха героичните традиции на руския народ, събуждаха у воините чувство на национално достойнство, като посочваха за пример историческите дейци и ръководци на Русия. Изтъквайки величието на целите, за постигането на които се водеше борбата, те събуж-

даха гордост у съветските хора от благородните идеали на Освободителната война.

През Великата отечествена война съветските воители се оказаха достойни за тази мисия, оправдаха доверието на съветския народ. Осъзнаването на този факт изпълва с гордост всеки съветски воин, задължава го още повече да укрепва мощта на Съветския съюз.

Възпитанието на офицерите в духа на традициите на Съветската армия може да има различни форми. Когато младият офицер пристигне в частта, запознават го с нейната история, с нейния боен път, с нейните герои и изобщо с участниците във Великата отечествена война.

Голямо значение имат примерите от историята на гражданската и Отечествената война, които се използват при тактическата подготовка, в докладите и лекциите. Изучавайки тези примери, офицерът се убеждава колко са се увеличили трудностите от едната до другата война. От това той си прави извода, че като използва опита от миналата война, трябва да се готви за още по-страшни боеве и да бъде уверен, че с чест ще се справи с възложените му задачи.

Разбира се, първият, който в очите на офицера трябва да бъде най-добрият носител и ревностен пазител на съветските воински традиции, е неговият началник. Той трябва да бъде образец на съветски офицер абсолютно във всичко — от личните, битови въпроси до отношението му към службата, към изпълнението на длъжността. Колкото по-образцов офицер е началникът за своите подчинени, толкова по-ефикасно ще бъде неговото възпитателно въздействие, толкова повече той ще може и да изисква от тях.

4. Знанията, навиците и опитът — основа на увереността

Увереността на офицера в собствените му сили, в правилността на неговите решения и действия не може да се основава само на съзнанието за собствените морално-политически сили, за превъзходството над противника в морално-бойно отношение. Волевите действия са резултат от ясната представа за целта на действията и за средствата за нейното постигане, резултат от преценяването и отчитането на всички обстоятелства. Ето защо твърдата увереност се основава на знанията, навиците и опита. Както липсата на необходимото оръжие потиска волята на воина, така и липсата на познания

за него, по-точно непознаването на повереното оръжие, може да подпрони, да разколебае увереността, да доведе до нерешителност.

Ето защо офицерът не бива да замръзва на равнището на онези знания, които е придобил в учебното заведение; той трябва постоянно да ги разширява, да не изостава нито в идейнополитическо отношение, нито в областта на военните знания. Наред с това знанията и опитът, с които той се обогатява, са важно условие за повишаване на изискателността към него.

Придобиването на знания и развитието на навиците на офицера трябва да има характер на организирано, целенасочено и системно обучение. Офицерът трябва да разбере, че само когато непрекъснато усъвършенствува своите знания и навики, той може да бъде пълноценен началник. Това трябва постоянно да му се напомня, за да го предпази от самоуспокояване.

Целенасочеността определя въпросите на съдържанието. Подготвяйки се за бойна дейност, офицерът се учи преди всичко на това, което е необходимо във време на война за постигане на победата.

Формите на обучението може да бъдат различни, например изучаваме на теорията по съответната литература, военни игри, маневри, полени занятия и т. н. Но каквито и да са формите на обучението, то трябва да се провежда по грижливо разработен план. При безплановата работа са немислими нито високата продуктивност, нито пък създаването на истински волеви качества.

Знанията повишават волевите качества на офицера. Пък и самият процес на придобиване на знания е твърде важно волево действие и възпитава волята, укрепва я.

Събуденият интерес у офицера към дадена област на знанията, към даден въпрос има голямо значение. Тогата можем да бъдем уверени, че тази любознателност ще даде своите резултати, ще мобилизира силите на офицера за по-нататъшна задълбочена работа в тази област, ще придаде необходимата упоритост на неговия стремеж да придобие съответните знания.

Знанията имат практическа стойност само тогава, когато безотказно се появяват в паметта винаги, когато имаме нужда от тях. Не случайно казват: „Ние знаем само това, което помним.“ За да се усвои по-добре изучаваният въпрос, трябва преди всичко да се създаде съответна обстановка, която

да дава възможност на офицера да съсредоточи цялото си внимание върху този интересуващ го въпрос. Самият труд в процеса на придобиването на знанията и навиците, ако е разумно организиран и не е изморителен, повишава жизненоспособността, което се обуславя от събудения интерес. Интересът предизвиква напрежение на всички умствени и физически сили, особено когато тук се появяват и практически резултати, както например на двустранните учения или маневри, в които съревнованието удовлетворява твърде много участниците в тях.

Интересът се събужда от съзнанието за важността на даден въпрос или област на знанията. С един-два факта да се докаже важността на дадена област на знанията, това значи на половина да се осигури тяхното усвояване. Интересът не може да бъде безпредметен; той се възбужда толкова по-силно, колкото по-ясна е целта, на която служат дадените знания. А колкото по-силен е интересът, толкова вниманието е по-съсредоточено, дори въпреки неблагоприятните външни условия.

У възрастния човек преобладава логичната памет, поради това трайното усвояване на знанията у него се осигурява преди всичко с ясни доказателства, със стройно, логическо посочване на връзките между фактите. Например построяването на бойния ред зависи от замисъла и обстановката, ширината на бруствера се определя от пробивната способност на куршума и т. н. Такива въпроси не може да не се запомнят както поради това, че тяхното значение е очевидно, така и поради това, че обяснението им е твърде просто.

Най-плодотворно усвояване на знания, т. е. безотказна работа на паметта, се осигурява от такова волево качество като целенасочеността. Например, ако на някого не е нужно дадено учреждение, колкото пъти и да види адреса му в обявленията, той или съвсем не ще го запомни, или пък скоро ще го забрави. Но ако счита, че ще му се случи да се обърне към това учреждение, той бързо и задълго ще запомни адреса му.

Голямо значение имат навиците, необходими за офицера. Под навици разбираме умението да се извършват определени действия с минимална загуба на умствена енергия за тяхното обмисляне, които са станали привычка в резултат на тренировка или продължителна практика.

Навиците, за сметка на които се освобождава умствена енергия за творческа дейност, значително засилват увереността, а понякога напълно я обуславят. Например офицерът не може успешно да обучава войниците по стрелба, ако сам той не е овладял до съвършенство оръжието и няма необходимите навици за умела и точна стрелба. Той трябва да има също и известни навици в командването, в административната работа, в ориентирването, в различните видове изчисления и т. н. Без тези навици за него е немислима плодотворна, творческа работа.

Трайността на навиците зависи преди всичко от това, доколко често те се прилагат, доколко е осъзната тяхната цел. Така например при организиране на отбраната офицерът винаги трябва да изчислява плътността на огъня пред предния край. Значително по-рядко, в зависимост от релефа на местността, се случва да се изчислява ъгълът на безопасността за стрелба с картечница над главите на своите войски. Поради това, когато офицерът разбере каква свобода на маневрирането — с живата сила и с огъня — му дава стрелбата над главите на своите войски, той с още по-голям интерес ще изучава теорията на необходимите изчисления, ще се упражнява в тях по-плодотворно и те ще станат навик у него.

Ето защо трайността на придобитите знания и навици, работата на даметта зависят от волевите качества, преди всичко от целенасочеността. Заедно с това усилията, употребени за по-трайно усвояване на знанията и навиците, напълно се възнаграждават, като укрепват волята.

Един от най-важните навици, необходими на всекиго, включително и на офицера, е навикът на труд. Навикът на труд във всяка работа си има и свои особености, но общото, което е характерно за него, е умението да се работи организирано и съсредоточено. Училището може да е дало такова умение, но то е само в областта на учебната работа. А умението да организираш своя труд изобщо — във всички области — се придобива само в практическата работа. И в организирането на занятията с поделението, и в административната работа, и в командването на боя — навсякъде се проявява умението организирано да се работи. Следователно задачата на началника се състои в това, като предава своя опит, да научи офицера правилно да организира труда си, съсредоточено да работи. Тези трудови навици — да се работи с най-малка загуба на сили и време — довеждат до най-

големи резултати; те обуславят и по-голямата увереност, че започнатата работа ще бъде доведена докрай.

Твърда увереност създават опитът и практиката, в която се проверява правилността на придобитите знания. Именно опитът в борбата с трудностите закалява волята, което пък обуславя смелите решения и действия.

Възпитателното въздействие на опита, както и на обучението и бойната подготовка изобщо, не бива да се изпуска от вниманието.

Първо, началникът често може да влияе върху самия характер на придобивания опит, като създава обстановка, в която офицерът практически ще се сблъска с едни или други трудности. Например при учения той може да постави офицера в условията на бой в гора, на нощен марш и т. н.

Второ, началникът, като вдъхва увереност на офицера и го облекчава със своето ръководство, със съвети или с указания как да се бори с трудностите, прави неговия опит положителен.

Трето, началникът често пъти, без да изказва своето мнение, оформено от опита в действия при дадените условия, може сам да насочи офицера към необходимите изводи. Той трябва така или иначе да провери дали офицерът изобщо е направил изводи от дадения опит и доколко те са правилни.

Най-после трябва да се стремим опитът на офицера да не остава мъртъв капитал, а да служи като основа за по-нататъшно развитие. С оглед на това началникът проверява доколко всеки офицер на практика използва придобития от самия него и натрупания от другите опит, за да прецени стойността на този опит и актуалността на дадените знания. Съвместно с офицера началникът обсъжда какво допринася даденият опит, кое е положителното в него и кое трябва да се поправи. От това за него става ясно доколко трайно офицерът е усвоил необходимия опит и знания, доколко той умее творчески да ги прилага в своята работа по обучението и възпитанието на войниците.

Тук, в общата постановка на въпроса, разгледахме ролята на опита и знанията в работата по възпитаването на волеви качества у офицера. По-нататък ще разгледаме някои конкретни клонове на военните знания и на бойната подготовка, като например огневата, физическата и тактическата подготовка и пр., ще се спрем на това, как при един или друг вид бойна подготовка се възпитават волеви качества у офицера. Въпросът за методите на съответните видове бойна подго-

точка се разглежда обаче изключително от тази гледна точка, че да се използва тяхното възпитателно значение за развитието на волевите качества. Разбира се, всеки вид бойна подготовка, както и другите възпитателни фактори, до известна степен се отличават със своето специфично отношение към областта на волевите действия на офицера. Например физическата подготовка развива у офицера настойчивост, защото го прави закален и издръжлив; основата на настойчивостта е грижата, която се развива в хода на тактическата подготовка, са увереността в правотата на собствените действия, големите военни знания и кръговорот. Ето защо, като разглеждаме всеки вид бойна подготовка, имаме за цел да спрем вниманието на читателя само върху тези моменти, които са характерни от гледна точка на създаването на едни или други волеви качества у офицера. Същата ограничена цел преследваме и при разглеждането на другите възпитателни фактори, като например ръководенето, мерките за дисциплинарно въздействие и т. н.

5. Изискванията за единство на съзнанието и поведението, на решението и изпълнението

Когато човек не поставя съобразно своите убеждения, това говори за безхарактерност и безволие, за слаба натура. Някой счита себе си за патриот, но когато работата стигне до дела, които изискват жертви и усилия, той отстъпва, или, което е не по-малко безпринципно, ограничава се с формално отношение към своя дълг. В живота на съветския офицер не може да има несъответствие между съзнанието и поведението.

Целостността на натурата се изразява в това, че самото звание на офицера, който има подчинени и изисква от тях да изпълняват своя дълг, го заставя да бъде по-взискателен и към себе си. В целостността на натурата, в това единство на съзнанието и поведението се отразява напълно силата на волята.

В практическата дейност единството на съзнанието и поведението се изразява в това, че човек пристъпва към дадена работа без страх пред трудностите и я довежда докрай. Това говори за единство на решението и изпълнението. От офицера неотклонно трябва да се изисква единство на решението и изпълнението. Той трябва да се възпитава така, че да се

отказва от решението си само тогава, когато се убеди, че то е неправилно.

Стремежът да се доведе започнатата работа докрай предполага известна изискателност към себе си, произтичаща от съзнанието за дълг, при неизпълнението на който офицерът не може да се чувства спокоен, с чиста съвест. Такъв стремеж е въпрос на чест. Заедно с това той предполага и известна увереност в собствените сили, без която би било немислимо да се започне самата работа — да се вземе решение за това. Системното и неотклонно изискване да се довежда започнатата работа докрай закалява волята на офицера.

Като предявяваме това изискване към офицера, ние трябва да имаме предвид не само закаляването на волята, но и преодоляването на недостатъците на волята, преди всичко внушаемостта и твърдоглавието, а също и неувереността. Твърдоглавият, макар и привидно да изглежда упорит и да се стреми да доведе започнатата работа докрай, неговата упоритост няма разумна основа, поради което тя няма и нищо общо с волята. В действията на твърдоглавия човек се отразява неувереност, която има своеобразен характер, а именно — ще може ли той с други средства да запълни този ущърб на своето самолюбие, който ще си нанесе, ако се откаже от предишното си решение или мнение. Тук се отразява и лъжливият срам. Необходимо е да се внушава на офицера, че в признаването на собствените грешки няма нищо срамно, обратно, то говори за мъжество. Твърде често поради неправилно разбиране и тълкуване на тези качества твърдоглавието се приема за твърдост на характера и волята.

За да се води съзнателна борба с недостатъците на волята у офицера, необходимо е те внимателно да се изучават, да се изясняват причините за тях и като се имат предвид индивидуалните особености на офицера, да се търсят най-добрите начини за въздействие върху него. Преди всичко трябва да се мобилизира волята на офицера за преодоляване на проявените недостатъци, да му се внуши, че не е така трудно да ги изживее, ако сам пожелае това. Един от ефективните начини е да се поощри първият успех на офицера, преодолял макар и в незначителна степен някой свой недостатък. С това у него се укрепва увереността, че ще се поправи.

Най-после при разбора, на ученията и занятията или дори в лична беседа трябва да се изтъкне в какво се състои вредата от един или друг недостатък или пък какво е значението на положителното волево качество. Това може да се

покаже и чрез поощренията и наградите, които получават другарите на даден офицер, проявили качества, противнодожни на неговия недостатък. Той трябва да разбере, че и неговите решения и действия ще бъдат оценявани правилно, ако е проявил в тях положителни качества на волята.

6. Изучаване на офицера

Нито една от задачите на възпитанието не може да бъде разрешена без индивидуален подход към офицера. Поради това необходимо е всеотранно да се изучава личността на офицера от идеинополитическа и делова страна, както наискват уставите в Съветската армия.

За да бъде изучаването целенасочено, необходимо е най-напред да се открият онези признаци, които имат най-съществено значение.

Началникът се интересува преди всичко от такива черти в характера на офицера като отношението му към дълга, към задълженията, принципността. По отношение на темперамента той се интересува до каква степен офицерът е уравновесен и издръжан.

Относно волята на офицера преди всичко е необходимо да се наясни, доколко той е дисциплиниран. Голямо значение има и въпросът за неговата целенасоченост и активност.

Умствените способности на офицера се характеризират от неговото развитие, от знанията му и преди всичко от способностите му бързо и правилно да се ориентира в политическата, бойната и служебната обстановка.

Изучаването на наклонностите на офицера също е важен въпрос. От миналото на офицера представляват голям интерес преди всичко онези факти и обстоятелства, които решително са влияли върху неговото съзнание, върху развитието на характера и възпитанието на волята.

Най-после много важно е и изучаването на материалните и семейно-битовите условия.

Всички тези въпроси са само камава в сложното изучаване на офицера. В действителност началникът може да се интересува и от други страни на личността на офицера в зависимост от конкретните условия.

При изучаването на офицера трябва да се ръководим от следното:

Първо — факторите, които обуславят формирането на личността на офицера, и всички черти на неговия характер

да се разглеждат във взаимна връзка. Например понякога даден офицер може да ни порази със сполучливо, смело решение на поставената му бойна задача, макар и да няма голяма военно-теоретическа подготовка. Между другото това може да се обясни с неговия голям опит или с голямото му общо образование и кръгозор.

Второ — офицерът трябва да се изучава не като нещо скрито, неизменно, а в процеса на неговото развитие. Независимо от това, че той е възрастен човек, неговият характер, неговият облик, още повече деловите му качества в процеса на придобиването на нов опит до известна степен се изменят. Така например благодарение на порасналия си опит даден офицер е изживял такъв свой недостатък като неувереността. И ако началникът му не е следил неговия растеж, той все още ще подхожда към него със старата мярка. А тъкмо в този момент би трябвало офицерът да бъде подтикван към по-голям замах, към по-смели решения.

За да изучи добре офицера, началникът трябва лично да общува с него, да наблюдава неговата служебна и обществена дейност, а отчасти дори и личния му живот.

По това, как даден офицер ръководи политическите занятия, доколко активно участва в обсъждането на един или друг политически въпрос, може да се съди за неговата политическа подготовка. По това, каква готовност проявява той за изпълнение на трудни задачи, може да се съди доколко е закален в идейнополитическо отношение. Наред с това реалните резултати от изпълнената задача свидетелствуват за едни или други делови качества на офицера.

По това, как офицерът реагира на възникналите трудности при изпълнението на възложената му работа или на вводната през време на тактическите занятия, може да се съди доколко той е уверен и упорит или пък твърдоглав.

Особено внимателно старшият командир трябва да следи как се проявяват онези черти от характера, които незабелязано могат да се превърнат в своята противоположност, т. е. предпазливостта — в страхливост, смелостта — в необмисленост, упоритостта — в твърдоглавие и т. н.

Наблюденията върху работата и живота на офицера нямат за цел да се регистрират пасивно фактите, а представляват по същество твърде сложен процес на изследване, съпоставяне, групиране и определяне на явленията и т. н. В резултат на това началникът от време на време може да прави определения, към нещо задължаващи практически изводи с

цел да се подобри възпитанието на офицера. Ето какво приблизително трябва да съдържат тези изводи.

Първо, доколко е изучен даден офицер, какви черти от характера му още трябва да се изучават, с какви методи.

Второ, въз основа на какви факти — не случайни, а съществени и често повтарящи се — може да се установи една или друга черта в характера му или пък волево качество.

Трето, какво трябва да се направи, за да се изучи още по-добре една или друга страна от характера на офицера.

Четвърто, какво в характера на офицера трябва да се поопри и по какъв начин, какви недостатъци в него да се отстранят.

Най-после доколко правилно се използват възможностите на дадения офицер и какво трябва да се направи, за да бъде използван той най-добре.

ГЛАВА III

ДИСЦИПЛИНАРНИТЕ МЕРКИ КАТО СРЕДСТВО ЗА ФОРМИРАНЕ НА ВОЛЯТА

1. Целемасоченост в прилагането на дисциплинарни мерки

Едно от решителните волеви качества, необходими на офицера, е дисциплинираността.

Дисциплинираността се проявява буквално в цялото поведение на съветския воин. Когато тя е станала втора природа у него, това е гаранция, че той ще употреби цялата сила на волята си, всичките си способности, за да изпълни заповедта на командира, ще прояви необходимата смелост, издръжливост и самоотверженост.

Съвременната военна техника изисква особено голяма акуратност, бързина и точност в изпълнението на заповедите и разпорежданията, което се отразява и върху дисциплината. Обаче въпреки изключителното значение на техниката и огромното насищане на войските с нея бързината и точността съвсем не означават механично изпълнение, а напротив, налагат още по-големи изисквания към работата на съзнанието.

Ето защо в Съветската армия дисциплината се изгражда върху съзнателното отношение към изпълнението на воинския дълг. Съзнаването на личната отговорност за защитата на родината мобилизира волята за постигане на по-големи резултати в работата както в мирно, така и във военно време.

Целият начин на живот и работа на воинския колектив, строго обусловената система на отношения между началници и подчинени, плановете за бойната и политическата подготовка, изискванията на уставите и най-после високата изискателност на началника, който възпитава — всичко това дисциплинира офицера и войника, закалява волята им. Изискателността на началника в ежедневно ръководство се изразява също и в дисциплинарни мерки за въздействие.

Дисциплинаричните мерки за въздействие са средство, което се използва за въздействие на военнослужащия. Като прилага един или други мерки за дисциплинарично въздействие, началникът показва на офицера как трябва да се държи и как не бива да постъпва.

На наказанията и поощренията не бива да се гледа само като на средство, което предпазва от нарушения на дисциплината — това е само най-близкият, непосредственият резултат от въздействието им. В тяхната система, както и в начините на прилагането им трябва да видим средство за възпитание и закаляване на волята, което спомогва „да се развие и поддържа у тях (т. е. у подчинените — Н. Б.) съзнанието за военска чест и военски дълг“¹.

Дисциплинираността на война е показател за реалността му отношение към военската чест, към основната му задача и цел в живота, към военната професия. Мярката за дисциплинарично въздействие е за офицера оценка на неговата дейност, тя му показва доколко той оправдава своето предназначение в живота. Разбира се, всяка поособи отделна оценка не е окончателна, но взети заедно — ако началникът умело използва дисциплинаричните мерки, — те развиват у офицера съзнание за дълг и достойнство. А това именно е и основната цел на възпитанието на офицера. Но ако началникът е изпуснал това от вниманието си, колкото и строгостта и уместеността да са неговите мерки за дисциплинарично въздействие, те ще загубят своята целенасоченост, не ще доведат до желаните резултати.

Пример за положително, задълбочено отношение към въпроса за възпитанието на дисциплинирания офицер е фактът, описан в статията „Възпитание на младите офицери“²:

„След като завърши инженерното училище, лейтенант Близнюк дойде в една от нашите части. Отначало той изживя редица неуспехи. Веднаж при излизане в полето не успя да изпълни в срок поставената му задача. Друг път той все за занятията други материали, а не тези, които бяха необходими. Близнюк направи и други пропускни, за които разбира се, получи забележки. Но не можеше да не се забележи, че той пренебрегва тези пропускни не от неадекватност, а поради недостатъчна опитност. Командирът видя това и подсказва на другарите му — по-опитни офицери — от какво помощ се

¹ Дисциплинаричният устав Въоръжените Сил СССР, стр. 5.

² Вестник „Наша армия“ от 5. I. 1951 г.

нуждае лейтенантът. Те по другарски го съветваха как трябва да постъпва, предпазваха го от възможни грешки.

Измина година. Лейтенант Близнюк значително израсна, стана един от най-добрите офицери. В обучението през лятото неговите подчинени получиха по основните предмети добри и отлични оценки."

От този пример се вижда как е съчетана възискателността на командира с внимателния подход на възпитателя, какъвто в действителност и трябва да бъде сега всеки началник. Командирът не оставял без наказание пропуските, които забелязвал у лейтенанта, но не се ограничавал само с наказанията, а проучвал причините за тези пропуски с цел да помогне на младия офицер да преодолее своите недостатъци. Несъмнено в процеса на преодоляването на недостатъците се закачила и волята на офицера, той станал по-организиран, настойчив, целенасочен, т. е. придобил такива качества, без които е немислим истинският командир.

При подобни условия можем да си представим и друг подход. Налице е неизпълнена задача — и лейтенантът получава наказание. Ако той повтори грешката — получава по-строго наказание. Ако пък се отличи, началникът също равнодушно го награждава. В такива случаи офицерът се предоставя сам на себе си и възможно е да мине доста време, докато той съзнателно (а не само от страх да не получи наказание) преодолее своите недостатъци. Дотогава обаче работата ще страда. В горния случай всичко е направено съгласно буквата на устава, но няма неговия дух, система, целенасоченост, а без това е немислим успех в каквато и да е работа, включително и във възпитанието. Такова възпитание в най-добрия случай довежда до това, което Макаренко наричаше дисциплина на реда. Обаче резултатът, който е постигнал командирът в своята възпитателна работа по отношение на лейтенант Близнюк, се свежда до това, което Макаренко наричаше „дисциплина на борбата и преодоляването".

Мерките за дисциплинарно въздействие са за офицера своеобразен вид команда да върви напред и изискват от него нови усилия, по-голямо напрежение на волята; те изискват от него да мобилизира своя опит, да прояви по-голямо старание, настойчивост и упоритост.

Внимателният началник възпитател, като определя дисциплинарното наказание, преценява как то ще се отрази на възпитанието на дадения офицер, на неговата воля за усъ-

вършеиствуване, на растежа му. Именно това трябва да бъде най-главната грижа на началника. Ето защо твърде важно е да се имат предвид индивидуалните особености на всеки офицер. Понякога за даден офицер е достатъчна една мярка за въздействие, но за друг тя може да се окаже недостатъчна. Един офицер допуска слабост поради разпуснатост, недисциплинираност, а друг — поради неопитност. Би било неправилно съвършено еднакво да се оценяват тези постъпки и еднакво да се реагира на тях.

Началникът възпитава не един какъв да е офицер, а целия колектив. Правилно или неправилно приложената мярка за наказание или за поощрение към когото и да е от офицерите намира съответен отзвук в целия колектив и оказва определено възпитателно въздействие на останалите офицери. Следователно положителният или отрицателният резултат от използването на дисциплинаарната власт от страна на началника трябва да бъде умножен на целия колектив.

Използването на дисциплинаарните мерки е твърде сложна задача за началника, която непосредствено се отнася до възпитанието на волята както на всеки отделен офицер, така и на целия колектив от подчинените му. Най-важното условие за решаване на тази задача е принципността, справедливостта. Това значи, че началникът възпитава офицера преди всичко със своя личен пример като образец на висока войскателност и офицерът вижда у него един стремеж — да подобри работата и да го възпита съобразно със задачите, които родината му възлага.

Тази вяра на офицера в правилността на действията на началника гарантира, че всяка дисциплинаарна мярка ще проникне в неговото съзнание, ще събуди у него чувство на воинска чест. Тогава всяка оценка — положителна или отрицателна, приятна или неприятна, — тъй като той я счита за правилна, непременно ще мобилизира неговата воля и енергия за борба с недостатъците, за по-нататъшен растеж.

Колкото по-авторитетен е началникът, толкова по-голямо възпитателно въздействие той оказва върху своите офицери, толкова по-остро оръжие са дисциплинаарните мерки, които той използвава. Това е още по-важно да се има предвид, тъй като по въпросите на дисциплината, която непосредствено се отразява на поведението, на волевите действия, няма съвършено неутрални положения и решения. Дисциплинаарният устав изисква началникът да не отминава достойните за похвала или за порицание постъпки. Всяка

негова мярка за въздействие не може да остане безрезултатна: ако е разумна, тя укрепва волята, а заедно с това и дисциплината, ако пък е неразумна, тя отслабва волята и уврежда на дисциплината.

2. Мобилизиране на волята чрез поощрение

Поощрението представлява не само положителна оценка на работата, но и своеобразен вид възискателност към даден човек и заобикалящите го другари да изпълняват своя дълг по същество, като влагат душа във възложената им работа.

Поощрявайки подчинения, началникът като че ли му казва, че у него е открит голям запас от сили, поради което занаят пред може да се поиска от него още по-добро изпълнение на дълга. По този начин той мобилизира волята на подчинения да постига още по-високи цели, да решава още по-сложни задачи. Самото поощрение изразява увереност в силите на офицера.

Увереност не може да се вдъхва безпочвено, а въз основа на наличието на някакви сили, макар и не проявени напълно. Ето защо незаслуженото поощрение нанася вреда преди всичко на самия поощряван, тъй като то създава у него илюзия за силите, каквито той в действителност няма. Такова поощрение може да доведе до повърхностно отношение към работата и до надменност, а от надмения човек, докато той не изживее своето възгордяване и самоуспокоение, нищо не може да се очаква.

„Понякога например може да чуе да се обявява благодарност „за добросъвестна служба“ — се казва в статията „Възпитание на младите офицери“. — Но добросъвестното носене на службата е дълг на всеки воин и повод за благодарност тук няма. Ако воинът действително е проявил усърдие, отличил се е в службата, точно това и трябва да се каже.“¹

Така например, ако офицерът е поел командването на поделение с добри показатели, би било неправилно да го посочваме за това, че при неговото ръководство тези показатели не са се снижили. Но ако той е подобрил подготовката на поделението, разбира се, трябва да бъде поощрен.

Следователно заслугата, която началникът посочва, трябва да бъде безспорна. Тогава поощрението ще бъде напълно

¹ Вестник „Красная звезда“ от 7. I. 1951 г.

заслужена и справедлива награда за дадения офицер и за очите на неговите другари. Заслужената награда, която офицерът напълно съзнава, че е положил много труд и вижда неговите резултати, дълбоко го удовлетворява, укрепва неговата увереност, която е така необходима за по-нататъшна още по-напрегната работа. Наред с това тя мобилизира волята и на останалите офицери, на които той може да служи за пример.

Не бива да се отрича значението и на такива поощрения, с които началникът екуражава своя подчинен още при първите му успехи в обучението, в овладяването на знанията, в преодоляването на недостатъците. Помислете офицерът, който е изостанал много от своите другари, наистина проявява усърдие, достойно за похвала, и началникът е длъжен да го поощри, макар той в някое отношение все още да не е настигнал другарите си.

Поощренията имат различен характер и форма. Способен вид поощрение е например да се постави на офицера и на подчинените му някоя особено отговорна и трудна задача. С това началникът като че ли подчертава доверието си в офицера, малкото у него на такива сили, без които е невъзможно да се изпълни тази задача.

„Особено широко приложение заслужава такава форма на поощрение като отменяне на наложено наказание — пише гвардейският генерал-полковник Чистяков. — Наказан провинилия се, началникът трябва да не го забравя, а постоянно да наблюдава доколко той е осъзнал и почувствувал вината си, да му помогне да изкупи грешката си с примерна служба и дисциплина.“¹

В това се изразява отговорността на възпитателя, който не се отнася формално към подчинения, а проявява максимален интерес към него с цел да го поправи. Отменянето на наказанието означава, че офицерът е намерил сили в себе си, за да преодолее своите недостатъци.

Поощрението е съществена основа на силите и възможностите на даден офицер и началникът не може нито направо да поощрява, нито пак да се въздържа от поощрения. За времето от изпразнянето поощрение вече се кава по-горе. Но въпреки че се от заслужено поощрение, началникът също укрепя и дисциплината, защото с това той пречи на растежа на офицера. Работата е там, че често пъти този,

¹ Списание „Военен вестник“ № 18, 1951 г., стр. 11.

който действително заслужава поощрение, сам не вижда у себе си такива сили, каквито може да открие у него началникът му. И ако не бъдат навреме забелязани, тези сили може понякога да замрат или пък не така бързо да се проявят и развият.

На поведението и работата, които заслужават поощрение, не бива да се гледа като на нещо случайно, тъй като те до голяма степен са резултат от съответното възпитание. Ето защо трябва да се каже, че ролята на началника съвсем не се ограничава с това, правилно да използва поощренията — да не прехвалва, но и да не изпуска от погледа си всичко, което действително е достойно за похвала. Даден офицер се е отличил в нещо — добре, това трябва да се отбележи; друг офицер години наред в нищо не се е проявявал. Какво да се прави? Естествено не трябва да се награждава напразно. Затова и дума не може да става за поощрение, ако офицерът не го заслужава. Но началникът, борейки се да издигне всеки свой подчинен в редицата на най-добрите воители, може да създаде условия, които да помогнат на офицера да прояви своите най-добри страни.

Наистина подчиненият понякога не подозира у себе си онези сили, каквито действително има у него, и ако началникът ги открие своевременно, с това той го насочва към по-смели действия и закалява волята му. Началникът може да създаде такива предпоставки, че подчиненият да се отличи в нещо, да заслужи поощрение. Но като се грижи за растежа на своя подчинен, началникът не може да се задоволи с постигнатото. Ето защо чрез поощрения той подтиква подчинения към завоюване на още по-големи успехи. По такъв начин всяко поощрение е за подчинения стъпало, по което той се изкачва все по-нагоре.

Твърде е възможно даден офицер да постигне определен успех само в една тясна област, например в огневата или физическата подготовка, към която у него има най-големи наклонности и способности. Началникът може да използва поощрението не само за по-нататъшни успехи изключително в тази област. Като поощрява офицера за успехите му в тази област, той може да въздействува и на чувството му за лично достойнство така, че да го подтиква към успехи и в другите области на неговата дейност. Например в дадения случай трябва да му се внуши мисълта, че щом като е преуспял в една област на военното дело, той може да постигне успехи и в другите области, и че ако няма висока дисципли-

лина в неговото поделение или пък сам той изостава по тактика, с постигнатите частични успехи все още не може да се подобри общото състояние на работата. Тази мисъл трябва да подтикне волята на офицера да мобилизира и себе си, и подчинените си и в другите области на бойната подготовка.

• Като вижда, че началникът го поощрява не формално, а подхожда към него като към сътрудник, другар, на когото може да разчита в мирни условия и в боя, офицерът ще цени истински поощрението и то още повече ще го стимулира в неговата по-нататъшна дейност, във формирането на волевите му качества.

3. Наказанието като мярка за мобилизиране на волята

Непосредствената цел на всяко наказание е да се пресекат постъпките, нарушаващи дисциплината. Прилагането на наказателни мерки спрямо офицера му показва, че в своето поведение той се е отклонил от нормите, предвидени в уставите, или от изискванията на началника. Наред с това то му показва също, че волевите му качества не са достатъчно укрепени, независимо дали това се отнася до организираността и настойчивостта му, до уменията му да се владее, до възискателността към себе си или към подчинените и т. н. Макар това неблагоприятно и да е незначително, нерешаващо, то все пак си остава факт, който нанася известен ущърб на съзнанието му за пълноценност. Естествено офицерът, като държи за своето достойнство, ще се постарее да напрегне волята си, за да преодолее недостатъците, които са го довели до това положение.

В Съветската армия, където дисциплината се основава на съзнателността, срещу провиненията се действа с наказания обикновено не с цел да се всее страх от такива наказания в бъдеще, а с цел да се мобилизира волята на провинилия се, за да отстрани своите недостатъци или пропуски в службата. Възпитателната цел на наказанието се състои в това, у подчинения да се пробуди чувство за отговорност и да се повиши възискателността му към себе си. Наказанието трябва да събуди у подчинения енергия и увереност, иначе ползата от него ще бъде малка.

Незаслуженото и необмислено наложено наказание потиска волята на подчинения и унижава неговото достойнство. Освен това то предизвиква напълно заслужено недо-

волята от началника, нарушава необходимия контакт между него и подчинения. Изобщо прекомерно строгите или пък многото наказания може да доведат подчинения до самоподценяване и тогава той престава да вярва в своите сили.

Ако подчиненият е заслужил наказание, но то не е било наложено, това демобилизира волята му, също както и незаслуженото поощрение. Липсата на възискателно отношение дава основание на подчинения да подцени значението на онези изисквания на дисциплината, които сам е нарушил. Неизбежното последствие от това е още по-голямо нарушение на дисциплината.

Идеално е това положение, когато не би следвало да се налага наказание на офицера. В стремежа си към тази цел началникът трябва да приложи всички възможни мерки, които основно се свеждат към предпазване от провинение, към това, да се създадат условия, които изключват нарушения на дисциплината. За това е необходимо началникът добре да изучи причините за всеки вид провинение.

Като се изучават внимателно обстоятелствата, при които са допуснати нарушения на дисциплината, може да се стигне до заключението, че много от тези нарушения, ако не и повечето от тях, е могло да бъдат предотвратени. Работата е там, че сериозните нарушения на дисциплината не са пълна изненада, та съвсем да не могат да се предвидят. Те са резултат от нехайно отношение към редица по-малки отстъпления от установения ред или изисквания. Това е давало основание на нарушителя на дисциплината да мисли, че и по-големи отстъпления от изискванията на дисциплината не представляват нещо сериозно или във всеки случай също така ще останат ненаказани. Но ако командирът своевременно забелязва тези малки нарушения и правилно преценява в какво може да прерасне по-нататък всяко едно от тях, то предявявайки твърди изисквания към офицера още в самото начало, той би предотвратил по-сериозни грешки в бъдеще.

Оттук и изводът, че най-големи резултати в смисъл на предотвратяване на грешките се постигат чрез висока възискателност. Но само възискателността не решава целия въпрос за предотвратяване нарушенията на дисциплината. Необходими са още редица мероприятия, осъществяването на които зависи преди всичко от това, доколко внимателно началникът изучава подчинения и доколко е възискателен към самия себе си.

Необходимо е преди всичко да се има предвид, че понякога причината за една или друга грешка е не нехайството, а неопитността, недостатъчните знания. Това налага на началника задължението да оказва съществена помощ на подчинения, за да може той по-скоро да ликвидира този недостиг на знания или опит.

Понякога недисциплинираността е резултат от изборна измънчаност. Например офицерът на мой път не успява да направи нещо в срок не поради немаршалност, а поради това, че лошо организира работния си ден, недостатъчно или непрактично използва своите най-близки помощници, не умеє да съсредоточи вниманието си върху главното, разпалва се. Началникът е длъжен да му помогне да преживее тази неорганизираност.

Трябва да се има предвид, че понякога причина за неорганизираността на офицера може да бъдат и някои организационни недостатъци в частта, например застъпване на едно мероприятие с друго, липса на точно планиране, лошо разпределение на дени, липса на необходимите грижи за битовите условия на офицера и т. н. Подобни обстоятелства несъмнено влияят отрицателно върху дисциплинираността на офицера. Ето защо началникът, като създава организиран живот в поделението или частта и се грижи за материално-битовите условия на офицера, създава условия и основание за строга изискателност. Със своя пример, с грижата за растежа на офицера и за обкръжаващите го условия началникът с други думи като че ли му казва: от днес нататък всичко зависи изключително от самия теб.

Когато пък възниква необходимост да се наложи наказание, трябва внимателно да се прецени наказателната мярка. Неправилно взетата мярка за наказание, още повече диктането, ругатните, говорят за слабост, за липса на самообладание у самия началник, допускащ с това пряко нарушение на устава, в който се казва: "При налагане на дисциплинарно наказание или напомняне на задълженията на подчинения началникът не трябва да унижава личното достойнство на подчинения и да допуска грубости."¹

Това предупреждение на устава е твърде съществено в смисъл, че провинението не бива да се противопоставя на човешкото достойнство. Важното е офицерът да се убеди, че

¹ Дисциплинарный устав Вооруженных Сил Союза ССР, стр. 61.

действително се е провинил, и тогава наказанието събужда енергия у него.

Когато се налага наказание на даден човек, от него се изисква да прояви известни сили, каквито той непременно има и за които е достоен за уважение. Ако той нямаше тези сили, от него не биха изисквали и не биха го подлагали на наказание. Ето, това обстоятелство трябва да се изтъква на офицера, когато му се напомня за задълженията му или пък му се налага наказание. Офицерът трябва да дойде до извода, че той има всички данни да прояви своята воля в нужната насока. По такъв начин умелият началник и със средствата за наказание развива волята на офицера, като събужда у него съзнанието за достойнство и воински дълг.

„... В практиката си — казваше Макаренко, — когато пред мене стоеше задачата да възпитавам човешко достойнство и гордост, аз съм постигал това и чрез наказание.”¹

Всяко наказание причинява болка. Ако то е незаслужено, причиняваната от него болка действа във всяко отношение отрицателно. Но когато офицерът се е провинил, тази болка мобилизира волята му, за да не заслужи наказание занаяпред, да изкупи своята вина. В тази болка е основата за изправянето на грешката. Целта на наказанието е постигната, ако офицерът съзнава, че той го е заслужил и има достатъчно сили, за да се поправи.

4. Ръководенето на дисциплинарната практика на офицера

Началникът, ръководейки дисциплинарната практика на офицера, му напомня постоянно, че твърдата воинска дисциплина е най-важното условие за боеспособността. Това е стара истина, но не е излишно да се напомня на офицера, особено на младия, да счита като своя най-главна задача укрепването на дисциплината в поделението си. Без да реши тази задача, офицерът не може да има боеспособно поделение, следователно не ще изпълни своя воински дълг. Офицерът трябва да знае, че по това, как ще разреши тази задача, началникът ще съди какво представлява той като командир.

Има хора, които умеят да изпълняват и най-строгите изисквания на дисциплината, но не са в състояние да поис-

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, изд. „Народна про-света”, 1953 г., стр. 213.

кат също такова отношение към дисциплината и от другите. Такъв човек е обикновено добър изпълнител, способен понякога и на големи подвизи. Офицерът обаче трябва да бъде изискателен не само към себе си, но и към своите подчинени.

За да предявяваш изисквания към другите, трябва да обладаваш волеви качества, целенасоченост и настойчивост на ръководител и командир. Преди всичко, разбира се, необходимо е сам да бъдеш образец на дисциплина, за да имаш по-голямо морално право и основание да изискваш и от другите.

Прието е да се казва, че характер се възпитава с характер. Преди всичко това е вярно по отношение на дисциплината, която офицерът трябва да внедрява у своите подчинени. Наред с това в процеса на възпитанието на подчинените офицерът възпитава и себе си.

Офицерът трябва да се възпитава така, че да не счита едностранчивата изискателност като решение на въпроса за здравата дисциплина. Високата изискателност към подчинените непременно трябва да се съчетава с отзивчивост, с всестрани грижи както за техния растеж, така и за материално-битовите им нужди. Такова внимание и грижа за офицера означава същевременно и висока изискателност към себе си. Началникът е длъжен да създава условия, които да спомогат за по-бързото и задълбочено изучаване на военното дело, така че нищо да не попречи на плодотворността на обучението, да не нарушава вътрешното разпределение на деня, с една дума, той е длъжен да мобилизира всички фактори, които възпитават на дисциплина.

Оттук следва, че ръководенето на дисциплинарният практика на офицера от страна на началника не се ограничава само с въпроса за това, как и кога да се изисква от подчинените и как да се поощряват. Необходимо е да се покаже на офицера кои фактори как влияят на състоянието на дисциплината. Състоянието на дисциплината в поделението зависи от правилното отчитане и използване на всички възпитаващи фактори, включително и на своите дисциплинарни права, от тяхната организация.

У офицера трябва да бъде създадено убеждението, че както по достиженията, така и по недостатъците в дисциплината на поделението може да се бди за самия командир. Офицер с развито чувство за достойнство и воинска чест никога няма да се успокои от постигнатото и никога не ще замаже, не ще умали забелязаните от него недостатъци. За

него всяко поощрение или наказание, което той прилага към своя подчинен, служи като сигнал, като оценка, която мобилизира волята в един случай за решаване на още по-важни задачи, а в друг случай — за ликвидиране на недостатъците.

Взискателният към себе си офицер чувства и своята вина за грешките на подчинения, но колкото по-скоро ги забележи, той счита за свой дълг да изисква от него да се поправи. По такъв начин той като че ли изисква и от самия себе си. Така например, ако ротният командир, наблюдавайки как командирът на взвода на строеви занятия спира взвода, чуе удар на прикладите от земята, това означава, че той недостатъчно е проконтролирал този взводен командир при единичното обучение на войниците. Но независимо от това, че има известен пропуск и от своя страна, той все пак ще предяви изисквания към взводния командир или най-малко ще му обърне сериозно внимание, което ще бъде правилно от всяка гледна точка.

Насочвайки дисциплиналната практика на офицера, началникът е длъжен да изисква от него да не върви по линията на най-малкото съпротивление, а да бъде във всички случаи принципен. И най-малкото отклонение от принципната линия по въпросите за дисциплината не само че отслабва волята на самия офицер, но и намалява боеспособността на неговото поделение.

Началникът е длъжен да помага на офицера правилно да решава въпросите на дисциплината в поделението. Не трябва да се забравя, че в тази област също се формира волята на офицера. В последна сметка такива недостатъци в дисциплиналната практика — особено на младите офицери, — като заместване на възпитателната работа с администриране, проявяване на фамилиарност, неправилно прилагане на поощренията и наказанията са резултат от недостатъците на волята на офицера.

Тук може да се посочат редица методи, с помощта на които началникът може да научи офицера на изкуството правилно да прилага мерките за дисциплинарно въздействие, т. е. да осигурява изпълнение на своята воля от подчинените.

Първо, той сам трябва да бъде за офицера образец във всяко отношение, включително и в прилагането на мерките за дисциплинарно въздействие. Като образец на взискателен началник и на внимателен, издържан възпитател той

трябва да обясни на офицера как сам създава висока дисциплина у своите подчинени.

Второ, да контролира постоянно как офицерът използва дисциплинарите си права, доколко е взискателен към своите подчинени, към себе си, доколко правилно използва и организира всички фактори, които подпомагат възпитанието в дисциплинираност. За това той може да съди преди всичко по фактическото положение в поделението на даден офицер — по съществуващия в него ред, по това, как подчинените се отнасят към службата, към бойните задачи, по техния вид и т. н.

Най-после от време на време въз основа на положението, което съществува в поделението, въз основа на отчетните данни началникът трябва да прави щателен анализ на работата на дадения офицер и на състоянието на дисциплината сред неговите подчинени.

От този анализ трябва да последват строго обосновани изводи и указания, които да набелязват пътищата за отстраняване на недостатъците в дисциплинариятата практика на офицера.

Заключителен въпроса за мерките за дисциплинарно въздействие, трябва да отбележим, че е необходимо офицерът да се въздържа в дух на пълно единство между взискателността към подчинените и взискателността към себе си. Само когато е високо взискателен към себе си, офицерът ще може да служи за пример на своите подчинени; само когато предлага строг наказвания към тях, той ще може да изпълни своя военски дълг. Вояка мярка за дисциплинарно въздействие, приложена лично към него или от него към подчинените, е сигнал, който мобилизира неговата воля на борба за по-позитивни успехи — в случай на поощрение, или пък за преодоляване на своите недостатъци — в случай на наказание.

ГЛАВА IV

СТРОЕВАТА И ФИЗИЧЕСКАТА ПОДГОТОВКА — СРЕДСТВО ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ НА ВОЛЯТА

1. Значение на строевата подготовка

Строевата подготовка на поделението изисква от офицера голямо търпение, планомерност и настойчивост. В тази област от работата също се формират волеви качества у офицера.

Би било неправилно да се мисли, че високата механизация на армията и ръстът на мощността на бойната техника снемат задачите по строевата подготовка или пък омаловажават нейната роля. Тъй като ускорява хода на събитията и усложнява взаимодействието и свръзките в бойната обстановка, техниката предявява все по-големи изисквания към участниците в боя за по-голяма отмереност, точност и бързина в действията им.

В хода на строевата подготовка офицерът постига съгласуваност в действията на войниците от своето поделение, създава у тях необходимите навици за бързи, ловки и точни действия както по отделно, така и съвместно с другите. Тези навици именно дават възможност точно да се разбират и изпълняват командите и заповедите на началника. Без тези условия командирът не може да управлява поделението и да решава бойните задачи.

На строевите занятия с подчинените офицерът, особено младият, придобива опит и навици да командува, приучва се на точност и категоричност в отдаваните от него заповеди. Този опит учи офицера да управлява войниците, да им внушава своята воля, което развива у него необходимите волеви качества — целенасоченост, настойчивост и др.

Значението на строевата подготовка се състои в това, че тя създава у войните такива важни качества за боя като внимателност и самообладание. В хода на строевата подготовка

на своето поделение офицерът развива тези качества не само у войниците, но и у самия себе си. Би било неправилно да се разглежда строевата подготовка на офицера като фактор, който изгражда у него волеви качества изолирано, независимо от строевата подготовка на поделението му. Без връзката ѝ със строевата подготовка на войниците не може да се разбере за какво тя би била нужна на офицера.

Вниманието като произволен процес на съсредоточаване на съзнанието върху определен предмет или явление представлява волев акт. Работата е там, че за да се съсредоточи вниманието на човека, необходимо е обикновено да се преодолее непроизволното внимание, когато едно или друго явление, независимо от желанието на човека, а често пъти и въпреки него се натрапва на съзнанието му.

Явленията, които отвлечат вниманието или — което е едно и също — предизвикват непроизволно внимание, могат да бъдат от различен характер. Например неправилно поставеното снаряжение, неудобното положение на тялото предизвикват болезнени усещания или някаква напрегнатост и неволно отвлечат вниманието. Но такива причини сравнително леко се отстраняват от всеки организиран човек. Има обаче причини, като например шумът на боя, атмосферните явления, които човек не може да отстрани и които се натрапват на неговото съзнание. В бойна обстановка понякога се случва да се изслушва заповед или разпореждане под огъня на противника, когато съвсем близо падат снаряди или бомби, взривовете на които неволно привличат вниманието. При тези условия внимателно да се изслуша заповедта значи да се прояви голяма сила на волята.

Вниманието не означава само съсредоточаване на мисълта върху предмета, но и готовност да се пристъпи към действия. Тази готовност позволява своевременно и бързо да се включи съзнанието за работа в дадена област. Състоянието на внимание винаги се отразява и върху външността на човека — в позата, в израза на лицето.

Необходима е голяма тренировка, за да може бързо да се мобилизира вниманието и да се задържи в необходимото напрежение. Внимателността, както и всяко умение, се създава, развива се. В хода на строевата подготовка може да се постигне значително развитие и трениране на внимателността.

Въпросът за вниманието се усложнява от това, че тук става дума за действията на колектива, към който всеки е

длъжен да се приспособява и в който действията на всички трябва да бъдат строго съгласувани. Съгласуването на тези действия е възможно при своевременно мобилизиране на вниманието за тяхното изпълнение, което се постига с предварителната команда.

Понякога може да се види и в най-простия случай — при започване на движение или при спиране — как някой от войниците изостава или пък по инерция върви напред. Това означава, че войникът не е мобилизирал вниманието си съгласно предварителната команда. Взискателният офицер непременно ще забележи този войник между стотици други. От този факт офицерът е длъжен да си направи извода, че ако войникът в мирни условия е проявил такова невнимание към командата, то в боя, например при разгръщане във верига, той едва ли ще бъде по-внимателен. Да проследиш как всеки войник изпълнява командата, това значи да се тренираш в контрол и командирска взискателност.

Разбира се, в бойна обстановка не става нужда бойците да се равняват така, както е прието на строевите занятия, но все пак и във веригата е необходимо да се равняваш по някого. Поради това, ако войникът е бил толкова невнимателен, че не знае кой е направляващият или какъв е указаният интервал във веригата, това може да доведе до разкъсване или пък до излишно сгрупване, до нарушаване на бойния ред.

И самият офицер, например взводният командир, в настъпление трябва да се държи хладнокръвно, спокойно, за да може всичко да обмисли, да не пропусне нещо, да не наруши дори и формата на своята команда. А тази команда често пъти далеч не е едносрична. Например придвижвайки взвода на един или друг рубеж, той със своята предварителна команда отдава един вид бойна заповед, в която в определен ред, предвиден от устава, се изброяват редица моменти: прекратяване на огъня (предпазител), предмета, към който трябва да се придвижват, рубежа, направляващото отделение и т. н.

Съвършено ясно е, че офицерът, тренирайки на занятията вниманието на войниците, трябва да бъде напрек, за да може, първо, правилно да отдава командите и второ, да забелязва и най-малката проява на невнимание от страна на подчинените. По такъв начин в хода на строевата подготовка се тренира и вниманието на офицера.

Действията на колектива изискват не само силно, достатъчно тренирано внимание от всеки изпълнител, но и голямо самообладание, което е свойствено на уравновесените хора и което е така необходимо в боя. Например при форсиране на водна претрада по щурмово мостие войниците са длъжни строго да спазват определената дистанция. Увеличаването на дистанцията проваля темповете, които тук имат решаващо значение, а намаляването ѝ често пъти е невъзможно поради технически съображения.

Самообладание се възпитава във всеки вид строеви занятия. Дори предварителната команда, като събужда вниманието, задължава да се прояви известно самообладание, за да се дочака изпълнителната команда. Понякога може да се види как лошо обучените войници пристъпва към едно или друго действие, без да дочака изпълнителната команда.

Свършено естествено е, че възпитавайки самообладанието, темперамента на своите подчинени, офицерът по този начин създава и у себе си такова качество като уравновесеността. Това ценно качество се проявява във всичко и винаги: в неговите отношения към подчинените, в отношенията му към началника, в бойна обстановка. Решавайки пък такава трудна задача като подобряването на темперамента на подчинените си и преодолявайки недостатъците на собствения си темперамент, офицерът закалява волята си.

С целия си вид, с енергичната си команда офицерът трябва да внушава на подчинените си, че неговото изискване, изразено в тази команда, е абсолютно необходимо и че той не допуска никакви отклонения от него. При това нужно е и сам той да проявява голямо самообладание. Дори времето между предварителната команда и изпълнителната свидетелствува за известно самообладание у офицера. Този промеждутък, в течение на който се събужда вниманието на подчинените, за да се подготвят за изпълнението на командата, зависи от опита, от умението на командира. Опитният офицер сам чувства достатъчно ли време е предоставил на подчинените, за да се подготвят за изпълнението на неговата команда, и не забавя излишно, нито пък ускорява изпълнението.

За това, как в бойна обстановка се отразява положението от командира труд за възпитанието на подчинените му в процеса на строевата подготовка, свидетелствуват и следните примери:

През ноември 1919 г. 2-и батальон от 463-и сп от 52-а сд отишъл на разузнаване в едно село източно от гр. Лепел. Нощта била тъмна и много тиха, а падащият сняг заличавал стъпките. В гъста верига безшумно настъпвал батальонът. Когато се приближил до селото, противниковият часови силно извикал. Батальонът продължил безшумно да се придвижва и също не реагирал, когато часовият извикал втори път. Едва когато часовият извикал трети път, батальонът като по команда дал такъв дружен залп, какъвто рядко може да се види дори и на учения. И веднага хвърляйки се в атака, той бързо овладял селото.

През нощта на 5 септември 1943 г. по предния край западно от гр. Елни се придвижвал без път, през полето, Н-ският инженерен батальон. Предният край нямал нито един окоп и най-малкото отклонение на групата или откъсване на отделни войници на запад би могло да ги заведе при противника. Командирът на батальона няколко пъти бил принуден да се спре, за да се ориентира и да се свърже с някои от пехотните командири, заели позиция за отбрана. Тъй като батальонът вече три денонощия не бил почивал, много от войниците заспивали веднага щом се спрат. Противникът бил на около 150—200 метра, затова с оглед на маскировката не бивало да се подават никакви сигнали и команди. На разсъмване батальонът в пълен състав и в образцов ред дошел до местоназначението. На въпроса, как е могъл да бъде уверен, че никой няма да изостане, командирът на батальона майор Иванов отговорил, че мястото на всеки негов войник в строя е така постоянно, както мястото на всеки пръст от ръката.

Строевата подготовка на поделението облекчава неговото управление. Невниманието и липсата на самообладание дори само у един войник може да попречат на изпълнението на задачата, а като се има предвид общият брой на войниците от поделението, тези недостатъци, макар и слабо проявени, може да усложнят твърде много бойните действия. От това се вижда какво голямо значение има високата строева подготовка, когато воинът дори със своя външен вид — с подхождането, с изражението на лицето си — показва готовността си да изпълни всяка заповед на началника.

Буржоазните учени считат, че масата не е способна на съзнателни, организирани действия, тъй като всеки отделен човек има свои индивидуални особености и свои стремежи, които не му позволяват да обедини усилията си с усилията

на другите. Поведението на средния човек в боя, считат буржоазните учени, се определя по-скоро от инстинктите, отколкото от съзнанието. Излиза, че поделението, което обикновено се състои от „средни“ хора, не може съзнателно да постигне целта. Ето защо обучението в буржоазните армии има характер на дресировка.

В Съветската армия обучението има свършено друга основа, която възпитава волеви, съзнателни изпълнители, способни на точни, съгласувани действия в колектива.

И наистина, от анализа на приведените тук факти е ясно, че действия, характерни за войниците, получили добра строева подготовка, са възможни при своевременно мобилизиране на вниманието им и добра организация. Например от действията на 2-и батальон от 463-и сп се вижда, че викът на часовоя е събудил вниманието на батальона, но всички войници много добре са знаели кога и как е най-добре да отговорят, макар и да не е имало никаква команда или разпореждане за това. Те много добре са знаели, че часовоят ще открие огън само след като извика трети път и че до този момент те не бива да се издават, за да отговорят на последния му вик със залп и да изненадат противника. Всеки от тях е запазил достатъчно хладнокръвие, за да не даде преждевременен изстрел. Н-ският инженерен батальон е показал пример на сплотеност, която напълно е уверила командира в реда и организираността му. Това също така е било резултат от добрата строева подготовка и от съзнателното отношение към изискванията на строя.

Характерно е, че и в двата случая команди в обикновения смисъл на думата не са давани, но войниците са действували организирано, сякаш някой ги е командувал. Това говори, че за войници, които знаят какво трябва да правят, са достатъчни съответни сигнали, за да действуват правилно. Ето защо офицерът трябва така да предава своята заповед или решение, че всеки войник да разбере своя маньовър.

Да осигури абсолютно внимание на подчинените в строя, необходимото самообладание и съгласуваност на действията им, това означава за офицера да си създаде възможност да командува и управлява поделението във всякакви условия. Цялата трудност на тази работа се състои в това, че трябва да се въздействува върху съзнанието и волята на хора с различни характери и темперамент, че трябва да се постигне единство и съгласуваност в техните действия. Изпъл-

нението на тази задача изисква от офицера голяма настойчивост, развива неговите волеви качества.

Напълно естествено е, че офицерът, изисквайки добра строева стойка от подчинените си, ще бъде достатъчно вискателен в това отношение и към себе си. И все пак би било неправилно да се счита, че самото му положение като командир гарантира, че той ще бъде постоянно стегнат. Ако началникът не предявява необходимите изисквания към офицера по отношение на строевата му стойка, последният може да намали вискателността към себе си. Това не може да не се отрази веднага на неговата стегнатост, на външния му вид, който говори за състоянието на волята му. Офицерът в такъв случай не може да бъде вискателен и към своите подчинени, защото в техните очи той губи нужното уважение и авторитет, без които е немислимо да се очаква, че неговите разпореждания и заповеди ще бъдат изпълнявани точно.

Дотук ставаше дума за елементарните въпроси на строевата подготовка и свързаните с нея изисквания, чрез които се създават у офицера съответните волеви качества. В тактико-строевите занятия към офицера се предявяват още по-големи изисквания.

Тактико-строевите занятия подготвят поделенията за следващите тактически учения. Целта на тези занятия е да се направи поделението подвижно, леко управляемо при бързи и съгласувани действия на бойното поле. Често пъти се поставя и задача да се организира взаимодействието не само вътре в дадено поделение, но и между него и поддържащите го поделения от другите родове войски, като например между пехотата и танковете, сапърите и т. н. Особено сложни са въпросите на взаимодействието в нощни условия, когато е необходимо да се разработят начините на действие в тъмнина и при осветление, начините за опознаване на своите войски, за обозначаване на фланговете, системата на сигналите и пр. Малкото и добре запомнящи се сигнали, които заменят командите, ще действуват непрекъснато през цялото време на „боя“, ако офицерът е предвидил всичко до най-малките подробности, ако маньовърът е прост и ясен на всеки войник.

Добрата строева подготовка предотвратява например смесването на поделенията през време на атака, което се случва понякога в нощния бой. И ако офицерът може да бъде уверен, че поделенията не ще се разбъркат и че всяко от тях ще следва точно указания му маршрут в каквато и да е мест-

ност и при всякакво време, без да нарушава заповядания боен ред, той ще осигури изпълнението на бойната задача. Провежданите на такова високо ниво тактико-строеви занятия развиват у офицера голяма организираност и изискателност както към себе си, така и към подчинените.

По такъв начин средствата на строевата подготовка и изискванията към офицера в провежданата от него строева подготовка на поделението създават у него волеви качества, които в основни линии се свеждат към следното:

В процеса на строевата подготовка офицерът придобива навици да командува, без които той не може да бъде пълноценен командир.

На строевите занятия офицерът развива у себе си внимателност, необходима както при подаването на командите, така и при контрола на изпълнението им, а също и самообладание, което е извънредно важно за командването на войниците и за съгласуването на техните действия.

В процеса на строевата подготовка офицерът развива у себе си и необходимите качества на организатор, за да може правилно да разпределя хората, да осигурява здрава връзка между тях и себе си, да създава условия за добре организирано взаимодействие.

И най-после, успехите в строевата подготовка повишават увереността на офицера в решенията му, тъй като той знае, че неговите заповеди и команди ще бъдат точно и бързо изпълнени от подчинените му, които са добре подготвени за бързи и съгласувани действия.

2. Физическата подготовка и развиването на волевите качества на офицера

Волевите качества, които се обуславят преди всичко от съзнанието, не бива изобщо да се отнасят към физическите особености на човека. Един може да бъде физически добре развит, но същевременно да е морално неустойчив, следователно безволев, и обратно — друг може да има силна воля и настойчивост, а физически да е слаб. Но за офицера, който непосредствено участва в боя, физическото развитие до голяма степен, а понякога и изцяло обуславя проявяването на съответни волеви качества, осъществяването на поставените цели. Готовността на офицера за риск, способността му да взема смели решения понякога може да не се проявят на дело, ако той не е закален физически и се изтощи още в са-

мото начало на бойните действия. От това става напълно ясно значението на физическото закаляване за повишаване на волевите качества на офицера.

Независимо от това, че офицерът още преди да започне своята практическа дейност е получил съответна физическа подготовка, може да се каже, че тя продължава и в частта, като приема само друг характер и форма. В частта офицерът вече практически се сблъсква с въпросите на физическата подготовка. Става дума не само за методите, но и за физическото усъвършенстване и постоянната тренировка на самия офицер, тъй като иначе той не може да бъде пълноценен педагог по физическото възпитание на своите подчинени.

На пръв поглед може да ни се струва, че нарасналата мощ на съвременната бойна техника облекчава действията на войските. В действителност обаче това не е така, тъй като тя изисква от човека все по-голямо напрежение на силите поради небивалите скорости и претовареност, поради действията без път, поради необходимостта от по-бързо и по-дълбоко укриване в земята и т. н. Ето защо днес въпросите на физическата подготовка придобиват особено голямо значение.

Физическото закаляване е извънредно важно особено за младия офицер, преди всичко поради това, че той обикновено участва непосредствено в близкия бой, където често пъти трябва да използва оръжието, което използват и неговите войници: карабината, автомата, гранатата и др. Ето защо необходимо е той до съвършенство да владее карабината, в щиковия бой неговият удар да бъде най-точен, припъзвяването да извършва най-бързо и с най-малка загуба на сили. Всяко действие — било то маньовър, нападение или отбрана — освен напрегната работа на мисълта изисква и напрегната работа на мускулите, представлява физически труд. Необходимо е офицерът да има такава физическа подготовка, че войникът действително да може да се поучи на нещо от него. Тогава и сам той ще почувствува своята пълноценност като командир и възпитател. Закаленият и добре трениран офицер ще бъде за подчинените си образец на издръжливост при поход, на ловкост и смелост при преодоляване на препятствията.

Физическата закалка и спортът разширяват границите на възможностите за постигане на целта. Например, ако бойците от дадено поделение плуват добре, те лесно ще преодо-

леят всяка водна преграда и ще се окажат там, където противникът съвсем не ги е очаквал. Разбира се, при това положение офицерът не може да изостава от своите подчинени.

Много видове спорт и състезания, много упражнения по физическа подготовка са съпроводени с известен риск. Те създават у офицера смелост, решителност.

Развитата мускулатура, издръжливостта, ловкостта до голяма степен определят и работоспособността. Известно е, че физически закаленият човек е по-малко предразположен към простудяване, към инфекциозни и други заболявания, включително и към лъчевата болест, която се предизвиква от проникващата радиация след взрива на атомната бомба.

Физическата закалка на офицера и на неговото поделение не само съдейства за бойното майсторство, но често пъти до голяма степен го обуславя, явява се, така да се каже, негова съставна част. Бързината на придвижването и наскока осигурява внезапност на маньовъра, издръжливостта — необходимата издръжливост и упоритост при отбрана, при преодоляване на препятствията.

Физическата закалка е съставна част на бойното майсторство. Занятията по физкултура и спорт трябва да носят военно-приложен характер. Офицерът може да си поставя задачи съобразно с особеностите на дадения род войска, на специалността или пък съобразно с характера на предстоящите операции. Например украинският спортист Гладкий като командир на артилерийско поделение през време на Великата отечествена война, съобразявайки се с особеностите на обстановката и предстоящите задачи, винаги организираше през свободното време съответна тренировка, за което използвал понякога и утринната гимнастика. Той знаел, че неговото поделение ще участва в щурма на Берлин и често ще се налага оръдията да се придвижват на ръце, самостоятелно да се доставят бойни припаси, ще бъде необходима особено голяма бързина при подготовката на оръдието за бой.

„Съобразно с тези особености на предстоящите боеве се провеждаше и физическата подготовка на артилеристите. Всяка сутрин оръдейните разчети на ръце преместваха своите оръдия на повече от 1 километър, като избираха най-трудните условия на местността, внезапно изменяха скоростта и посоката на движението, приспособявайки се към условната обстановка — преминаване от къща в къща.

По такъв начин в специфичните условия на предполагаемата разрушена улица у артилеристите се изработваше специална физическа издръжливост, свойствена на този род войска.

В бързо пренасяне на снаряди артилеристите се упражняваха, като пренасяха греди. Тези упражнения се извършваха от положение стоешком, съчетано с пребежки.

Утринната гимнастика преминаваше под формата на преодоляване на специална пътека с препятствия, като например прехвърляне през висока стена, скок на дължина, пропълзяване под телени мрежи, кратки пребежки и комплекс от бързи гимнастически упражнения, които усъвършенствуваха бързото и точното координиране на движенията — на тези специфични качества на артилеристите.¹

Голямо значение тук има въпросът за темперамента, за самообладанието, които физическата подготовка създава у човека. Упражненията, игрите, състезанията изискват от тромавия да се раздвижи и побърза, а от горещия по натура човек — да уравни своята буйност.

Физическата закалка има голямо значение и за повишаването на такива важни качества като вниманието — за увеличаване на неговия обем и острота — и зависещото от него бързо реагиране. Летецът трябва бързо да реагира на всички явления в боя, в цялото заобикалящо го пространство — отгоре, отдолу, отстрани, отпред, отзад — при огромни скорости на полета. Вярно е, че във всяко време от денонощието, при всички метеорологични условия приборите показват на летеца какво става наоколо. Но в същите условия се намира и противникът. Следователно изходът от двубоя ще зависи от това, у кого вниманието е по-голямо и кой по-бързо, макар и със стотна част от секундата, ще изпревари своя враг. Тези качества са важни и за сухопътните войски, техниката на които също е богата и разнообразна и изисква все по-голямо внимание, по-голяма бързина на реагирането.

Офицерът не бива да изпуска от вниманието си цялата съвкупност от фактори в твърде често изменящата се бойна обстановка. Смело може да се каже, че много жертви в боя се дават поради недостатъчно внимание. Но този недостиг на внимание не можем да наречем небрежност, престъпно отно-

¹ Полковник З. П. Фирсов. Повышай физическую закалку. Воениздат, 1954 г., стр. 36—37.

шение към работата. В условия, когато наоколо кипи бой, нервната система може до известна степен да не издържи. Тогава човек изведнъж не може да обърне внимание на едни или други факти, по които би могъл да различи например спомагателния удар от главния, демонстрацията от истинското намерение на противника и т. н. Разбира се, общото укрепване на организма, включително и на нервната система, осигурява и по-голямо внимание в боя, по-голяма устойчивост и острота на вниманието. Естествено предполага се и съответен тактически кръгозор и боен опит, за да се осмисли всичко, което става пред погледа на офицера, иначе неговото внимание би било безпредметно и не би могло да осигури необходимата бързина и целесъобразност на реагирането.

Повишава ли се физическата закалка на офицера благодарение на самоподготовката му или в системата на командирската подготовка, тя развива у него и редица важни волеви качества.

Преди всичко у него се развива смелост, защото физическите възможности му дават по-голяма увереност в собствените сили. У него се развива настойчивост благодарение на самообладанието, издръжливост и търпеливост, присъщи на физически закаления човек.

Ловкостта в преодоляването на препятствията, умението бързо да се преминават разстоянията разширяват кръга на възможностите за маневриране и за действия, които може да се окажат не по силите на физически незакаления офицер. Именно това обуславя и най-голямата инициативност на офицера.

От всичко изложено дотук можем да направим заключение, че постоянното физическо закаляване на офицера укрепва и неговите волеви качества и му дава възможност да прояви по-голяма воля в боя.

ГЛАВА V

ОГНЕВАТА, СПЕЦИАЛНАТА, ТЕХНИЧЕСКАТА И УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКАТА ПОДГОТОВКА — СРЕДСТВА ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ НА ВОЛЯТА

1. Огневата подготовка на офицера

Въпреки значителните качествени отличия на съвременната бойна техника от техниката през време на Великата отечествена война, все пак едно от основните средства за унищожаване на живата сила на противника си остава огънят на пехотата, артилерията и танковете. А в близкия бой изключително значение има огънят на пехотата. От това се определя и значението на оръжието за близка борба — картечицата, карабината, автомата и пр. Недооценяването им през време на война може да струва много скъпо.

За пехотния офицер стрелковото дело е най-важната специалност. Но и за офицерите от другите родове войски огневата подготовка е също така извънредно важна и те не могат да бъдат пълноценни командири, ако не познават стрелковото дело до съвършенство. Всеки офицер трябва да познава стрелковото дело не само теоретически, но и практически. Той трябва постоянно да усъвършенствува своята огнева подготовка, добре да владее както личното, така и груповото оръжие. Това е необходимо преди всичко защото именно той трябва да обучава подчинените си войници по стрелково дело.

Макар обикновено и да не участва непосредствено в огневия бой с противника, офицерът все пак, както и всеки войник, не може да бъде уверен в себе си, ако не владее до съвършенство стрелковото оръжие. Личното стрелково оръжие на офицера е средство за лична самоотбрана. Оттук става ясно доколко владението на това оръжие повишава увереността на офицера в себе си като участник в близкия бой.

Трябва да се подчертае, че не само пехотният офицер, но и командирите от всеки друг род войска в съвременната война може да се окажат в непосредствен контакт с противника. При тези условия офицерът — бил той свързочник, сапъор или артилерист — е организатор на близкия бой и трябва да управлява огъня, правилно и бързо да поставя и решава всевъзможни огневи задачи както денем, така и нощем, при отбрана и при настъпление.

Понякога и командирът на специално поделение или част изпада в положението на пехотен офицер. Командирът на инженерния батальон от Н-ското танково съединение майор Сичев на 14 април 1944 г. с рота сапъори и танков взвод овладял противникова преправа в района на село Мамашай при Севастопол. Задържайки я до пристигането на предните части на съединението, сапъорите и танкистите отразили седем яростни атаки на противника, който се стремил отново да я овладее или да я разруши.

Основното при подобни бойни действия е умело да се води огънят, което осигурява успеха в схватката с противника. Обикновено в такива случаи обстановката изисква да се цени всеки патрон. Затова толкова повече офицерът трябва да бъде уверен, че всеки негов или на войниците му куршум към целта непременно ще я порази. Именно тази увереност осигурява необходимата твърдост и храброст на офицера в бойна обстановка.

За повишаване майсторството на офицера в стрелковото дело са необходими редица мероприятия. Тук може да посочим някои от тях:

Твърда вискателност на началника по отношение на огневата подготовка както на поделението, което офицерът командува, така и на неговата лична подготовка. Разбира се, желанието по-добре да подготви своето поделение ще застави и самия офицер усилено да се занимава по стрелково дело.

Да не се допускат опростявания. Офицерът трябва да бъде готов да организира огъня и да постига най-добри резултати при каквито и да било условия. Той трябва да умее майсторски да управлява огъня в условията на нощния бой, който се счита сега за обикновен, при осветление и без осветление, при ярко слънце, греещо право в очите, по бързо предвижващи се, бързо появяващи се и мигновено изчезващи земни и въздушни цели и т. н. Само когато се подготвя за

действие в такива разнообразни, сложни и тежки условия, офицерът ще може да стане майстор в стрелковото дело.

2. Специалната и техническата подготовка на офицера

Отличното познаване на своята специалност е най-важното условие, което създава чувство на пълноценност. Без това чувство са немислими изобщо нито волевият командир, нито пък смелите и твърди решения.

Всеки офицер специалист трябва ясно да си представя ролята на своя род войска в боя. За да отговаря на предназначението си, за да бъде наистина пълноценен, офицерът специалист трябва добре да познава основите на общовойсковия бой, предимно действията на пехотата, в чийто интерес действуват всички останали родове войски.

Наред с това, тъй като ролята на техниката в съвременната война все повече нараства, необходимо е тя все по-задълбочено да се изучава от офицерите от всички родове войски, включително и от пехотата. Бързината на предвижването, дълбочината на поражението на съвременните оръжия, небивалата плътност на огъня дават своето отражение върху бойните действия на войските — като се започне от разузнаването, та до настъплението, отбраната, преследването и т. н. — и поставят особени изисквания по отношение на взаимодействието между най-различните видове техника и родове войски. Задачите на взаимодействието в боя не могат да се решат, без да се познава добре техниката, която участва в него.

Всестранната техническа подготовка на офицера му дава възможност правилно да организира боя и разумно да използва разнообразната техника. Тя го прави упорит и смел в боя, защото той много добре знае какво може да постигне с намиращата се на негово разположение техника. Недостатъчното познаване на техниката обаче не позволява на офицера да използва всичките ѝ възможности, което намалява настойчивостта му и резултатите от усилията на волята му.

Всеки офицер е организатор, който напълно отговаря за отбранителните работи в своя участък. Ето защо артилеристът, пехотинецът, минометчикът трябва добре да познават съответно оръдейния, пехотинския и минометния окоп, нормите за земните работи, за да могат правилно да разпределят и разполагат силите.

През Великата отечествена война един командир на стрелкови взвод овладял твърде важна за противника в тактическо отношение височина, но не се задоволил с това. Предвиждайки контраатака от страна на противника, той използвал цялата мощ, за да построи убежище за взвода, което покрил с няколко реда греди от намиращите се наоколо материали. В подготовка на контраатаката противникът се нахвърлил срещу височината с такъв масиран артилерийски огън, че цялата изглеждала след това като разорана. Но когато започнала контраатаката, противниковата пехота била посрещната от унищожителния огън на взвода, който спокойно дочакал края на артилерийската подготовка в своето убежище. Без да понесе каквито и да било загуби, взводът успешно отблъснал контраатаката на противника и задържал височината.

Ако не познава основно новата военна техника, офицерът не може бързо и правилно да се ориентира в сложно преплетените събития и явления в съвременния бой. При тази скоротечност на боя, която съвременната бойна техника осигурява, от него се изисква умение бързо да взема правилни решения и упорито да ги провежда. В такъв случай, ако не познава техниката, офицерът ще бъде съвършено безпомощен, безволев. А всеотдайната техническа подготовка ще му позволи умело да използва разнообразната бойна техника, за да постигне победа над врага.

Съвременното бойно поле е толкова наситено с техника, че инициативата често пъти става безпредметна, ако не се основава на творческото използване на тази техника. За да се изобретява, да се твори в дадена област на техниката, необходимо е тя основно да се познава. Важна е обаче не само изобретателността на офицера сама по себе си. Важно е той да разбира, че неговата осведоменост, както и знанията на всеки специалист никога не могат да изчерпят това, което крие в себе си даден отрасъл от техниката. Тогава той ще цени всяко рационализаторско предложение на подчинените си, ще търси все нови и нови пътища и методи за решаване на задачите. За да се убеди колко много все още неизвестни за него възможности се крият във всяка област на военната техника, офицерът трябва да посещава конференциите на изобретателите и рационализаторите от своето съединение, системно да се запознава с техните предложения.

Изучавайки бойната техника, офицерът трябва да гледа напред и да мисли каква може да бъде перспективата на едно или друго техническо средство, ако то бъде усъвършенствувано или използвано в по-голямо количество.

Но въпросът не може да се ограничи само с новата бойна техника. Необходимо е да се има предвид как най-добре и най-ефикасно може да се използват и карабината, и картечницата, та дори и такова просто оръжие като лопатата.

В бъдещата война нощните действия ще станат още по-често явление, отколкото бяха през Великата отечествена война. Поради това такова на пръв поглед просто нещо като приспособлението за нощна стрелба с карабина и с картечница придобива голямо значение. През последните една-две години в нашата литература бяха предложени много различни конструкции на такива приспособления. Офицерът трябва да има свое мнение за една или друга конструкция, да умее да осигурява отбраната при нощни занятия или при маневри с приспособления за нощна стрелба.

Обучението за нощна стрелба при настъпление също изисква известни приспособления и прибори. Методите за водене на огъня нощем във всеки вид бой, при всякакви условия, а също и необходимите за това прибори и усъвършенствувания трябва да станат предмет на мислите и работата на офицера.

В съвременната война необходимостта по-бързо и по-дълбоко да се скрием в земята е още по-голяма. Уставните норми за инженерните работи са само изходни, а не пределни. Добре обмислената организация на работата дори в мащаба на отделението може значително да ускори изкопаването на окопите.

Това се отнася за всички други видове бойна техника. Офицерът трябва да я прилага творчески, винаги да се съобразява с конкретните условия, за да може да използва най-добре всичките ѝ възможности.

Задълбоченото, основно изучаване на техниката е необходимо не само за даден специалист, но и за всички общовойскови командири, които в съвременния бой ще имат работа с различна техника. Иначе те не ще могат да вземат решение с познаване на работата. Щатният или придаденият към командира специалист не решава сам задачата, той само осигурява нейното изпълнение, като помага на командира, който отговаря както за действията на хората, така и за правилното използване на техниката. Ако командирът

добре познава поверената му техника, той ще може и най-целесъобразно да я използва, за да постигне победа над врага.

В края на 1942 г. в Северен Кавказ към един стрелкови батальон, който настъпвал срещу набързо укрепил се противник, бил придаден брониран влак. Командирът на батальона поискал бронираният влак да се постави вдясно от батальона, на такова място, откъдето би могъл да води ко-соприцелен огън срещу противника. Началникът на брони-рания влак доложил, че от указания му район до против-ника разстоянието било по-голямо от максималното, на което влакът може да води огън. Тогава командирът на ба-тальона заповядал на началника да разположи бронирания влак още по-вдясно, на завой на фланга, изпъкналата част на който била обърната към противника. Независимо от това, че в този район разстоянието до противника било по-голямо, бронираният влак можел да води срещу врага ефи-касен флангов огън и батальонът успешно изпълнил поста-вената му задача. Командирът на батальона стигнал до та-кова решение поради това, че както му било известно от механиката, при завой външната релса е по-високо от вът-решната (в противен случай центробежната сила ще обърне влака). Като поставил бронирания влак на такова място, той получил по-голям общ ъгъл на възвишение на оръдията.

От този пример се вижда, че творческото използване на техниката, повишаването на нейната ефикасност е възможно тогава, когато офицерът познава нейната теоретична основа — съответните раздели от физиката, химията и математи-ката. Неизмеримо по-голямо е значението на тези науки за офицера сега, когато порасналата мощ и разнообразието на бойната техника изискват за използването ѝ особено го-леми познания. Само знанията, които се опират на здрава научна база, могат да послужат като основа за смели дей-ствия в прилагането на бойната техника и дават възможност да се постави правилно работата по обучението на подчине-ните офицери и войници.

За повишаване на техническата и специалната подготовка на офицера е необходимо:

— ежедневно да се предявяват към него високи изисква-ния в изучаването на техниката и практическото ѝ овладя-ване, в грижите за нея и опазването ѝ;

— да се създава при обучението, особено на тактико-спе-циалните занятия, а също и на маневрите такава сложна

обстановка, такива положения, които биха мобилизирали напълно волята и знанията на офицера за успешно решаване на поставената му задача;

— да се организира обмяна на положителния опит в овладяването на техниката и използването ѝ;

— да се събужда мисълта на офицера и да се поощрява всячески неговата инициатива като рационализатор и изобретател.

3. Учебно-методическата подготовка на офицера

В съвременните условия, когато с появяването на новите средства за борба се измениха способите и начините за водене на боя, се предявяват и нови изисквания към методиката на обучението и на възпитанието на воина. На свой ред това поставя нови изисквания и към методическата подготовка на офицера. Сега той трябва да проявява още по-голяма творческа инициатива в използването и усъвършенстването на методите на бойната подготовка на своето подразделение.

Всичко това изисква от офицера големи познания в областта на педагогиката и методиката.

Тук е необходимо да разгледаме отначало проявяването на какви волеви качества изисква възпитателната работа, в какво и как те се отразяват, а след това — каква помощ трябва да окаже началникът на офицера, за да може той да овладее изкуството да възпитава и обучава подчинените си, да развива у себе си необходимите за възпитателя волеви качества.

Преди всичко имаме предвид целенасочеността, която се изисква в учебно-възпитателната работа. Тя трябва да се отразява във всичко — от осъзнаването на целта на възпитанието на подчинения до конкретната учебна цел на всяко занятие, което офицерът провежда.

Да се стремиш да развиваш у подчинените си необходимите за съветския воин морално-бойни качества, това означава да проявяваш и заедно с това да развиваш и у себе си по-голяма целенасоченост. Като си постави конкретна цел, офицерът трябва да осигури осъществяването ѝ със съответна подготовка и с твърдост на волята. Например той си е поставил за цел да покаже на тактико-строево занятие как в нощни условия взводът в стрелковата верига подхожда към обекта за атака в дадено направление. В хода на занятието

обстановката може да се усложни, например може да падне гъста мъгла, да завали дъжд и т. н. Волевият офицер няма да бъде заставен от усложнената се обстановка да се откаже от своята цел и успешно ще проведе занятието. Тук може да не се спираме на въпроса, как той е постигнал успех и кое е осигурило този успех. Важното е да се отбележи, че целенасочеността е заставила офицера да напегне силите си и да реши задачата.

В обучението и възпитанието на подчинените офицерът трябва да проявява голяма инициатива и изобретателност, които да изключват шаблона и опростяването в занятията. Инициативният офицер неуморно търси най-добрите, по-ефикасните методи на обучение и възпитание на подчинените си. Много голямо значение за бойната подготовка имат например различните прибори, модели, макети, които допринасят за по-доброто и по-твърдо усвояване на изучавания материал, за овладяването на техниката. Офицерът трябва да проявява голяма изобретателност, за да подобри съответния прибор и дори отново да конструира и направи едно или друго приспособление.

Напълно естествено е, че колкото по-големи цели си поставя офицерът, толкова по-голяма упоритост проявява, за да ги постигне. И както в боя той счита като въпрос на чест да реши поставената му задача, така и на занятия той съсредоточено се стреми да постигне поставената цел. Той не ще допусне и най-малкото отстъпление от изискванията на уставите, защото съзнава, че всяко разслабване ще се отрази върху боеготовността и боеспособността на неговото поделение.

Упоритостта на офицера трябва да се изразява и в това, той да не се задоволява в своята учебно-възпитателна работа само с общите показатели за успеха на поделението си, а да се стреми всеки негов войник да стане политически съзнателен, дисциплиниран, физически развит и закален, да умее добре да стреля. Това изисква от офицера задълбочена индивидуална работа с подчинените, което е възможно само ако той притежава такива волеви качества като упоритост и настойчивост.

Необходимите на офицера волеви качества се създават и развиват както в ежедневната практическа работа по обучението и възпитанието на подчинените, така и на командирските занятия.

Особено голяма помощ трябва да се оказва в това отношение на младите офицери, които нямат още опит в обучението и възпитанието на войниците. Имаме предвид преди всичко това, да се помага на офицера да придобие необходимите знания в областта на педагогиката и методиката. Такава помощ може да му се окаже чрез консултации, лекции, доклади, организирана обмяна на опит и т. н. Желателно е обаче подобни лекции да се свързват с планове по бойната и политическата подготовка и при провеждането им да се имат предвид учебно-възпитателните задачи, които стоят пред дадения офицерски колектив. Много важно е офицерът самостоятелно и системно да се занимава с педагогическата теория, по-специално с психологията.

По-постоянна форма на помощ са семинарите, методическите и показните занятия, откритите уроци, методическите сборове.

Свършено ясно е, че колкото по-задълбочени и по-широки са знанията и методическите навици, които офицерът получава на командирските занятия, толкова по-добре той ще обучава и възпитава своите подчинени. В дадения случай обаче става дума не толкова за самите знания, колкото за методите.

И ако на командирските занятия и учения началникът се стреми офицерът да взема самостоятелни решения и му осигурява възможност на практика да се убеди доколко мнението му е правилно или погрешно, за да дойде до необходимите изводи, тогава офицерът ще чувства, че неговите знания имат здрава основа. Това, разбира се, повишава неговата увереност в собствените му сили и действия. Когато на офицера се дава по-голяма свобода да прояви инициатива, това повишава чувството му за отговорност. Такъв метод изисква от началника много усилия и търпение, затова пък отговаря на задачите на възпитателното обучение. Тогава и офицерът естествено ще прилага същите методи в занятията с подчинените си. Разбира се, офицерът не копира точно методите на началника, но той възприема техните принципи, като се съобразява с особеностите на своето поделение и условията, при които ще провежда занятията.

Образец на методическо майсторство трябва да бъдат показните занятия и откритите уроци. Както и всеки пример, показното занятие създава у офицера увереност в собствените му сили, навежда го на мисълта, че и той при желание и подходящи условия е способен да стане специалист.

в работата по възпитанието и обучението. Началникът трябва винаги да поддържа тази мисъл, а понякога и да я създава, като поощрява офицера и събужда у него енергия за усъвършенстване на методите на обучение и възпитание на подчинените му.

Наред с това офицерът трябва постоянно да чувства, че началникът проявява известен интерес към неговите успехи, да бъде уверен, че когато стане нужда, винаги ще получи квалифицирана помощ.

Тази помощ се изразява в конкретни, делови указания от страна на началника, който предава на офицера своя личен опит, а също и опита на другите челни командири.

Твърде важно условие в ръководенето на учебно-възпитателната работа на офицера са високата изискателност, която предпазва от самоуспокоение, от отслабване на волята, и системният твърд контрол. Без истински контрол е невъзможна и висока изискателност. Контролът не се свежда до проста регистрация на отрицателните и положителните факти. Ежедневният контрол трябва да предпазва от мекушавост и опростяване, да помага на офицера да осмисли това, което се изисква от него, по-добре да разбере и същността на методическите въпроси, и своята отговорност. Такъв контрол заставя офицера основно да се готви за занятията, да чувства по-голяма отговорност.

Повишаването на методическото майсторство на офицера му помага по-точно да разбира задачите, реда и методите за обучение на подчинените. А това прави неговата воля поцеленасочена и съсредоточена.

ГЛАВА VI

ТАКТИЧЕСКАТА ПОДГОТОВКА НА ОФИЦЕРА И ВЪЗПИТАВАНЕТО НА ВОЛЕВИ КАЧЕСТВА

1. Възпитателното значение на тактическата подготовка

Тактическата подготовка има не само образователно, но и голямо възпитателно значение. За никой друг вид обучение не подхожда така названието възпитателно обучение, както за тактическата подготовка. Това е, защото от степента на тактическата подготовка зависи поведението на офицера в бойна обстановка, т. е. как той ще постави и реши задачите, които ще характеризират неговата дейност, волевите му качества. Тактическата подготовка именно трябва да създаде от офицера човек със силна воля.

Свобода на волята значи способност да се вземат решения с познаване на работата. Познаването на военното дело изобщо и на тактиката по-специално прави волята на офицера свободна и силна. Тактическата подготовка въоръжава офицера с големи практически знания, които му помагат самостоятелно да взема правилни решения и настойчиво да ги провежда. Тя трябва да създаде у него такива волеви качества, каквито се изискват в съвременния бой.

Възпитателният характер на обучението по тактическа подготовка предполага изключително единство на теорията и практиката, на знанията и опита. За да се постигне такова единство, необходимо е в обучението да се изкореняват всички условности и опростявания. Ето защо на тактическите учения трябва да се създава обстановка, по възможност близка до бойната, която да изисква максимално напрежение, да закалява волята на офицера и войника. Когато на занятия в полето, на учения офицерът бъде поставен при трудни условия, изискващи от него да преодолява сериозни препятствия, това естествено допринася за формиране и за-

каляване на волята му. Всяка излишна снизходителност не само лишава офицера от необходимата практика, но и създава у него невярна представа, че победата на фронта може лесно да се постигне. Такава представа отслабва волята на офицера, която ще бъде подавена още в първия бой, щом той се сблъска с трудностите и изпитанията, с цената на които може да се постигне успех.

Единството на теорията и практиката означава наред с това и дълбоко познаване на военната наука. И в науката офицерът трябва да се чувства не пасивен ученик, а до известна степен изследовател, способен да ѝ даде нещо ново или поне критично да осмисли всичко, с което се сблъсква на практика. Офицерът трябва да осъзнае истината, че както революцията и нейната победа не са резултат от работата на отделни герои, а са дело на масите, така и съветската военна наука е създадена не от единици, а е дело на колективен труд, в който са участвували хора като него, дадения офицер. Осъзнаването на тази истина задължава офицера самостоятелно да мисли и да чувства себе си активен член на творческия колектив. Това ще го застави не само да усвои опита от миналите войни, но и изхождайки от този опит, по-добре да разбира всичко ново, характерно за бойните действия в съвременната война, творчески да участва в решаването на новите задачи на съветската военна наука.

Силата на ориентировката, която дава военната наука, както и всяка друга наука, се заключава в нейната обективност, иначе офицерът ще има невярна представа за обстановката и не ще може да разбере твърдостта на изискванията, които се предявяват към него на тактическите учения. Преди всичко това се отнася до врага, за когото съветският офицер трябва да има правилна представа. Бъдещият враг е умен и силен противник, който има не само богатата военна техника, но и основно разработена теория. Не бива да се пренебрегва и моралната сила на противника, иначе не можем да си го представим храбър и упорит в боя. Вярно е, че в буржоазното общество няма обективни условия за неговото морално единство. Но това напълно разбират политическите дейци и генерали на противника, поради което те още повече се усъвършенствуват в изкуството да държат масите в пълно незнание относно истинските причини и виновниците за войната, да им внушават, че те уж се борят за справедливо дело. А тази лъжа, докато не е разобличена пред масите, има огромна сила.

Съвременната военна техника благодарение на огромните скорости и голямата дълбочина на поражението дава още по-голяма възможност за внезапен удар в невиджани досега мащаби. А от това следва, че от войските се изисква голяма бдителност както за своевременното изпреварване на противника, така и за осигуряването на удара срещу него.

Новата техника съвсем не облекчава действията на войските, а напротив, изисква от тях още по-голямо напрежение, тъй като прави още по-интензивна тяхната бойна дейност. Следователно в края на краищата ролята на човека е била и си остава главна и решаваща. Победата в съвременния бой се постига не от техниката сама по себе си, а от хората, които до съвършенство владеят тази техника, умеят да я използват във всякаква обстановка и са убедени в правотата на делото, за което се сражават. Ето защо, колкото и големи изменения да внася съвременната техника във военното дело, основните, най-важните изисквания на тактиката си остават едни и същи.

Никой не може да отрича и сега, че за успеха на настъплението се изисква превъзходство на силите в решаващото направление, в решаващия момент. Ясно е и сега, че успешен може да бъде ударът, нанесен там, където противникът е най-уязвим, и тогава, когато най-малко е очаквал нападение.

Задължително си остава и сега струпването на повече сили на главното направление, та като подведем противника да хвърли всичките си резерви, да си осигурим последната дума, която също трябва да бъде неочаквана за него.

Отгук произтича цялото значение на внезапността, която не дава на противника възможност да се опомни и да реагира своевременно и правилно на нанесения му удар. Това определя и значението на работата на мисълта, на волевите качества, на самообладанието. Като заставаме противника преждевременно да изразходва своите сили, ние запазваме за себе си инициативата за избора на мястото и на момента за нанасяне на окончателния удар.

Още през миналата война вследствие на масовата употреба на военна техника боят се отличаваха с решителност, голяма бързина и с изключително добре организирано взаимодействие, изискващо от офицера голяма оперативност и организаторски способности. А мощността на съвременната военна техника, нейното разнообразие изискват от офицера още по-големи организаторски способности, които трябва да се изразяват преди всичко в умение майсторски

да се организира взаимодействието. „Може би най-сложното в организирането и воденето на боя е взаимодействието както вътре в поделението, частта, така и с частите на другите родове войски и специалните войски — казва маршалът на Съветския съюз А. Ерьоменко. — Правилно организираното взаимодействие е главното условие за успеха в боя. Ето защо усъвършенствувайки своите организаторски способности, нашите командири трябва да придават на майсторството на организацията и поддържането на взаимодействието първостепенно значение.”¹

За да води успешна борба, офицерът трябва да притежава всички тези положителни качества на характера и волята, за които беше казано в началото: дисциплинираност, решителност, инициатива, смелост, настойчивост и пр. Ясно е, че тези черти са несъвместими с такива недостатъци като нерешителността, твърдоглавието, склонността към шаблона и др. Последният недостатък — склонността към шаблона — повече от всичко пречи на успешната борба, за която е необходима инициатива и изобретателност в прилагането на все по-нови методи и прийоми.

Отчитайки ролята на внезапността и значението на взаимодействието, трябва да кажем, че тук става дума не само за умението и за правилното пресмятане, без които успехът, разбира се, е невъзможен. Тук става дума и за голяма, закалена от опита воля. За да се организира взаимодействието и да се поддържа през цялото време на боя, като се насочват усилията на всички участници в една точка и се съгласуват действията им по време, място и цел, необходима е голяма целенасоченост. Внезапно да се нахвърлиш срещу противника, да не му позволиш да се свърже до пълния му разгром, като предприемаш такива действия не случайно, а постоянно, системно — за това е необходима пък голяма активност, която изисква огромно напрежение. Тези волеви качества най-ярко се проявяват при организиране на взаимодействието и при нанасяне на внезапен удар. Наред с това те се проявяват и в цялата бойна дейност на офицера, може да се каже в цялото му поведение. Следователно положителните волеви качества на офицера може да се сведат основно до две най-важни — разумна целенасоченост и съзнателно проявя-

¹ Маршал на Съветския съюз А. Ерьоменко. Организаторские способности начальствующего состава, „Военный вестник“ бр. 11, 1957 г., стр. 16.

вана активност. В тези две качества като във фокус се съсредоточава всичко, което характеризира офицера, и те са абсолютно необходими за тактиката в съвременния бой. Именно те обуславят проявяването и на всички други волеви качества. И наистина, трудно е да си представим дисциплиниран офицер, ако той не е целенасочен, ако му е безразлична целта на бойните действия, ако няма инициатива и пасивно се отнася към всичко, ако не си поставя големи задачи, а се задоволява с шаблонно решение.

На бойното поле целите са разпръснати по протежение и в дълбочина на фронта като огневи точки на противника, групи жива сила, различни съоръжения и т. н. Ако разсейва вниманието си по всички тези цели, офицерът не ще може да реши задачата, защото силите му ще се окажат разпръснати и изразходвани без полза. Ако обаче отдели повече сили за онази цел, която има най-важно значение, той ще има и най-голяма вероятност за успех. При този начин на действие се проявява целенасочеността, съсредоточеността на волята.

Съсредоточеността на волята означава стремеж на човека да бъде силен там, където той намира това за необходимо. Този стремеж става негова характерна черта само в резултат на голямо закаляване на волята, в резултат на опита. Такава, изглежда, за всички проста истина, че петте пръста, събрани в юмрук, имат по-голяма сила, отколкото десетте разперени пръста, невинаги става правило в поведението на човека, който няма боен опит. Само в резултат на опита се изживява вредният стремеж към равномерно разпределяне на силите и офицерът разбира, че желанието еднакво да бъде силен навсякъде носи само вреда. Тактическата подготовка, полевите занятия, ученията помагат на офицера да израсне като целенасочен воин, да направи волята си съсредоточена.

От гледна точка на целенасочеността всички действия на офицера трябва да бъдат строго последователни и насочени към една цел, смели и отговорни. Същевременно неговите решения трябва да бъдат внимателни, добре обмислени, така че и фактите от второстепенно значение все пак да се имат предвид. Например свършено естествено е, че ако даден командир има за главна задача да разгроми основната групировка на противника, той ще отдели по-голямо внимание на нея. Но би било неправилно да не се интересува от това, какво прави съседната противникова групировка. Понякога

се случва така, че човек или съвсем разкъсва вниманието си, като изпуска главното, или пък, увличайки се от главното, съвсем не забелязва второстепенните факти. А понякога, ако не се следи развитието на събитията, второстепенните факти се превръщат в сериозна опасност.

Ето защо правилното разпределение на вниманието според обстоятелствата в строго съответствие с това, кое от тях е главно и кое е второстепенно, е едно от най-важните изисквания към волята и разума на офицера. Именно целенасочеността означава умение правилно да се разпредели вниманието, своевременно да се определи кое е главното и навреме да се съсредоточи цялото внимание върху него.

Колкото по-сложни са явленията, с които се сблъсква офицерът, колкото по-изострено е положението и колкото по-бързи решения изисква то, толкова по-трудно е да се разпредели вниманието, което в този случай има най-голямо значение. Така например на един летец не се удавало при летенето да пресреща и прихваща противника. Оказало се, че в момента, когато било особено важно да се следи за целта, той насочвал погледа си към приборите. Разбира се, показванията на приборите му говорили за твърде важни факти, от които му било трудно да отвлече вниманието си, приборите като че ли го привличали към себе си и той пропускал целта. Но когато изживял този недостатък, летецът започнал успешно за прихваща противника през време на полетите.

Това, което е характерно за авиацията, може да намери място и в боя на сухопътните войски. И пехотата се сблъсква с явления, които имат същия решителен и бърз характер, например атака на танкове, на самолети, маньовър на моторизирана пехота на противника и т. н.

Такава черта на офицера като активността се налага от същността на тактиката на Съветската армия.

Активността означава стремеж към почин, за да наложим своята воля на противника. Тя означава проявяване на най-широка инициатива в прилагането на онези средства за борба, които при дадена обстановка ще се окажат най-ефективни. Такава активност определя възможността да се воюва не с брой, а с умение. От това обаче не следва, че в Съветската армия не се отчита такъв фактор като количественото съотношение на силите. Разбира се, при всички други равни условия двама представляват по-голяма сила от един. Но ако крайната цел е по-ясна на този един, отколкото на двамата негови противници, напълно е възможно той да ги по-

беди, защото морално е по-добре подготвен за борба не на живот, а на смърт, защото инициативата е в негови ръце. Това преимущество — пределната яснота на крайната цел — винаги е на страната на този, който води справедлива война. За това свидетелствува историята на всяка справедлива война, включително и на Великата отечествена война, в която има редица примери, когато малки поделения от Съветската армия са побеждавали многократно превъзхождащи ги сили на противника.

Обикновено инициативата, стремежът да наложим своята воля на волята на противника се свързва с настъплението. Действително, пълният разгром и унищожаването на противника като организирана сила са възможни само при настъплението, в което бойните действия имат предимно маневрен характер. Но и при отбраната и позиционната борба е необходима инициатива, за да наложим своята воля на противника и да сковем неговата воля. И в отбраната трябва да проявяваме своята воля, заставяйки противника да се движи не в тази посока, в която той иска, да го принудим да губи сили и средства за удари в празно пространство и да му нанасяме от своя страна удари с огън и контраатаки. При отбрана шаблонът е също така нетърпим, както и при настъпление.

„... Най-опасното нещо за нас — писа М. В. Фрунзе — е закостенелостта, увличането от някаква определена схема и от някакъв определен метод.”¹

И наистина, дори и в случаите, когато обстановката не се е изменила, не бива да се прибегва към методите, приложени вчера, макар и те да са дали най-добри резултати. На нас само ни се струва, че обстановката не се е изменила. В действителност именно поради това, че противникът е един и същ (неговата част още не се е сменила), той е станал друг, тъй като е изпитал върху себе си приложените вече способности в боя. Инициативният офицер, колкото и неизменна да изглежда обстановката, винаги ще намери някакво ново средство, нов начин на борба, за да измени тази обстановка, а следователно да измени и съотношението на силите в своя полза.

От всичко казано тук за противника, за значението на внезапността, на взаимодействието, за необходимостта да се побеждава не с брой, а с умение следва, че на тактическите

¹ М. В. Фрунзе — Соч., т. I, стр. 403.

учения трябва да се създава и съответна възпитателна обстановка. Ако според обстановката противникът е слаб и условията не предизвикват затруднения за маньовъра, за взаимодействието, от офицера не се изискват нито усилия, нито майсторство. В такъв случай той не може да прояви никакви волеви качества, а камо ли да ги развие. За да се развива волята на офицера, необходимо е той да бъде поставен в такива условия, при които ще се сблъска с трудности, чието преодоляване ще закалява волята му.

Голямо значение за възпитаването на волеви качества у офицера имат нощните тактически учения. В условията на нощния бой са затруднени управлението, ориентировката, взаимодействието, целеуказването, използването на много видове техника и т. н. Тези трудности офицерът е длъжен да преодолява, каквото и да му струва това. Но наред с това в нощните условия до голяма степен се осигурява внезапност на удара, намаляват се загубите от огъня на противника, който също е затруднен да използва техниката, да се ориентира в обстановката и т. н. Маньовърът по целина, по колонни пътища също е затруднен по отношение на връзката, взаимодействието, снабдяването и пр. Затова пък той може да бъде по-неочакван за противника, отколкото маньовърът по пътища, наблюдавани и контролирани от него.

На тактическото занятие противникът по обстановка трябва да бъде достатъчно силен и предприемчив. Тогава офицерът ще бъде поставен в такова положение, което ще го застави да мисли, напрегнато да търси бързи и разумни решения. Естествено и местността, на която ще се провежда тактическото занятие, не трябва да му бъде позната. Всяко занятие трябва да се провежда на нова местност, желателно е дори в един и същи „бой“ в зависимост от придвижването на офицера и поделенията му тя да се изменя по релеф, препятствия и т. н. Само напрегнатата тактическа обстановка е поучителна, създава у офицера необходимите за командира волеви качества.

Тактическата подготовка е синтез от всички видове бойна подготовка, от всички отрасли на военните знания, без които тя би изглеждала като сграда, построена на пясък. И действително, в края на краищата решението на бойната задача има смисъл, когато е изпълнимо. Изпълнението пък на бойната задача се осигурява от умелото управление на огъня, от инженерното оборудване на местността, от разумното използване на техниката и т. н. Поради това в хода на такти-

ческите учения се проверява качеството и на всички други видове бойна подготовка на офицера. Например колкото и да е сполучлив маньовърът, ако офицерът не умее да използва добре свързочните средства, ако не познава техните тактико-технически свойства и дори в подробности тяхното устройство и експлоатация, той едва ли ще може да управлява и поддържа взаимодействието. Колкото и сполучлив да е изборът на района за отбрана, ако офицерът не умее да планира и организира отбранителните работи, той не ще осигури готовност на позицията и сполучливият ѝ избор ще загуби своето значение. Взискателният началник, без да допуска опроставания и условности, винаги проверява онези действия и мероприятия на офицера, които трябва да осигурят изпълнението на неговия замисъл.

Постигането на целта в боя или при решаването на задача на тактически занятия, на маневри представлява единно волево действие. Все пак за различните етапи на учението или на решаването на бойната задача са най-характерни едни или други изисквания към офицера, следователно и съответни волеви качества, които той трябва да проявява. Ето защо по-нататък ще разгледаме всеки етап с характерните за него изисквания, предявяването на които създава у офицера и съответните волеви качества.

2. Уясняване на задачата, оценка на обстановката, бързина на ориентирането

Важно условие за успешното решаване на бойната задача е правилното ѝ уясняване и оценката на обстановката. Уясняването на задачата разкрива главната цел на действията на поделението на даден офицер.

От този момент започва волевото действие. С оглед да постигне главната цел офицерът започва да оценява обстановката; това съответствува на такъв момент от волевия процес като обсъждането.

За да не се допуснат неправилни тълкувания, необходимо е да отбележим тук следното. Този момент от волевото действие, а именно обсъждането, в бойната дейност на офицера като че ли няма място, тъй като заповедта на началника не подлежи на обсъждане. Но по същество оценката на обстановката от офицера съответствува на момента на обсъждането, което се свежда до това, да се изясни в каква обстановка и с какви средства най-добре може да се постигне

целта в най-кратки срокове и с най-малки загуби.

Обстановката е съвкупност от всички условия, при които се налага да се действа. Оценката на обстановката не бива да се разглежда като съвършено изолиран волев акт в бойната дейност на офицера. Тя също не бива да се разглежда и като момент на изключително умствена дейност, защото поставя определени изисквания и по отношение на волевите качества на офицера.

Не може да се говори за оценка на обстановката дотогава, докато не станат известни данните, които я характеризират. Поради това, за да си изясним най-добре въпроса, трябва да разгледаме три момента: намирането на нови данни за обстановката, изучаването им и оценката на обстановката.

Волевият офицер винаги следва един от най-важните закони на борбата — непрекъснато да следи за действията на противника, за всяко негово движение, за да открие и използва всеки негов пропуск, правилно и своевременно да се съобрази с измененията в съотношението на силите, в намеренията на противника, в обстановката. За тази цел служат информацията на началника и на съседите, донесенията на подчинените, разузнаването, личните наблюдения и т. н. От степента на напрежението на волевите качества на офицера зависи по-пълното или по-слабото разкриване на силите, възможностите и намеренията на противника.

И самият процес на изпълнението на задачата никак си изменя обстановката, разкрива някои нови данни, които повече или по-малко се отразяват върху нея. Самото разкриване на нови данни до известна степен е оценка на обстановката, тъй като тя се явява пред нас като нещо ново в сравнение с това, което е била по-рано. Офицерът трябва бързо да се ориентира доколко даден новооткрит факт е изменил обстановката и е допринесъл или попречил за изпълнението на задачата и към какво го задължава това.

За да можем да открием станалите изменения в обстановката, необходимо е добре да я познаваме, иначе новите факти в нея могат да останат незабелязани или недостатъчно оценени. За здравомислещия командир характерът на инженерните работи, които противникът извършва, измененията в режима на огъня, в привычките на противника могат да говорят твърде много. Например на фронта при село Архонска през декември 1942 г. командирът на един наш батальон забелязал, че с настъпването на тъмнината противникът

винаги започвал да води безреден интензивен огън от всички огневи точки. И ето, през една нощ той обърнал внимание на това, че огънят се водел само от две огневи точки, които стреляли по сменно с такъв промеждутък от време, който бил достатъчен да се пренесе картечницата от една позиция на друга. Това го навело на мисълта, че противникът е започнал да се оттегля. Това предположение, потвърдено от бързо организираното разузнаване, дало възможност навреме да се започне преследването на противника. Ясно е, че ако офицерът не е знаел системата и режима на огъня на противника, указаното по-горе изменение не би привлякло вниманието му, а следователно нямаше да бъде организирано и своевременно преследване на противника, който е започнал да отстъпва. От това следва, че бързото и правилно ориентиране, което е резултат от голяма умствена работа, се обуславя и от големи усилия на волята. Тези усилия са насочени към изучаването на обстановката.

Да се определи взаимната връзка между различните факти в обстановката, тенденцията на тяхното развитие в динамиката на събитията — ето кое е основната цел в изучаването на обстановката. Колкото по-задълбочено офицерът познава военното дело, колкото по-широк е неговият кръгзор, толкова по-точно той ще определи взаимните връзки между явленията, толкова по-бързо и по-правилно ще ги оцени. Например лошото състояние на пътищата, лошото време затрудняват движението и много пречат на настъпващия. Но ако офицерът от настъпващата страна е инициативен и с по-голям кръгзор, той веднага ще съобрази, че същите тези факти със своята отрицателна страна влияят и на отбраняващия се. Както е известно, през пролетта на 1944 г. пътищата в Украйна бяха толкова непроходими, че настъпателните действия изглеждаха невъзможни, но Съветската армия нанасяше удар след удар на фашистките войски. Тези удари бяха толкова по-съкрушителни, тъй като противникът при това състояние на пътищата съвсем не ги очакваше. В много случаи поделения и части на Съветската армия с помощта на водачи или пък движейки се по азимут, преминаваха през гъсти гори, през блата и се нахвърляха срещу противника именно там, където той най-малко очакваше нападение.

Съвременната бойна техника, неизмеримо ускорявайки хода на събитията, наред с това усложни и въпроса за тенденцията на развитието на един или друг фактор. Поради

това извънредно трудно става своевременно да се разпознаят и предугаждат намеренията на противника, което всъщност е най-главното в изучаването и оценката на обстановката. Действията и средствата на противника са най-опасни тогава, когато е неизвестно към какво и накъде са насочени неговите усилия, а когато това е известно, дори и най-опасното положение загубва своята острота. И при най-добрите условия, даже и когато напълно притежаваме инициативата, трябва да се стремим да предугаждаме намеренията на противника, за да можем при изпълнението на своя замисъл да го изпреварим и унищожим. Пътят към разкриване на плана на противника често пъти е твърде сложен и се състои от редица умозаклучения за фактите, които имат понякога косвено отношение към въпроса. Все пак именно изводите за състоянието и намеренията на противника са най-важни.

Особено важен е въпросът за връзката на моралния фактор с военните, тактическите фактори.

Непосредствено в боя задачите решават материалните сили — войската и нейното въоръжение. И все пак при всички други равни условия — при еднакъв брой войска, еднакво обучение и въоръжение — съотношението на материалните сили се определя от това, коя страна най-добре ще използва всяко оръжие, у коя има по-голяма готовност да се срещне гърди с гърди с противника. В тази готовност, в самообладанието на войниците при воденето на огъня се отразяват цялата сила на ненавистта към неприятеля, съзнанието за своята правота, увереността в крайната победа, т. е. отразява се моралният фактор. Дори при еднакво съотношение на силите моралното превъзходство се изразява в това, че оръжието се използва по-ефикасно, отколкото у врага. Моралният фактор по такъв начин се превръща в материална сила, която придобива значение на военно-тактически фактор. От своя страна и военните фактори влияят на морално-бойното състояние на войските. Например големите успехи по фронтовете, насищането с бойна техника, доброто снабдяване не може да не окажат влияние върху морално-боевото състояние на войските.

Активният, волевият офицер, като се стреми по-пълно и обективно да изучи обстановката, винаги има предвид и факторите от морално-политически характер. Той внимателно изучава материалите и фактите за моралното състояние на войските на противника.

Сведенията за обстановката се събират и изучават непрекъснато. В условията на съвременната война обемът на сведенията, необходими за правилната оценка на обстановката, както и самото понятие за нея са станали значително по-широки. Например радиолокацията значително усложни въпросите на маскировката; новото оръжие повдигна цял ред сложни проблеми на военно-полевата фортификация, на военно-санитарната служба; десантните операции, които ще бъдат често явление, заставят офицера повече да се интересува от своя тил, от условията за възможен противников десант. По такъв начин дори само увеличаването на кръга от въпроси, които интересуват офицера в съвременната война, говори колко е разширено и усложнено сега понятието бойна обстановка.

Оценявайки обстановката, офицерът си задава въпроса, кое и до каква степен ще допринесе за постигането на целта и какво може да попречи за това. Оценката на обстановката има определени изисквания по отношение на волевите качества на офицера; тя съответно открива тяхното наличие и закалява волята му.

При оценка на обстановката офицерът определя, както изисква уставът, кое в дадения момент е главното и кое е второстепенното. Например в срещния бой главен е въпросът за най-късите пътища към изгодните рубежи, със заемането на които трябва да се изпревари противникът. Между другото тук имат значение и връзките със съседа, и противовъздушната отбрана, и охраната на фланговете, и други въпроси, които изискват голямо внимание. Но самото съсредоточаване на вниманието върху главното и съответното му разпределение според обстоятелствата в зависимост от тяхното значение изискват съсредоточеност на волята, големи усилия от нейна страна.

Изчерпателни данни за обстановката изобщо и по-специално за противника обикновено никога няма. В това се заключава основната трудност за офицера при оценката на обстановката и особено когато той взема решение. Преодоляването на тази трудност изисква определени усилия на волята, и то обязательно още при оценката на обстановката.

Доколкото оценката на обстановката не може да бъде откъсната от задачата и нейното решение, дотолкова в нея се отразяват едни или други волеви качества на офицера. Това личи особено ярко в скоротечния бой, когато оценката на обстановката и вземането на решение са мълниеносни и

почти се сливат по време, което е твърде характерно за действията на авиацията. Като пример може да послужи следният случай от Великата отечествена война. Героят на Съветския съюз, летецът Павел Михайлович Долгарев, след като спасил на фронта група наши щурмовики, нападнати от 12 месершмита, изпратил своя водещ самолет да съпровожда щурмовиките към базата, а сам завързал бой с противника. След като свалил два „месершмита“, боеприпасите му се свършили, но часовникът му показвал, че той се бие вече 10 минути и през това време щурмовиките са имали възможност да отлетят на достатъчно разстояние от изстребителите на врага. Тогава той обърнал самолета си и благополучно се завърнал на своя аеродром. Влизайки в бой срещу 12-те вражески изстребители, Долгарев поел голям риск. Трябва да се предполага, че такъв воин никога не действа, преди да обмисли, да прецени кое е благоприятно за неговите действия и кое — за противниковите, т. е., преди да оцени обстановката. Оказва се, че и в такава обстановка Долгарев виждал известни шансове за успех. Възможно е той да е разчитал на своята смелост, която би могла да обърка противника, да забави макар и за кратко време неговото реагиране. Обективната възможност за решаването на тази задача е могъл да види само много смел човек.

От това следва, че оценката на обстановката от различните офицери може да бъде различна по обективност, по най-вярното отразяване на действителността. Колкото е по-широк кръгзорът и по-богат опитът на офицера, колкото е по-силна неговата воля и по-голяма неговата закалка, толкова по-обективна и по-пълна ще бъде оценката на обстановката.

При ориентирането и при оценката на обстановката се проявяват следните най-характерни недостатъци: мудност, изоставане от хода на събитията; липса на умение правилно да се свързват явленията и да се определя тяхното отношение към дадената задача, тяхното значение; неумение да се анализират явленията в тяхното развитие, динамика, за да се изясни възможният ход на събитията; неумение да се отдели главното в обстановката, да се съсредоточи върху него основното внимание. Всички тези недостатъци са резултат от недостатъчно военни знания и опит, от слабо развити и незакалена воля.

На оценката на обстановката не бива да се гледа като на пасивен акт. Правилната оценка на обстановката се обуславя

не само от съответни знания и кръгозор, но и от голяма настойчивост, с каквато трябва да се издирват необходимите сведения, от търпеливо подбиране, съпоставяне и изучаване на фактите. Поради това от гледна точка на внедряването на волеви качества е необходимо да се обръща сериозно внимание на този етап от ученията като на фактор, който възпитава търпеливост, упоритост и настойчивост в стремежа да се стигне до самата същност на всяко явление. В даден етап от учението началникът може да създава у подчинените такива качества чрез редица мероприятия.

Ако офицерът правилно е оценил обстановката, необходимо е да се поощри; това ще събуди у него сили за следващия етап, за решаването на задачата. Ако пък в оценката на обстановката той е допуснал слабости, може да се приложи различен подход към него. Когато грешката е толкова груба, че може да доведе до съвършено нецелесъобразно решение, необходимо е веднага да бъде отстранена. Понякога може да се посочи образец на оценка на обстановката и на изводи от нея. При не толкова груба грешка офицерът може да бъде насочен чрез редица подсецащи въпроси, така че повече или по-малко самостоятелно да дойде до правилни изводи. На тактически занятия в зависимост от тяхната цел и от индивидуалните особености на офицера може понякога да не се поправят неговите грешки, като му се даде възможност да изпълни решението си, за да се убеди на практика до какво го е довела грешката му в оценката на обстановката. Необходимо е офицерът да се убеди, че една от най-важните предпоставки за смелото решение е дълбокото изучаване на обстановката и обективната, правилната ѝ оценка.

3. Качества на взетото решение: своевременност, твърдост, смелост и обоснованост. Предвиждане

В процеса на оценката на обстановката, в изводите, отговарящи на въпроса, какво спомага и какво пречи за постигането на целта, офицерът определя и границите между възможното и желаното. Като взема решение, той търси начин да превърне възможното в действително.

Самият процес на вземане на решението закалява волята на офицера, защото решението задължава много, тъй като непосредствено след него трябва да се предприемат конкретни действия.

Разсъждавайки теоретично, можем да считаме, че истинската обективна оценка на обстановката е само една. Следователно и идеалното решение, което отговаря на дадената оценка на обстановката, също е само едно. В действителност обаче решението на бойната тактическа задача не прилича на решението на математическа задача, тъй като то може да бъде различно в зависимост от волевите качества на командира. Изискванията, на които трябва да отговаря решението на волевия командир, се свеждат главно до следните: своевременност, твърдост, смелост, обоснованост.

Своевременността на решението на офицера говори за неговата оперативност. Поради това тренирането във вземане на своевременно и бързо решение не за сметка на неговото качество играе голяма роля.

В самия процес на вземане на решението офицерът трябва строго да се съобразява с времето, което ще предостави на подчинените, за да могат да се подготвят за изпълнение на поставените им задачи. Поради това втора природа на офицера трябва да бъде навикът всяко мероприятие да започва с разчет на времето, имайки предвид преди всичко своевременността на решението.

Върху своевременното вземане на решението оказва влияние продължителността на борбата на мотивите, която началникът или ръководителят на тактическите занятия е длъжен внимателно да наблюдава и анализира.

Борбата на мотивите в бойна обстановка, както вече не един път се отбелязва, се усложнява още и от това, че тук се налага да се работи с много неизвестни. Разбира се, изпитаният в боевете офицер взема много решения без особено голяма борба на мотивите, тъй като неговият опит му ги подсказва. По-неопитният офицер трябва да преценява редица възможни решения.

Понякога се взема решение, без да се имат предвид реалните фактори. В такъв случай се получава прибързано решение, което не може да доведе до нищо хубаво. Такова решение носи печата на недомислието, а борбата на мотивите, която го е предшествовала, протича леко, незабелязано и завършва твърде бързо. Ръководителят на тактическите занятия или началникът може в такъв случай незабелязано, като че ли непреднамерено да насочи вниманието на офицера към тези обстоятелства или фактори, значението на които той недооценява. Ако това се направи убедително, може да се забележи как офицерът ще започне да изживява

истинска борба на мотивите. Трябва да се отбележи, че така леко преминава борбата на мотивите и у човека, който е привърженик на шаблона.

Но случва се борбата на мотивите да се затегне много. За това може да се съди от факта, че офицерът закъснява с решението. Ако ли пък е взел решение, то по това, доколко то е неточно и неуверено, може да се заключи, че борбата на мотивите още не е напълно завършена; иначе той би бил уверен в решението си.

От всевъзможните причини, които могат да доведат до това положение, можем да отбележим две. Едната от тях се заключава в това, че офицерът не е в състояние да се съсредоточи, което на свой ред се обяснява с неумението му да отдели главното от масата второстепенни мотиви. Тази причина говори за недостатъци в обучението, които сравнително лесно може да се преодолеят. Втората причина е неувереността на офицера в своите сили. Необходимо е тези причини своевременно да се изясняват, за да не се допуска евентуално затягане на борбата на мотивите в процеса на занятията. В единия случай работата се свежда до това, да се окаже на офицера повече или по-малко практическа помощ, а в другия случай е необходимо да му се внуши увереност в собствените му сили, което е свързано с по-дълга възпитателна работа.

Разбира се, върху темпа на работа на офицера в процеса на вземането на решението може да се отразят не само опитът, знанията или отношението му към работата, но също и особеностите на темперамента му. Обаче, за да се установи влиянието на особеностите на темперамента, необходимо е офицерът добре да се изучи и подробно да се анализира влиянието и на всички други фактори. При това значително по-лесно и по-просто е да се установяват едни или други недостатъци в темперамента, а следователно и да се води борба срещу тях в процеса на изпълнението, върху което по-нататък ще се спрем по-подробно.

Съвсем недостатъчно е да се вземат решенията бързо и своевременно. Необходимо е освен това в основата им да е залегнала решителността на всяка цена да се постигне успех. Например командирът на батальона, като забележи, че една от ротите има успех (което всъщност решава задачата на батальона), бързо ще се постарее да поддържа развитието на успеха. Един ще поддържа ротата с една-две картечници, друг ще придаде повече от половината от своите огнени

средства, а може би ще хвърли и своя резерв в нейна помощ. В първия случай е налице половинчатото решение, а във втория случай е проявена решителност — стремеж да се постигне успех с всички сили и средства.

Половинчатото решение, макар и да е своевременно, не обещава пълен успех. Освен това то е и негъвкаво, неуверено решение. Решението може да бъде твърдо тогава, когато офицерът е уверен в своите знания и сили, следователно и в правилността на решението си.

Веднъж взел решение, офицерът трябва да го счита като най-правилно от всички възможни решения и варианти, които той е обсъждал до окончателния избор. В противен случай волята му ще бъде разединявана от съмнения, които ще му попречат при изпълнението на решението. Решението на даден офицер може и да не е най-правилното, но то трябва да бъде самостоятелно взето и добре осъзнато, а това е най-важното условие, което осигурява успеха. Ръководителят на тактическите занятия, за каквито и по-добри варианти да е мислил в дадения случай, трябва да притежава такъв такт, че да не покаже и сянка от недоволство, да не угаси енергията и волята на офицера, който е взел решението, ако то е елементарно грамотно.

Още по-недопустимо е с насочващи въпроси, а понякога и направо да се подсказва на офицера определено, предварително разработено решение. Това, разбира се, облекчава цялата по-нататъшна работа на ръководителя на занятието и на посредниците, затова пък отслабва волята на офицера, не го приучава към самостоятелни решения и отговорност.

Началникът може да разработи няколко варианта на дадено решение. Тогава всяко горе-долу грамотно решение на един или друг подчинен няма да бъде неочаквано за него и той ще може на практика да покаже всичките преимущества или недостатъци на даденото решение. И когато е обмислил няколко решения, началникът ще може по-лесно в бойна обстановка бързо да схване същността на решението на подчинения му офицер, за да го утвърди, поправи или пък с пълно основание да отхвърли неговия план, като убедително докаже на подчинения в какво се състои грешката му.

За твърдото решение е характерна лицата на полумерки, свойствени на неуверените хора, както и определеност на замисъла и действията. То винаги ясно показва към какво са насочени главните усилия. Трябва все пак да се отбележи,

че за твърдостта на решението може да се съди не по самото решение, а главно по неговото изпълнение.

Колебливото решение може да бъде резултат от редица причини. Преди всичко то може да бъде резултат от недостатъчни знания и опит, което довежда до неувереност в собствените сили, следователно и до съмнение в правилността на решението. Недостатъчното разбиране на целите на своите действия, когато офицерът изпълнява заповедта механично, формално, довежда до полумерки в неговото решение. Друга причина може да бъде известна безхарактерност, липса на последователност. Най-после липсата на твърдост в решението може да се дължи и на известна несъсредоточеност на волята, на желанието на такъв човек да бъде навсякъде еднакво силен, което именно довежда до полумерки.

Както се вижда оттук, за отстраняването на едни от причините са необходими по-твърди знания, критично усвояване на опита, а за други се изисква по-голяма възпитателна работа както за пробуждане на чувството за достойнство, което е несъвместимо с безхарактерността, така и за създаване на чувството за отговорност и дисциплинираност.

За смелото решение са характерни редица признаци, а именно: инициатива, готовност за риск и преди всичко смелост — стремеж да се постигнат необикновени резултати. Така например съвършено необикновен, извънреден резултат е обкръжаването и разгромяването на противника при равни или даже по-малки сили. В Съветската армия подобни действия се считат за най-висока доблест и геройство на войските, най-добър показател за изкуството на командира да побеждава не с брой, а с умение. Към такива показатели като към идеал трябва да се стреми всеки съветски офицер. В съзнанието на офицера трябва да се внедри мисълта, че смелото, героичното никога, в никакъв случай не може да се противопостави на действителността. Всичко героично той трябва да възприема като напълно възможно, постижимо. Тогава той ще бъде уверен, че и сам е способен на големи, героични дела, и ще бъде по-смел.

За смелото решение е характерна инициативата, която обикновено се заключава в активно въздействие върху обстановката, за да се измени тя в наша полза. Обстановката се изменя чрез маньовър още преди нанасянето на удара, като се поставят собствените сили в най-изгодно положение по отношение на противника. Проявяващият смелост изменя

съотношението на силите в своя полза дори и с това, че решава задачата по начин, неизвестен за противника, с което той като че ли увеличава своите сили. Смелият командир се стреми да въздействува на обстановката така, че противникът да не може да се ориентира в нея, следователно и да не може да вземе своевременно решение с познаване на работата. Такова въздействие на обстановката се постига преди всичко с инициативност, която заема противника и парализира волята му, лишава го от възможността да оказва организирана съпротива.

Тази инициативност, инициатива се постига не само чрез натиск, бързи действия и придвижвания, но преди всичко чрез инициатива, нови методи на борба и липса на шаблон.

Най-после за смелото решение е характерна готовността за риск. И наистина, ако ва нанасяне на удар срещу противника командирът съсредоточава сили на решителния пункт, а оголва другите участъци на фронта, той рискува противникът да му нанесе удар именно на някой от тези отслабени участъци. Наред с това елементи на риск има и в инициативата, тъй като се касае за използване на ново, неизвестно средство или метод. Но рискът трябва да бъде винаги обоснован.

Тъй като смелото решение и инициативата са свързани с риск, те непременно предполагат голяма борба на мотивите. У офицера с големи знания и опит, които го убеждават, че взема правилно решение, борбата на мотивите протича по-безболезнено и завършва сравнително бързо. У неопитния офицер вземането на ново решение предизвиква по-силна борба на мотивите, която понякога продължава и след решението. Но дори и да вземат еднакво решение, смел може да се нарече само първият офицер, поведението на който доказва, че той бързо и всецяло се е отдал на стремежа към набеязаната цел, а поведението на втория говори за съмнения, които не му позволяват да се съсредоточи за изпълнение на решението. По такъв начин истинската смелост се характеризира не само със съответно решение, но и с това, доколко бързо е преодоляна борбата на мотивите и какво е поведението по отношение на взетото решение.

Всичко казано дотук можем да илюстрираме със следния пример на смело решение.

През 1944 г. Н-ската стрелкова дивизия форсирала нощем река Шешуп (в Литва) при завой, владен към съветските войски, за да може сутринта, в 11 часа, във взаимодействие

ствие със съседните войски да атакува противника, чиито траншеи били на няколко десетки метра от брега на реката. Преди да започне общият щурм, батальоните на дивизията трябвало да се съберат на противниковия бряг до самата вода в течение на 6—7 часа светло време. В случай, че противникът ги открие, той можел да ги натика в реката. За да се избегне това, от разсъмване до започването на щурма нашата артилерия обстрелвала всички наблюдателни пунктове на противника с неотслабващ огън, за да ги подавя и ослепява. Сметката се оказала правилна; нито един снаряд, с който противникът отговарял, не паднал на левия бряг на реката, където се укривали преправящите се части на дивизията. Появяването им пред противника в началото на щурма било толкова неочаквано, че и дума не можело да става за организиран отпор. Дивизията блестящо изпълнила задачата си.

Внезапността била постигната благодарение на това, че действията били необикновени. И действително, трудно би могло да се очаква цели батальони и части посред бял ден да останат толкова дълго време незабелязани на десетки метра от противника. За даденото решение е характерна готовността за риск: при най-малката грешка или проява на недисциплинираност макар и на един войник дивизията би се изложила на опасност да бъде натикана в реката.

Ето и друг характерен пример.

През 1942 г. един съветски батальон получил заповед да овладее силно укрепена позиция на противника, която била заета от пехотен батальон, поддържан от няколко артилерийски и минометни дивизиона. За изпълнението на такава задача силите били явно недостатъчни. Все пак командирът на батальона майор Воробьев я решил. След силна артилерийска подготовка батальонът започнал настъплението при големи междини между ротите от първия ешелон. Противникът решил, че може да се възползува от тази „грешка“, за да постигне лека победа, и хвърлил в тези междини почти всичките си сили. Когато се промъкнал достатъчно между ротите, съветските автоматчици и картечници се нахвърлили срещу него с кръстосан огън, а резервът окончателно го ликвидирал. Настъпващият батальон овладял позицията на врага и при това дал три пъти по-малко загуби от отбраняващия се противник.

В дадения случай командирът на батальона имал предвид надменното мнение на хитлеристите, от които очаквал

да помислят, че големите междини между ротите на настъпващите са допускати от неграмотност. Когато противникът, макар и да е относително слаб, се е подготвил да посрещне нападениято, той или съвсем не може да бъде победен, или, ако това се удаде, то е само при многократно превъзходство на силите или пък с цената на големи жертви. За да бъде изненадан противникът, необходимо е той съвсем да не подцени подготовката на атаката, както е било в първия случай, или пък да няма представа за истинските намерения и замисли на настъпващия, както е било във втория случай.

В каквото и да се изразява смелостта, за каквито и смели решения да става дума, за тях винаги е характерно това, че вложената в тях идея е нова, оригинална, поради което тя не може да бъде известна на противника. С това противникът се поставя в задънена улица и губи време, докато се съвземе, или пък в самото начало му се внушава такава оценка на събитията, която не съответствува на действителността, както се вижда от последния пример. Тези примери показват, че замисълът на смелото решение съчетава в себе си оригиналност на идеята и простота на изпълнението.

Желателно е началникът или ръководителят на действията, след като узнае за дадено смело, необикновено решение на офицера, да се заинтересува доколко той си представя риска, на който излага себе си и подчинените си. Ако офицерът не си представя степента на опасността, с която е съпроводено изпълнението на неговото решение, последното има характер на авантюра. Когато обаче офицерът си представя тази опасност, това говори, че той е готов за риск и следователно, че неговото решение не е прибързано, а всестранно обмислено, зряло и наред с това истински смело.

Готовността за риск предполага известна напрегнатост, съсредоточеност на волята и голяма бдителност, за да се осигури изпълнението на взетото решение.

Когато началникът или ръководителят на тактическите действия намери решението на офицера за смело, той трябва да го поощри. Като поощри офицера за смелата му мисъл още преди нейното осъществяване, началникът му оказва по този начин морална подкрепа, внушава му увереност. Необходимо е да се има предвид, че всяко смело решение и добро изпълнение увеличават увереността на офицера, правят го още по-смел и го насърчават да си поставя още по-решителни задачи. Необходимо е при това да се внимава внушаваната чрез поощрението увереност да не премине в

самонадеяност. Поощрявайки офицера за смелото му решение, ние трябва да го предпазваме от самоуспокояване, като му напомняме, че най-главното — изпълнението — още предстои и би било жалко, ако на практика се провали хубавото решение.

Трудно е да се говори за недостатъчна смелост и причините за това, тъй като смелостта изобщо няма предели. За смелостта на решението може да се съди преди всичко по това, доколко то е правилно, ако всички останали решения в сравнение с него са явно неправилни или по-малко изгодни. Няма нищо оригинално и смело в преминаването към отбрана. Но ако при дадена обстановка преминаването към отбрана се е оказало най-целесъобразно, очевидно никакво друго решение, колкото и твърдо да е то, не може да бъде осъществено с успех и следователно в него няма истинска смелост. За явна липса на смелост говорят случаите, когато се пропуска възможност да се постигне по-голям успех поради това, че действието е съпроводено с голям риск, когато решенията и методите на действие са шаблонни, когато офицерът избягва острите положения и т. н. Причините за липса на смелост могат да бъдат недостатъчно знания и опит, неувереност в собствените сили, недостатъчно познаване на подчинените и произлизащата отук неувереност в тях; недостатъчно дълбоко чувство на отговорност, а може би и недостатъчно самолюбие. Разбира се, лош командир е този, у когото готовността за риск се стимулира предимно от желанието му да блесне със своите успехи. Но няма да бъде недостойно, ако началникът, подбуждайки офицера към смело решение, има предвид и въпроса за самолюбието.

Началникът трябва дълбоко да изучава във всеки отделен случай причините, поради които офицерът не проявява смелост в решенията си, и да установява коя причина е най-важна, по какъв начин може да се отстрани.

Стойността на всяко решение се определя от това, доколко то е обосновано, как е мотивирано. Мотивировката показва доколко необходимостта от дадено решение е правилно осъзната. Когато мотивите не са ясно изразени, невъзможно е да се съди доколко едно или друго действие съответствува на главната идея на решението. В такъв случай трудно е да се проследи онази вътрешна връзка, която обединява всички действия, продиктувани от даденото решение, и характеризира целенасочеността в неговото изпълнение.

Понякога и най-доброто решение, ако то не е обосновано от най-щателен анализ на обстановката, може да не доведе до целта, тъй като то ще се изпълнява несъзнателно. И обротно, някое посредствено решение, когато е правилно мотивирано, може да доведе до определен успех. Нещо повече. Дори и при едно и също решение може да се постигнат различни резултати в зависимост от това, как то е мотивирано. Следващият пример ни показва това.

Двама офицери на занятия по тактика получили задача със силите на един взвод да овладят укрепена противникова височина с цел да подобрят позициите си. И двамата решават да проведат атаката през нощта. Единият от тях мотивира решението си с това, че „под прикритието на нощната тъмнина незабелязано ще се приближи до противника и внезапно ще го атакува“. Другият мотивира решението си пък с това, че „при наличността на малки сили нощните условия дават по-големи възможности за успех“. В мотивировките на двамата офицери като че ли няма принципа различия. Проигравайки това решение, ръководителят им дал вводна: „На най-близките си подстъпи противникът е забелязал настъпващите и е открил по тях силен огън.“ Първият офицер решил да се оттегли, като се мотивирал с това, че щом внезапната атака не е успяла, безполезно е да се продължава. Другият взел решение веднага да се хвърли в атака, като се мотивирал с това, че през нощта противникът и без това не може да разбере какви са силите на атакувания и той ще изпълни задачата, преди да пристигнат противниковите резерви. Начинът, по който всеки от офицерите е реагирал на вводната, логически произхожда от мотивите, залегнали в основата на тяхното първоначално решение.

Често пъти неправилната мотивировка обуславя така наредените предубедени решения. Например в мотивировката на първия офицер е имало предубедено мнение, че през нощта бдителността на противника е отслабена дотолкова, че той не ще забележи настъпващите и това ще осигури успеха им. По-правилна се оказала мотивировката на втория офицер, който предполагал, че нощните условия облекчават изпълнението на задачата с малки сили.

Често пъти в основата на предубеденото решение лежи смесването на желаното с възможното, липсата на решителност за истинска борба за поставената цел.

В мотивировката важно е не само това, до какво решение е дошел офицерът в резултат на оценката на всички

обстоятелства, а и това, кое от тези обстоятелства той счита за главно.

Например даден командир, решавайки задача за настъпление, е избрал при еднакви условия на местността такова направление, което по най-късия път извежда към най-уязвимото място в бойния ред на противника и най-добре осигурява връзката със съседа. Наред с това в същото направление се е оказала и най-голяма съсредоточеност на собствените сили. Разбира се, всички тези съображения са играли известна роля и общо взето са натежали над доводите против даденото решение. Но това решение не би било жизнено, ако командирът е придавал еднакво значение на всички тези мотиви, и би било съвсем безхарактерно, ако той е придавал най-голямо значение на такова обстоятелство като например групировката на собствените сили. Работата е там, че при еднакви условия на местността единственото, което определя направлението на главния удар, е стремежът да се разбие онази част от бойния ред на противника, разгромът на която осигурява успеха на боя. Всичко останало играе подчинена роля и ако нашата групировка не съответствува на даденото направление, необходимо е да се направи прегрупировка. Ако пък връзката със съседа е затруднена, необходимо е тя на всяка цена да се укрепи, за да се осигури постигането на главната цел — разгромът на набелязаната противникова групировка. Всяка друга мотивировка би означавала самотек и би противоречала на изискванията за целенасочеността. Разбира се, в някои случаи решаващо значение може да имат и разстоянието, групировката на собствените сили и т. н., но тези случаи не са характерни.

За да бъде убедителна мотивировката на решението, в обстановката и главно в поведението на противника не трябва да има нищо, което да предизвиква недоумение. Ако има такова недоумение, необходимо е обстановката да се изучава отново, докато то бъде изяснено.

Така например един командир на батальон чрез поиск установил, че на предния край на отбраната на противника, на участъка с най-удобни подстъпи за настъпващия, системата на огъня е по-малко развита, отколкото пред предния край на съседните участъци. Това не могло да не предизвика удивление у командира, когато отначало съблязнявала мисълта да настъпи на този участък. След внимателно разузнаване на участъка се установило, че на една линия със съседите имало лъжлив преден край, а истинският преден

край бил в дълбочина с цел да се образува огнени чувал. Ако командирът все пак беше взел решение да настъпи на този участък, докато си наясно истинското положение, то как би могъл той да мобилизира решението си, когато това, което му е известно, предизвиква недоумение? Разбира се, би могло да се случи да няма време за уточняване на обстановката, а да се действа незабавно, като се настъпва на дадения участък. Но тогава офицерът би трябвало да обмисли редица предположения, да отрази това обстоятелство в своето решение, като построи съответен боен ред и предвиди усиlena охрана, разузнаване, резерв и т. н.

Но ако офицерът не може ясно да мотивира решението си, той не може и да мобилизира волята и силите на подчинените си, защото сам няма необходимата решителност, поради което естествено не може и да я внушава на подчинените си.

Оттук се вижда какво голямо значение има правилната мотивировка на решението. Да се мотивира правилно дадено решение, това значи да се докаже, че то е най-доброто от всички възможни варианти. Ако не би имало други варианти на решението, не би имало и такъв волев акт като окончателния избор на целите и средствата. Когато се взема решение, трябва да се изключат много неизвестни и обикновено най-добро ще бъде онова решение, което е най-пълно обосновано. А това е възможно при най-малко неизвестни. Обаче абсолютно отсъствие на неизвестни е невъзможно дори и при най-доброто решение. Но тези неизвестни се компенсират от цяла редица фактори със съществено значение: съответните мерки за бойното осигуряване, преди всичко непрекъснатото разузнаване; от това, че даденото решение не е известно на противника, от готовността за риск, от стремението на всяка цена да се постигне успех.

Решението да се разбие врагът трябва да бъде твърдо и доведено докрай. То се казва в уставите на Съветската армия. Стременият към победа трябва да бъде в душата и сърцето на всеки началник, той е длъжен да внуши тази решителност и на всички подчинени. А това е възможно само ако той правилно е обосновал (мотивирал) своето решение.

Като създава на тактическите занятия интересни, напрегнати положения и поощрява смелите, обмислените решения, началникът осигурява условия за закаляване на волята на офицера. Но наред с това не бива да се пренебрегват и най-обикновените въпроси, и най-простите положения в обста-

новката. За походна охрана, за настъпление или отбрана на местност, която с нищо не е забележителна, за стражева охрана или за смяна на частите — за всичко трябва да се изисква от офицера да проявява максимална енергия за изпълнението на поставените задачи. Това ще закали волята му така, че при всякакви условия на бойната обстановка да бъде съсредоточена.

Началникът или ръководителят на тактическите занятия трябва да дава образци на решения, в които да намират ярко отражение по-горе указаните качества и изисквания по отношение на всяко решение.

След като вземе решението, офицерът не само продължава да го развива във всичките му подробности, но и обмисля зсезвъзможните случаи, които могат да допринесат или да попречат на изпълнението му, или пък да наложат то да се видоизмени в процеса на изпълнението на задачата. Затова въображението на офицера трябва усилено да работи, за да може той ясно да си представя хода на изпълнението на задачата, динамиката на боя. Той може да предвиди различни варианти на действията на противника, различни случаи, които ще изискват от него нови или допълнителни решения. Може би той не ще може да предвиди всички възможни случаи, но колкото повече мисли за динамиката на боя, толкова повече неизвестни ще може да отстрани.

Процесът на вземане на решението не бива да се счита за завършен, ако офицерът не е помислил как ще закрепи успеха.

На занятия или в действителна бойна обстановка началникът обикновено често се интересува от това, предвидил ли е офицерът възможността от един или друг случай и как ще постъпи тогава. Такъв интерес от страна на началника или ръководителя на тактическите занятия заставя офицера да мисли за възможните случаи и обстоятелства, създава у него предвидливост, способност да предугажда. Предполаганията как офицерът ще действа при подобни случаи имат, разбира се, твърде ориентировъчен характер, тъй като самият случай, за който той е мислил, може всъщност повече или по-малко да се различава от представата му за него, а и средствата му може да се окажат вече други, и т. н. Но както и да е, той вече е предвидил едни или други случаи и до известна степен е подготвен за тях. Именно това е предвиждането.

Особено важно е да се предвидят изменението на условията за взаимодействие в хода на боя. Например при подхождане към противника или през време на бой в дълбочина на противниковата отбрана обстановката може да се измени — да настъпи нощ, да се наруши значително стикът по една или друга причина и т. н. За да можем да предвиждаме, необходимо е добре да познаваме обстановката и да си я представяме в динамиката на боя.

Офицерът трябва ясно да си представя всичко, което закономерно произтича от развитието на събитията. Например напълно закономерно е, че след като пробие отбраната на противника, настъпващият ще бъде контраатакуван от неговите резерви; освен това трябва да се предполага, че на обратните скатове непременно ще има фланкиращи и кинжални огневи точки. Необходимо е офицерът да предвиди не само това, което произтича закономерно от хода на събитията, но и това, което изобщо е твърде вероятно и може да се отрази на успеха. Например времето може да не се промени, но все пак това трябва да се предвиди. Показателен в това отношение е и фактът, за който съобщава вестник „Красная звезда“ от 16.VI. 1955 г. Един ротен командир, подготвяйки се за настъпление при нощни условия, провел през деня тактико-строеви занятия и набелязал нужните ориентири. Но вечерта се появила буря, след която завалял продължителен дъжд и видимостта толкова се влошила, че ориентирите, набелязани през деня, не се различавали. Ръководителят на занятието заповядал да се запалят огньове, така че ротата все пак да има ориентири. В действителна бойна обстановка такава атака би се провалила. Но ако ротният командир предвиди възможността от такова влошаване на видимостта, атаката, която при тези условия би била по-неочаквана, може да има голям успех.

Управлението на боя без предвиждане може да доведе само до паричане на ударите на врага, да предизвика загубване на инициативата. Например ако офицерът добре знае къде е разположен резервът на противника и в какво направление този резерв може да се вдигне на контраатака, естествено в своето решение той ще отдели на тази посока известно внимание. Освен това да допуснем, че от тила на противника към предния край на частта на офицера водят и други удобни за контраатака подстъпи, макар и в тази посока да няма противникови резерви. Ако офицерът изобщо

не е предвидил възможни контраатаки и от другите посоки, той не ще вземе и съответните мерки за осигуряване.

В такъв случай контраатаката на противника в новото направление може да предизвика по-големи загуби на поделението или частта и офицерът напълно или до голяма степен ще загуби инициативата. А загубил инициативата, той престава да управлява боя, започва да плава по волята на вълните, следователно не може да се говори вече за целенасоченост на неговите действия, за превръщане на решенията в живо дело.

Работата на въображението на офицера, който си представя как ще се развиват действията, какви случаи са възможни при изпълнението на бойната задача, целият сбор от неговите предположения и приблизителни оценки и решения в тези случаи представляват предвиждане, което осигурява изпълнението на взетото решение. По такъв начин благодарение на предвиждането актът на решението органически се свързва с акта на изпълнението, съставляйки с него единство, осигуряващо осъществяването на решението.

4. Изпълнение на взетото решение. Настойчивост, гъвкавост и оперативност

Волевите качества на офицера най-добре се проявяват в изпълнението на взетото решение. В този етап на учението началникът има големи практически възможности да закалява и възпитава волята на офицера. Именно в този момент по-ярко от всякога се отразява наличието или липсата на такива волеви качества като смелост, целеустременост, настойчивост, упоритост.

Развитието на всички тези качества, закаляването на волята се постигат чрез висока възискателност, която трябва да осигури единството на решението и изпълнението. Става дума за редица елементарни изисквания, изпълнението на които е абсолютно задължително при всяко решение на задачата. Към тях се отнасят например дисциплината на марша, мерките по разузнаването и охраната, маскировката и т. н. Наред с това необходимо е офицерът да изпълнява това, което съставя особеност на неговото решение, за да го доведе докрай. Ако решението е правилно, изпълнението ще му покаже на дело на какво е способен той и ще го удовлетвори много повече. В случай, че решението е неправилно, офицерът от опит ще се убеди кое е неправилното и ще получи

нагледен урок. Всичко това мобилизира неговата воля за по-нататъшен растеж.

Изпълнявайки своето решение, офицерът постоянно си задава въпроса, направил ли е всичко, което е по силите му. Такъв въпрос не противоречи на убеждението му в правилността на взетото решение. Той възниква именно поради увереността, че взетото решение е правилно, мобилизира волята на офицера за по-добро изпълнение, не му позволява да се самоуспокоява. Такъв въпрос възниква и от увереността на офицера, че всичко, което е в пределите на човешките възможности, е достъпно и за него.

След като офицерът е взел решението, необходимо е да се изиска от него да го отработи в известен смисъл, т. е. да го оформи технически, а също и да има известни навици на действие в процеса на изпълнението му.

Заповедта и разпореждането като оформление на взетото решение представляват наред с това и начало на неговото изпълнение. Необходимо е да се изисква от офицера да отдава заповедта или разпореждането сбито, ясно, енергично и в категорична форма, т. е. в стил, който е прието да се нарича „команден език“.

Командният език не е самоцел, обаче той говори за два много важни момента. Първо, тъй като зрялото решение е резултат от голяма умствена работа, напълно естествено е изводите да бъдат пределно ясни и изразени на прост и стегнат език. Второ, офицерът трябва да внуши на подчинените си решимост да постигнат успех на всяка цена, убеденост в абсолютната необходимост да изпълнят заповедта му, без да я обсъждат или пък да ѝ възразяват. Това преди всичко се изразява във формата, характерна за командния език.

Твърде важно значение има и грижливата обработка на документите. Културният офицер никога не ще си позволи небрежност дори по отношение на формата на донесението, защото правилната форма спомага до известна степен за по-бързото ориентиране в съдържанието. Добре съставената стрелкова картичка, ясната и точна схема на обстановката и пр. говорят за известна професионална култура, по отношение на която е необходимо да се предявяват най-твърди изисквания към офицера.

Необходимо е да се обърне най-сериозно внимание на дребните неща, които във време на война придобиват голяма сила и жестоко наказват за пренебрегването им. Например липсата на строго съответствие между ориентираните схеми

на пехотния и артилерийския началник може да ни подведе в най-критичния момент на боя. Случва се понякога сигналите за взаимодействие да са напълно разработени, а когато се наложи да се използват, оказва се, че липсва или ракетен пистолет, или пък ракета от необходимия цвят. Такова отношение към дребните неща е недопустима разпуснатост, която може да провали изпълнението на задачата. А внимателното отношение към тях създава съсредоточеност на волята и я закалява така, както и вземането на самото решение.

На полеви занятия трябва да се изисква от офицера всичко, което би могло да се изисква от него във време на война, в действителна бойна обстановка: да се спазват всички срокове за готовността, за започването и прекратяването на едни или други придвижвания и действия, да се спазват всички мерки по осигуряването. И при настъпление, и при отбрана трябва да се изискват истински действия по самоокопаването, управлението на огъня, организацията на взаимодействие и т. н. Ако обаче се допуснат каквито и да било отстъпления от тези изисквания, решенията ще бъдат само на книга или на думи, а придвижванията условни, маскировката условна, взаимодействието условно и времето ще бъде загубено напразно.

Не бива да се допуска мекушавост пред трудностите. Ако условията правят невъзможно изпълнението на дадена задача, тя не бива и да се поставя. Ако пък тя е изпълнима, офицерът трябва да се справи с нея, колкото и трудни да са условията. Задачата на офицера е при каквито и да е условия не само с чест да изпълни заповедта, но доколкото е възможно да запази силите на подчинените си, като прояви за това по-голяма инициатива. Трудностите в учението са важни в това отношение, че приучват към условията, характерни именно за похода, за бойната обстановка, закаляват волята на офицера, заставят го да проявява инициатива в търсенето на най-добрите способности за преодоляване на препятствията. Форсираният марш при тежки условия, движения след огневия вал, след танковете и т. н. дават нагледен урок, показват какво и как се прави на война, заставят офицера и неговите войници да се готвят за това, което се изисква във време на война.

На учения офицерът трябва да се поставя в условия, които биха изисквали от него напрежение на волята и биха я закалявали. Такива условия обикновено възникват при не-

очаквани и режки изменения в обстановката, когато е необходимо да се прояви най-голяма инициатива, решителност и находчивост и в най-кратки срокове да се мобилизират волята и енергията. На занятията това се постига чрез съответните вводни. По това, как офицерът реагира на тях, може да се види доколко той е разсъдлив, последователен и настойчив. Колкото по-зряло е неговото решение, колкото повече той е съумял да предвиди, колкото повече е готов да преодолява всякакви изненади, толкова по-малко ще го изненада една или друга вводна.

С вводни трябва да се реагира на всяка проява на безгрижие от страна на офицера. Ако той своевременно не е дал разпореждане на тила, трябва да му се каже, че патроните се свършват. Ако войниците не се маскират, не се окопават, или пък той не е взел мерки по ПВО, трябва да се извади от строя по възможност по-голяма част от личния състав. При най-малките пропуски по разузнаването трябва да се даде вводна за поява на значителни противникови сили, за сериозни препятствия и т. н.

Разбира се, вводните трябва да бъдат по възможност по-близки до реалните условия на обстановката. Често самите условия при занятията се изменят и дават естествени вводни. Така например на занятие в полето времето може изведнъж да се промени, а това ще предизвика влошаване на пътищата, ще се понижи степента на видимостта, на осветеността на целите и т. н. Трябва да се предполага, че тези изменения не ще изненадат предвидливия офицер, човека със закалена воля. Той не ще пропусне да използва техните преимущества и да преодолее възникналите затруднения.

Чрез вводни офицерът се приучва правилно да реагира на измененията на обстановката в хода на боя — да взема целесъобразни решения, да действа оперативно. Това е основната задача, която се постига чрез вводните. Обаче началникът си поставя при това и по-широка възпитателна цел, а именно да може офицерът, както се казва, да живее с обстановката на боя, да чувства и най-малките изменения в нея. За това необходимо е да се реагира живо на измененията в обстановката и чрез съответни вводни да се тренира вниманието на офицера, като се застави той да бъде наблюдателен.

В процеса на изпълнението на решението се уточняват някои сведения, налага се да се уточни и самото решение, да се поставят на подчинените редица нови задачи и т. н. Може да възникнат и нови, понякога твърде съществени задачи,

които изискват неотложно решение. Това решение не може да бъде безпочвено. То трябва да бъде обосновано от анализа на обстановката, от нейната оценка. Разбира се, предвиждането до голяма степен облекчава вземането на решение, което характеризира офицера като ръководител.

Необходимо е в общи линии да разгледаме някои въпроси, свързани с изпълнението на бойната задача, като въпроса за внезапността, за укрепването на успеха и др.

Невинаги е възможно да се намери противникът свършено неподготвен. Също така рядко може да се очаква изненаданият противник да загуби всяка съпротивляемост. Рано или късно благодарение на дълбочината на бойните си редове и тяхната гъвкавост той идва на себе си и започва да дава отпор. Въпреки това елементът внезапност може да има място през целия бой. Обикновено боят се подразделя по време и пространство на редица моменти, всеки от които може да бъде повече или по-малко неочакван. Така например отбраняващият се вижда или пък добре си представя в какво направление настъпва противникът. Все пак, ако настъпващият изкусно се е маскирал съобразно местността и стигне до рубежа за атака без чувствителни загуби, появявайки се изведнъж пред отбраняващия се, той ще го зашемети. Пренасянето на огъня в дълбочина, още повече лъжливого пренасяне, моментът за въвеждане в действие на резерва, появяването на танковете, на оръдията за съпровождане и т. н. — всичко това не може да бъде предварително точно известно на противника, за да може той по съответния начин да се подготви.

Ето защо не само когато взема решение, но и в действията при всеки етап от боя, във всеки благоприятен момент офицерът трябва да се ръководи от желанието да въздействува на противника с всякакъв вид изненади, да подави способността му за съпротива. Наред с това този начин на действие изисква от офицера и от подчинените му устременост и настойчивост, инициатива и находчивост. Той е свързан с голямо напрежение на волята и възискателност към подчинените с цел да се осигури най-голям успех, висока бдителност и да се предотвратят изненади от противника.

Твърде важни в боя са кризисните моменти, когато съотношението на силите започва да се колебае и сякаш всеки момент ще се реши въпросът, кой кого. В такива моменти от командира се изисква огромно самообладание и решителност. Характерен в това отношение е следният пример.

Ротата на старши лейтенант Висота, настъпвайки в състава на батальона срещу силно укрепени хитлеристки позиции, водела бой в дълбочина на отбраната. Врагът имал превъзходство в сили, поради което нашите подразделения се придвижвали бавно. Но командирът на батальона все пак продължавал настъплението, като вярвал твърдо, че всяка минута може да настъпи критичният момент, когато ще бъде достатъчен незначителен натиск и отбраната на противника ще загуби своята устойчивост. На това мнение били и ротните командири, на които естествено се предавала волята на командира на батальона.

Скоро противниковата пехота при поддръжката на танкове се хвърлила в контраатака. Нашият батальон се укрепил набързо и с големи усилия се задържал на рубежа. Изглеждало, че при тези условия и дума не можело да става за ново придвижване напред. Но това само изглеждало така. Когато вражеските танкове преминали през бойните редове на батальона, другарят Висота пръв вдигнал своята рота в атака срещу бягащата немска пехота. Врагът, зашеметен от неочакваната смелост на русите, побягнал назад. Една част от него била унищожена от огъня, а друга се отклонила встрани, оголвайки един от своите флангове. По това време ротата на офицера Висота, без да намалява темпа, нахлула в противниковите укрепления и излязла в тила на неговите разпокъсани сили. Всичко това по-късно решило изхода на боя.

Когато след боя почитали старши лейтенанта от какво се е ръководил, като е взел такова рисковано решение, той отговорил:

— Аз видях, че противникът беше силно пострадал от нашия огън. Неговата атака по-скоро беше признак на отчаяние или намерение да ни заблуди, отколкото надежда да възстанови положението. Неслучайно, когато хитлеристите преминаха в контраатака, огънят от техните укрепления почти бе прекратен; значи техните резерви се бяха изчерпали.¹

Остра наблюдателност, напрегната работа на мисълта, ясен и точен анализ на обстановката и огромно самообладание — ето какво е необходимо за решаването на задачи,

¹ Генерал-майор Романов. О воспитании волевых качеств и активности у молодых офицеров, „Военный вестник“ № 17, 1945 г., стр. 39.

подобни на тази, която е решил старши лейтенант Висота.

Има такива моменти в боя, когато силите са напрегнати до крайност, като че ли всичко е вече изпробвано и ни се струва, че противникът не може да бъде надвит, а задачата остава неразрешима. Създава се тежко кризисно положение, за което е неизвестно кога и как ще завърши. Но ако се вникне в обстановката, става ясно, че и противникът не е в подобро положение. В такъв случай всичко зависи от това, кой ще прояви по-голямо самообладание. Подобни случаи може да има не само в големите сражения, но и в продължителния бой.

Особено тежък момент е щиковият удар, който изисква изключително високо напрежение на физическите и нравствените сили. Ръкопашната схватка трябва да завърши атаката или контраатаката и никакъв друг маньовър не може да я замени. Маньовърът поставя своите войски в най-изгодно положение, но да се използват преимуществата на това положение е възможно само в логическия завършек на стълкновението, т. е. в ръкопашната схватка. Някой противник може би не ще приеме щиковия бой, ще се предаде или ще отстъпи. Но ние винаги трябва да имаме предвид упорития противник, който е готов за ръкопашен бой. Освен това трябва да имаме предвид, че именно инициативата на атакуващия, който налага ръкопашната схватка, спомага за окончателното деморализиране на противника, заставя го да се предаде или да отстъпи. Изборът както на рубежа за атака, така и на момента за хвърляне напред често пъти се предоставя на самия офицер, който предвожда бойците в боя. Този избор изисква най-смели решения и закалява волята на офицера.

Колкото и правилни да са решенията и действията на офицера, той не може да счита своята задача за изпълнена, ако не е закрепил постигнатия успех. Понякога ни се струва, особено ако операцията се развива успешно, че паузата в настъплението е твърде кратка, за да се губят напразно сили за закрепване на завладения рубеж. Но офицерът трябва да знае, че незакрепеният успех може да се превърне в поражение; което ще бъде в морално отношение толкова по-тежко, колкото по-голям е бил успехът. Задачата за закрепване на успеха може да стои не само при настъпление, но и при отбрана: след като атаката на противника е успешно отразена, трябва да се възстановят отбранителните съоръжения, нарушената система на огъня и като се имат вече предвид сил-

ните и слабите страни на собствената отбрана, да се вземат всички мерки, за да се подобри тя.

Закрепването на успеха трябва да се разбира не само в материално отношение, в смисъл на оборудване на позиции, но и в морално отношение. Разбира се, всеки успех се отразява благоприятно върху морално-бойното състояние на войските. Но офицерът не бива да оставя тази работа на самотек. Той трябва да направи всичко възможно, щото успехът, неговото значение да стигнат до съзнанието на всеки войник. Тогава по-ефикасни ще бъдат и усилията му за укрепване на успеха.

Характерът на решенията, които офицерът взема в процеса на изпълнението на задачата, показва доколко той е целенасочен и активен. В стремежа си към целта офицерът може понякога да прояви в тези решения инициатива с не по-малко значение, отколкото при вземането на основното решение. Важното е тази инициатива да не е в разрез със заповедта или със замисъла на старшия командир, да не пречи на съседите да изпълняват своите задачи. Офицерът трябва да бъде уверен, че такава инициатива винаги ще бъде одобрена и подкрепена от началника.

Оперативният офицер реагира оперативно на новите данни за обстановката и ако е нужно, изменя дори първоначално набелязания план. Например в боевете при р. Бела през 1919 г. Чапаев избрал участък за преправа и грижливо го подготвил. Той набелязал преминаването да се извърши през нощта срещу 8 юни, но щом узнал, че противникът е заангажиран с действията на съседите от 26-а дивизия, започнал преминаването един ден по-рано.

Изменението в плана не бива да си представяме като механично изменение на срока за едни или други действия. В приведения по-горе пример изменението на срока е изисквало може би да се форсират някои мероприятия, а други да се отложат, да се изменят методите в известно отношение и т. н. С една дума, изменението на плана изисква от офицера голяма решителност, за да може той бързо, в процеса на изпълнението на задачата, да се преустрои както по отношение на сроковете, така и по отношение на начините и средствата. Понякога пък се налага да се отхвърлят мотивите, които са залегнали в основата на първоначалното решение, въпреки че офицерът през цялото време е мислил за тях и те са подкрепяли решителността му да действа в духа на разработения от него план. Ето защо между тези

мотиви и мотивите, които подбуждат офицера да измени плана, започва борба, бързото преодоляване на която говори за гъвкавост, решителност и инициативност на офицера.

Измененията на обстановката в хода на бойните действия крият в себе си не само условия, които затрудняват изпълнението на задачата, но и условия, които го улесняват. Волевият, решителният офицер, като следи внимателно измененията на обстановката в хода на боя, винаги ще може да използва тези изменения за решаването на своята задача.

Известен е например следният случай от Великата отечествена война. Един офицер подготвял своето поделение за атака срещу противника преди разсъмване с цел да завладе твърде изгодна позиция. Той се ръководел от съображението, че преди разсъмване бдителността на часовете е намалена, а докато противникът събере силите си, за да премине в контраатака, ще настъпи утрото, което ще даде възможност на поделението му да води прицелен огън и да увеличи постигнатия успех. Но вечерта офицерът по данни от своето разузнаване разбрал, че противникът сменява частите си. Той се възползвал от това и се отказал от всички предишни мотиви — от съображенията, че може да изненада противника и по-добре да отрази неговите контраатаки, — атакувал незабавно и постигнал добри резултати. Очевидно той е считал обстановката, при която става смяната на частите у противника, по-благоприятна, отколкото предутринните часове, а въпросът за закрепването на успеха е решил може би по други начини.

Разбира се, офицерът може да изменя плана по своя инициатива при условие, че с това не ще наруши замисъла нито на своя началник, нито на своите съседи.

Още по-голяма гъвкавост офицерът може да прояви, когато въпросът за изменението на замисъла и плана за действие се отнася до неговото собствено решение. Следният факт е пример за такава гъвкавост.

Н-ската стрелкова дивизия, преследвайки отстъпващите хитлеристи, заобиколила един населен пункт със силен вражески гарнизон, за ликвидирането на който тя отделила един батальон с няколко танка под командването на капитан Гришчун. Атаката срещу фланга на противника била неуспешна, тъй като противникът имал здрава кръгова отбрана. Все пак, виждайки постоянната опасност за своя фланг, противникът го усилил с огневи средства, прехвър-

лени откъм фронта. Като се съобразил с това обстоятелство, командирът на батальона оставил срещу противниковия фланг една рота, а с всички останали сили атакувал по фронта и бързо овладял населения пункт, като ликвидирал вражеския гарнизон.

Обикновено уязвимостта на бойния ред на противника се свързва с фланговете, със стиковите, с тила. В дадения случай обаче най-уязвимо място се оказал фронтът. И командирът на атакуващия батальон своевременно съобразил и използвал това положение, без да се придържа към обикновените представи за преимуществата на фланговия удар.

Трябва да се има предвид, че дори там, където бойните действия се развиват точно по плана, може да има моменти и действия, мястото и началото на които е трудно предвидително да се установят. Подобни действия са откриването на огъня, хвърлянето в атака — ако те не са предвидени в плана на по-горния началник, — използването на резерва и т. н. Понякога не само часовете, но и минутите играят роля. При подобни условия огромно значение придобива самообладанието на офицера и на войниците. То може понякога напълно да определи резултата от изпълнението на бойната задача.

Ето как са действували например частите на Чапаев на разсъмване на 9 юни 1919 г. Непосредствено в тила им била р. Бела и колчаковци можели да ги натикат в нея, защото имали значително превъзходство. Противникът настъпил в гъсти вериги, без да стреля, с намерение внезапно да се нахвърли срещу чапаевци. Те обаче, виждайки движещата се лавина отбрани вражески войски, мълчаливо чакали да се приближат дотолкова, че да могат да ги обстрелват от упор. Това самообладание осигурило изключителен успех на контраатаката. Срещу колчаковци неочаквано бил отправен огънят на десетки картечници, който безпощадно покосявал противника като трева. Това и предредило изхода на боя за Уфа, който в същия ден бил освободен.

Подобни многобройни примери на самообладание имаше и във Великата отечествена война, особено в началото, когато фашистите предприемаха така наречените „психологически“ атаки. Разбира се, между стотиците и хилядите чапаевци и войници от Съветската армия през време на Отецествената война имаше хора с различни темпераменти. Сред тях имаше и такива, които много трудно се въздържаха да не стрелят преждевременно. И ако все пак те успяваха да се въздържат, това говори, първо, че хората дори и в

най-напрегнатите минути на боя могат да надвият своя темперамент, и второ, че за да се преодолеят недостатъците в собствения темперамент, необходима е увереност в собствените сили, дисциплинираност, воля за победа.

Голямо внимание трябва да се обръща на въпросите за възпитанието на темперамента на офицера при тактическата подготовка. Умението да овладява себе си, като преодолява едни или други недостатъци на своя темперамент, изисква големи усилия на волята. Отстраняването пък на тези недостатъци освобождава много енергия и усилва волята на офицера.

В наличието на такива недостатъци в темперамента на офицера, като например прибързаност или флегматичност, можем да се убедим при онези вводни, на които той би трябвало да реагира по най-обикновен начин, т. е., когато не е необходимо да се занимава със сложна умствена работа. Това се налага с оглед да се изключат такива странични елементи като знания, опит, навици и т. н. Тогава по темпа, с който офицерът реагира на вводната, можем да съдим за неговия темперамент. Ето един пример за обстановка, в която характерът на действията на офицера се определя почти изключително от неговия темперамент.

Отпред или малко встрани — край на гора; разстоянието до нея е в пределите на действителния огън на огневите средства, които са на разположение на офицера. От гората започват да излизат противникови групи. Офицерът с горещ темперамент веднага би открил огън; в такъв случай обаче би трябвало да се даде възможност на противника да се отдалечи от гората, за да му се нанесат по-големи загуби. Или появилият се от долината противник прави пребежки към близката горичка. Флегматичният човек би закъснял с откриването на огъня, а тъкмо в дадения случай е скъп всеки миг. Офицерът с уравновесен темперамент би проявил известно самообладание в първия случай и не би закъснял с откриването на огън във втория случай.

Това са най-прости примери. Изобретателният началник или ръководител на занятия ще намери много такива случаи в процеса на изпълнението на задачата, за да може да изучи темперамента на офицера.

Понякога може да се случи офицер с голям опит, макар и да е твърде прибързан по натура, да реагира в подобен случай с нужното хладнокръвие. Тогава може да се каже, че даденият офицер се е научил да овладява себе си, макар и

при най-елементарните условия. В такъв случай обстановката трябва малко да се усложни, за да се види как той ще реагира. Началникът или ръководителят на занятията, откривайки с подобни вводни един или друг недостатък в темперамента на офицера, наред с това мобилизира волята му за преодоляване на този недостатък.

Три пъти Героят на Съветския съюз, гвардейският генерал-майор от авиацията А. Покришкин, привежда следния пример за значението на темперамента в действията на летеца.

„В едно от поделенията на Н-ската част служат двама летци — Марченко и Авласенко. И двамата офицери имат приблизително еднаква подготовка. Марченко е по-възприемчив, има горещ темперамент, понякога болезнено реагира на критичните забележки. Авласенко е някак си инертен, указанията и обясненията възприема по-бавно, по-дълго обмисля всеки свой отговор и постъпка, външно не реагира на забележките, но ги преживява дълбоко в себе си. Марченко се стреми по-бързо „да натрупа“ знания и незабавно да ги приложи на практика, макар и да не знае все още всичко. Авласенко пък не започва да действа дотогава, докато не разбере и не усвои всичко, което според него е нужно за поставената задача.

Тези особености в характерите на двамата летци се проявяват и във въздуха. В първия свободен учебен въздушен бой Марченко забрави съответните правила и твърде рязко се доближи до целта. Авласенко пък, обратно, действуваше твърде бавно...

Може ли да се подходи към обучението и възпитанието на тези летци с еднаква мярка? Разбира се, не може. На Марченко бе достатъчно да се каже, че смелостта, решителността са добри качества, но те не трябва да прерастват в безразсъдна смелост, достатъчно бе да му се обясни до какво може да доведе нарушението на правилата на летателната служба. По отношение на Авласенко обаче бе необходимо освен да му се обясни вредата „от размазания“ пилотаж, да се назначи и специален полет с инструктора в зоната, за да се покаже при какви условия самолетът може да се насочи стремително надолу и как трябва да се действа, за да се излезе правилно от това положение, да се даде възможност на летеца сам още един път да изпълни тази фигура. След полета и теоретическите занятия на земята Авласенко за-

почна да действа по-смело, у него се появи вяра в собствениите му сили.”¹

От този пример се вижда доколко индивидуалният подход и правилното възпитателно обучение влияят на темперамента, променят го или поне намаляват влиянието на неговите отрицателни черти.

За действията на офицера, изпълняващ решение, както и за достойнствата на самото решение се съди преди всичко по това, постигната ли е целта и с каква цена. Постигането на целта, победата в боя, както се казва в нашите устава, е сигурно за тези, които са по-смели и по-упорити. Но невинати може да се твърди, че щом като целта не е постигната, значи не е имало настойчива борба за нея и следователно лош офицер е решавал задачата. Заслужава порицание не този, който не е постигнал победата, а този, който не е желал да понесе отговорност, не е проявил инициатива и не е използвал всички възможности, за да реши успешно задачата.

Следователно под настойчивост не бива едностранчиво да се разбира само самоотверженост и търпеливост в борбата — те са крайно необходими и важни, но далеч недостатъчни. Истински упорит е този, който в борбата за целта е способен да маневрира, да проявява необходимата оперативност и гъвкавост, да намира все нови методи, а ако е нужно, и да променя решението. Извънредно важно е също така самообладанието — своеобразният вид настойчивост, — когато в привидното бездействие в течение на някои моменти в боя се изисква такова напрежение на волята, което понякога струва големи нравствени и физически усилия.

Причините за недостатъчната настойчивост са твърде разнообразни: слаба морална и физическа закалка; недостатъчно знания, опит и тактически кръгозор, които обуславят необходимата инициатива при изучаването на новите средства, методи и възможности; неправилно отношение към своето решение като към нещо, което съвсем не подлежи на изменение — такова отношение обикновено е характерно за твърдоглавия човек. Разбира се, собствените решения трябва упорито да се превръщат в живо дело. Изменението им понякога говори за незрелостта им. Но в края на краищата важна е целта и за да се постигне тя, трябва да се измени решението, щом това е необходимо. Въз основа на своя опит офи-

¹ Генерал-майор А. Покришкин. Грижливо да възпитаваме майстори на въздушния бой, вестник „Красная звезда“ от 25. II. 1954 г.

церът, разбира се, ще преодолее у себе си твърдоглавието и ще придобие необходимата оперативност и гъвкавост на мисълта. Причина за недостатъчната настойчивост е също и надценяването на своите знания и решения, което води до самоуспокоение и поради което офицерът не обмисля всички подробности, не се подготвя за всевъзможните трудности и изненади. От такова самомнение най-добре лекува все пак опитът. Тук може да се отразят също и недостатъчното съзнание за собствено достойнство, липсата на правилно разбиране честта на офицера, която не допуска несъответствие между решението и изпълнението. Постоянната и твърда възискателност може да повиши чувството за лично достойнство и да осигури изпълнението на взетите от офицера решения.

Тук бяха разгледани далеч не всички възможни причини за недостатъчната настойчивост. Но и това, което бе казано, ни убеждава, че главното средство за отстраняване на недостатъците в изпълнението е опитът, а най-важният метод — това е високата възискателност. Все пак независимо от решителното значение на опита и възискателността трябва винаги индивидуално да се имат предвид характерните особености на една или друга причина за недостатъците в изпълнението. В един случай е необходимо да се постави ударението на закаляването, в друг случай — на правилната представа за етапите в решаването на бойната задача, в трети случай — върху преодоляването на безразсъдната упоритост и т. н. и т. н.

Правилното отчитане на причините за неизпълнението или за лошото изпълнение на решението е първото условие за отстраняване на недостатъците в изпълнението. Именно в момента, когато офицерът изпълнява взетото от него решение, най-пълно се проявяват всички достойнства и недостатъци на неговата воля, а изискването за най-добро изпълнение на решението основателно укрепва необходимите му волеви качества.

5. Разбор на учението или на проведените бойни действия

След проведените учения, маневри или бойни действия на фронта всеки офицер чака разбора. Това е естествено, защото всяко учение или бой е изпитание за зрелостта на офицера. Разбира се, ако резултатите от изпитанието са положителни, те придават на офицера смелост и увереност, ако пък

са отрицателни, заставят го да се стегне и сериозно да работи над себе си.

На разборите се обобщава придобитият практически опит, което обогатява знанията на всички офицери. Всяка нова идея и оригинален метод на действие на даден офицер трябва да стане достояние на всички останали. Не бива обаче да се ограничаваме само с положителния опит. И отрицателният опит може да изиграе положителна роля, ако находчиво бъде доведен до съзнанието на всеки офицер, така че да го предпази от неправилни действия. Ето защо разборът на ученията или на проведените боеве има голямо значение за възпитаването на волеви качества у офицера.

На всеки разбор трябва да се създават подходящи условия за по-нагледно показване на бойната обстановка и развитието на бойните действия.

Не винаги крайният резултат, т. е. успехът или поражението, е достатъчно основание за всестранна и обективна оценка на действията на офицера. Работата не е само да се постигне целта, но с каква цена е постигната; понякога може да се случи при едни и същи усилия друг офицер да постигне по-голям успех. Същото е и при неуспеха: един е използвал всичко, за да избегне поражението или да го направи колкото е възможно по-незначително, а друг е пропуснал много възможности в това отношение. Ето защо разборът е не проста констатация на фактите, а анализ на действията, които обуславят дадените факти. В това се и заключава поучителността на разбора, следователно и неговото възпитателно значение.

Разборът на решенията и действията преследва една положителна цел — растежа на офицерите, участвували в ученията или в боевете. За да се постигне тази цел, необходимо е да се спазват следните основни изисквания.

Да не се замазват и умаловажават грешките, колкото и големи да са те; разборът да бъде издържан в духа на деловата критика, в която не би трябвало да има нищо обидно или оскърбително. Това е толкова по-важно, тъй като разборът се прави в присъствието на целия офицерски колектив от поделението, частта или съединението.

Посочването на допуснатите грешки, констатирането им още не означава, че е разкрита тяхната същност. За да се изяснят грешките по същество с цел да не се повтарят, необходимо е да се анализират, да се покажат причините им. Желателно е да се покаже на разбора, че причините за греш-

ките при решаването и изпълнението на бойните задачи се крият не само в недостатъчните знания, в недоразбирането на ролята и значението на едни или други фактори, но може би и повече в недостатъците на волята: в твърдоглавието, в недисциплинираността, в нерешителността и т. н.

Като се анализират грешките на даден офицер, необходимо е наред с това да се подчертаят и положителните страни в неговите действия. Това трябва да изясни на офицера допуснатите от него пропуски, да събуди у него още по-голяма енергия, за да не допуска в бъдеще подобни грешки.

Изключително голямо значение за възпитанието на волята има разборът на най-смелите решения и действия, които могат да послужат като пример за подражание. Необходимо е да се покаже от какво голямо значение за смелото решение е дълбокото изучаване на обстановката, познаването понякога и на твърде малки подробности. На разбора трябва да се подчертае също колко труд е необходимо да се положи при дадена необикновено изострена обстановка, за да се осъществи смелото решение. Особено много мобилизират волята примерите за настойчивост, когато офицерът в изпълнението на своя замисъл е издирвал най-малките възможности и, както често се случва, само едно още усилие от негова страна е решавало изхода на жестоката и упорита борба.

Достъпно направеният на разбора анализ на бойните действия и логично произтичащите от него изводи за по-нататъшното ръководство влияят положително върху всеки офицер. Ако неговите действия са били правилни, той ще се мобилизира занапред да постигне още по-големи успехи, ако пък действията му са били неправилни, той ще мобилизира всичките си сили, за да отстрани своите недостатъци в знанията и волята. Като го убеждава в това, какъв начин на действие е най-правилен и необходим, разборът укрепва по такъв начин увереността на офицера, че ръководейки се от направените тук изводи, в бъдеще той ще заслужи по-добра оценка.

ГЛАВА VII

МЕТОДИ ЗА РЪКОВОДЕНЕ НА ОФИЦЕРА

1. Педагогически основи на ръководенето на офицера

Ежедневното ръководене на дейността на офицера е едно от основните средства за неговото възпитание.

Истинското закаляване на кадрите става в процеса на живата практическа работа. Това закаляване е възможно не само когато работникът е свършено самостоятелен в своята дейност и напълно е предоставен сам на себе си. То зависи и от съответното ръководство от страна на началника, от това, доколко той умее да изисква от подчинения, да му предава своя опит, сръчност и практически знания, които не могат да се научат от никакви учебници, ръководства или наставления.

Понякога дори и при добро, смислено, делово ръководство на подчинените се изпуска от вниманието неговото възпитателно значение, преследват се само най-близките практически цели. А човек, който си дава сметка за своите действия, винаги взема под внимание една или друга поука от практическата си дейност, затова толкова повече се вслушва в забележките и съветите на по-старшите.

Ако се говори за възпитателно обучение, с още по-голямо основание може да се говори за възпитателно ръководство. Това се отнася особено до възпитаването на волеви качества у офицера.

Обикновено когато става дума за някаква задача, преди всичко се има предвид целта, до която трябва да ни доведе изпълнението на тази задача. Наред с това трябва да се имат предвид и възпитателните цели, които могат да бъдат постигнати в процеса на изпълнението на тази задача. Възпитателният характер на задачите, които се решават например на маневри, е безспорен. Но и в бойна обстановка също може да се постигнат възпитателни цели. Така например успеш-

ните бойни действия придават на офицера необходимата увереност за смели действия в по-нататъшните боеве. По такъв начин двата вида цели са свързани помежду си: успешното разрешаване на бойните задачи, което се определя от правилното ръководство, допринася за постигането на педагогически цели, а правилното разрешаване на възпитателните задачи е залог за постигането на бойни успехи. Оттук става ясно и цялото значение на възпитателното ръководство.

Най-важната основа на възпитателното ръководство е целенасочеността, когато укрепването на волевите качества на офицера не се оставя на самотек, а се поставя като задача, която се решава в процеса на ръководенето.

Конкретно целенасочеността се изразява не само в това, да се развиват у офицера съответните волеви качества, но и в това, да се има предвид необходимия за него растеж. Например взводният командир рано или късно ще стане командир на рота, командирът на рота — командир на батальон и т. н. Началникът се стреми не само към това, командирът на рота добре да изпълнява своите задължения, но и има предвид, че този командир в решаването на своите задачи трябва да израсне до разбиране задачите и задълженията на командира на батальона. Ако това се изпусне от вниманието, даденият офицер не само не ще стане командир на батальон, но ще престане да бъде и добър командир на рота. Следователно втората основа на възпитателното ръководство е да се създават такива условия в дейността на подчинения, които биха подпомагали неговия растеж.

Най-последно много важен е и въпросът за авторитета на началника. Когато началникът няма авторитет, офицерът няма на какво да се научи от него. Но авторитетът се определя не само от званието или длъжността, не само от служебното положение на началника, а е резултат от неговата дейност, по-специално от неговото ръководство.

Като умел ръководител началникът не потиска със своята воля волята на подчинения, а я мобилизира, закалява я в действията. Той не я потиска не само със своето право да заповядва и изисква, със своите знания и опит, но дори и морално — със своя авторитет. Важно е също така началникът да не счита своя опит и знания за пределни, да не ги приписва на личните си качества и талант. Най-същественото, за което офицерът в душата си ще благодари на своя началник, това е внедреният възглед да счита предавания му

опит не като крайно постижение, а като стъпало за изкачване по-нагоре. Такъв възглед, който се изгражда у офицера в процеса на ежедневно ръководство, му доказва, че той е способен да върви напред и заради това е длъжен да расте и да се усъвършенствува. Тогава и само тогава началникът придобива в очите на подчинените си офицери необходимия и напълно заслужен авторитет и става същевременно най-близък и разбираем за тях човек.

Освен това необходимо е да се има предвид, че началникът, ръководейки офицера, именно с това го учи как да ръководи своите подчинени, изгражда у него волеви качества, необходими за командира.

Възпитателните цели се постигат главно в разрешаването на служебните задачи. Необходимо е да се прави разлика между задачите, поставени на началника и разрешавани от самия него, и задачите, които той поставя на офицерите. Решавайки и едните, и другите задачи, началникът изгражда у офицера необходимите волеви качества.

2. Възпитаването на офицера в процеса на изпълнението на задачите, решавани от началника

Задачите, които решава началникът, като правило се отнасят и до неговите подчинени, тъй като всеки от тях участва в тяхното изпълнение. Естествено всеки офицер проявява интерес към това, как началникът разрешава поставената му задача. Командирът от Съветската армия като началник никога не пази в тайна своето ръководство и задоволява напълно обяснимия интерес на всеки от подчинените му офицери. В стила на ръководството на командира от Съветската армия не може да има нищо, което би могло в една или друга степен да го представи като човек, чиито действия не са по силите на никой друг, чийто опит не може да бъде придобит от никой друг. Неговото ръководство дава възможност да се убедим, че ако му е поверен по-висок пост, то е защото той има повече знания и опит, които са достъпни за всички и които той е длъжен да предава на своите подчинени.

Офицерът в желанието си да възприеме опита на своя началник се стреми да види как той постъпва и действа във всеки повече или по-малко важен етап от изпълнението на задачата. В правилното ръководство офицерът непременно ще види това. Тук можем да се спрем на някои от най-важ-

ните моменти в изпълнението на задачите от началника, които имат възпитателно значение за офицера.

Преди всичко голямо възпитателно значение има отношението на началника към задачите, които стоят пред него. Ревностното отношение на началника към изпълнението на неговата задача е за офицера, от една страна, пример, образец за подражание, от друга страна — урок, ако офицерът не проявява старание в изпълнението на задълженията си.

Във всяка задача началникът вижда отношението ѝ към по-широката задача, в последна сметка — към перспективата. Благодарение на по-широкия си кръгзор той вижда по-далеч и по-дълбоко, поради което и задачата стои пред него по-ярко очертана, зад малкото той вижда по-голямото. Разбира се, самото положение на началник го заставя по-широко да разглежда всеки въпрос, какъвто и да е той: бойна задача, административна задача, домакинска, методическа и пр. Такъв възглед за нещата стимулира съвсем другояче действията на всеки командир, до когото се отнася тази задача, и в такъв случай естествено е да се очаква и по-голям резултат от тези мероприятия. Всеки изпълнител, като вижда към какво водят неговите действия, още по-ревностно ще се отнася към изпълнението на своята задача.

Изтъквайки как изпълняваната от самия него задача е свързана с други, по-важни задачи, началникът ще помогне на офицера по-добре и по-дълбоко да разбере своя дълг, което е и една от основите на възпитанието на воините. Като участва в изпълнението на задачата, която решава неговият командир, и вижда с какви големи проблеми е свързана тя, офицерът се прониква от съзнанието за важността на тази като че ли малка работа, която му е възложена.

Когато в дивизията предстои да овладее някой важен пътен възел, за командира на полка, на когото е заповядано да прегради един или друг от пътищата, е ясно цялото значение на поставената му задача. За командира на ротата обаче, който трябва да овладее например на фланга някоя едва забележима на картата горичка, без да вижда нито пътя, нито пътния възел, връзката на неговата задача с перспективата за пълна победа над врага не е тъй ясна. Но в отношението на своя началник към поставената задача той трябва да вижда връзката на своята задача с по-голямата, с перспективната цел, постигането на която означава ако не окончателна или решаваща победа, то поне значително приближаване към нея.

Недостатъчно ревностното отношение на офицера към работата невинаги може да се обясни с нежелание, нехайство или въобще с лоши морални качества. Твърде често то може да се дължи на обстоятелството, че той не разбира напълно значението на работата, която му е възложена и която му се струва твърде малка. Това значи, че офицерът не вижда в малкото голямото, а умението да се свързва малкото с голямото зависи от кръгозора, от опита. Отношението на началника към поставената му задача трябва да служи за пример на офицера, така че занаятът той винаги да търси и намира връзка между своята на пръв поглед малка работа и онези големи задачи, на които той служи.

Има и случаи, когато неправилното отношение на офицера към възложената му работа се дължи на недостатъчно високия му морал. В такива случаи постоянното, ревностно и самоотвержено отношение на началника към изпълняваната от самия него задача играе изключително важна роля и е най-здравата, може би единствената основа за по-висока и твърда възискателност към офицера.

Следващият момент, който има голямо възпитателно значение, е изработването на решението от началника. В бойна обстановка например често пъти началникът изработва решението пред очите на самите подчинени. Във въпросите, които им задава, те вече могат да видят макар и отчасти процеса на изработването на решението. Когато пък предстои да се реши особено сложна задача и обстановката позволява, началникът обикновено се съвещава с подчинените си. Изслушвайки техните съвети и мнения, той взема под внимание всяка възможност, която му посочва един или друг офицер, иначе не би и свикал съвещание.

Именно при подобни случаи, когато се решават особено сложни задачи, началникът изработва решението пред очите на своите подчинени и с тяхното участие. Търсенето на сили и средства в такъв момент, тяхното съпоставяне и оценка, анализът на обстановката, предвиждането на развитието на събитията — ето кое интересува всеки офицер. Офицерът трябва да види, че от всички мотиви, възможни при решаването на дадена задача, началникът е избрал именно онези, които са най-важни и имат решаващо значение. Мотивите, към които началникът насочва вниманието на подчинените си офицери, играят мобилизираща роля, защото именно на тях е основано решението, защото те лежат в основата на предвиждането на успеха.

Невинаги началникът мотивира своите решения пред подчинените. Той прави това тогава, когато обстановката позволява и когато тя е толкова сложна, че е необходимо да се мобилизират всички сили и средства. В такива случаи мотивировката на началника е за офицера образец на дълбоко проникване в същността на въпроса. Ето защо мотивировката на началника има не само познавателно, но и възпитателно значение.

Често пъти мотивите се явяват не само военно-техническо понятие, но и нравствена категория. И действително, изпълнението на всяка бойна задача представлява изпитание на нравствените сили; тъй като в нейното решение се отразява отношението към дълга, а в зависимост от него задачата ще бъде изпълнена по-добре или по-лошо.

Колкото решението е по-смело, толкова и рискът обикновено е по-голям; толкова на пръв поглед трябва да бъде по-голяма и борбата на мотивите, която предшества вземането на решението. От разсъжденията на своя началник офицерът се убеждава, че борбата на мотивите не е толкова жестока, както му се е струвала, тъй като опитът на началника е по-голям от неговия; това, разбира се, повишава вярата на офицера в неговия началник. Но началникът при това съвсем не се стреми да скрие от офицерите или да омаловажи борбата на мотивите, която е преодолял у себе си. Тогава офицерите имат основание да предполагат, че макар и решението да е действително смело, съпроводено с известен риск, то все пак е изпълнимо. Виждайки у своя началник не превзето, не престорено, а напълно естествено човешко отношение към риска, офицерите ще се проникнат от доверие към него и той ще успее да им внуши решителност да постигнат успех.

В отношението на началника към решаваните от него задачи важно значение има различаването на главното от второстепенното. Освен това той с голяма грижливост и отговорност разработва и задачите от второстепенно значение. Така например, като отделя най-много сили и средства за поделението, което решава задачата по главното направление, началникът обръща съответно внимание и на другите подразделения. С една дума, отношението на началника към различните задачи е такова, че не дава повод на офицера да се скрива зад главното, за да оправдава недостатъчното внимание към второстепенните задачи.

Най-после голямо възпитателно значение има отношението на началника към взетото от него решение. Това отношение се изразява в упоритото, настойчивото му изпълнение. При всички условия в мирно време или на фронта началникът се стреми да доведе докрай взетото от него решение. За тази цел той мобилизира всички подходящи за дадения случай сили и средства и преди всичко правилно разпределя хората — съответно с характера и способностите на всеки. В правилното използване на всички сили, в издирването на всички възможности най-пълно се проявяват организаторските способности на началника.

В някои случаи е възможно началникът да допусне грешки в своите решения и действия. Обаче ако той като ръководител има необходимия опит и чувство за отговорност, не ще се обърка в елементарните въпроси и не ще греши често. Но най-важното е, ако вече е сбъркал в нещо, смело да признае грешката си и да се стреми да я поправи. С такова самокритично и принципно отношение към работата началникът създава съответните волеви качества и у своите подчинени.

Трудно е да се оцени възпитателното значение на всеки отделен случай, когато началникът довежда докрай взетото от него решение. Примерът на началника в такива случаи укрепва увереността на офицера, че и той в рамките на своята дейност също може да изпълни всяко свое решение. Този пример обаче ще окаже положително влияние само в случай, че началникът е скромен и принципен в изпълнението на своя дълг. Когато иска някак си да изпъкне, началникът подчертава с това, че изпълнението на дадените задачи е по силите само на него, изключва възможността те да бъдат изпълнени от неговите подчинени сега или в бъдеще. В такъв случай действията на началника служат не като пример, създаващ у подчинените увереност, а само като средство за възвеличаването му. По-неспособният офицер, непознаващ живота и хората, ще помисли, че действително само неговият началник е способен на онези решения и дела, на които той е свидетел. Пред умния и опитния офицер обаче такъв началник ще загуби всякакво доверие и авторитет.

Скромният началник никога не ще изтъква пред подчинените си своята дейност като образец. Тя протича пред очите на подчинените и сама говори за себе си, действува възпитателно на тях, на волевите им качества.

3. Възпитаването на офицера при решаването на поставените му задачи

В ръководенето на офицера, изпълняващ своята задача, началникът, съчетавайки ръководството със задачите на възпитанието, различава три момента: поставяне на задачата, контрол на изпълнението ѝ и оценка на изпълнението ѝ.

В самото поставяне на задачата, било то с бойна заповед или пък с някакво друго разпореждане, офицерът чувства увереността на началника, категоричността, осъзнатата необходимост и изпълнимост на това, което е заповядано, а следователно и съответната изискателност към самия него.

С всяка задача началникът поставя определена цел, която събужда енергията на офицера. Най-често понятието поставяне на задачите се ограничава с указания за това, какво трябва да се направи. Така например на командира на подразделения се указват обектът за атака, времето, силите и средствата, които му се придават, т. е. указва му се основно какво да прави. Как обаче трябва да се направи това обикновено се предоставя на самия него да реши. И когато началникът подсеща как най-добре да се изпълни задачата, той трябва да се съобразява както с характера на задачата, така и с индивидуалните особености на дадения офицер. Изобщо подсещането е допустимо дотолкова, доколкото началникът събужда инициативата на офицера. Ако обаче стане система, то ще скована мисълта и волята на офицера. Нещо повече. Офицерът ще счита, че на него трябва във всичко да му се помага и ще снесе от себе си всяка отговорност.

Офицерът ще бъде благодарен на началника за пълната информация, за уместния и правилен съвет, за добрия инструктаж. Но ако началникът го инструктира за онова, което е известно от уставите, от общопризнатия опит, това го оскърбява и показва, че началникът не му вярва.

Поставянето на задачата е всъщност решение, взето от началника. Офицерът вижда при това, че началникът ненапразно взема решение и макар и скоро да е взето, то вече се изпълнява с пълна енергия и настойчивост. В някои случаи може да се наложи решението да се отмени или измени поради обстоятелства, които началникът не е могъл да предвиди. Понякога това може да се наложи и просто защото решението е било погрешно. В такива случаи началникът е длъжен да отмени или измени своето решение, без да упорствува и да се бои, че ще загуби авторитета си. Тогава офи-

церът ще разбере, че неговият началник преди всичко поставя въпроса за изпълнението на своя дълг, а авторитетът ще дойде вече като естествен резултат от отношението му към дълга.

Разбира се, колкото по-зряло е решението, толкова по-малко ще се налага то да се изменя. Но ако все пак се е наложило да се измени, подчинените трябва да разберат своя началник, т. е. да знаят какви обстоятелства са го принудили да направи това. Обикновено началникът не е длъжен да мотивира своите решения пред подчинените си. Но ако той милее от все сърце за работата си и желае офицерът да осъзнае необходимостта от това, което му е заповядано да направи, той ще се постарее да обясни защо е изменил решението си. Опитният началник разбира, че нищо не предизвиква такова недоумение, както изменението на решението, а за волевия човек всяко недоумение е несъвместимо със съзнанието за необходимост. При доброто ръководство случаите на изменение на решението са толкова редки, че офицерът е уверен в правилността на действията на своя началник и съзнава необходимостта от това, което му е заповядано. При такова ръководство офицерите така добре познават обстановката и своя началник, че без излишни думи разбират от какво е предизвикано изменението на решението.

Когато обаче началникът лошо ръководи подчинените си и изменяйки своето решение, не счита за нужно да слезе до офицера, за да разсее недоумението му, то рано или късно офицерът ще проникне в „тайната“ на такова ръководство — той ще разбере, че началникът просто не мисли за това, което заповядва. Тогава първият губи в очите на подчинения всякакъв авторитет, а вторият губи всякакво чувство на отговорност.

Получил задачата, офицерът трябва да чувства, че началникът непрестанно контролира как той я изпълнява. Този контрол обаче не бива да прилича на опекунство, което ограничава самостоятелността и инициативата на подчинения.

Съзнанието, че началникът контролира работата му, заставя офицера да бъде нащрек, да не говорим за това, че такова напрежение на волята се диктува и от чувството за дълг. Отначало може би няма да бъде съвсем приятно на офицера да чувства, че строго го контролират. Постепенно обаче със закаляване на волята му това чувство престава да му тежи.

Понякога контролът може да покаже, че в действията на офицера е необходимо нещо да се поправи. Тези поправки

трябва да се внасят така, че да не обезкуражават офицера, а да му помогнат по-бързо да премине към самостоятелни действия съобразно с направените поправки. Необходимо е също тези поправки да бъдат така точни и ясни, както и основната заповед, и нито за минута да не прекратяват състоянието на действие и волево напрежение на офицера.

Най-после третият момент, който характеризира съзнателното ръководство и има голямо възпитателно значение, е оценката на извършеното от офицера. Но не бива да си представяме работата така, че отначало офицерът изпълнява задачата, а после началникът прави оценка на неговата дейност. В действителност още при изпълнението на задачата началникът оценява всяко действие на офицера, иначе той не би могъл съзнателно да го поправи. Оценката не е еднозначен извод, израз само на думата „добър“ или „лош“. Началникът като истински ръководител грижливо анализира действията на подчинения в процеса на работата, обмисля причините за едни или други недостатъци, начините за тяхното отстраняване, методите за въздействие на офицера, за какво и как да го поощри, какво и как да изисква от него. Това не значи, че началникът може и трябва винаги да разкрива пред офицера всички свои съображения в оценката на работата му. Първо, самата оценка като резултат от твърдостарателен и дълбок анализ не може да се оформи изведнъж, неочаквано, и второ, това не всякога е удобно и необходимо. Но офицерът трябва винаги да чувства, че началникът все пак оценява неговите действия, а не просто регистрира фактите като безучастен наблюдател.

Оценката на изпълнението на поставената задача е своеобразен вид критика, която мобилизира волята на офицера.

С правилната оценка на действията на офицера началникът като че ли разширява границите на неговите възможности и му показва кои от тях не са проявени или използвани.

Да се разширяват пределите на възможното за офицера — това е една от най-важните задачи на ръководството, тъй като колкото по-големи възможности вижда пред себе си офицерът, толкова по-широк става неговият кръгзор, толкова по-голяма е и неговата увереност, а това, разбира се, повишава волевите му качества. Каквито и да са били възможностите, които офицерът не е имал предвид — значителни или незначителни, — важно е той да ги търси, никогата да не се успокоява с постигнатото.

При положителната оценка не трябва да се ограничаваме само с изразяване на задоволство от работата на дадения офицер, а да насочим мисълта му към пътищата и методите за постигане на още по-големи успехи.

При отрицателната оценка на работата на офицера трябва да проявим известен такт, за да не подкопаем неговите морални сили. Случва се понякога офицерът като честен воин да изпълнява всичко, което се изисква от него, и все пак неговата работа да не дава нужните резултати. Може би той не пести силите си, но в същото време като че ли и не влага душа в работата си. Ако това на пръв поглед изглежда странно, при по-внимателно наблюдение на този офицер може да се забележи, че не му достигат знания, практика, закалка. Задачата на началника в дадения случай се свежда до това, търпеливо да го учи.

Оценката трябва да бъде обективна, иначе тя не ще постигне целта си. Наред с това тя трябва да бъде и строго индивидуализирана, т. е. да бъде съобразена с особеностите на офицера, с неговия опит, с равнището на неговото развитие и т. н. Така например това, което е по силите на опитния офицер, може да се окаже съвсем не по силите на току-що излезлия от училището лейтенант. Ето защо би било неправилно, като оценяваме изпълнението на дадена задача от младия офицер, да го обвиняваме в недостатъчна настойчивост до такава степен, до каквато бихме обвинили опитния офицер. Такава оценка с относително високи изисквания към младия офицер би подкопала увереността му в собствените сили. Положителната оценка на работата на офицера, от която би могло да се очакват по-големи резултати, би означавала принижена възискателност и би довела до самоуспокоение, следователно до преустановяване на неговия растеж.

По такъв начин с правилната оценка на работата на офицера началникът го възпитава, обогатява го с опит.

Понякога неволно, несъзнателно се поражда стремеж у офицера да подражава във всичко на своя началник. И действително, на младия офицер, току-що започнал да командва поделение, се налага на първо време да подражава на началника, за да придобие необходимия минимум от навици да ръководи и командва. Но да се превръща в система изискването да се подражава на началника във всичко е недопустимо, тъй като такова възпитание сковава мисълта и инициативата на офицера. Само в едно отношение желанието на офицера да подражава на началника може да се счита за

закономерно и правилно — в стремежа му винаги да търси нови методи и пътища за решаване на задачите, да намира все по-големи възможности за изпълнението на дълга.

Ако се говори за стил на ръководството изобщо, то главно, което непосредствено се отнася до създаването на волеви качества у офицера, е плановото начало и вискателността в ръководенето на офицера.

4. Плановото начало в ръководенето на офицера

В самите задачи, които началникът му поставя, офицерът трябва да чувства, че всяка от тях е част от общия план.

Плановостта говори за целенасоченост, организираност, характерни за човека с определени волеви качества. Безплановата работа или пък честото проваляне на плана демобилизират волята.

Планът трябва да отразява известна целенасоченост, от него трябва да се вижда кое за дадения период е главно и кое второстепенно. Тогава се създава и по-голяма увереност, че набелязаните по плана мероприятия ще бъдат изпълнени творчески, а не механично. Тогава офицерът може съзнателно да съсредоточи своите сили и внимание, за да открие и използва всички възможности за изпълнението на плана. Задачата на началника не се състои само в това, да научи офицера да работи изобщо по план, но и да го научи целенасочено да планира своята дейност.

Планирането на работата в армията има извънредно голямо значение. Никой не може и да помисли, че обучението на войските, бойната подготовка на частите и поделенията може да се провежда без план.

Естествено бойната обстановка не позволява на офицера да планира своята дейност за по-дълъг период. Това обаче не намалява значението на плановостта, напротив, колкото условията и сроковете са по-твърди, толкова повече се увеличава напрежението на плана и отговорността на всеки изпълнител. И както в мирно време се говори за план на бойната подготовка, така и в бойна обстановка се говори за план на операцията, боя, даже за план на атаката, която понякога се провежда, и от твърде малка група войници. Ако частта е на поход и има определен ден за почивка, и тогава офицерът трябва да има план, от който да се вижда как той и неговите подчинени ще прекарат този ден.

Началник, който се отличава с висока организираност и дейността на когото протича в рамките на целенасочения план, не разкарва постоянно подчинените си и те изпълняват възложената им работа спокойно, без суетене и щурмовщина, което запазва голяма част от тяхната енергия. От това не следва, че се изключват напълно каквито и да било непредвидени задачи, които началникът може да поставя на офицера — има и случаи, които началникът не е в състояние да предвиди отрано. Понякога самата обстановка, особено в боя, може да постави нови задачи, изискващи незабавно решение и действие. Но дори и в този случай, ако волята на офицера не е потисната, в неговите решения и действия има определен елемент на плановост: съобразяване с времето, разположение на силите, ред и последователност на тяхното използване и т. н.

За голямото значение на плана в създаването на волеви качества у офицера говори и следният факт, описан в статията „Възпитанието на младите офицери”.¹

Лейтенант Снигоцки, който току-що бил дошел на служба, прекарвал цялото си време, от ставане от сън до завършване на занятията, в поделението, като си поставил за цел да го направи най-доброто в частта. Но колкото и време да отдавал на службата, работата все повече се увеличавала и той не успявал да я свърши. Старшият началник, след като забелязал неорганизираността в работата на този офицер, го научил как правилно да разпределя времето и силите, като си разработва седмичен план. Грижата за изпълнението на този план заставила офицера да си прави план-записка за всеки ден и да контролира нейното изпълнение. С течение на времето той си изработил такъв стил на работа, че не губил напразно нито един час и започнал да се справя добре с всички служебни работи.

„През седмицата — отбелязва авторът на статията — той успява да провери хода на занятията, провеждани от сержантите, техническото състояние на оръжието, лично да изнесе най-сложните уроци, да се подготви за политическите занятия, да побеседва с войниците и сержантите, да вземе участие в изучаването на строеви песни, да прочете някоя нова книга, да прегледа статиите във военните списания. У него ясно се очерта творчески подход в обучението и възпитанието на личния състав... Всичко това стана възможно само бла-

¹ В. „Красная звезда” от 7. I. 1951 год.

годарение на това, че на офицера бе оказана помощ да се избави от неорганизираността си и да придобие правилен стил в работата."

Задачата на началника в процеса на ръководенето на офицера се заключава в това, да го научи да работи организирано, по план и настойчиво да се стреми към неговото изпълнение.

5. Вискателността в ръководенето на офицера

Вискателността на началника към офицера довежда до това, че и сам офицерът става все по-вискателен към себе си. Вискателността затвърдява увереността на подчинения в собствените му сили и уважението към себе си.

Както вече се каза, да се внуши на подчинения увереност в неговите сили, значи да се убеди той, че у него има всички данни да изпълни успешно възложените му задачи. Такова убеждение у подчинения се създава не изведнъж, а в резултат на системна и продължителна възпитателна работа. С развитието му, с повишаването на вискателността към него все повече трябва да укрепва и увереността му в собствените сили.

Началникът внушава на офицера увереност в собствените му сили още със самото поставяне на задачата, тъй като съвършено ясно е, че ако той не вярва в силите на даден офицер, не би му и поставил съответната задача. Тази увереност началникът внушава на офицера и когато контролира неговите действия в процеса на изпълнението на задачата. Дори и когато внася едни или други поправки в работата на офицера, той не престава да му внушава тази увереност. Та именно затова се и правят необходимите корекции, за да се осигури успехът в работата. Оценката на работата на офицера също така трябва да му внушава увереност. Положителната оценка, както е ясно за всеки, поощрява, укрепва увереността. Но даже и отрицателната оценка трябва да служи на същата цел. И наистина, ако офицерът не е отстранен от длъжност поради несъответствие, лошата оценка на неговите действия е предупреждение, че напред от него ще се изисква по-добра работа. Значи у него има и съответните сили, за да работи по-добре. Колкото по-достъпно началникът изрази тази оценка, толкова по-добре ще бъдат изяснени недостатъците в работата на офицера и методите за нейното подобряване, толкова по-голяма ще бъде увере-

ността на този офицер, че занапред ще може да работи още по-добре.

Увереност може да се внуши, като се използват примери за работата на другаря на ладен офицер. Твърде важно е при това да се подчертае на изоставащия, че у него има всички данни да не изостава.

Да се вдъхне увереност в силите на подчинените — това е въпрос на такт, на дълбоко познаване на хората, на усет и находчивост на началника. При особено тежки условия чрез умел подход е възможно решително да се въздействува върху подчинения, като се събуди у него необходимата увереност.

Пример за подобно въздействие — внушаване на увереност — е следният факт, описан в спомените на бившия командир на Н-ския самостоятелен гвардейски минен батальон, гвардейски подполковник А. Ф. Тихомиров.

„Всички гвардейци, извършили благополучно скока, дойдоха при командира на авиополка и при мен развълнувани, с радостни лица и докладваха, че са готови да извършат бойния скок в тила на врага. Сами ние с вълнение им стискахме ръцете, поздравявахме ги с благополучното скачане. Но ето че един самолет вече трети път захожда, а парашутистът и не мисли да скача. С бинокъла ясно се вижда фигурата на гвардеец с парашут, застанал върху крилото на самолета. Веднага разбрахме, че с този самолет лети гвардейски редник Семенов, и по негов адрес се изсипаха лоши шегги. След третия заход самолетът се насочи за кацане и изкусно се приземи, носещ върху лявото си крило вцепенилия се Семенов. Бегом се приближихме към самолета, за да узнаем какво е станало. Разбрахме, че когато Семенов излязъл на крилото, главата му се замаяла и той инстинктивно стиснал с ръка V-образните стойки, които отпуснал едва когато самолетът слязъл на земята. Семенов изглеждаше смутен и виновен. След като изслуша обяснението му, командирът на авиополка майор Киселев възкликна:

— Та ти си просто герой! Не всеки летец би слязъл така, стоейки върху крилото на самолета — това е значително трудно и по-опасно, отколкото скокът. Сядай в самолета и аз съм уверен, че ти ще скочиш!

И Семенов, отдавайки чест, рязко се обърна към стоящия зад него самолет, който, рулирайки за излитане, се издигна във въздуха. След няколко минути Семенов, щастлив и ус-

михнат, докладва на мен и на майор Киселев за успешно извършения от него учебен скок."

Доколко е правилно това, че Семенов, държейки се за стойките, е проявил героизъм, на каквото не всеки летец е способен, в дадения случай не е толкова съществено. Важното е, че майор Киселев е съобразил как трябва да въздейства на Семенов, у когото са се борили главно два мотива: страхът пред възможната гибел, защото той поради неопитност е считал скока за опасна работа, и желанието да изпълни своя дълг, да не накърни достойнството си пред другарите. Майор Киселев със замах хвърлил на възните недостигащия мотив — увереността, че и той, Семенов, може да извърши скок. Той правилно съобразил, че Семенов не е искал да накърни своето достойнство, и като не желаел да усложни положението, не се докосвал до този мотив, а се постарал с няколко думи да внуши на Семенов това, което не му достигало — увереност. Разбира се, ако у Семенов свършено е липсвало чувство за дълг и достойнство, внушаването на увереност едва ли би могло да му подействува, защото се касае за работа, която в неговите очи е свързана с голям риск за живота.

Чувството на офицера за лично достойнство е най-мощният лост, въздействието върху който възпитава неговата воля и мобилизира силите му.

Войскателният началник изисква от офицера да изпълнява дълга си по същество, а не формално.

Между формалното изпълнение на дълга и изпълнението му по същество има толкова много степени, че просто е трудно да се каже коя от тях е по-близко до единия или другия вид изпълнение на дълга. Все пак опитният началник, който добре познава обстановката и особеностите на офицера и правилно си представя всички обективни и субективни фактори, винаги ще се ориентира дали даден офицер се е отнесъл към своя дълг по същество или формално. Ако действията на офицера имат формален характер, трябва да се изясни доколко той съзнателно се отклонява от изпълнението на дълга си. Но във всички случаи, когато действията на офицера говорят за формално отношение към дълга, необходимо е това да му се докаже. Така той ще се научи да се отнася към дълга си по същество, да повиши напрежението на волята си, защото ще знае, че неговите действия непрекъснато се контролират.

Има случаи, когато подчиненият е толкова разпуснат, че превръща формалното отношение към работата в система, постоянно търси всевъзможни начини да представи формата за същественото, или различни поводи, за да се освободи от отговорност и от истинска работа. Оттук идва и хвърлянето на прах в очите, лъжата, загубването на честта и достойнството, за което трябва най-строго да се взисква. Но колкото и да е разпуснат такъв офицер, той все пак може да се поправи, ако освен наказанието му се разясни, че у него има достатъчно сили да изпълни честно своя дълг. И действително, подобен офицер често губи толкова сили за отклоняване от своя дълг, че ако ги вложи в истинска работа, той би могъл планина да повдигне. Това именно и трябва да му се докаже, като му се постави дилемата: да работи с пълно напрежение на силите и да запази честта си, или пък да изразходва силите си напразно и да рискува честта си.

Ако офицерът има данни в смисъл на знания и опит, а не изпълнява дълга си по същество, трябва да се въздействува на чувството му за достойнство. Тук можем да приведем примера, описан от полковник А. Азаров в статията „Възпитаване в твърдост“.

„Страхливостта и паникьорството трябва решително да се пресичат още в зародиш, в този им стадий, който обикновено наричат малодушие. Тогава все още можем да се надяваме за спасение на воина от този страшен недъг. Твърде показателна в това отношение е историята с един от нашите командири на поделение.

Съвсем не беше леко да го обвиниш в малодушие. Започнеш да го упрекваш, че тъпче на едно място, а той веднага ти отвърща с десетки оправдания; минометите на противника бият така, че глава не можеш да повдигнеш, и дзотите пречат, и фланговете се прострелват от автоматчици. Започнеш да проверяваш — действително всичко е така, формално той е прав.

Така продължаваше няколко дена. Най-после аз не издържах, отстраних го от командването на поделението и поставих на негово място друг командир — другаря Бунко. Инициативен и смел, той бързо оцени обстановката, подави със своя огън няколко дзота, други блокира, обхождайки фланговете им, и поделението успешно реши поставената му задача, като понесе съвсем незначителни загуби. На съвещанието на началническия съвет направихме основен разбор на грешките на отстранения от нас командир на поделение.

И тъй като тази мярка беше своевременна, той съумя да изкупи вината си. Сега отново командва поделение и добре се справя с работата."

В дадения случай мерките, взети от полковник Азаров, са били правилни и разумни от гледна точка на възпитанието на офицера. Живият пример, успехът на другия командир, другаря Буико, там, където даденият офицер не се е справил, разборът на грешките на този офицер пробудили у него чувството на достойнство до толкова, че се поправил.

Описаният случай е нагледен пример за възпитателно ръководство. В такива случаи като че ли задачата на дадения командир може да се счита за изпълнена. Тактическата задача успешно се е решила от това поделение, за командир на което е бил сполучливо избран друг офицер. Но да се успокои с това, би означавало да подходи към въпроса като теоретичен, с административна мярка. Даденият командир на полк правилно отчетел, че за растежа на всеки подчинен отговаря началникът, при това с този пример той възпитава и всички останали офицери.

Един от най-важните стимули за проявяване волята на офицера е поощрението на смелите, инициативни решения и действия. При всички случаи може и трябва да се събужда у офицера инициатива, осъществяването на която би въздействувало върху неговото чувство за собствено достойнство. Ето един такъв пример, описан от полковник Демин.

"Преди Оршанското настъпление нашият командувач армията, обхождайки окопите, откъдето се предполагаше да се нанесе на противника главният удар, се обърна към един от моите ротни командири, лейтенант Савенко, с въпроса, как мисли да придвижи на дадената местност своите тежки картечници след атакуващите войски. Савенко даде обмислена схема на движението, остроумно използвавайки всички топографски особености на участъка. Командирът на армията остана много доволен.

— Отлично, другарю лейтенант! — каза той. — Ще се опитам да използвам вашия метод на някои други участъци.

Започна се Оршанската операция. Савенко се би прекрасно. Когато моят заместник го похвали, той каза:

— А как иначе? Сам го замислих, сам обсъдих всяка дреболия, хората възприеха моята идея. А след това да се бия лошо! Нима това е възможно!"

Авторът продължава:

„Струва ми се, че дори тогава, когато преди операцията старшият офицер не възприема решението на младшия, той трябва да прави това така, че младшият офицер все пак да остане с убеждението, че новото решение включва в себе си елементите на неговия съвет, на неговия замисъл.”¹

Взискателността на началника се свежда не само до това, да се внушава увереност на офицера в собствените му сили, но и до това, да му се откриват незабелязаните от него възможности. Това не означава, че при поставянето на задачите началникът винаги пряко посочва на офицера едни или други възможности — къде да ги търси и в какво се състоят те. Често пъти самото поставяне на задачата вече показва пряко или косвено наличните субективни и обективни възможности.

Така например един командир на рота, готвейки се за отбрана, се убедил, че поради многобройните пънове няма да бъде възможно окопите да се изкопаят в заповядания му срок. Той доложил за това на командира на батальона и го помолил да увеличи времето за извършване на отбранителните работи. Командирът на батальона не разрешил да се отсрочи работата, като напомнил при това, че е важно на време да се осигурят необходимият огън пред предния край и укритие за хората. Съобразявайки се с това, командирът на ротата изнесъл окопите малко напред, където почти няма много пънове, като запазил набелязаната преди система на огъня, а на места даже я подобрил.

За каквото и да става дума — за решаване на бойна задача на фронта, за стопанско, административно мероприятие, за въпроси от възпитателен или методически характер — навсякъде може да се намерят резерви, използването на които би могло да доведе до по-добри резултати. Опитният началник може по-лесно да ги открие, отколкото офицерът. Като опитен педагог началникът може да ги посочи на офицера така ясно и просто, че да му стане обидно, загдето не ги е открил, и да се увери, че занапред и той ще може да открие в заобикалящите го условия необходимите за работата възможности.

¹ Полковник Н. Демин. Записки на офицера, Военноиздателски фонд, 1948 г., стр. 10—11.

Всеки урок както в учението, така и в най-широкия житейски смисъл на думата се запомня по-добре по своите положителни резултати, отколкото по отрицателните.

Ето защо необходимо е старшият командир с всички средства да събужда инициатива у офицера, да го поддържа при изпълнението на неговия замисъл. Офицерът естествено ще се стреми успешно да разреши задачата, която сам си поставил. Старшият командир може незабелязано, но същевременно значително и конкретно да съдействува за осъществяването на тази инициатива. Нетърпеливия офицер той ще предпазва от приоризани действия, бавния ще подкачва в изпълнението, ще му помага да доведе започнатата работа докрай. Получил такъв урок, офицерът ще осъзнае, че може да владее себе си, а това ще му даде голямо морално удовлетворение.

6. Мобилизиране волята на офицера

Щом при обикновени условия за работа волята на офицера се намира в напрежение, необходимо за изпълнението на неговите ежедневни задачи, тогава за изпълнението на важни и трудни задачи се изисква особено високо напрежение на волята, мобилизиране на всички волеви качества на офицера. Това е особено характерно за бойната обстановка.

Мобилизирането на волята означава най-висока степен на съсредоточеност на волята, най-голямо съсредоточаване на всички морални и физически сили за изпълнение на поставената задача. Мобилизирането на волята означава преди всичко готовност и най-усилена работа на мисълта. Поради това успешното мобилизиране на волята се осигурява главно от два важни фактора: яснотата на целта и познаването на условията на обстановката.

Целта събужда енергията, а мисълта, пробудена от енергията, ще бъде по-бързо и по-добре подготвена за действие, за преодоляване на препятствия. Колкото по-ясна е целта, толкова по-голяма ще бъде настойчивостта за нейното постигане.

Целта е ясна, когато е осъзната и когато правилно са разбрани пътищата, които водят към нея. А щом човек ясно си представя пътищата към целта, значи той вече мислено е готов да се бори за нея. Следователно за тази готовност е необходимо той добре да познава условията на борбата и обста-

новката. От тази гледна точка неоченимо е значението на суворовската традиция, която съветската войска следваше през време на Великата отечествена война. Подготвяйки се за особено важни операции, тя провеждаше занятия на местност, в която са възпроизведени всички препятствия, намиращи се на позициите на противника. Това подтикваше офицерите и войниците да намират начини за по-успешно преодоляване на тези препятствия, с които те така отблизо и по същество се запознаваха. И когато настъпваше моментът на истинските бойни действия, те практически бяха готови за преодоляване на препятствията, с които вече се бяха сблъскали на ученията.

Мобилизирането на волята се осигурява от познаването на конкретната обстановка, която офицерът е длъжен да изучава, като непрекъснато я разузнава.

Ако се вземе предвид бойната обстановка, типичните случаи, когато се изисква особено мобилизиране на волята на офицера, са началото на боя и моментите на рязко изменение на обстановката. И в двата случая е необходимо старшият командир лично да общува с подчинените си. Това дава на командира възможност непосредствено да предаде на подчинените си своята воля и указания, а на подчинените — да почерпят от общуването с командира увереност в успеха.

Системата на предварителните разпореждания и ясна информация държат волята на офицера в постоянна готовност. Предварителното разпореждане сякаш насочва към изпълнението на нрвата задача, а информацията за обстановката държи офицера в очакване на нови данни за обстановката и до известна степен му позволява да предвиди развитието на събитията.

За да се мобилизира най-добре волята на офицера срещу всякакви изненади, необходимо е той да бъде информиран за обстановката колкото е възможно по-пълно и по-често. Своевременното уведомяване на подчинените за това, което става у съседите, пред фронта или в тила, ги предпазва от изненади. И колкото горчива и страшна да е истината, за която информират офицера, за него тя все пак е по-добра, отколкото неизвестността. Своеременно информирайки за опасността, началникът заедно с това проявява и голяма грижа, и голяма възискателност към офицера, сякаш му казва, че предварително го ориентира в обстановката, а от него се изисква с чест да излезе от положението.

Разкото изменение на обстановката обикновено представлява нещо неочаквано в съотношението на силите, а също и преломен момент в боя, когато настъпва криза, прелом в наша полза или обратно, когато става очевидно, че предприетите действия не дават очакваните резултати. Обикновено в такъв случай старшият началник мобилизира волята на офицера, като му оказва реална помощ със средства, хора или конкретно му посочва някакъв друг начин за действие.

Разбира се, най-трудно се мобилизира волята на офицера в тежки обстановки, когато няма реални възможности да му се помогне. Ето един пример за мобилизиране волята на офицера в подобни условия.

През лятото на 1944 г. един от гвардейските полкове в Латвия настъпвал срещу противника, пред позициите на който се намираше голямо блато. Нямаше възможност да се заобиколи блатото и настъпващият към него батальон, понесайки големи загуби, не успял да се придвижи напред. Командирът на батальона — един от най-добрите офицери в частта — отишел при командира на полка да иска помощ. Командирът на полка, познавайки добре твърдия характер на този офицер, който почти никога не искал помощ, разбрал, че положението на батальона е действително тежко. Но в полка вече нямало никакви резерви.

— Ето сега ще ви дам резерв! — казал той на командира на батальона, посочвайки към развигото полково знаме. — Този резерв аз на никого не поверявам. Само вие и вашите войници, заслужили го със своята кръв, ще го пренесете до позициите на врага.

Командирът на батальона целунал знамето, върнал се с него при своите бойци и ги повел в атака. Атаката била толкова дружна и устремна, че противникът не издържал на натиска и отстъпил.

Командирът на полка в дадения случай не само въздействувал на чувството за достойнство на офицера, но, което е не по-малко важно, го насочил към това, че най-добре ще мобилизира волята на своите войници, като въздействува на чувството им за достойнство.

В споменатата по-горе статия на полковник Азаров „Възпитаването на твърдост“ се описва един случай, при който за мобилизиране на волята било необходимо да се внуши увереност в изхода на боя.

„Случва се понякога след много часове и дори много дни на напрегната борба да се изисква само още едно усилие,

още един натиск и всичко да се реши. Именно тук възниква особена необходимост от ободряващия глас на командира, от проникновеното слово на политработника. Веднаж около един населен пункт, зает от противника, нашият полк влезе в продължителен и тежък бой. Ние понесохме големи загуби, но загубите на противника бяха два пъти по-големи. Командуването реши да хвърли на везните всички усилия. Но за нас беше ясно, че полкът ще съумее да напегне силите си, само ако всеки боец разбере, че именно сега е настъпил моментът, който ще увенчае с победа тежките изпитания на няколкодневния бой. И ние поискаме от всеки командир, от всеки политръководител преди решаващия щурм обстойно да разясни на бойците обстановката, нашето положение и състоянието на противника.

Боя спечелихме поради това, че съумяхме да убедим бойците в тяхното превъзходство над врага. Аз мисля, че сам по себе си този бой, покрай всичко друго, беше за участващите в него бойци и командири добра школа за истинска войнска твърдост."

Практическото ръководене на дейността на офицера дава широки възможности за формиране на неговите волеви качества.

Най-важното изкуство на началника в ръководенето на подчинените е правилно да поставя задачите съобразно с изискванията на момента, умението му и в голямото, и в малкото да предава онова чувство за перспектива, което осмисля всяка цел, мобилизира волята и умението да се намират все по-нови възможности, внушава увереност в собствените сили и осигурява успеха на работата. Положителните резултати от такова ръководство възпитават и закаляват волята на офицера.

ГЛАВА VII

ВЪЗПИТАТЕЛНОТО ЗНАЧЕНИЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА

1. Значението на взаимоотношенията в армията

Във взаимоотношенията с околните в службата и в живота, както и в отношението към дълга, се изразява степента на съзнателността на даден човек. От отношенията към околните често зависят резултатите от дейността на човека, успехът на работата му. Понякога в стремежа към незначителен, личен успех човек проявява отношения, които не са присъщи на съветския гражданин. Обратно, принципният човек, който има предвид общия интерес, не се поддава на съблазън за евтини успехи и осигурява резултатите от своята дейност чрез правилни взаимоотношения с хората, с които му се налага да работи.

В армията въпросът за правилните взаимоотношения като възпитателен фактор има много голямо значение. Офицерът често пъти може да бъде предоставен сам на себе си в такива условия, в които е трудно да се контролира как изпълнява своя дълг. Там, където са необходими най-голям риск и жертви, а постъпката се извършва без свидетели, има и най-голяма съблазън за отклоняване от изпълнението на дълга или пък за изпълнението му не по същество, а само формално.

„Все пак човек разбира — казваше Макаренко, — човек съзнава как трябва да постъпва. А когато дойде ред да действа, той постъпва другояче, особено в онези случаи, когато постъпката се извършва тайно, без свидетели. Това е твърде точна проверка на съзнанието: постъпка, извършвана тайно. Как човек се държи, когато никой не го вижда, не го чува и никой не проверява? ... Аз разбрах, че е лесно да науча човека да постъпва правилно в мое присъствие, в присъствие на колектива, но че е много трудно да го науча да

постъпва правилно, когато никой не чува, не вижда и нищо не узнава."¹

За разрешаването на тази трудна задача до голяма степен допринася атмосферата на правилните взаимоотношения. Тук логиката е много проста. Ако отначало човек постъпва правилно от гледна точка на колектива и другарите му виждат това, то показва, че той уважава другарите си, а заедно с това и своите убеждения. Но ако не уважава своите другари или няма принципино отношение към себе си, на такъв човек би било безразлично какво мнение ще се създаде в колектива за него. С течение на времето в зависимост от това, доколко се убеждава, че е способен от гледна точка на колектива да постъпва правилно, той се прониква от все по-голямо съзнание за собствено достойнство и от все по-голяма увереност в своите сили, привиква да постъпва правилно. И когато му се случи да действа далеч от другарите, тогава подбудител за проявяване на истинско, макар и от никого ненаблюдавано мъжество ще бъде неговото чувство за лично достойнство, при което човек получава голямо удовлетворение от съзнанието за изпълнен дълг, за вярност към своите убеждения.

Въпросът за правилните взаимоотношения в армията е особено остър и важен още и поради това, че в боя задачата се решава не само от офицера, а и от неговите подчинени, съседи и другари, които началникът му ръководи. Никаква увереност в собствените сили и знания, в своето оръжие не може да замени с оглед на успеха онова взаимно доверие, което трябва да съществува в отношенията между всички участници в боя. Като знае, че може да разчита на своите подчинени, на другарите, офицерът може с по-голяма увереност да взема смели решения. В противен случай колкото и силна воля да има, липсата на солидарност с околните създава у него неувереност, плахост, които сковават волята му. В условия, при които дейността на хората протича в най-острата форма на борба, всяко отклонение от правилните взаимоотношения крие в себе си големи последствия.

„Победата не е резултат само на индивидуалната храброст на офицера, на неговата индивидуална воля — справедливо забелязва полковник Демин. — Победата зависи от моралното състояние на стотици хора и следователно до

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, 1953 г., стр. 114, изд. „Народна просвета“.

известна степен от вътрешната връзка, която съществува между тях.

И ако командирът е груб с подчинените си, този „стил“ на грубо обикновено слиза от стъпало на стъпало, от стария към младия и внася в цялото поделение онова вътрешно недоволство, онова раздвненне, което непременно ще прояви в боя!

Правилните взаимоотношения се изграждат в съвместната работа, във взаимното опознаване на хората. Това взаимно опознаване на личния състав е процесът на така нареченото сглобяване на частта, което, както е известно, играе голяма роля в подготовката ѝ за бойни действия.

Обикновено когато се говори за сглобяване на щабовете, на частите и поделенията, се има предвид главно процесът на организиране работата на командването, взаимодействието и т. н. Но в действителност процесът на организиране работата на щаба и взаимодействието между поделенията от различни специалности, провеждането макар и на малко строеви и тактически занятия — всичко това по същество е процес на взаимно опознаване на хората. И всеки би казал, че командир, който при формирането и сглобяването на частта не е успял да опознае макар и основните кадри, не е решил главната задача.

На пръв поглед може да ни се струва, че е достатъчно само да се поставят на съответните места сигурни съветски хора, които добре познават своята работа, и частта може да тръгне на бой, без да премине периода на сглобяването. Наистина офицерът, макар и за пръв път да вижда своя началник, е длъжен да изпълнява неговите заповеди. Войникът, който за пръв път вижда другаря си в боя, е длъжен да му оказва всестранна помощ. Разбира се, всеки ще изпълнява това, което се изисква от него. Обаче в действителност това не е съвсем така. Действията на офицера или войника в несглобената част по своите резултати, по своята сглобеност ще се отличават от действията в сглобената част.

Не бива да мислим, че периодът на сглобяването започва и завършва в някакви определени срокове. В действителност както в мирно време, така и на фронта процесът на сглобяването на частта не спира, защото личният ѝ състав до известна степен се обновява, не всичко е нейния механизъм

¹ Полковник Н. Дежнев. Записки на офицера. Военноиздателски фонд, 1948 г., стр. 43—44.

върви еднакво гладко и т. н. Разбира се, колкото повече личният състав продължава съвместната си служба или бойна дейност, толкова той става по-сплотен, толкова частта е по-добре сглобена. Естествено взаимоотношенията, на основата на които се сглобява частта, трябва да бъдат положителни. Това значи, че те трябва да бъдат проникнати от взаимно доверие и уважение, от дълбоко чувство за нерушима дружба, на която са чужди семействеността и замазването на недостатъците и която се изгражда на строго принципна основа, а именно — беззаветното изпълнение на дълга към социалистическата родина е ненарушим закон за всички и за всеки.

2. Взаимоотношенията между началника и подчинените му офицери

Взаимоотношенията между началника и подчинените му офицери се изграждат върху общата основа на отношението им към дълга. Тези отношения се отразяват навсякъде и във всичко — в учението, в боя, в ръководството, дори не само в службата, но и във от нея. За да имат взаимоотношенията между началника и подчинените му офицери възпитателно влияние върху тях, необходимо е предразположение на подчинените към началника. Когато началникът не се ползува с такова предразположение на подчинените си, те ще станат затворени и той не ще успее да изучи особеностите им, а следователно и правилно да въздействува върху всеки от тях. Само при едно условие началникът би могъл да предразполага подчинените към себе си — ако сам бъде естествен и скромен. При това скромността на началника, без ни най-малко да намалява неговата организаторска роля, е напълно обоснована, тъй като без дейното участие на подчинените той не би могъл да изпълни възлаганите му задачи. Ако началникът цени своите подчинени и им дава да разберат, че неговите успехи се дължат на тях, това повишава тяхното самочувствие и ги кара да бъдат по-взискателни към себе си. Такова отношение към себе си от страна на началника, което никога и с нищо не се изказва, но във всичко се отразява и чувствава, офицерът пренася и в отношенията си към своите подчинени. Началникът със своето отношение към офицера го учи на правилни взаимоотношения с неговите подчинени.

Близостта на началника с подчинените, общителността съвсем не означава безпринципна фамилярност. Равнодей-

ствуващата линия, която определя правилните взаимоотношения, е взаимното уважение. Основа на тези отношения е не само класовото единство на Съветската армия, но и идеологията на съветското общество. В буржоазните армии отношенията между началника и подчинените се определят от узаконения морал на с нищо неприкривания кариеризъм, който насажда високомерие у едни и подмазване у други. В Съветската армия с нейния комунистически морал отношението на офицера е еднакво и към началника, и към подчинения. В нея не може да има отношения на каквато и да било зависимост, поради това не може и дума да става за някакво давление, което би наложило неискреност, безхарактерност, отклонение от собствените възгледи и убеждения.

Взаимоотношенията между началника и офицера и взаимното уважение в Съветската армия се основават на изискванията за висока принципност и правдивост. Началникът не може и не трябва да издига даден офицер независимо от неговите качества, а да не забелязва в същото време други офицери, може би и по-достоини. Офицерът трябва да вижда в своя началник отзивчив, но строг ръководител, който не търси безпринципност, безхарактерност и лъжа.

Изградени на такива основи, отношенията на взаимно уважение развиват у офицера такова съзнание за собствено достойнство, че той се срамува от каквито и да било непристойни постъпки и е способен на подвиг, когато дългът изисква, дори ако за този подвиг никой не знае.

Офицер, който не е принципен в поведението си, прави компромис със съвестта си и ще не ще, лъже другите. Липсата на принципност — това е не само безхарактерност, но и неустойчивост, която може да доведе човека до падение.

Офицер, който не казва истината на своя началник, унижава офицерското си достойнство и достойнството на началника си. И наистина офицер, на чиито думи не може да се вярва, нищо не струва. Такъв е и всеки началник, на когото могат безнаказано да говорят очевидни лъжи, а той или не разбира същността на работата, за която става дума, или поради своята слабохарактерност не държи сметка за заблудеността.

Разбира се, в бойна обстановка веднъж ще се прояви отношението на офицера към дълга, което несъмнено ще предизвика и съответен отклик в отношенията на началника към него. Обаче и в мирни условия можем да известна степен да си представим как офицерът ще се държи в боя. Ако у него

няма достатъчно мъжество да казва истината на своя началник, за никаква доблест в боя не може и да се говори. Това не значи, че такъв офицер е непоправим, но началникът трябва да има предвид, че лъжата е несъвместима с честта, с храбростта.

Уважавайки офицера, ние трябва да предявяваме към него най-високи изисквания за принципност и правдивост. Можем да простим недостатъчните знания или опит, можем също да простим и едни или други пропуски. Но с липсата на принципност, която довежда до намаляване на възискателността, до снизходителност в отношението към себе си, с лъжливостта никога, в никакъв случай не бива да се примиряваме. Те трябва да бъдат изкоренявани още в самото начало. Ценейки офицера, ние трябва да прилагаме по отношение на него всички предпазни мерки, за да не загубим след това уважението си към него. Това значи, че когато става дума за принципност и правдивост, не бива да се изпускат от вниманието и малките неща, за да не се даде възможност на офицера да се отпусне и да тръгне по наклонената плоскост. Това е толкова повече необходимо, като се има предвид до какви последствия довежда липсата на правдивост в бойна обстановка.

От своя страна и началникът трябва да бъде правдив в отношенията си към подчинените. Ако той има оформено лошо мнение за даден офицер, но не дава и вид за това в стремежа си да бъде „добър татко“, то когато офицерът научи за това отношение, то ще му подеждва най-лошо. Такова двусмислено отношение неизбежно ще стане известно на целия офицерски колектив и уважението към началника ще бъде подкопано. Колективът на офицерите и войниците иска да вижда винаги ясни и прости отношения от страна на началника. Такива отношения са присъщи на храбрия човек, а подчинените искат винаги да виждат в своя началник храбър воин.

Отношението на началника към офицера не трябва да се изменя в зависимост от прилагането на едни или други дисциплинарни мерки за въздействие след всяко наказание или поощрение. Наказанията не се налагат и поощренията не се дават всеки ден или всяка седмица, докато взаимоотношенията се отразяват навсякъде и всякога. И в тези отношения офицерът трябва да чувства известна оценка на своята дейност и качества, иначе те биха загубили своето възпитателно значение.

Отношенията трябва точно и без лицемерие да отразяват оценката за даден офицер. Но нито оценката, нито отношенията не трябва да се изграждат върху някакво предубеждение. Работата е там, че всеки началник, разбира се, знае какви качества са необходими на офицера и би искал да ги види у него. Обаче в живота се случва офицерът да притежава едни достойнства, а да няма други, твърде нужни, да има големи недостатъци. Например един е много инициативен, но не е достатъчно организиран, друг не е достатъчно дисциплиниран, но е твърде отзивчив и предан другар. Някои качества изглеждат взаимно изключващи се, като например смелостта и лъжливостта, или пък неразривно свързани помежду си, като например знанията и инициативата. В действителност има случаи, когато човек притежава знания, но не проявява достатъчно инициатива, проявява смелост, а в същото време невинаги казва истината. Може би липсата на инициатива се дължи на недостатъчно развито чувство за отговорност, може би проявената смелост е била случайна или пък офицерът не разбира, че лъжата е също така недостойна за съветския воин, както и отклоняването от изпълнението на дълга — всяко подобно явление трябва старателно да бъде изследвано, за да се обясни правилно. Тук е важно само да установим, че подобни случаи са напълно възможни.

Поради това предубеждение би било да се отнасяме лошо към офицера само затова, че той е недостатъчно организиран, без да забелязваме неговите достойнства, или пък, като се възхищаваме от неговата смелост, да си затваряме очите пред недостатъците му. Само когато отразяват всестранна и обективно правилна оценка на достойнствата и недостатъците на офицера, отношенията на началника към него ще имат необходимата възпитателна сила. Сдържаността на началника по отношение достойнствата на офицера предпазва последния от самоуспокояване, а търпимостта в отношенията, изразяващи укор за недостатъците, говори на офицера, че у него има сили да преодолее тези недостатъци, иначе действително не би трябвало да го търпят.

Офицерът във всички отношения към него от страна на началника трябва да чувства искрена грижа за своя растеж, да вижда, че никакви други съображения освен искрената грижа за кадрите, за успеха на работата не влияят на отношението на началника към него.

Да се уважава и цени офицерът — това означава също така да се полагат грижи за неговите материално-битови условия, за да може той за всяка своя нужда да отиде при командира си и да получи от него помощ и поддръжка. Чувствайки такова отношение от страна на своя началник, офицерът ще проявява подобна загриженост и по отношение на своите подчинени.

3. Взаимоотношенията между офицера и подчинените му

За волята на офицера се съди по това, как той изпълнява своя дълг. Обаче изпълнението на дълга не е само негов личен подвиг, а е резултат от неговото ръководство на подчинените, които той насочва към изпълнение на дълга. Офицерът може да изпълни своя дълг тогава, когато е уверен, че войниците ще тръгнат след него и през огън, и през вода.

За това обаче не са достатъчни само формалните права на командира. Предразположението на подчинените се основава на вярата им в силите и знанията на командира, на уважението и дори на любовта им към него, на убеждението им, че той е готов на саможертва, когато се изисква това или когато се касае до живота на другарите или подчинените. В това се изразяват правилните взаимоотношения, които са необходими и възможни само в такава армия, в която няма класово различие между офицери и войници.

Без авторитет офицерът не може да изпълнява ролята на ръководител на своите подчинени. Но би било неправилно да мислим, че той може да си постави специална задача да си създаде авторитет независимо от своята дейност. Авторитетът идва от само себе си като последица от отношението на офицера към работата и към подчинените. Работливият офицер веднага ще се прояви в работата си и благодарение на своето ревностно отношение към службата, на своите организаторски способности и правилен подход към войниците той ще съумее така да ги сплоти, че да го последват в изпълнението на поставените задачи.

Офицерът от Съветската армия има пълна възможност да установи най-тесни и близки отношения с войниците. При това той трябва да се опира на партийната и комсомолската организация като на свои най-близки помощници.

Задачата на началника в това отношение е да ръководи офицера, да направлява неговата дейност така, че да спомага

за установяване на правилни взаимоотношения между него и неговите подчинени.

Когато началникът има работа с млад офицер, който за пръв път посма командването на поделение, той трябва още от първия ден да му помогне да вземе правилна линия, а именно: от една страна, да не допуска никакво възражение срещу своите заповеди или разпореждания, никакво отклонение от техните изисквания, а от друга страна, да уважава подчинените си.

Офицерът като истински единоначалник е заедно с това и политически ръководител на войниците. Силата на убежденията на съветския офицер, възпитаващ войниците, се крие в правдивостта на това, което той им говори, в общите интереси на всички съветски воители, които заедно със своя народ строят комунизма.

Класовото единство на Съветската армия, истинският демократизъм в нея предполагат тясно общуване между офицерите и войниците, което не трябва да преминава в безпринципно и прекалено фамилярно. При тези условия и най-малкото несъответствие между това, което офицерът говори пред войниците, и неговите лични убеждения и постъпки не може да бъде скрито от тях и тогава той губи всякакво значение като възпитател и политически ръководител. Това несъответствие е израз на остатъците от капитализма в съзнанието на хората.

Войниците от Съветската армия отиват при офицера с най-различни въпроси, както политически, така и чисто практически. Разяснявайки им тези въпроси, офицерът вижда във войниците свои съратници, които под свое ръководство той ще поведе в бой за същите идеали, за които се отнасят и тези въпроси. Вън от кръга на тия въпроси не ще се наложи да се говори за взаимоотношения между офицера и войниците, защото в Съветската армия аполитичният командир е свършено немислим.

Взаимоотношенията на офицера с войниците се изграждат в ежедневната му служебна работа, в процеса на разрешаването както на въпросите на политическото възпитание и ръководство, така и на задачите по бойната подготовка.

Младият офицер, който за пръв път се сблъсква с масата, трябва да бъде предпазен да не се стреми в своята служебна работа, в своите взаимоотношения с подчинените към евтина популярност. Такава популярност може да се спечели пред един-двама най-немарливи, най-малко развити вой-

ници. Войнишката маса бързо забелязва всичко неестествено и напълно правилно съди за постъпките на своя командир. Този колективен съдия е толкова справедлив, че прекрасно се ориентира както в голямото, така и в малкото и разбира до каква степен една или друга грешка е допустима или не. Ако например офицерът неправилно е подал команда, с командата „Остави!“ той поправя своята грешка. Но ако той командува лошо, бърка командите, това дразни войниците и те ще разберат, че офицерът просто не се е подготвил за заетието, че той е проявил небрежност, недопустима за командира. Ако в боя той е допуснал някаква грешка, войниците все пак ще му простят, но ако е проявил безгрижие, а още повече малодушие, войниците никога не ще му простят.

Взискателността към себе си и към войниците, ревностното отношение към дълга трябва да се отразяват постоянно, в ежедневието, обикновения труд на офицера, който истински ще закали волята му. Обикновено на усилията на офицера ще се съпротивява най-несъзнателната част от войниците. Той трябва да преодолява тези съпротивления на всяка цена както по отношение на големите, така и на малките въпроси.

Офицерът трябва да проявява взискателност абсолютно във всичко, тъй като и в живота, и в службата на войника не съществува нищо, от което да не зависи бойната способност на поделението. От тази гледна точка има значение и подреждането на дрехите преди лягане, и оправянето на кревата, подхождането към началника и т. н. Всичко това характеризира съсредоточеността на волята на войника, а ако той е разпуснат и невнимателен към това, което му казва командирът, от него не може да има полза и в боя.

За да закали себе си и войниците, офицерът трябва да провежда ученията в най-трудни условия, като не забравя, че ако при ученията е тежко — в боя е леко. Имайки предвид перспективата — победата в боя, постигната с най-малко жертви, — офицерът трябва да преодолява както самите трудности, така и известната пасивност на най-несъзнателната част от войниците. Заедно с това офицерът трябва да има предвид, че трудностите не са самоцел. Те са необходими, за да закалят войника, но и от офицера се изискват много усилия да облекчи преодоляването на тези трудности. Всеки офицер, а дори и сержант може да избере най-трудния маршрут за поход. Но да облекчи преодоляването на

трудностите при такъв поход и да извърши похода в най-къси срокове, като запази боеспособността на войниците — това е по-силното също на опитния и добросъвестен офицер.

Като пример за правилно разбиране значението на трудностите във възпитанието на войниците и във взаимоотношенията с тях можем да вземем действията на офицера Мочалов. Когато рано през пролетта, без път и под проливен дъжд неговата рота се отправила към района за съсредоточение, той се разпоредил да се направи над каруцерията на един от автомобилите покрив от плат-палатка, под който през време на целия марш войниците подред да се топят и да сушат дрехите си. В района на съсредоточението ротният командир, изпращайки напред стражева застава, заповядал на всички останали да изкопаят пред себе си лисичи дупки, като устройат в тях земни пещки — ниши с изведени навън проходи за пушката, — за да се укрият от силния дъжд и от студа. Ясно е, че войниците, отпочинали добре преди започването на „бой“, успешно са преодолявали всички трудности, действували са бързо и умело, с пълно напрежение на силите.

Командирът на съседната рота пък бил убеден, че именно лошото време подпомага възпитанието на войниците и поради това си мислял, че е по-добре да се мокрят — това е полезно и за тях, и за работата. Той смесвал различните понятия: грижа за войниците и мекушавост, преодоляване на трудностите заради постигането на целта и бягство от тях, което отдалечава от целта. Поради това, когато тази рота влязла в „бой“, оказало се, че след две денонощия, прекарани под дъжда, тя не била в състояние да действа така, както ротата на офицера Мочалов.

Офицерът Мочалов правилно считал, че между истинските грижи за подчинените и стремежа да се постигне най-голям успех в боя има единство, а не противоречие. Разбира се, отгук възникват и съответните взаимоотношения. Войниците от ротата на Мочалов знаели, че там, където има възможност, техният командир ще се постарее да облекчи неговият им, но когато няма такава възможност, те безропотно, с чест ще понесат всяко жертвование. Нищо не може да усмихне волята на офицера за победа така, както увереността му във войниците, готови да преодолеят всякакви трудности, за да изпълнят неговата заповед.

Справедливостта и на най-твърдите си изисквания офицерът трябва да намира отговора за всеки войник. За не-

марливия войник тя трябва да стане ясна, макар и по пътя на по-твърди методи. Така например, ако войникът преди поход лошо е скатал шинела си, нека измине с него макар и малко разстояние и той сам ще се убеди в значението на тази „дреболия“.

В бойната подготовка или непосредствено в боя взискателният офицер следи как войниците се окопават и маскират, как използват местността, как си помагат един друг с огън, отпълзват ли встрани след пребежките. Той следи за действията на своите поделения, на противника, на съседите; той трябва да се грижи за свръзките, за взаимодействието и т. н. Независимо от многобройните големи и важни задачи офицерът сам и с помощта на сержантите трябва да следи за всеки войник, като изисква неотклонно изпълнение на това, което е предвидено от уставите и е натрупано от бойния опит. И когато войниците се убедят, че изпълнението на неговите изисквания осигурява успеха с най-малко кръв, те ще се отнасят към него с уважение и любов като към предан и грижлив командир, а в неговата строгост ще виждат силната и разумна воля.

За всичко това старшият командир е длъжен да предупреди младия офицер, за да му помогне да влезе в ролята си на възпитател и ръководител на войниците.

Възпитаването на младия офицер като пълновластен командир единоначалник до голяма степен зависи от установяването на правилни взаимоотношения с подчинените, с войнишката маса. В изграждането на тези отношения се формира и закалява волята на офицера. И тук е твърде важно старшият началник навреме да умее да изправи всички недостатъци, забелязани у младия офицер.

4. Взаимоотношенията между офицерите

Въздействието на другарската среда върху офицера има огромно възпитателно значение.

Офицерът, пристигнал в частта, веднага ще почувствува и влиянието на другарската офицерска среда. Той намира приятели сред офицерите, другари по служба. Другарската офицерска среда се циментира от комунистите и комсомолците, които внасят в живота на частта партийно отношение към всяка работа и въпрос, включително и към въпроса за сплотяването и дружбата между офицерите.

Офицерският колектив се сплотява на здрава политико-морална основа в дружния съвместен труд, в стремежа към успехи и дори в съвместната почивка. Тази сплотеност се гради върху най-добрите традиции на частта, в стремежа винаги и навсякъде да се отстоява нейната чест, да се умножава нейната слава. На фронта тази слава определят бойните успехи, а в мирно време — резултатите в бойната и политическата подготовка. Всеки офицер чувства преценката на целия другарски колектив, отношенията на който изразяват до каква степен той допринася за успехите на своята част. И понякога това може да подтиква офицера дори повече, отколкото поощрението или порицанието на началника.

Командирът на частта или поделението трябва да следи другарската сплотеност на офицерите да не се изроди в семейственост, в стремеж към взаимно поръчителство. Трябва да се има предвид, че даже най-добрите, задушежни другарски отношения не могат да имат истинска стойност, ако не се основават на най-твърдите изисквания за дълг и на висока принципност. Щом са основани на изискванията на дълга и принципността, те естествено предполагат и взаимно уважение, което повишава у всеки чувството за лично достойнство.

Принципността в отношенията дава възможност на офицера да чувства, че той има място в голямото семейство на офицерите, което цени всеки свой член, дава му заслуженото. Нито приятелските отношения, нито заслугите в миналото, нито сегашните достойнства не могат да оправдаят едни или други недостатъци в поведението на офицера. Идейно сплотеният, морално здравият колектив правилно оценява достойнствата на офицера и винаги държи сметка за недостатъците му. Естествено отношенията на другарския колектив към даден офицер, които произтичат от оценката на неговите положителни и отрицателни качества, оказват възпитателно въздействие върху него.

Животът и дейността на офицера пред очите на неговите другари са добра школа. Тази школа оказва своето влияние върху офицера, ако той има развито чувство за собствено достойнство, от една страна, и ако държи на уважението към своите другари, от друга страна.

„Който не може да се отърве от лошия навик, не струва пукната пара“ — казал Корчагин, когато в другарски кръг станало дума за това, че той пуши и псува. — По-лесно е

да изтървеш дума, отколкото да запушиш цигара, и затова не ще кажа сега, че съм се отървал и от това. Но все пак ще погребя и псувните.”¹

Именно поради това, че Корчагин е държал както за своето достойнство, така и за уважението към своите другари, той не е могъл да допусне, че заради слабостта му към пушенето и псувните са престанали да го ценят.

Влиянието на другарския колектив се отразява в най-различни области от живота на офицера. Преди всичко това се отнася до опита и знанията, които офицерът придобива не само от книгите и от своята лична практика и получава от началника или ръководителя си, но и от общуването със своите другари.

Липсата на социалистическо съревнование в армията съвсем не означава, че в другарската среда изобщо няма стремеж към съревнование. В армията се провеждат различни видове състезания, инспекторски прегледи, проверки и т. н. По такъв начин успехите на частта или поделението, а следователно и резултатите от дейността на всеки офицер в една или друга област — в политическата подготовка, в стрелковото дело, във физическата подготовка и пр. — стават известни на широката офицерска маса. Много лошо е, когато офицерът се отнася напълно равнодушно към успехите на другарите си в една или друга област и сам изостава. В такива случаи трябва да действа принципът: равнявай се по най-добрите, върви напред към все по-високи постижения, издигай изоставащите до равнището на най-добрите!

Другарската среда естествено преценява всеки офицер по заслугите му, подлага го на дружеска критика, която може да бъде много творческа и действена.

Някои черти в характера и поведението на офицера може да се забележат не в служебни условия, а по-скоро в другарска среда. Така например как офицерът се държи във от службата, какви са взаимоотношенията му с другарите, как се отнася към началника — угодничи ли, подмазва ли се, или не го уважава, груб и високомерен ли е в отношенията си с другарите и войниците, фамилиарничи ли с подчинените и т. н. — всичко това по-скоро могат да забележат заобикалящите го другари. Те са в състояние своевременно

¹ Н. Островски. Как се каляваше стоманата. Изд. на БРП (комунисти), 1948 г., стр. 291.

да прегледат една или друга черта на офицера, за да го поправят.

Най-после трябва да се има предвид, че животът и дейността на офицера не са различни неща, та да може да се каже дотук свършва неговият служебен дълг, а отгук започва личният му живот. Макар и да не бива да се омесват тези страни, все пак трябва да се има предвид, че служебният дълг и личният живот и относителния, преплитатки се помежду си, взаимно си влияят. Така например правилните или неправилните отношения към другаря не може да не се отразят и в службата, и в бойната обстановка.

Начинът на живот на офицера също се отразява върху неговата служебна дейност и върху неговото отношение към дълга. Да вземем например въпроса за отношението на офицера към семейството. Нелогично, невъзможно е да се допусне, че офицер, който нарушава своя дълг по отношение на семейството си, не ще го наруши също и по отношение на бойния колектив, на другарите си. В Съветската армия е прието да се помага на другаря, изпаднал в беда. Взаимопомощта в боя е закон за съветските воители. Трябва да се предполога, че такова отношение към изпадналия в беда другар не може да се очаква от офицер, който е способен да остави своите деца и майка им на произвола на съдбата. Необходимо е да се има предвид, че любовта към семейството, живота на което той защитава, отстоявайки честта на своята родина, е голям стимул за успешната борба на фронта. Непосредствено влияние върху офицера в областта на подобни въпроси трябва да оказва преди всичко офицерската общественост, мнението на която на свой ред се оформява от партийната организация.

Здравата другарска среда е силен фактор, който възпитава у човека единство на убежденията и действията, на думите и делата.

Има случаи, когато офицерът въобще не мисли за това, че трябва да устои на дадената дума, щом като тя няма пряко отношение към службата, защото това не е заповед на командира, а негова лична работа. На такива хора е трудно да се довериш. Ако той не е удържал на думата си, няма никаква гаранция, че винаги ще изпълни заповедта, особено когато почувствува, че никой не го контролира.

Лекомисленото отношение към дадената дума буди опасение дали даденият офицер не ще я погази и в бойна обстановка.

Макаренко, осмивайки онези, които си „прощават“ недостатъците уж поради това, че изобщо няма хора без недостатъци, се спира по-специално и на въпроса за правдивостта.

„А нима това е човек — казваше той, — ако той е добър работник, ако е забележителен инженер, но обича да послъгва, невинаги да казва истината. Какво е това нещо: забележителен инженер, но Хлестаков.“¹

Другарското изобличаване на такова поведение е силно средство за формиране на монолитността в характера на офицера, на неговата принципност и воля.

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, 1953 г., изд. „Народна просвета“, стр. 115.

ГЛАВА IX

ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ И ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СТРАХА

1. Страхът като пречка за вземане на целесъобразни решения

Проявяването на страх е свойствено на повечето от хората. Практически въпросът се свежда към това, до каква степен човек овладява себе си в момент на опасност.

„Не е мъжествен този — казваше Ушински, — който отива срещу опасността, без да чувства страх, а този, който може да надвие в себе си и най-силния страх и да мисли за опасността, без да се подчинява на страха.“¹

Началникът трябва да се стреми неговият подчинен да бъде мъжествен, безстрашен воин. Това значи в минути на опасност офицерът да може да мисли за нея въпреки страха, да не губи самообладание, а съзнателно да се отнесе към опасността, за да я преодолее.

Трябва да се каже, че проявите на страх имат най-различен характер. Страхът може да се прояви като опасение за благополучния изход на борбата. Такова опасение усилява необходимото напрежение, явява се положително дотолкова, доколкото изключва безгрижието, изостря бдителността, мобилизира вниманието и волята. Такова чувство на страх би могло да се нарече усещане на опасността. Но то придобива рязко отрицателни свойства, когато превръща бдителността в страхливост, скована волята, изключва активните и смели действия. Следователно всичко зависи от това, каква е степента на страха.

Не бива да се мисли, че храбростта е абсолютно несъвместима със страха. „Що е храброст?“ — пита Макаренко и отговаря: — Човек се страхува, но върши онова, което трябва

¹ К. Д. Ушински. Събрани съчинения, АПН РСФСР, 1950 г., т. 9, стр. 227.

да върши.¹ Значи практически важно е страхът да не пречи на човека да върши това, което е необходимо и целесъобразно. Какво чувства офицерът, как се изменя цветът на лицето му, колко усилия му струва да запази спокойствие в боя — това няма никакво значение, ако той своевременно и спокойно дава необходимите разпореждания, непрекъснато управлява поделенията, поддържайки здрава връзка и взаимодействие, увлича след себе си подчинените, внушава им решителност и т. н. За нашата работа, поне в настоящия труд, не е толкова важно да изясняваме редица физиологически и психологически подробности, характерни за различната сила и формите на проявленията на страха. Ето защо в тази глава можем да се спрем само на онова чувство на страх, което парализира разумната дейност на човека.

Не бива да считаме страха като някакво непознаваемо явление, с което е свършено невъзможно да се борим. Може смело да се каже, че правилното възпитание, широките познания в областта на военното дело, разумното и твърдо ръководство възпитават и развиват безстрашие, а всичко, което съдействува за мобилизиране на волята, допринася за предотвратяване на страха.

Ако са налице необходимите признаци на разумното ръководство — ясност на целта, познаване на обстановката, организираност, създадено чувство за достойнство, внушена увереност — това именно осигурява мобилизирането на волята до такава степен, че се предотвратява и страхът.

Щом става дума за това да можем до известна степен съзнателно и предварително да отстраним или намалим чувството на страх в неговата най-тежка форма, необходимо е накратко да разгледаме в какво се състои същността на страха: какво го поражда, в какво се изразява той, как да се предпазим от него и кое може да ни избави от него.

Страх поражда такива обстоятелства, при които събитията имат необикновен характер, застрашаващ живота („всеки страх е страх от смъртта” — казваше Ушински), и неочаквано са се стекли така, че не е било възможно да ги предвидим, за да се подготвим за тях до известна степен. Това положение се изостря още повече от неизвестността, поради която е трудно да съдим как ще се развият събитията по-нататък. При неизвестността няма и цел на дей-

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, 1953 г., изд. „Народна просвета”, стр. 64.

ствията, а наличието на цел говори за някаква перспектива, с която са несъвместими безнадеждността и отчаянието като краен израз на страха. При липса на цел няма също и инициатива, защото тя не може да бъде безпредметна, а трябва да съответствува на онази представа, която имаме за дадена цел.

Практическата страна на въпроса, в какво се изразява страхът, се свежда до това, че той пречи да се вземат бързи и целесъобразни решения. За това говори фактът, че под влиянието на страха често пъти човек нищо не предприема. Случва се и така, че като загуби самообладание и не използва дадено средство, той бързо преминава към друго, от което също така бързо се отказва, хвърля се от една крайност в друга безцелно и безсмислено. И в единия, и в другия случай резултатът е един и същ: човек е парализиран и бездейства. В тези явно безсмислени действия или пък в бездействието се проявява външната страна на страха. Вътрешното пък състояние на човека, изпитващ страх, което предизвиква казаното по-горе фактическо бездействие — това е най-острата борба на мотивите. При обикновени условия борбата на мотивите завършва с някакво решение, а в състояние на силен страх тя продължава и често пъти не довежда до никакво решение.

Известно е, че след като човек е взел решение, в каквото и тежко положение да се е намирал, колкото и да е бил потиснат, той като че ли оживява. Следователно човек може да излезе от състоянието на страх, като вземе определено решение да действа по един или друг начин. Обаче за да се вземе бързо и твърдо решение, необходимо е борбата на мотивите да се прекрати. Следователно всичко, което допринася за по-бързото прекратяване на борбата на мотивите, помага и за по-бързото преодоляване на страха.

Същността на борбата на мотивите при голяма опасност е желание да се запази своя живот и да се изгълни дългът. Борбата на мотивите може да се отнася до избора на средствата, които зависи както от отношението към дълга, така и от кръговора, от оценката на дадената обстановка.

Борбата на мотивите се засилва тогава, когато човек няма ясна представа каква е целта и какво значение има тя за него. Ако пък отношението към дадената цел, борбата за която е свързана с опасност, е предрешено, то борбата на мотивите или съвсем се изключва, или пък, възникнала в момента на най-голямата опасност, сравнително бързо завърш-

ва. Борбата на мотивите у човек с развито чувство за дълг е изключена или пък твърде бързо завършва с решение.

За беззаветно отношение към своя дълг, което безвъзвратно решава борбата на мотивите в положителен смисъл, говори писмото на 33-мата герои от Сталинградския фронт, отразили атаката на 70 немски танка.

„Бойни другари!

Наистина страшно беше. Но ние знаехме: ако се изплашим, ако отстъпим, няма да живеем на този свят. Народът ще ни прокълне със страшното си проклятие като родоотстъпници. И ние решихме: по-добре да умрем със слава, отколкото да запазим живота си, но винаги да носим позорния печат на страхливеца. И събирайки всичките си сили и воля, решихме докрай да изпълним дълга си. Ние победихме за това, защото бяхме твърди, защото в нашите редове цареше желязна дисциплина, защото се подчинявахме на единната воля на командването.”¹

С тези прости, искрени думи съвсем ясно се говори за борбата на мотивите, която героите са преодолели в себе си. Изпълнението на задачата е било съпроводено със смъртна опасност, но те преодолели страха от смъртта, когато помислили за позора, който ще си навлекат в случай, че не изпълнят дълга си. В ялната представа за опасността, на която са се изложили в името на дълга, се отразява цялата самоотверженост, мъжеството на тези герои.

Все пак и при високо съзнание за дълг вземането на бързи и целесъобразни решения може да бъде възпрепятствувано от такова важно обстоятелство като непознаването на обстановката. Ако човек не е изучил обстановката, не я познава, той мислено не е подготвен за това, което може да се случи, и въпреки желанието си да изпълни своя дълг той може да загине напразно. Така например пехотата даже при поход не е беззащитна от вражески танкове. Но ако офицерът не е изучил условията на местността, танкоопасните направления, не е водил разузнаване и наблюдение, може да се случи така, че противниковите танкове да го смажат, преди той да разбере какво е станало. Не е чудно при тези условия той да бъде обхванат от страх.

¹ Великая победа под Сталинградом, изд. „Молодая гвардия”, 1950 г., стр. 45.

Казаното тук за същността на страха може да се илюстрира със следния пример на безстрашие от действията на Н. В. Фрунзе.

Иваново-вознесенският полк, чиито патрони вече се пригъривали, започнал да отстъпва, едва задържайки напора на два колчаковски полка. По това време белите вече се появили в тила на Пугачевския полк и бързо се приближили към преправите, за да отрежат от тях частите на Чапаевата дивизия. Освен това белите привлекли към бойното място и нови войски.

В тази страшна минута към веригата на Иваново-вознесенския полк се приближил на кон Фрунзе. Той скочил от коня, с винтовка в ръка изтичал напред и повел полка в атака. Веригите на противника трепнали и побягнали. Положението било спасено.

Няма никакво съмнение, че за Фрунзе, за когото тържеството на революцията е било цел на целия му живот, въпросът за победата над Колчак е бил и въпрос на неговия личен живот. Ето защо в дадения случай не е могло и да има борба на мотивите, свързана с въпроса за целите на борбата — отношението към тях е било предреждено много години преди това събитие. Не е могло да има борба на мотивите и по отношение на избора на средствата и методите, тъй като за Фрунзе не е било трудно бързо да оцени обстановката и моментално да вземе единствено правилното решение — да не се отстъпва пред превъзхождащите сили на противника, които заплашвали да отрежат техния тил, и да не се води отбрана без патрони, а да се премине в контраатака с удар на нож. Това решение е било единствено правилно и в този смисъл, че неговото изпълнение е могъл да осигури само той, когото добре познавали иваново-вознесенци и били готови да тръгнат след него през огън и вода.

Истинско безстрашие е възможно само когато са налице съответна идея и отлично познаване на работата. И точно така, както няма вродена идея и съответни познания, така и способността за преодоляване на страха никога и у никого не е вродена.

Един от възпитаниците на Макаренко, изпълнил дългата си при евакуацията на деца от Испания под ожесточения огън на фашистите (фалангистите), писал на своя възпитател: „Благодаря Ви, че ни научихте да не се страхуваме от смъртта.“ По повод на това писмо Макаренко отбелязал: „При стария режим на това качество се гледаше като на да-

дено на човека от рождение. Родил съм се храбър, това ми е присъщо. А този младеж твърди, че са го научили на това."¹

Значи щом като човек може да се научи да бъде храбър, то чрез съответно възпитание може да се предотврати появяването на страх у него. Следователно посредством съответно ръководство, съответна система от разумни мероприятия може да се помогне на човека да се научи да преодолява страха, да проявява необходимото самообладание в момент на най-голяма опасност.

2. Предотвратяване на страха

От казаното по-горе следва, че при възпитаването на мъжество трябва да се създава преди всичко правилно, принципино отношение към дълга.

За това колко силно и същевременно колко естествено въздействува върху волята на съветския гражданин чувството за дълг — съзнанието за единството на личните интереси с интересите на родината — М. И. Калинин казваше: "... Именно любовта към живота в Съветската страна, в съветския народ, когато опасност заплашва такъв живот, когато за запазването му кипи борба не на живот, а на смърт, и застава гражданина на страната на Съветите да не се бои от смъртта, този страх се надделява от стремежа на човека да запази живота на съветския народ и заедно с това като че ли да запази навеки и своя живот."² Такова отношение към своя дълг може да има пълноценният човек, за когото само мисълта да търгува със съвестта си предизвиква отвращение, за когото правото да гледа право в очите своите другари и началника е толкова скъпо, че да се лиши от него, значи да се лиши от живота си. За да има такова ревностно отношение към своята чест, необходимо е офицерът да бъде възпитан в дух на беззаветна преданост към делото на комунизма, към своята родина, Комунистическата партия, да бъде морално подготвен за тежки изпитания.

Второто нещо, което обуславя безстрашието, са дълбоките военни знания, широкият тактически кръгозор. При добра тактическа подготовка офицерът има възможност: да вижда

¹ А. С. Макаренко. За възпитанието на младежта, изд. "Народна просвета", 1953 г., стр. 141.

² М. И. Калинин. За комунистическото възпитание, издателство на БРП (комунисти), 1948 г., стр. 235.

по-далеч и по-дълбоко, т. е. да предвижда по-вече, което намалява до най-голяма степен неизвестността, създаваща чувство на страх; по-бързо да се ориентира в обстановката, което осигурява необходимите данни, за да се вземе обосновано решение; по-бързо да взема твърдо и разумно решение, което прекратява борбата на мотивите, а следователно и премахва състоянието на страх.

Трябва да се спрем по-специално на момента внезапност. Щом страхът се поражда от неизвестността и от неочаквано настъпващите застрашителни събития, следователно внезапността действително застрашително върху човека. Оттук и изводът, че колкото по-добре човек е ориентиран в обстановката, толкова по-малко неочаквани ще бъдат за него действията на противника, толкова по-малко той ще се поддава на чувството на страх. Затова офицерът трябва да бъде възпитаван преди всичко така, че от негова страна да бъде изключено всякакво безгрижие. Може определено да се каже, че повечето от случаите на изненада са следствие от безгрижие. Оттук и необходимата вискателност към офицера да взема всички мерки за осигуряване преди всичко на разузнаването. Освен това офицерът трябва да се възпитава в такива условия, в които най-често може да възникне внезапност, за да се тренира той както в най-добро организиране на мерките за осигуряване, така и в отразяване на внезапни нападения на противника.

Внезапността най-често е възможна в условия, при които ориентировката е затруднена. Ако офицерът се тренира в ориентиране при най-трудни условия, той ще избегне по този начин много случаи на внезапност. Ето защо на тактическите занятия нощем, в гора, в планинска местност, при мъгла и т. н. още в мирно време офицерът трябва да придобие опит за ориентиране в най-лоша обстановка.

Тактическите учения в сложна обстановка, често създаваните в хода на занятията критични положения подготвят офицера за действие в условия, които създават всякакви изненади, а това му придава увереност и смелост. Придобил опит бързо да се ориентира в такива условия, той по-малко ще се поддава на страха, предизвикан от внезапността.

Още в мирно време благодарение на всеотдайната си подготовка офицерът трябва добре да познава условията на съвременния бой, бъдещия противник, неговото оръжие, пътността на елемента, характера на бойните действия и т. н. Не бива да се преувеличават силите на противника, но и съвър-

шено недопустим е дори и най-малкият признак на самоуспокояване. Познаването на условията в съвременната война, най-пълните сведения за обстановката в даден бой допринасят за предотвратяване на страха.

Обаче представата за боя, близка до действителността, още не решава въпроса, ако човек не вижда своята роля в тази обстановка, не знае с какви сили разполага, за да се бори в тези условия. Когато човек не познава себе си, когато не е уверен в себе си, не е закален в тревоги и изпитания, колкото и добре да познава външните условия, възникващата в момента на най-голямата опасност тежка борба на мотивите е неизбежна.

В мирно време такова закаляване се постига чрез сурова възискателност към офицера, благодарение на която той привиква постоянно да чувства отговорност, да бъде готов за изпитания и лишения, за да не урони своето достойнство на воин и гражданин.

Чрез възпитанието се създава такова състояние на съзнанието, което може да се нарече „безстрашие пред страха“, готовност да се преодолява всякаква опасност, да се устоява на всякакви изпитания по пътя към начертаната цел.

Ако човек мислено е готов за борба, с това той укрепва у себе си увереността в изхода на тази борба, иначе и не би се подготвял за нея. А който мислено е готов за борба, той всъщност е и храбър. Обикновеният опит в живота потвърждава, че понякога и силният човек може да се окаже малодушен пред опасността, щом като не е мислил за нея, и обратно — човек не ще бъде свършено безпомощен, ако е мислил за нея, ако се е готвил да се срещне с нея.

Готовността за изпитания съвсем не означава пасивно отношение към тях. Тя има активен характер, застава да се преодоляват опасностите и с чест да се понасят. За човека изобщо, а още повече за офицера пасивното, макар и неволно очакване на опасността е просто оскърбително.

Третият фактор, който може да предотврати страха, е дейността на воина както за предотвратяване на самата опасност, така и в борбата с нея, когато тя вече е възникнала.

За да се избегне пасивното отношение към опасността, необходимо е у офицера да се развие такова чувство за достойнство, което да е несъвместимо с пасивното очакване на събитията.

И най-малките отстъпки от изискванията към офицера по въпроса за честта и достойнството довеждат до печални ре-

зультати. Ако в мирновременни условия човек поставя на преден план личните си интереси, забравя за своето достойнство и прави компромис със себе си, то при условия, които действително застрашават неговия живот, той едва ли ще помисли за своята чест. Който мисли противното, той по всяка вероятност счита възпитателната работа за лишена от всякаква логика, защото ако се разсъждава трезво, не може да се допусне, че човек, който се плаши и от най-малката пречка по своя път, изведнаж ще се окаже такъв смелчага, че без каквато и да било подготовка да може да преодолее голямо препятствие.

Готовността на човека за изпитания ще бъде толкова по-голяма, колкото по-добре той си представя условията, при които ще трябва да преодолява тези изпитания. Разбира се, трудно е да се постигне абсолютно съответствие между представата за условията и действителните условия. А от това следва, че колкото е по-малка разликата между представата и действителността, толкова по-малък ще бъде и страхът; колкото човек е по-закален, толкова неговата представа е по-близка до действителността.

За да се закали волята на офицера за действие в бойна обстановка, необходимо е подготовката му да протича в условия, най-близки до бойната действителност. В това отношение заслужават внимание такива методи като занятията с бойна стрелба, когато поделенията „атакуват“, движейки се непосредствено зад своя огневи вал. Физическата култура и спортът, преодоляването на естествени препятствия също закаляват волята, подготвят я за преодоляване на страха.

- Възпитанието в дух на смели и активни действия дава възможност на офицера по-обективно да оценява обстановката, както вече се каза за това в главата за тактическата подготовка. Следователно той ще може по-бързо и по-добре да оцени обстановката, за да вземе по възможност по-бързо правилното решение. Бързото и целесъобразно решение изисква такава особена инициатива, която в съчетание с бързината на проявяването ѝ е прието да се нарича находчивост. Това ценно качество, находчивостта, трябва винаги да се развива у офицера, да се поощрява във всички области на неговата бойна дейност, особено в тактическата подготовка.

От гледна точка на намаляването на разликата между представата и действителността първият бой, в който участва човек, оказва изключително голямо влияние върху него: той започва да си представя макар и само пределите

на онова напрежение, което изисква от него бойната обстановка. Командирът трябва да отдели особено внимание на офицера, който за пръв път участва в бой, за да може той по-лесно да понесе това изпитание и да бъде по-добре подготвен за следващите боеве.

Трябва да се има предвид, че в боя не всяко явление е действително опасно или във всеки случай не всичко е еднакво опасно. Опитният воин добре знае това, поради което обективно оценява всяко положение и не губи напразно енергията си.

„При мене служи като командир на рота Вахтиков — казва полковник Демин в своите записки. — Това е един от най-храбрите офицери, които някога съм срещал. Естествено храбър. През време на боя е така спокоен и неприпрян, както при най-обикновена обстановка. . .

Веднъж няколко млади офицери, току-що пристигнали в дивизията и били с Вахтиков в боя, започнаха да изразяват възхищението си от неговата храброст.

— Аз съм толкова храбър, колкото и вие — отвърна спокойно Вахтиков, — разликата е само в това, че аз имам войнишки навици. . .

На неопитния войник на бойното поле почти всякога му се струва, че опасността го очаква от всички страни. . . Опитният пък, старият войник, всякога ще „прочете“ бойното поле, всякога ще определи къде е истинската опасност и къде — въображаемата. Това е неговият войнишки, боен навик. . .

Прав е Вахтиков: личното мъжество трябва да се съчетае с опита и навика, по който, да кажем, старият войник определя мястото и пръскането на снаряда по свистенето още в полета. Нерядко това, което на офицера новак се струва като огромно изпитание на храбростта, за опитния офицер не е никакво изпитание, защото той вижда, предугажда, разбира бойното поле, в което поради неопитност не може да се справи новакът.”¹

На младия офицер трябва да се помогне колкото може по-скоро и по-добре да придобие този войнишки навик още в мирно време, да се научи „да чете“ бойната обстановка. Това могат и са длъжни да направят участвувалите във Великата отечествена война старши командири. Опитът от войната, обобщен в уставите и наставленията, а също и в специалната

¹ Полковник Н. Демин. Записки на офицера, Военноиздателски фонд, 1948 г., стр. 16—17.

литература, трябва дълбоко да се изучи и усвои от всеки офицер.

Познаването на обстановката, както вече видяхме в началото на настоящата глава, или изключва борбата на мотивите, или обуславя бързото ѝ завършване в положителен смисъл. Следователно колкото повече офицерът изучава обстановката и колкото по-добре се ориентира в нея, толкова по-пълни ще бъдат данните му за нея, за да изключи по възможност повече неизвестни, а следователно и изненади.

Преди боя офицерът винаги си представя как може да се сложи обстановката, какви решения са възможни при едни или други обстоятелства. Трудно е да се предполага, че всичко може точно да се предвиди. Но дори и най-далечната представа за събитията, които може да се развият, увеличава гъвкавостта на офицера, готовността му да посрещне опасността при най-лоши условия. Такава готовност до голяма степен предотвратява страха или пък обуславя по-бързото му преодоляване, следователно осигурява и запазване на самообладание.

Може да се каже, че и страхът, и безгрижието, което на пръв поглед изглежда безстрашие, се основават на неразбирането на обстановката. Обратно, и предпазливостта, и смелостта са следствие от това, че човек ясно разбира какво може да очаква при дадена обстановка и какво може да предприеме. У храбрия воин предпазливостта органически е съчетана със смелостта.

Една от съществени мерки, която може да предотврати появяването на страх у подчинените, е правилното разпределение на силите. Твърде важно е комунистите и комсомолците, опитните войници да се разпределят по деленията така, че влиянието им да може да обхваща най-голям брой войници.

В бойна обстановка началникът, поощрявайки всячески смелите решения и действия, е длъжен да предпазва подчинените си от недооценяване на противника и от самоуспокояване в случай на успех. При всеки удобен случай той трябва да си изяснява какво знае офицерът за обстановката, как я оценява, да се интересува доколко офицерът е предвидял едно или друго обстоятелство. Благодарение на това началникът изостря вниманието на офицера, заставя го да мисли за всевъзможните положения, криещи в себе си някаква сериозна опасност.

Все пак можем да допуснем, че въпреки всички тези условия, въпреки цялата смелост и предпазливост на офицера той заедно с поделението си може да изпадне в някаква сериозна беда. От това съвсем не следва, че целият труд на офицера и на неговия началник е бил напразен. Първо, при друго отношение към работата вероятността да се изпадне в опасно положение би била значително по-голяма. Второ, и при даденото положение опасността ще се окаже по-малка, макар и да не е била предвидена. За да си изясним това, можем да си представим следния случай.

Един офицер, заемайки набързо рубеж за отбрана, е предвидял всички възможни танкоопасни направления, а друг офицер не ги е предвидял. Но поради липса на разузнавателни данни или по някакви други причини и първият офицер не предвидял едно място, откъдето може да се появят противникови танкове. Появяването на танковете именно от това направление би било пълна изненада както за единия, така и за другия офицер. И все пак положението на първия офицер би било значително по-добро от това на втория, защото благодарение на предвиждането, макар и непълно, той е изключил повече неизвестни и донякъде е бил подготвен за отразяване на танковете. Това ще му даде възможност бързо да вземе правилно решение, докато същевременно вторият офицер ще се губи в повече неизвестни, което естествено ще се отрази върху бързината на вземането на решението и върху качеството му.

Данни за обстановката освен от личните си наблюдения и от сведенията на организираното от него разузнаване офицерът получава и от началника при общуването си с него. В това общуване началникът предава на подчинения онова чувство, с което сам той възприема и оценява обстановката и си представя условията за решаването на задачата, която поставя на своя подчинен. При това той трябва да бъде най-принципен и правдив, за да не намалява и преувеличава опасността. На недалновидния началник може да се струва, че ако намали пред подчинените значението на застрашаващата ги опасност, по-лесно ще мобилизира волята им, по-малко усилия ще бъдат необходими, за да пристъпят те към изпълнение на задачата. В действителност обаче, когато офицерът се изправи пред голямо противоречие между предполагаемата и действителната опасност, той ще се окаже неподготвен за това, с което се е сблъскал в реалната обстановка. Не трябва обаче и да се преувеличава опасността, тъй

като това предизвиква излишно напрежение на моралните сили, които началникът е длъжен грижливо да пази.

Да подготвим подчинения за предстоящите изпитания, това значи не само да въздействуваме на въображението му, за да го приближим до действителността, но и да му внушим такава увереност, която е необходима за решения и действия, съответстващи на характера на дадената обстановка.

Когато човек мислено се подготвя да посрещне опасността, добре си я представя и е уверен в своите сили, с това се създават и условията, които предотвратяват страха.

3. Определянето на размера на опасността и борбата с нея — начини за преодоляване на страха

Във време на война не може да има абсолютна гаранция срещу случайности и изненади, които крият в себе си и най-голяма опасност. А да се мобилизира волята в момент, когато над офицера и неговите подчинени е надвиснала голяма и реална опасност, това означава преди всичко да се освободи тя от оковите на страха.

За тази цел има един отдавна изпитан начин, за който Ушински е казал: „...Щом започнем да се борим с опасността, страхът постепенно преминава.“¹

Ето защо дори и най-малката проява на борба с опасността, предизвикваща страх, възвръща увереността в собствените сили.

Самото вземане на решението за борба с опасността говори вече за трезво отношение към опасността, което е несъвместимо със състоянието на потиснатост и страх. В този смисъл много правилно се казва: „Гледай страха право в очите и той ще мигне.“ Това значи, че колкото по-трезво човек оценява опасността, толкова по-малко тя го застрашава.

Именно с трезвата оценка на опасността в обстановката, която се е съдала, започва и борбата с опасността, а заедно с това и преодоляването на страха. Колкото повече се изяснява размерът на опасността, нейният характер, толкова повече страхът намалява. Това положение може да се разбира в двояк смисъл.

¹ К. Д. Ушински. Събрани съчинения, АПН РСФСР, 1950 г., т. 9, стр. 224.

Често се случва опасността да не е толкова голяма, колкото изглежда на пръв поглед. Народната мъдрост казва: „Дяволът не е така страшен, както го рисуват.“ Когато обаче човек се намира под властта на страха, той се поддава на внушения, изгодни за врага, и дадено явление счита за по-опасно, отколкото е в действителност. А трезвата оценка на обстановката показва действителното положение на нещата.

Главното обаче е това, че със самото трезво оценяване на обстановката офицерът изменя положението на нещата. И действително, докато той не е преценил положението и не си го е изяснил добре, всяка опасност го заплашва с гибел, тъй като тя не среща съзнателно организирано противодействие. Но щом е започнал да определя размера на опасността, това значи, че той се е съвзел и положението коренно се изменя, защото са налице сили за противодействие. Макар и съотношението на силите да е останало като че ли както преди, опасността се намалява, взема съвършено друг характер, хората се пробуждат за действие. С вземането на решение се намалява гнетящата неизвестност, докато липсата на решение не вещае нищо хубаво занаяпред.

В най-лошия случай в бойна обстановка силите може да се окажат недостатъчни, за да се предотврати собствената гибел. Но честният воин, преодолял страха, винаги може да намери у себе си сили да изпълни задачата и да обезсмърти името си. Капитан Гастело е виждал ясно неизбежността на своята гибел. Но даже и в тази минута той проявил пълно самообладание и решил със смъртта си да причини на врага по възможност най-големи загуби. Това присъствие на духа е могло да бъде резултат само на изключително висок съветски патриотизъм.

При всякакви условия началникът подтиква офицера към дейност, като въздействува на съзнанието му за собствено достойнство и му внушава увереност. При всякакви условия той събужда у него чувството за превъзходство над противника и силна ненавист към него. Иначе как би могло да се победи врагът?

Щом премине опасността, старшият началник трябва да подчертае пред своите офицери значението на този нагледен урок, като им покаже какви сили са намерили те у себе си за борба с опасността. При това той може да посочи кой как е действувал — кой по-добре и кой по-лошо, — но общият извод трябва да бъде един и същ: всички са намерили у себе си достатъчно сили за борба с тази опасност. Възпи-

тателното значение на тази поука е голямо. Имайки предвид подобен опит, Ушински казал:

„Смелостта... не е нищо друго освен... чувство на увереност в собствените сили. Всеки нов опит, който ни доказва, че у нас има такива сили, увеличава тази увереност съобразно с опасностите, а следователно и нашата смелост.”¹

Разбира се, най-добрият опит е този, който се придобива на фронта, в бойна обстановка. Така например още в първите минути на Великата отечествена война в едно поделение на западната граница, когато поради неочакваното вероломно нападение на врага артилерията гърмела, а над главите се виели противникови самолети, някои млади офицери не могли веднага да се ориентират какво да направят. Било им заповядано да построят поделенията и да направят разчет на хората. Това веднага успокоило както офицерите, така и войниците, след което те вие умело и сърчно изпълнявали всичко, което им предстояло. Впоследствие на фронта тези млади офицери станали опитни и уверени в своите действия командири. Трябва да се предполага, че голяма роля в това отношение е изиграло „бойното кръщение” в първите минути на войната. Много важно е старшият командир винаги да използва този опит, като има предвид неговия положителен резултат за закаляване на волята.

4. Самообладание

При каквито и условия да се намира, офицерът трябва да умее да владее себе си, да му бъде присъщо това незаменимо качество за всеки военачалник, което се нарича самообладание.

Истинската храброст е способност да се предприемат най-целесъобразни действия, за да се изпълни дългът най-добре и трудът и жертвите да дадат най-голям резултат. Това е възможно при самообладанието, когато при всякакви условия се запазва яснота на мисълта.

„Спомням си един случай под Сталинград — пише полковник Демин в своите записки. — Срещу неголямо поделение, защитаващо окопите, се хвърляха в атака немски танкове. Поделението отби първата атака. То отби и втората, макар вече трудно: загубите на хора бяха големи. Но ето, немците тръгнаха на трета атака. Петнадесет танка идеха

¹ К. Д. Ушински. Събрани съчинения, АПН РСФСР, 1950 г., т. 9, стр. 228.

срещу измъчените хора, срещу оределите редове на защитниците. И хората трепнаха. Както винаги в такива случаи някакъв отделен вик на страх, на малодушие послужи като сигнал за паника. . .

В този момент бойците видяха, че командирът на поделението държи в ръцете си фотоапарат. Спокойно, като че ли нищо не се е случило, той насочи обектива към още далечните танкове на врага. Щракна затвора на фотоапарата, още един път, още един път. . . Куршумите свистяха наоколо, пръскаха се снаряди, но нашият офицер виждаше като че ли само своя апарат, беше зает само със снимането.

Спокойствието на офицера, делничността, бавността на неговите движения и жестове толкова контрастираха с тия чувства, които преживяваха бойците, че те не можеха да не обърнат внимание на това. Щом като командирът е не само съвършено спокоен, но се занимава и с правене на снимки (а всички знаеха, че той е страстен фотолюбител), значи в положението на поделението няма нищо страшно. Значи офицерът е видял и знае нещо такова, което не са видели и не знаят те, бойците.

И бойците се ободриха. Секунда — и всички си възвърнаха спокойствието. Атаката беше отбита.

Какво спаси положението в дадения случай? — Силата на духа на офицера, неговото самообладание. . . Аз не препоръчвам, естествено, на всеки офицер в трудни моменти да излиза на бруствера и да прави снимки. Но всеки офицер е длъжен да се владее дотолкова, че в трудния момент да намери такава дума, такъв жест, такова държание, които ще действуват на неговите бойци най-успокояващо и най-въодушевяващо.¹

Даденият офицер очевидно не е бил безгрижен човек и е направил всичко, което е било необходимо след първата атака в очакване на следващите атаки на врага. Това му е давало основание да бъде спокоен, а докато вражеските танкове са били вън от обсега на оръжията на неговото поделение, той е могъл да фотографира, подчертавайки с това, че няма никакво основание да се тревожи.

Самообладанието предполага известна сдържаност, зависеща от умението да се преодолява чувството на страх. При липса на самообладание в минути на опасност човек или се

¹ Полковник Н. Демин. Записки на офицера. Военноиздателски фонд, 1948 г., стр. 19—20.

обърква, без да може да направи нещо, или пък, обратно — хваща се за различни неща, действа нецелесъобразно.

Всяко особено силно чувство се изразява във външните прояви, отразява се малко или много върху работата на различните органи на човека. За най-острата форма на чувството на страх са характерни треперене, изсъхване на устата, пресипване на гласа, забавяне на дишането, изменение цвета на лицето, намалена сърдечна дейност и т. н. За човека, обхванат от гняв, са характерни енергични движения и дишане, повишена дейност на сърцето и пр.

Борбата с опасността започва с отстраняването на тези макар и външни признаци на страха. Това е вече голямо постижение за офицера, което говори за известно самообладание. На пръв поглед изглежда много трудно да се отстранят външните белези на чувството на страх. В действителност това не е така, защото понякога елементарните действия, необходими за борба с опасността, като например разпореждане, команди и пр., придават на човека вече друго изражение, различаващо се от външните белези на страха. Така например, ако в момент на опасност командата се произнесе с пълен глас (ако обстановката позволява), това довежда до нормално дишане, до известно напрежение на мускулатурата, което премахва треперенето и още много от признаците на страха.

Голямо организиращо значение има залповият огън, макар че той е по-недействителен от точния единичен огън. Първо, той действа на психиката на противника, като му показва, че го посрещат с организиран отпор. Второ, при водене на залпов огън войниците чувствуват своето единство, своята сила. Те чувствуват, че тази сила се насочва целесъобразно. И наистина, само като си представим колко команди и колко високо трябва да ги произнася командирът на отделието, на взвода, какви съгласувани действия се изискват при това от стрелците, можем да разберем колко залповият огън успокоява, а следователно организира както командира, така и войниците.

Такива действия като команди, залпов огън, необходими разпореждания, които се налагат от елементарните изисквания на тактиката, като че ли засилват активността на офицера и войника.

Същото, а понякога и по-голямо значение имат чувствата, които повишават жизнеспособността. В боя, в който се състезават две воли, съзнанието може да събуди такива чув-

ства като гняв, ненавист, което е напълно естествено, тъй като обектът на гнева — противникът — е налице. Гневът или ненавистта понякога просто заставят да се забрави страха и напълно го изместват. Съзнанието събужда такова силно чувство като любовта към родината, към народа, за живота и свободата на който се води борбата. Чувствата, повишаващи жизнеността, противодействуват на влиянието на страха, освобождават и събуждат за дейност съответните нервни центрове. Ето защо напълно целесъобразни са се оказвали често пъти онези начини на въздействие върху подчинените, които възбуждат у тях най-голям гняв срещу врага. Разбира се, силата на избухналия гняв ще зависи от политико-моралното състояние на воините, от цялата предишна работа за тяхното политическо възпитание.

Самообладанието предполага определена работа на мисълта, която дава възможност да се овладеят собствените чувства и диктува един или друг осъзнат начин на действие. Работата на мисълта спомага за бързото преодоляване на страха, тъй като самото състояние на човека, размишляващ за опасността, измества чувството на страх, което е несъвместимо с дейната работа на нервно-мозъчните центрове. При това, тъй като борбата с опасността премахва страха, тази борба започва преди всичко с работа на мисълта, без която е невъзможно да се вземат разумни решения.

Целесъобразността и действеността на мерките за борба ще зависят от опита на офицера, от неговата находчивост, инициатива и активност.

Когато за възпитанието на офицерите използваме конкретни факти от тяхната успешна борба с опасността, необходимо е винаги да ги предпазваме от главозамайване, от недооценяване възможностите на противника.

Без увереност в собствените сили, без съзнаване на своето превъзходство над врага е невъзможно и да мислим за победа над него. Но да се презира врагът, съвсем не значи да се подценяват неговите сили и възможности. Главозамайването, самоуспокояването само отслабват волята, тъй като човек престава да мисли за предстоящите изпитания и щом се сблъска с нещо ново, непознато, ще бъде изненадан и обезкуражен. И обратно — истинската увереност в собствените сили означава сурова възискателност към себе си, за да бъдем готови за още по-големи изпитания, за още по-страшни боеве. Без такава готовност не можем да си поставим по-високи цели, по-сложни задачи.

ГЛАВА X

ЗА САМОВЪЗПИТАНИЕТО

1. Значение и задачи на самовъзпитанието

Офицерът, както и всеки педагог, като възпитава подчинените си, е длъжен преди всичко постоянно да възпитава и себе си.

Независимо от това, дали става дума за придобиване на знания в някаква тясна област, или пък на някакви навици, т. е. колкото и незначителна да е целта на самовъзпитанието, самото ѝ поставяне вече говори за наличност на известни волеви качества. Разбира се, това е така, когато поставените задачи на самовъзпитанието не остават само добри намерения.

Изобщо крайната цел на възпитателната работа трябва да бъде да се създаде стремеж у офицера към самоусъвършенстване, към умение самостоятелно да се развива и да върви напред. Поради това може да се каже, че както самият стремеж към самоусъвършенстване, така и успехите в самовъзпитанието са напълно или до голяма степен резултат от правилно поставената целенасочена възпитателна работа.

Между възпитанието и самовъзпитанието не може да има такава граница, че началникът да каже до тази граница свършва възпитанието, което е негова работа, а оттам започва самовъзпитанието, което вече не е негова работа. Той не може да не се интересува от растежа на офицера, от какво то и да е обусловен този растеж — от възпитателната работа на началника или пък от самостоятелната работа на офицера над себе си. В зависимост от индивидуалните особености на офицера началникът го насочва към едни или други задачи на самовъзпитанието ту чрез своята изискателност, ту с пожелания, а понякога и с непосредствена помощ. Разбира се, въпросите на самовъзпитанието на офицера често пъти носят твърде личен характер и в своето от-

ношение към тях началникът трябва да бъде особено тактичен. Но при все това той до голяма степен направлява и процеса на самовъзпитанието.

Трябва да се има предвид, че нито указанията на началника, нито пък другарската критика могат да имат истинска възпитателна стойност, ако офицерът не се занимава със своето самовъзпитание. Офицер, който с безгрижие се отнася към своя растеж, към развитието на волевите си качества, той следва указанията на началника само поради това, че трябва да се подчинява на началството, понякога се съгласява с мнението на другарите си просто защото не желае да си разваля отношенията с тях. Когато обаче офицерът сериозно се занимава със своето самовъзпитание, той възприема указанията на началника и критиката на другарите не механично, не под натиска на обстоятелствата, а обмисля, осъзнава тяхното значение. В такъв случай те имат голямо възпитателно въздействие.

Целите и задачите на самовъзпитанието са така многообразни, както и на възпитанието. Все пак възможно е, макар и в общи линии, да се набележат някои задачи, които винаги интересуват офицера, занимаващ се със своето самовъзпитание.

Преди всичко това е борбата със собствените недостатъци, борбата за ликвидиране на своето изоставане, в каквото и да се отразява то: в знанията, в опита, в закаляването на волята. В. И. Ленин казваше: „Ако зная, че зная малко, ще постигна да зная повече.“ Но когато човек се кичи с това, че всичко знае, естествено той слага предел на своя растеж. Това е така не само по отношение на знанията, но и по отношение на волевите качества.

Следващата задача е винаги и във всичко да се работи с пълно напрежение на силите. Работата е там, че не винаги това се осъществява. Понякога са налице физически и умствени сили, но не достига желание и търпение за най-ефикасното им използване. А често се случва в работата да не използваме всички свои сили поради това, че още не сме ги осъзнали.

Комунистите — най-ярките противници на главозамайването и високомерието — наред с това са противници и на самоунижението. И наистина растящият човек се обогатява от ден на ден, като придобива днес това, което вчера не е имал, и се готви утре да стане друг. Ако не следи за своя растеж, то значи, че той не осъзнава придобитото

днес и не признава наличието у себе си на онези сили, отличаващи го като личност от тона, което е бил вчера. Когато пък липсва съзнание за собствените сили, трудно е да се предполага, че те разумно и своевременно ще бъдат използвани. Осъзнаването на собствените сили задължава да се работи всъотдайно. При това скромността съвсем не означава отричане на необходимите сили в себе си, обратно — тя означава известно недоволство от себе си, опасение, че не всички налични сили са използвани в работата. Ако офицерът в своята дейност не си задава въпроса: „Използувал ли съм всичките си сили и възможности, не мога ли да работя по-добре?“, това значи, че у него липсва истинска творческа инициатива, че той работи по шаблон, по старому.

Най-последвава важна задача е необходимостта офицерът винаги и във всичко да превъзхожда своите подчинени. Независимо от това, дали се касае за политическата, физическата, тактическата или огневата подготовка, постиженията на офицера, неговите знания и опит винаги трябва да бъдат по-големи, отколкото на подчинените му. Иначе той не ще отговаря на своето предназначение като ръководител и възпитател. Добросъвестно предавайки своите знания и опит на подчинените, подпомагайки техния растеж днес, офицерът трябва постоянно да се усъвършенствува, за да има правото и възможността да ги ръководи и утре.

Положението на офицера го задължава да бъде най-самокритичен и крайно вискателен към себе си.

2. Оценка на собствените действия и самонаблюдение.

Когато се касае за ликвидиране на изоставането или за по-пълно използване на собствените сили, човек не може да се развива, ако не знае към какво да се стреми, ако не знае какво не му достига, за да постигне целта на своя стремеж. За това, което не му достига, той може да съди, като се наблюдава, като изучава себе си в своите действия и в отношенията си с околните.

Всеки има възможност да обсъжда своите действия и постъпки. Без да вниква в мотивите на действията и постъпките си, той не може да се възпитава, не може да расте.

С една дума, човек трябва да познава добре своя вътрешен мир. Няма никакви непреодолими пречки да се изучат духовният, вътрешният живот и подбуди на човека, също

нямаме основание да считаме за непознаваем своя собствен вътрешен мир. Както за възпитанието е необходимо да се познава възпитаващият, така и за самовъзпитанието е необходимо да се изучи собственият вътрешен мир, което се постига чрез самонаблюдение.

Тук трябва да направим една уговорка, че в дадения случай самонаблюдението се разглежда не като метод на изследване на психическите явления, а като важно средство за самовъзпитание. Ако този метод поради своята обективност е подходящ за теорията, за науката, толкова повече той подхожда за тясната и конкретна цел — самовъзпитанието. За значението на самонаблюдението в науката говори следният извод на списанието „Въпроси на философията“ относно резултатите от дискусията по философските въпроси на психологията:

„Субективното — психиката на човека — съществува реално. Субективното подлежи на изследване чрез обективен метод. Но самонаблюдението също така може да има обективен характер и няма никакво основание от гледна точка на научната теория на познанието да се поставят граници на познанието и да се обявява за непознаваем душевният мир на човека дори и за самия него като познаващ се субект. Ясно е, че всяко друго разсъждение по този въпрос е проява на агностицизъм. . . . Позовават се на И. П. Павлов и на неговите указания за необходимостта да се анализира психичното, без да се изхожда от субекта, а да се изследва висшата нервна дейност, като се прилага само обективният метод. Но не някой друг, а сам И. П. Павлов писа, че данните от самонаблюдението подкрепят науката със своя материал.”¹

От казаното се вижда достатъчно ясно значението на самонаблюдението. Още повече тук става дума не за изучаване законите на психологията, а за наблюдение на фактите с оглед на целите на самовъзпитанието.

Разбира се, за офицера, който безгрижно се отнася към своята цел в живота и към своя растеж, за човека, който не уважава себе си или обратно — има твърде високо мнение за себе си, — самонаблюдението, както и самовъзпитанието и самокритиката са просто излишен труд. Тук му е мястото да отбележим, че истинската самокритика е невъзможна без самонаблюдение, защото тя би била само формално признаване на собствените грешки пред другите, без те да бъдат

¹ Списание „Вопросы философии“, бр. 4, 1954 г., стр. 193.

осъзнати. Но за човека, който желае да расте и който уважава себе си, самонаблюдението не представлява никаква трудност и съпровожда всяко, макар и незначително явление в неговия вътрешен живот.

Самонаблюдението като най-необходим елемент на съзнателното отношение към себе си и околните се отразява преди всичко в съжденията за собствените действия, за резултатите от собствената дейност.

Възпитателната стойност на съждението за собствените действия се определя от неговата обективност. Обективното съждение е възможно тогава, когато човек не страда от излишно самолюбие и толкова е принципиен, че предпочита да види себе си по-достоеен в бъдеще, отколкото да затваря очите си пред своите недостатъци днес. Волевият човек съди за себе си така, като че ли се вижда отстрани.

Обективността на съждението се заключава не само в това правилно да се оценява крайният резултат от собствената дейност, но и в това правилно да се разкриват причините за едни или други недостатъци. Дори и за такива очевидни факти, значението на които не бива нито да се отрича, нито да се умаловажава, може да има различни съждения. Например в едно поделение средният резултат от стрелбите е 30 точки, а в друго — 45. Офицерът със силна воля веднага, без заобикалки, ще си признае, че самият той, недостатъците в неговата дейност са довели до по-ниския резултат. Обаче, слабоволевият офицер съзнателно, а може би и несъзнателно ще оценява дадения резултат като последица от лошите условия, при които е провеждал огневата подготовка на поделението, ще изтъква благоприятните условия на съседното поделение, макар в действителност в редица отношения те да са били и по-лоши.

Така, когато човек има съзнателно, обективно отношение към себе си, той правилно оценява своята дейност, резултатите от своята работа, своите недостатъци и пропуски. Ясно е, че такава правилна оценка на собствената дейност би била невъзможна, ако човек не се е наблюдавал. Разбира се, възможно е човек да отдаде всичките си сили в работата си и все пак да не постигне успех; в такъв случай причините за неуспеха може да се крият в неумението, в неопитността му. Но и тук обективната оценка на собствената работа и на резултатите от нея ще покажат на човека какво не му достига.

Истинското, обективното съждение за собствените постъпки и действия се свежда освен казаното по-горе още и до оценка на онези подбуди, които са били истинската им причина.

Например обсъжда се някаква постъпка на някой другар. Да допуснем, че даден офицер, участвайки в обсъждането на постъпката на този другар, е взел напълно правилно становище. Това обаче още не характеризира дадения офицер, тъй като важно е не само до какъв извод той е дошел, но и под въздействието на какви мотиви е стигнал до този извод. Може би той е взел това становище не по силата на убеждението, че дадената постъпка действително заслужава порицание или одобрение, а по силата на своите лични отношения към този другар. Възможно е тези два вида мотиви — и принципният, и личният — да са съвпаднали и да са довели до едно и също мнение. Важно е при това да се проследи кой мотив е бил решителен.

Самонаблюдението съвсем не се свежда само до това да се възстановят в паметта едни или други мотиви, залегнали в основата на собствените постъпки, макар че това е твърде важно за тяхната обективна оценка. Главното е не да одобрим или да порицаем собствената постъпка в миналото, като констатираме едни или други подбуди, довели до нея. Най-важното в самонаблюдението е то да бъде органически свързано с вземането на решение, за да се избягнат безпринципни решения и постъпки. Истинското самообладание е възможно именно благодарение на самонаблюдението на собствените постъпки.

И наистина, когато няма самонаблюдение, не може да има и истинско самообладание, а недоволството от действията на подчинения може да премине в съвсем несдържано избухване на гняв. При липса на самообладание усещането на опасността може да премине в безпричинен страх, който пречи да се вземе правилно, разумно решение. Самонаблюдението обаче дава възможност на човека да запази самообладание, за да надвие страха и въпреки него да предприеме необходимите мерки за борба с опасността.

По такъв начин самонаблюдението е характерно за съзнателното отношение към себе си, към своя живот и дейност. Тъй като самонаблюдението е непосредствено свързано с въпроса за съзнателността, началникът е длъжен да се интересува доколко то се отразява върху поведението на офицера. Става дума да се помогне на офицера, особено на младия

офицер, да развие у себе си способността да се самонаблюдава, която не е вродена, а се придобива от опыта, от живота, от знанията.

Когато самонаблюдението стане навик у офицера, то му помага в самовъзпитанието, сигнализира винаги за процесите, които стават в неговия вътрешен мир. Естествено е поради това офицерът често пъти сам по-бързо от своя началник да забелязва недостатъците си.

Разбира се, началникът в процеса на изучаването на офицера ще установи какви са неговите достойнства и недостатъци. Но благодарение на самонаблюдението офицерът може да ги знае по-рано, по-основно, а това е много важно за самовъзпитанието.

3. Взискателност към себе си и самодисциплина

Един от най-важните методи на самовъзпитанието, както и на възпитанието на волята е взискателността, в дадения случай взискателността към себе си. И тук също е необходимо, като изхождаме от чувството за собствено достойнство и като си внушаваме увереност, да се заставим да изпълняваме по същество онова, което изисква дългът.

Офицер, който се интересува от въпросите на самовъзпитанието, естествено подлага на преценка резултатите от своята дейност. Ако те не го удовлетворяват, той е длъжен преди всичко да обърне внимание на себе си, да си зададе въпроса, всичко ли е направил, за да постигне необходимите резултати.

Един от най-важните показатели за енергичността и волята на офицера при каквито и да било условия е дисциплината, на която той е успял да научи подчинените си, а това до голяма степен зависи от дисциплинираността на самия него. Пред него възниква въпросът за взискателността към себе си, за самодисциплината.

Взискателността към себе си обязательно предполага скромност. Когато липсва скромност у човека, той счита, че е направил твърде много и поради това има право да намали взискателността към себе си. Той предполага, че другите му са длъжни в това отношение, а оттук и високомерието, нетърпимото отношение към критиката и другите недостатъци в отношенията му. Разбира се, това е крайната степен на липсата на скромност, в основата на която лежи преувеличеното мнение за значението на собствената личност.

Скромността става естествена, органически свързана с поведението на съветския гражданин, ако той има винаги предвид целите, които стоят пред социалистическото общество. Тогава, каквото и да е направил даден гражданин, той разбира, че само неговите усилия са твърде малко, за да се постигнат тези цели, и че направеното от него е все още недостатъчно, затова и не бива да се задоволява с постигнатото, а да изисква от себе си още повече. Следователно скромността произтича непосредствено от отношението към целите на собствените стремежи, от техния характер и тя, както и чувството за достойнство, е обоснована от тези цели. И колкото те са по-възвишени, колкото повече място заемат в мислите на човека, толкова повече неговата скромност се проявява в поведението му.

За истински скромния човек възискателността към себе си, самодисциплината се проявяват във всичко — както в големите, така и в малките неща. Самодисциплината в широкия смисъл на думата означава единство между думите и делата, между убежденията и постъпките.

Самодисциплината у офицера се изразява преди всичко в това, че той приема заповедта на своя командир като заповед на родината и за него е въпрос на чест да изпълни тази заповед. При това самодисциплината изисква не формално, не механично изпълнение на заповедите и разпорежданията на началниците, а изпълнение по същество, с инициатива, с максимално напрежение на волята.

Под самодисциплина трябва да се разбира умението да се живее с онези интереси, които съответствуват на обществените изисквания. Така например в даден момент офицерът може да се отдаде на размишления по повод на интересна лекция, която е слушал наскоро, или да се намира под впечатлението на един или друг спектакъл, кинотеатър, но дойде ли време да отива на работа, всичко в неговите мисли вече трябва да отстъпи място на ония въпроси, които представляват служебен интерес. Освен това и служебните интереси, а следователно и мислите за тях трябва да бъдат организирани и да протичат така, че да отговарят на изискванията на момента. Например командирът построява взвода, за да го заведе на стрелбището. Да допуснем, че в това време той мисли за предстоящото ротно тактическо занятие. Тъй като е зает с подобна мисъл, това не може да не се отрази върху яснотата и енергичността на командите му, а следователно и върху точното им изпълнение от войниците. Ко-

гато разбере, че войниците лошо или неправилно изпълняват неговите команди, той трябва да се сърди преди всичко на себе си, защото сам е отвлякъл вниманието си, макар и по-твърде важни въпроси. Ако началникът забележи това, той би казал, че офицерът и войниците са недисциплинирани. Обаче истинската причина за тази недисциплинираност ще знае само офицерът благодарение на самонаблюдението си. Той е знаел, че именно служебни, а съвсем не празни въпроси са го занимавали в това време, но е мислил за тях не когато му е времето.

Самодисциплина офицерът трябва да проявява и в личния си живот. Даден офицер може да счита, че никой не трябва да се интересува дали той е почивал, дали се е хранил навреме, щом отдава всичките си сили за изпълнението на дълга. Такъв офицер очевидно мисли, че може да бъде организиран през време на службата, а немарлив в личния си живот. „... И при пиенето на чай — казваше М. И. Калинин, — във всичко се проявява организираният или неорганизираният човек.”¹

Както дисциплината, така и самодисциплината са резултат от висока възискателност към себе си, която укрепва волята. Голям интерес в това отношение представляват правилата, които понякога Л. Н. Толстой и К. Д. Ушински изработили за себе си.

В „Правила за развитие на волята”², които Л. Н. Толстой изработил за себе си, когато бил на 19 години, правят впечатление следните изисквания: „При всяко действие мисли за неговата цел!”; „Само в случай на крайна необходимост предприемай друга работа, преди да си свършил започнатата!”; „Съсредоточавай вниманието си само върху един предмет!”

С изпълнението на тези правила трябвало да се постигне целенасоченост. За офицера по-специално голямо значение има умението да съсредоточава вниманието си върху предмета на своята дейност. Устойчивото, съзнателно внимание говори за голяма сила на волята.

¹ М. И. Калинин. За комунистическото възпитание. Издателство на БРП (комунисти), 1948 г., стр. 248.

² Л. Н. Толстой. Полное собрание сочинений, юбилейное издание 1928—1940 г., т. 46, 1934 г., стр. 262.

Правилата, които К. Д. Ушински си изработил като юноша¹, привеждаме тук не изцяло и не последователно, както са изложени в неговите съчинения. Ето само някои от тях: „Бъди откровен в думите и постъпките си!"; „Обмисляй действията си! Бъди решителен!"; „Не губи времето си напразно; прави това, което искаш, а не това, което се случи!"; „Не говори за себе си нито дума без нужда. Никога не се хвали — нито с това, което е било, нито с това, което е, нито с това, което ще бъде!"; „Запазвай съвършено спокойствие, в краен случай поне външно!"; „Всяка вечер си давай отчет за своите постъпки!"

Изискванията, които изброихме тук, далеч не изчерпват всички въпроси на самовъзпитанието, но тяхното изпълнение несъмнено допринася много за закаляване волята на офицера. Да вземем например това правило на К. Д. Ушински: „Не губи времето си напразно!" Напразното губене на време е присъщо на човек, който води безцелен живот. Но правилното използване на времето говори за напрегнат и съдържателен живот и има огромно дисциплиниращо значение. Волевият човек, дори когато нищо не върши, съзнателно използва това време, като го посвещава, да речем, на почивка. Ако пък върши нещо, то не е случайно, а е предизвикано от някаква определена цел.

Тези изисквания са наистина строги и може да се изпълняват, когато човек изпитва известно уважение към себе си и увереност в собствените си сили. Ако офицерът няма чувство за лично достойнство, ако не вярва в собствените си сили, какво може да го задължи да си постави тези изисквания и да ги изпълнява? Необходимо е обаче уважението към себе си да не прераства в самолюбие, а увереността — в самоувереност, защото в такъв случай тези изисквания изобщо губят своето значение.

Разбира се, с течение на времето изпълнението на едни или други изисквания става все по-леко, превръща се в привычка. Но от това съвсем не следва, че дадените изисквания стават излишни; по-лекото им изпълнение е резултат от известен растеж. Но тъй като растежът няма граници, задачите на самовъзпитанието и самоусъвършенствването са постоянни, следователно и съответните изисквания към самите нас не губят значението си.

¹ К. Д. Ушински. Собрание сочинений, АПН РСФСР, т. 11, стр. 27.

Изпълнението на едни или други правила и изисквания, които сме си набелизали, предполага самодисциплина, а съзнателната дисциплина е възможно само в името на някаква идея, в името на дълг. Дисциплината, както и дългът, не преследват нито известно самооправдание, а поникота и самоотверженост. И наистина неслее ли се до самообладание, до решителност, до загарване в срок на започнатата работа, измисляме много труд, човек винаги в няко се ограничава. Изпълнението на дълга изисква големи усилия на волята, самоотверженост. То не трябва да се счита като някакво подражание, в което няма нищо положително за човека. Работата е там, че самото съзнание за изпълнен дълг удовлетворява честния човек.

Офицерът като съзнателен съветски човек винаги чувства своето отношение към изпълнявания дълг. Ако нищо не преживява, ако нищо не чувства при изпълнението на дълга, той би бил бездушен автомат. Анализирайки своите чувства, свързани с изпълнението на дълга, офицерът ще може по-добре да разбере задачите си в самовъзпитанието.

За да почувствуваме удовлетворение от съзнанието за изпълнен дълг, необходимо е доко да си представим резултатите от неговото изпълнение. Става дума не само за големите подвизи, но и за най-обикновените постъпки. Ако зад тях не се виждат големи резултати, изпълнението на дълга може да се почувствува като таяостна, скучна работа.

Без труд — организирани усилия, насочени към постигането на определена цел — е немислимо изпълнението на дълга. А всеки труд, когато е целесъобразен, когато не е изморителен и е организиран добре, повишава жизнеспособността на човека, доставя му голямо удовлетворение. Ето какво казва Гладков за своето влечение към труда още като дете: „Беше ми нужна работа постоянна, като дълг, като радост, за да чувствам, че съм здрав, че сърцето ми бие весело и бойко. Просто искаше ми се ненаситно да живея.“¹

За да бъде трудът творчески, необходимо е офицерът разумно да организира своята работа, ясно да си представя нейната цел и значение.

¹ О. Гладков. Вълнува. Советский писатель, 1951 г., стр. 370.

4. Контрол и самоконтрол

За да се ръководят хората, необходимо е да се контролира тяхната работа. Контролът и самоконтролът изискват офицерът постоянно и внимателно да се самонаблюдава и грижливо да проверява работата на подчинените си. А за да може правилно да организира контрола и самоконтрола, той трябва да работи по предварително набелязан план, съзнателно да се отнася към въпроса, къде и за какво се изразходват времето и силите. Важно е офицерът периодично, през определени, по възможност по-кратки интервали, да проверява как изпълнява своя план.

Колкото по-съзнателно човек се стреми към поставената цел, толкова по-внимателно обмисля плана за действие. В този план се набелязват както основните, така и второстепенните цели, които служат като ориентири по пътя към основната цел. Колкото повече са тези ориентири, толкова по-задължителна става основната цел, толкова по-ярко изпъква тя, а това създава по-голяма увереност, че ще бъде постигната. Следователно при съзнателно отношение към работата планът се разработва по-подробно и по-конкретно. По-конкретен е и самоконтролът.

В широкия смисъл на думата планът за дейността през определен период означава просто висока вискателност към себе си, строго критично отношение към собствената дейност. В тесния смисъл на думата планът означава практически начин за самоконтрол. И едното, и другото имат много голямо значение.

Самоконтролът е голям възпитателен фактор и неговите задачи често се сливат със задачите на контрола. Вискателният към себе си офицер, като проверява работата на подчинените си, проверява и своята: доколко ясно им е поставил задачата, как и с какво им е помогнал да я изпълнят, правилно ли ги възпитава и т. н.

Самоконтролът има значение не само като проверка на собствената дейност, на плановете за собствената работа, но и при решаването на задачите на самовъзпитанието, които може да имат най-разнообразен характер. Офицерът може да си постави за задача да овладее по-добре бойната техника, да ликвидира изоставането си по огневата или физическата подготовка, да придобие редица необходими навици, да изживее една или друга нежелателна черта на характера си, недостатък на волята си и т. н. За младия офицер голямо

значение има и въпросът за отношението към подчинените, за необходимия такт. Трябва да се отбележи, че ако човек се самонаблюдава в момента, когато се е разсърдил, това възпира възбуждението му поне дотолкова, че да не се забележи. По такъв начин самоконтролът, спомагайки навреме да се подават нежелателно появилите се чувства, осигурява така важното за офицера качество като самообладанието, което е особено необходимо в бойна обстановка. Тук трябва да отбележим, че както в дадения случай, така и в много други случаи самоконтролът се слива със самонаблюдението, без което той е невъзможен.

Каквото и да върши офицерът, в духа на самоконтрола той следи както за мотивите на действията си, така и за развитието на мислите си, за проявленията на едни или други чувства.

Самоконтролът на офицера се свежда до необходимостта да си прави ежедневно равностметка за своята работа, като анализира действията си и подбудилите ги мотиви и смело разкрива своите грешки и недостатъци, обмисляйки как да подобри резултатите от своята работа, какви задачи да си постави за своето самоусъвършенствуване и как да ги разреши. Такъв самоконтрол е един от най-добрите методи за самовъзпитание, за повишаване на волевите качества.

Обобщавайки резултатите от работата си, офицерът може да извлече много поуки за по-нататъшното подобряване на своята дейност. Тук можем да набележим редица въпроси, на които той непременно трябва да обърне внимание при анализирането на резултатите от своята работа.

Преди всичко той трябва да се интересува какво и как е изпълнено, каква второстепенна цел е постигнал и доколко това го приближава към основната цел. Той трябва да обърне внимание върху това, какво не е изпълнено и защо, кое е попречило да се постигне набелязаното в плана. Този въпрос трябва особено да интересува офицера, защото неговият план е заповед на самия него, а никой офицер, който уважава себе си, не може равнодушно да приеме нарушението на своята собствена заповед. Всяко неизпълнение на едни или други задачи, набелязани в плана, трябва да предизвиква у офицера най-сериозни разсъждения върху стила на работата, върху неговите собствени волеви качества, трябва да бъде преценено по възможност по-обективно, без каквото и да било снизхождение и оправдание. Самокритичният офицер може да забележи, че понякога, за да се завърши започ-

натата работа и да се постигне очакваният резултат, е било необходимо само още едно малко усилие.

Когато офицерът се убеди, че времето му е било уплътнено, че всичко набелязано е изпълнено в качествено и количествено отношение, това естествено го удовлетворява извънредно много. Оттук се вижда какво важно значение имат планът за работата на офицера и анализът на неговото изпълнение за контрола и самоконтрола, за самокритичната оценка на собствената дейност.

5. Недостатъци на волята и самокритика

Оценката на резултатите от собствената дейност трябва да бъде обективна и самокритична, за да се предотвратят слабости в бъдеще. Офицерът може правилно да открие едни или други недостатъци на волята си, които околните не могат така лесно да забележат и които се отразяват в неговата работа.

Обективна оценка на собствената дейност и на собствените волеви качества е възможна тогава, когато офицерът правилно разбира ролята и значението на критиката и самокритиката. На самокритиката не бива да се гледа като на самобичуване, а критиката не трябва да прилича на опозоряване. Значението и на едната, и на другата е да разкриват недостатъците в работата, да показват възможностите за нейното подобряване и по този начин да подпомагат растежа на човека.

Критиката може да бъде действена тогава, когато офицерът е самокритичен, когато сам съзнателно се отнася към това, което върши. Колкото и самолюбив да е той, съзнателното му отношение към целта на своята дейност, към перспективата го заставя да забрави всякакво самолюбие, за да използва всяко върно истина, залегнало в критиката. Понякога е необходимо да признае, че напразно е положен труд, ако в работата са допуснати груби грешки. Обаче щом цени целите на своите стремежи, той ще се съгласи с това.

Самокритичността е по-действена и оперативна, когато човек е привикнал да се самонаблюдава, да анализира своите действия.

Например на никой друг освен на човека, който е взел решение, не може да бъде ясно самостоятелно ли е взел това решение, или се е поддал на подсказано решение. За

страннически наблюдател нецелесъобразните и дори глупави прояви на твърдоглавия човек са очевидни. Но единствен сам човек може да установи, че като проявява твърдоглавие, той се ръководи от самолюбие то си. Немарливостта не е резултат от някакъв органически недостатък на волята на човека, а по-скоро от неравнотежа на значението на това, което той е длъжен да направи. Критично отнасящият се към своята дейност офицер може да установи както немарливостта, така и нейната причина. И колкото по-скоро той забележи у себе си някоя от тези недостатъци, толкова по-лесно ще му бъде да се бори с него.

Понякога слабият стремеж довежда почти до същите резултати, до които довежда и немарливостта, макар офицерът да разбира напълно значението на това, което върши. Такова положение предизвиква недоумение както у началника, така и у самия офицер, тъй като причините, които се доведат до него, трудно могат да се установят. За да разберем същността на това, ще приведем следния цитат от речта на М. И. Калинин:

„Най-ценното у партийния работник е да умее да работи празнично и в обикновена делнична обстановка... така че ония препятствия, които практическият живот поставя пред него всекидневно, всекичасно... да не загасят подема му, така че тези делнични... препятствия... да укрепват неговото напрежение, така че той да винаги в тая всекидневна работа крайните цели и никога да не изпуска от погледа си тези крайни цели, за които се бори комунизмът.“¹

Тези положения се отнасят не само до партийния работник, но и до работника от всяка друга област, включително и до офицера.

Офицерът може сам да забележи умее ли да работи „празнично“ и в делнична обстановка, или не. Ако не умее, това значи, че той работи без огън, без душа, поради това неговата работа не блести с успехи, които биха могли да го задоволят, макар и той да е морално напълно устойчив човек.

Когато стремежът е слаб, някои педагози препоръчват да се смисли насоката на дейността, за да може, както се казва, човек да намери себе си в съответната работа. Макар че този съвет не така лесно може да се намери, все пак военното дело е толкова разнообразно, че офицерът може да намери

¹ М. И. Калинин. За комунистическия възпитание. Издателство на ВВС (Москва), 1948 г., стр. 16.

такава работа, към каквато би имал най-голям стремеж и наклонности. В този случай той трябва да си даде ясна сметка какво би могло да го увлече най-много, да се посвеща със своя началник.

Ако е взел присърце възложената му работа, човек сравнително лесно може да забележи у себе си неувереността, тъй като тя му причинява страдание. Най-често неувереността се дължи на недостатъчна опитност и закалка на волята. В подобни случаи съветват: постави си по-скромна задача, ясно си представи целта на работата във всичките ѝ подробности и най-после съсредоточи цялото си внимание върху тази определена задача. С това можем напълно да се съгласим.

Да вземем например офицер, който, обобщавайки резултатите от своята работа, е установил, че много от набеляваното по плана не е изпълнено. Де речем, че той си е поставил за задача да постигне добри резултати по стрелба с целия личен състав на поделението, но се е убедил, че много малко е постигнал в това отношение. Вече самият факт, че основната задача не е изпълнена, може да му внуши неувереност в собствените сили. Необходимо е тази неувереност да се преодолее. За тази цел трябва да се намали обемът на работата, но, разбира се, не за сметка на онази част от плана, която непосредствено е продиктувана от заповедите и плановете на по-горния началник. В дадения случай може задачата да се стесни по отношение на цялото поделение, като се постави по-скромна цел, а именно — да се постигне отлична стрелба със сержантите. По същество това е второстепенна цел, която стои като ориентир по пътя към основната цел. Няма нищо страшно в това, че се е наложило да се отстъпи, тъй като офицерът се е отказал само временно от основната задача с цел да изпълни успешно по-скромната задача и отново да се насочи към главната.

Трябва да се подчертае важното значение на връщането към първата задача, защото то закалява волята. Но временно е поставена по-скромна цел, по-конкретна и реална и пътят към нея може да стане по-ясен във всичките му подробности. Например по пътя към тази цел офицерът си поставя редица следващи конкретни задачи: сержантите отлично да усвоят вътрешната и външната балистика, оръжието да се приведе в изправност и да се пристреля, да се осигури обучението на сержантите с най-добри стрелкови прибори, сержантите да изпълняват отлично стрелковите задачи, да се вне-

дрят у тях трайни инструкторски навици. И стесняването на целта, и по-конкретните задачи, и по ясният път — всичко това не може да не осигури победа над неувереността. Именно тази победа осигурява изпълнението първо на по-скромните задачи, за да се насочим след това към по-широките цели.

Нерешителност се наблюдава най-често в случаите, когато обявяването на решението е равносилно на изпълнението или когато изпълнението трябва да последва непосредствено след решението. Така например обявяването на собственото решение — заповедта — пред подчинените означава начало на изпълнението на решението; отразяването на неочаквана атака на противника почти се слива по време с акта на решението и изпълнението. И в двата случая колебанията при вземането на решението може да се забележат и отстрана.

Но докато самото проявяване на нерешителност може да се забележи отстрана, то причините за колебанието, залегнали в основата на нерешителността, на първо време може да се установят главно благодарение на самоконтрола.

Щом обаче офицерът е забелязал нерешителност у себе си и е открил причините ѝ, той е в състояние да изживее тази нерешителност, ако държи на своята офицерска чест.

В много случаи може да помогне съветът: действуй незабавно. На пръв поглед това изглежда нелогично — човек страда от нерешителност, а го съветват да действа решително. Разбира се, казаното тук не бива да се тълкува като съвет да се действа прибързано. Важното е човек да се увери в своите сили, макар отначало и за най-незначителна работа. Тези незабавни действия ще му послужат като урок, че той е в състояние да постъпва решително. Горки казваше: „Дори и малката победа над себе си прави човека много по-силен. Вие знаете, че тренирайки тялото си, човек става здрав, издръжлив, ловък — така трябва да тренира и разума си, и волята си.“¹

Това не е единственото средство за борба с нерешителността. Добре е офицерът да си спомня винаги в момент на колебания най-близките си хора, мнението на които той особено цени.

Освен това за офицера има и друг съдия — народът, който му е поверил обучението и възпитанието, съдбата и живота

¹ А. Горки. О литературе. Советский писател, 1953 г., стр. 320.

на десетки и стотици най-добри свои синове, защитата и безопасността на родината. Затова офицерът не може да проявява колебания поради никакви недостойни за гражданина на социалистическа страна подбуди. Ако той обича своя народ, ако у него е развито чувството за достойнство като гражданин, той, наблюдавайки своето поведение, непременно ще желае да бъде принципиен, правдив и честен пред народа и неговия авангард — Комунистическата партия — и това ще му вдъхва неизчерпаеми сили да преодолява нерешителността.

Що се отнася до самоконтрола, било за по-дълъг или за по-кратък период — все едно, той може да се изрази с думите на писателя герой Островски:

„Най-скъпото за човека — това е животът. Той му се дава един път и трябва да го изживее така, че да не му е мъчително болно за безцелно преживените години, да не го парират позорът на подличкото и дребнаво минало, та като умира, да може да каже: Целият си живот и всичките си сили отдадох на най-хубавото в света — на борбата за освобождение на човечеството.“¹

Офицерът трябва да се стреми към това, като си прави равностметка за всеки ден, да може със задоволство да каже: днес отдадох всичките си сили, за да мога достойно да посрещна още по-хубавия утрешен ден.

¹ Н. Островски. Как се каляваше стоманата. Изд. БРП (комунисти), 1948.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Възпитанието на човека определя и значително подпомага неговия растеж. Растежът, както и развитието изобщо, представлява борба между противоположни тенденции, като например: социалистическия морал и оскъпаците от капитализма в съзнанието, новия опит и остарелите вече методи, чувството за обществен дълг и егоистичните подбуди и т. н. Основната задача на възпитаването на волеви качества у офицера е да се осигури преобладаваща роля на положителните тенденции в съзнанието на офицера, които включват борбата на мотивите или пак бързо я прекратяват в съответствие с изискванията на дълга в най-критичния момент.

Когато говорим за волеви качества на човека, имаме предвид определените цели, към които той се стреми. Липсата на такива цели прави безсмислен самия въпрос за волята, прави безпредметни каквито и да било стремежи и дейност. Колкото по-голяма е целта и по-силен е стремежът на човека към нея, толкова по-малко колебания ще проявява той по пътя към нея.

Ръководен мотив в дейността на съветския офицер е защитата на социалистическата родина. Следователно първото, което формира характера и определя волеви качества на офицера, е неговата политическа съзнателност.

Все пак само стремеж към съответната цел не е достатъчно. За да няма колебания по пътя към целта, човек трябва добре да овладее онези средства и методи, с помощта на които тя може да се постигне. На офицера, на когото е възложен такъв важен дял от борбата за комунизъм като отбраната на родината, са необходими задълбочени и трайни волеви качества, опит и закалка, за да може да взема решения с посмиване на работата. Следователно второто, което определя характера и волята на офицера, са неговите делови качества.

Идеино-политическата закалка на офицера и неговите делови качества съставят единство, характерно за единичния

ника, иначе той не може да бъде пълноценен волеви командир. Съветският офицер, като решава каквато и да е конкретна задача в своята ежедневна работа, вижда в нея перспективата за решаването на големите политически задачи — защитата на отечеството, в което се строи комунизъм.

Тук не са разгледани всички възпитаващи фактори. Не са разгледани също и всички онези индивидуални особености, които биха могли на свой ред да служат като възпитаващи фактори, така че въз основа на тях да се развиват необходимите волеви качества. Но от това, за което тук се говори, може да се направи заключение колко важно е целестремено, съзнателно да се насочва въздействието на всеки възпитателен фактор. За да бъде това въздействие резултатно и положително, необходимо е винаги да се взема под внимание диалектическият характер на възпитателния процес.

Трябва да се има предвид, че всички средства на възпитанието, всички негови страни са взаимно свързани, взаимно се обуславят. Например дисциплината и знанията допринасят за придобиване на смелост. Опитът развива упоритостта, правилното разпределение на времето през деня допринася за развитието на организираността на офицера.

Волевите качества трябва да се разглеждат в развитие, тъй като целта на възпитанието е растежът на възпитавания, иначе трудът на възпитателя губи всякакъв смисъл. Но развитието, качествените успехи на офицера са възможни в резултат на количественото натрупване на неговия опит. Например многократното изпълнение на определени задачи под нечие ръководство довежда офицера до положение самостоятелно да ги разрешава или дори да ръководи други при изпълнението на подобни задачи.

Развитието на офицера, неговият растеж няма граници. Дори и да е идеален човек, той още по-малко може да се задоволи с постигнатото и ще си поставя все нови и по-сложни задачи. А те винаги изискват нов подход, други методи, дори противоречащи на старите методи. Следователно възниква борба на мотивите на делова основа. Ето защо задачата за преодоляване на мотивите, противоречащи на желания начин за действие, никога не отпада. Разбира се, много трудно е строго да се разграничат мотивите с нравствен, морален характер от мотивите с делови характер. Може само във всеки отделен случай да се говори за преобладаващата роля на едните или на другите. Началникът като възпитател добре познава офицера, винаги си представя характера на мотиви-

вите, които влизат в борба помежду си. Това му дава възможност съзнателно и активно да влияе за изменението на сферата на мотивите на офицера, за развитието на неговите волеви качества.

Преобладаващата роля на положителните тенденции и мотиви в поведението на съветските хора се обуславя от целия живот на социалистическото общество: от постиженията, които убеждават в правилността на пътя, по който върви съветският народ под ръководството на Комунистическата партия и Съветското правителство, от перспективата, от благородните цели, вдъхновяващи на борба за комунизъм, от огромното влияние на съветския колектив и на целия социалистически строй върху човека.

Тези благоприятни условия в социалистическото общество и в армията създават всички необходими условия за израстването на хора с високи волеви качества. Неуморният труд и грижата на началника за възпитанието на офицера многократно се възнаграждават в мирно време, а още повече на фронта, в боя.

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
От автора	3
Увод	5
Глава I — Основи на възпитанието на волята на офицера	14
1. Основни мотиви на волево действие, главен мотив	14
2. Волеви качества, необходими на офицера	23
3. Основи на възпитанието на волята: перспектива, мироглед, патриотизъм, съзнание за дълг	29
4. Съзнание за лично достойнство и увереност	35
5. Идеинополитическата подготовка на офицера — най-важната основа за възпитанието на волята	42
Глава II — Общи методи за възпитаване на волеви качества у офицера	48
1. Ориентацията в живота — практическата връзка с перспективата	48
2. Визискателността — важно средство за възпитанието на волята	50
3. Примерът и традицията като своеобразна форма на възискателността	52
4. Знанията, навиците и опитът — основа на увереността	54
5. Изискванията за единство на съзнанието и поведението, на решението и възможностите	59
6. Изучаване на офицера	61
Глава III — Дисциплинариите мерки като средство за формиране на волята	64
1. Целенасоченост в прилагането на дисциплинариите мерки	64
2. Мобилизиране на волята чрез поощрение	68
3. Наказанието като мярка за мобилизиране на волята	71
4. Ръководенето на дисциплинариите практика на офицера	74
Глава IV — Строевата и физическата подготовка — средство за възпитаване на волята	78
1. Значение на строевата подготовка	78
2. Физическата подготовка и развиването на волеви качества на офицера	85
Глава V — Огневата, специалната, техническата и учебно-методическата подготовка — средства за възпитаване на волята	90
1. Огневата подготовка на офицера	90
2. Специалната и техническата подготовка на офицера	92
3. Учебно-методическата подготовка на офицера	96

Глава VI — Тактическата подготовка на офицера и възпитаването на волеви качества	100
1. Възпитателното значение на тактическата подготовка	100
2. Уясняване на задачата, оценка на обстановката, бързина на ориентирането	108
3. Качества на взетото решение: своевременност, твърдост, смелост и обоснованост. Предвиждане	114
4. Изпълнението на взетото решение. Настойчивост, гъвкавост и оперативност	128
5. Разбор на учението или на проведените бойни действия	141
Глава VII — Методи за ръководене на офицера	144
1. Педагогически основи на ръководенето на офицера	144
2. Възпитаването на офицера в процеса на изпълнението на задачите, решавани от началника	146
3. Възпитаването на офицера при решаването на поставените му задачи	151
4. Плановото начало в ръководенето на офицера	155
5. Вискателността в ръководенето на офицера	157
6. Мобилизиране волята на офицера	163
Глава VIII — Възпитателното значение на взаимоотношенията	
1. Значението на взаимоотношенията в армията	167
2. Взаимоотношенията между началника и подчинените му офицери	170
3. Взаимоотношенията между офицера и подчинените му	174
4. Взаимоотношенията между офицерите	178
Глава IX — Предотвратяване и преодоляване на страха	183
1. Страхът като пречка за вземане на целесъобразни решения	183
2. Предотвратяване на страха	188
3. Определянето на размера на опасността и борбата с нея — начин за преодоляване на страха	195
4. Самообладание	197
Глава X — За самовъзпитанието	
1. Значение и задачи на самовъзпитанието	201
2. Оценка на собствените действия и самонаблюдение	203
3. Вискателност към себе си и самодисциплина	207
4. Контрол и самоконтрол	212
5. Недостатъци на волята и самокритиката	214
Заклучение	219

При откриване дефект, който прави
книгата негодна за ползване, моля да
бъде върната за обмен в държавната
книжарница, от където е закупена, или
на адрес:
Държавно военно издателство при МНО,
София — ул. „Иван Вазов“ № 12